

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM
DALI**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK SOSYAL
POLİTİKA UYGULAMALARI VE ÖĞRENCİLERİN YAŞAM
KOŞULLARINA ETKİSİ**

**Hazırlayan
Mehmet ÖÇAL**

**Danışman
Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ**

**Şubat 2022
DENİZLİ**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA
UYGULAMALARI VE ÖĞRENCİLERİN YAŞAM KOŞULLARINA
ETKİSİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı**

Mehmet ÖÇAL

Danışman: Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ

Şubat 2022

DENİZLİ

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı doktora programı öğrencisi Mehmet ÖÇAL tarafından Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ yönetiminde hazırlanan “**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI VE ÖĞRENCİLERİN YAŞAM KOŞULLARINA ETKİSİ**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 16.02.2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı
Prof. Dr. Adem KORKMAZ

Jüri-Danışman
Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ

Jüri
Prof. Dr. Kamil ORHAN

Jüri
Prof. Dr. Hatice EROL

Jüri
Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
.....tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Nurten SARICA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Mehmet ÖÇAL

ÖN SÖZ

2017 yılında yüksek lisans tez çalışmamın alan araştırmasını gerçekleştirirken tanışma şansına eriştiğim, akabinde beni doktora öğrencisi olarak kabul eden, insanda yeni ufuklar açan bilimsel bakış açısının yanında nezaketi, içtenliği ve hoşgörüsü ile doktora öğrenimim boyunca bana hem akademik hem de insani anlamda çok şey katan ve yol gösteren saygıdeğer hocam gerçek bir bilim insanı Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ’e şükranlarımı sunarım.

Bana akademide ve bürokraside usulü, üslubu, mütevazılığı ve hakkaniyeti öğreten lisans öğrenimimden bugüne kadar beni derin akademik bilgisi ile yetiştiren, layıkıyla öğreten, inisiyatif tanıyan, güvenen yanında kamu görevi yapma şerefine nail olduğum kıymetli bürokrat ve akademisyen Prof. Dr. Adem KORKMAZ hocama minnet borcumu belirtmek isterim.

Doktora tez sürecinde, araştırma konusu hakkında yapmış olduğu akademik çalışmalar ve kıymetli tecrübeleri ile desteklerini benden esirgemeyen Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE’ye alan araştırmasının tasarımı, literatür taramasında ve tezin son haine gelmesinde çok değerli desteklerinden dolayı Prof. Dr. Hatice EROL’a alan araştırmasının analizlerinde boş zamanlarından feragat ederek destek olan Prof. Dr. Kamil ORHAN’a, Arş. Gör. Dr. Nursel DURMAZ BODUR’a ve Doktorant Kerem BERKMAN’ a teşekkürleri bir borç bilirim.

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI VE ÖĞRENCİLERİN YAŞAM KOŞULLARINA ETKİSİ

Öçal, Mehmet
Doktora Tezi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ

Şubat 2022, XV + 225 sayfa

Çalışmanın amacı üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların öğrencilerin refah düzeyleri ile yaşam koşullarına etkisinin ölçülmesidir. İnsani bir perspektif ile refah rejimleri sosyal politikalar vasıtası ile fertlere asgari düzeyde refah sunmayı ilke edinmişlerdir. Sosyal politikanın genişleyen kapsam ve sınırları dezavantajlı bir grup olarak görülebilecek olan üniversite öğrencilerini de içine almaktadır. Günümüz dünyasında üniversite öğrencilerinin refah düzeylerini iyileştirmek adına doğrudan veya dolaylı etkiye sahip birçok sosyal politika kullanılmaktadır. Bu sosyal politikalardan refah rejimlerince en fazla tercih edilenleri burs, kredi, yükseköğrenim ücretinin finansmanı, barınma imkânı ve beslenme yardımı şeklinde verilebilir.

Çalışma kapsamında üniversite öğrencilerine dönük sosyal politikaların öğrencilerin refah düzeylerine etkisinin ölçülebilmesi adına biri 2909 öğrencinin katıldığı alan araştırması diğeri ise Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasından olmak üzere iki ayrı araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar neticesinde burs, kredi, ücretsiz yükseköğrenim, yurt imkânı ve yemek yardımının öğrencilerin refah düzeylerini arttırdığı ve yoksulluk oranlarını azalttığı; öğrenci yoksulluğu ile onlara yönelik uygulanan sosyal politikalar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu anlaşılmıştır. Yine yoksulluk, istihdamda olma, beslenme yardımı alma durumları ile sosyal politikalara karşı çeşitli tutumlar arasında anlamlı farklılaşmalar tespit edilmiştir. Öğrenci refahı üzerinde doğrudan etkiye sahip burs ve kredilerin satın alma gücü paritesi açısından gerilediği saptansa da son yıllarda burs ve krediler ile yurt imkânlarının genişlediği ve daha fazla üniversite öğrencisine ulaştığı görülmüştür. Çalışma kapsamında geliştirilen “Üniversite Öğrencisi Dostu Yükseköğrenim İndeksi” kapsamında Türkiye’nin üniversite öğrencilerine gerçekleştirdiği sosyal transferlerin tipi, kapsamı ve yoğunluğu dikkate alındığında incelenen OECD ülkeleri arasında orta-üst kategoride “öğrenci dostu refah rejimi” olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Yine çalışma kapsamında geliştirilen “Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi” Türkiye’nin üniversite öğrencilerine sağladığı sosyal korumanın orta-yüksek derece olduğu göstermiştir. Çalışma kapsamında Türkiye’nin içerisinde yer aldığı refah rejimi tipolojisinin kalıplarından sıyrıldığı; üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar nazarında öğrenci dostu bir refah rejimi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Refah Rejimi, Öğrenci Yoksulluğu, Sosyal Transfer, Yükseköğrenim.

ABSTRACT

SOCIAL POLICY PRACTICES FOR UNIVERSITY STUDENTS AND THEIR IMPACTS ON THE STUDENTS' LIVING CONDITIONS

Öçal, Mehmet

Doctoral Thesis

Department of Labour Economics and Industrial Relations

Labour Economics and Industrial Relations Programme

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ

February 2022, XV + 225 Pages

The thesis study aimed to explore the impacts of social policies for university students on their well-being and living conditions. In a humane approach, welfare regimes have always adopted the principle of providing individuals with a minimum level of well-being through social policies. The expanding scope and limits of social policy also cover university students among disadvantaged groups. Today, a considerable number of social policies have been introduced with their direct or indirect impacts to improve the well-being of university students. In this context, the most preferred ones by welfare regimes may be scholarships, loans, financing of higher education fees, accommodation, and nutritional assistance.

Within the scope of the study, in order to measure the effect of social policies towards university students on the welfare levels of students, two separate studies were conducted, one being a field study with 2909 students and the other being a Income and Living Conditions Research. As a result of these studies, it has been determined that scholarships, loans, free higher education, dormitory facilities and food aid increase the welfare of students and reduce poverty rates; It has been understood that there is a significant difference between student poverty and the social policies implemented towards them. Again, significant differences were found between poverty, being in employment, receiving nutritional assistance and various attitudes towards social policies. Although it has been determined that scholarships and loans, which have a direct effect on student welfare, have decreased in terms of purchasing power parity, it has been observed that scholarships and loans and dormitory opportunities have expanded and reached more university students in recent years. Within the scope of the "University Student Friendly Higher Education Index" developed within the scope of the study, considering the type, scope and intensity of social transfers made by Turkey to university students, it has been determined that Turkey is included as a "student-friendly welfare regime" in the middle-upper category among the examined OECD countries. Again, the "University Student Social Protection Index" developed within the scope of the study showed that the social protection provided by Turkey to university students is medium-high. Within the scope of the study; It has been concluded that there is a student-friendly welfare regime in view of the social policies implemented for university students.

Keywords: Social Policy, Welfare Regime, Student Poverty, Social Transfer, Higher Education.

İÇİNDEKİLER

DOKTORA TEZİ ONAY FORMU.....	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ	xi
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRENİM VE SOSYAL POLİTİKA

1.1. Yükseköğrenim Öğrencileri ve Sosyal Politika	5
1.1.1. Yükseköğrenim Kavramının Terminolojik Tanımı	6
1.1.2. Öğrenci Kavramının Terminolojik Tanımı	11
1.2. Sosyal Politika ve Yükseköğrenim, Yükseköğrenim Öğrencileri İlişkisi.....	13
1.3. Beşeri Sermaye Teorisi ve Yükseköğrenim, Yükseköğrenim Öğrencileri İlişkisi.....	19
1.4. Sosyal Yatırım Devleti ve Yükseköğrenim, Yükseköğrenim Öğrencileri İlişkisi.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

OECD ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE DÖNÜK SOSYAL POLİTİKALAR

2.1. OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Üniversite Öğrencilerine Dönük Sosyal Politika Uygulamaları	29
2.1.1. OECD Ülkelerinde Üniversite Öğrencilerine Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları.....	31
2.1.1.1. OECD Ülkelerinde Ücretsiz Yükseköğrenim ve Yükseköğrenimin Finansmanı	35
2.1.1.2. OECD Ülkelerinde Burs, Öğrenim Kredisi ve Diğer Destekler	42
2.1.2. Türkiye'de Üniversite Öğrencilerine Dönük Sosyal Politikalar	47
2.1.2.1. Türkiye'de Ücretsiz Yükseköğrenim ve Yükseköğrenimin Finansmanı	49
2.1.2.2. Türkiye'de Burs ve Öğrenim Kredisi.....	53
2.1.2.3. Türkiye'de Barınma İmkânı ve Beslenme Desteği	59
2.1.2.4. Kamu Kurumları ve Üniversiteler Tarafından Sağlanan Diğer Sosyal Politikalar	63
2.2. Türkiye'de Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikaların Refah Rejimi Tipolojilerine Göre Sınıflandırılması	65
2.2.1. Doğrudan Etki Eden Sosyal Politikaların Öğrenci Dostu İndeksi İle Sınıflandırılması.....	66
2.2.2. Dolaylı Etki Eden Sosyal Politikaların Sınıflandırılması	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GELİR VE YAŞAM KOŞULLARI

3.1. Bir Refah Düzeyi Göstergesi Olarak Gelir ve Yaşam Koşulları.....	78
---	----

3.2. Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşullarının Toplumsal Refah Açısından Önemi.....	81
3.3. Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşullarının Belirlenmesi	83
3.4. Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşulları Üzerine Bir Araştırma.....	84
3.4.1. KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşulları.....	85
3.4.1.1. KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencileri ve Hanelerinin Gelir ve Yoksulluk Durumları.....	85
3.4.1.2. KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynlerinin Mesleki Durumları.....	87
3.4.2. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşulları	88
3.4.2.1. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Demografik Özellikleri.....	89
3.4.2.2. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden ve Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Hayatına İlişkin Göstergeler	91
3.4.2.3. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Barınma ve Yaşam Koşullarına İlişkin Göstergeler	94
3.4.2.4. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Durumları ve Burstan Faydalanmalarına İlişkin Göstergeler	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALARIN GELİR VE YAŞAM KOŞULLARINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	113
4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	118
4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	120
4.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları	121
4.5. Araştırma Verilerinin Toplanması, İşlenmesi ve Çözümlemesi	124
4.6. Araştırma Bulguları.....	125
4.6.1. Demografik Bulgular	125
4.6.2. Gelir ve Yaşam Koşulları ile Sosyal Politikalara Ulaşabilmeye İlişkin Bulgular.....	132
4.6.2.1. Öğrencilerin Burs ve Kredi İmkânından Faydalanma Durumları.....	135
4.6.2.2. Öğrencilerin KYK Yurtlarında Barınma İmkânından Faydalanma Durumları	137
4.6.2.3. Öğrencilerin Üniversite Tarafından Sağlanan Beslenme Yardımından Faydalanma Durumları	139
4.6.2.4. Öğrencilerin KYK Dışında Burs İmkânından Faydalanma Durumları	141
4.6.2.5. Öğrencilerin Kendilerine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalardan Haberdar Olma Durumları	142
4.6.2.6. Öğrencilerin Gelir ve Harcama Durumları	144
4.6.2.7. Öğrencilerin Yoksulluk Oranları	149
4.6.3. Alan Araştırması Hipotezlerine İlişkin Testler	157
4.6.3.1. Sosyal Transfer Harcamaları ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Hipotezler.....	157

4.6.3.1.1. KYK Burs veya Kredi İmkânlarının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi	158
4.6.3.1.2. KYK Yurtlarında Barınma İmkânının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi	164
4.6.3.1.3. Üniversite Tarafından Sağlanan Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi	168
4.6.3.1.4. Ücretsiz Yükseköğrenim İmkânı ile Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi	172
4.6.3.1.5. Genel Olarak Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi	175
4.6.3.2. Sosyal Transfer Harcamalarına Tutum ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Hipotezler	178
4.6.3.3. Sosyal Transfer Harcamalarına Tutum ve İstihdam İlişkisi Üzerine Hipotezler	182
4.6.3.4. Sosyal Transfer Harcamalarına Tutum ve Sosyal Politikalardan Haberdar Olma İlişkisi Üzerine Hipotezler	184
4.6.3.5. Sosyal Transfer Harcamalarına Tutum ve Yemek Yardımından Faydalanma İlişkisi Üzerine Hipotezler	185
GENEL DEĞERLENDİRME	186
SONUÇ VE ÖNERİLER	187
KAYNAKLAR	200
EKLER	213
EK-1. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI VE ÖĞRENCİLERİN YAŞAM KOŞULLARINA ETKİSİ ANKET FORMU	214
EK-2. BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ İZİN FORMU	217
EK-3. BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ ALAN ARAŞTIRMASI OLUR YAZISI	218
EK-4. ÖĞRENCİ DOSTU İNDEKSİ ESAS VERİLERİ	219
EK-5. ÖĞRENCİLERİN TUTUMLARINA İLİŞKİN ORTALAMA TABLOSU	220
EK-6. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ SOSYAL KORUMA İNDEKSİ ESAS VERİLERİ	221
ÖZGEÇMİŞ	225

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1: Yükseköğretimin Rollerini	9
Şekil 2: Sosyal Politikanın Yükseköğrenimi Destekleme Sebepleri.....	17
Şekil 3: Eğitim Düzeyi ve Yaş-Kazanç Profili (Yıllık Kazanç TL -Yaş).....	21
Şekil 4: Sosyal Yatırım Devletin Temel Yapı Taşları.	26
Şekil 5: Günümüz Dünyasında Yükseköğrenimin Önemi	30
Şekil 6: Yükseköğrenime ve Öğrencisine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar	33
Şekil 7: Yıllar İtibariyle Yükseköğrenimleşme ve Yükseköğrenim Harcamaları	35
Şekil 8: Dünyada Yükseköğrenimin Kamu Kaynakları ile Fonlanması (2021)	36
Şekil 9: OECD Ülkelerinde GSH İçerisinde Yükseköğrenime Harcamanın Seyri.....	37
Şekil 10: OECD Ülkelerinde Yükseköğrenim Finansmanının Kaynağı (2020)	39
Şekil 11: Yükseköğrenimleşme ve Yükseköğrenimin Fonlanması İlişkisi (2020).....	40
Şekil 12: OECD Ülkelerinde Yükseköğrenimin Finansmanında Burs ve Kredi Uygulamaları ve Parasal Değerleri (\$) (SGP) (2015)	43
Şekil 13: Türkiye’de Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar.....	48
Şekil 14: Türkiye’de Yükseköğrenimin Finansmanı ve Finansmanın Seyri (TL).....	52
Şekil 15: Türkiye’de Üniversiteler Tarafından Sunulan Sosyal Politikalar.....	64
Şekil 16: Ülkelerin Öğrenci Dostu İndeksi Sıralaması	73
Şekil 17: Günümüz Dünyasında Refah ve Refah Türleri.....	79
Şekil 18: Modern Toplumlarda Refah Göstergeleri.....	80
Şekil 19: Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşullarına İlişkin Araştırmaların Kapsamı.....	84
Şekil 20: Diğer Şekillerde İkamet Eden Burs Alan ve Almayan Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Faaliyet Durumları	93
Şekil 21: Diğer Şekillerde İkamet Eden ve Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Yıllar Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu (%).....	94
Şekil 22: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Rahatsızlanmaları Halinde Doktora Başvuramama Nedenleri (%) 8.....	97
Şekil 23: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin İkamet Ettikleri Konutun Yapısal Sağlığı.....	100
Şekil 24: Ön Lisans Düzeyinde Öğrenim Alan Üniversite Öğrencilerinin Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (%).....	102
Şekil 25: Lisans Düzeyinde Öğrenim Alan Üniversite Öğrencilerinin Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (%).....	103
Şekil 26: Öğrenim Türü ve Cinsiyete Göre Burstan Faydalanma Oranları (%)	105
Şekil 27: Ön Lisans Düzeyinde Eğitim Alan Öğrencilerin Yoksulluk Durumlarına Göre Burstan Faydalanma Oranları	106
Şekil 28: Lisans Düzeyinde Eğitim Alan Öğrencilerin Yoksulluk Durumlarına Göre Burstan Faydalanma Oranları	107
Şekil 29: Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Eğitim Alan Öğrencilerin Gelir Gruplarına Göre Burstan Faydalanma Oranları.....	107
Şekil 30: Araştırmanın Problem İfadesi.....	115
Şekil 31: Araştırmanın Kısıtlılıkları.....	122
Şekil 32: Öğrencilerin İkamet Tercih Nedenleri (%).....	131
Şekil 33: Öğrenim Düzeylerine Göre Sosyal Politikalarından Faydalanma Durumu.....	135

Şekil 34: Üniversite Öğrencilerinin Sağlanan Sosyal Politikalardan Haberdar Olma Durumları (%).....	142
Şekil 35: Üniversite Öğrencilerinin Sağlanan Sosyal Politikalardan Nasıl Haberdar Oldukları (%).....	143
Şekil 36: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan KYK Burs ve Kredi İmkânlarının Yoksulluğa Etkisi (Toplam Harcamalar Üzerinden) (%).....	160
Şekil 37: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan KYK Yurdunda Barınma İmkânının Yoksulluğa Etkisi (Toplam Harcamalar Üzerinden) (%).....	166
Şekil 38: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisi (%).....	170
Şekil 39: Yükseköğrenimin Devlet Tarafından Finanse Edilmesinin Yoksulluğa Etkisi (%).....	174
Şekil 40: Genel Olarak Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisi (%).....	177
Şekil 41: Yükseköğrenim ve Öğrencisinin Desteklenmesinde Bakış Açıları ve Tutumlar	189
Şekil 42: Öğrencilere Yönelik Uygulanan Sosyal Politikaların Öğrenci Yoksulluğuna Etkisi	196

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1: Refah Rejimi Tipolojilerine Göre Yükseköğrenimin Finansmanı ve Öğrencilere Verilen Destekler	32
Tablo 3: Türkiye’de Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikaların Ayrıntıları.....	49
Tablo 4: Türkiye’de Yüksekokul ve Fakülte Okuyan Öğrenci Sayısının Seyri ve Toplam Nüfusa Göre Yükseköğretimde Brüt Okullaşma Oranları	51
Tablo 5: Türkiye’de Yükseköğrenimin Finansmanında Özel Harcamalar (Milyon TL)	52
Tablo 6: Türkiye’de Yıllara Göre KYK Burs ve Kredisinden Faydalanan Öğrencileri Sayıları (Kişi)	56
Tablo 7: KYK Burs ve Kredi Miktarının Asgari Ücret İle Mukayesesi	57
Tablo 8: Yıllar İtibariyle KYK Burs ve Kredisinin Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir İçerisindeki Payı	58
Tablo 9: Türkiye’de Yurt Kapasitesi ve Yurt Sayısı.....	60
Tablo 10: Türkiye’de KYK Yurdu Başvuruları ve Talebi Karşılama Oranları	61
Tablo 11: KYK Yurdunda Kalan Öğrencilere Sunulan Beslenme Yardımı (TL)	62
Tablo 12: KYK Yurtlarında Yıllar İtibariyle Kullanılan Öğün Sayısı ve Ödeme Tablosu	63
Tablo 13: Refah Rejimlerinin Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uyguladığı Doğrudan Etki Eden Sosyal Politikalarının Öğrenci Dostu İndeksine Göre Analizi	70
Tablo 14: Refah Rejimlerinin Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi ile Sosyal Güvenlik Uygulamalarının Analizi.....	75
Tablo 15: KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencileri ve Hanelerinin Aylık Gelir Dağılımı.....	85
Tablo 16: TÜİK 2019 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Genel Yoksulluk Durumu.....	86
Tablo 17: KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynlerinin Mesleki Durumları.....	87
Tablo 18: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Yıllar İtibariyle Cinsiyete Göre Dağılımı	89
Tablo 19: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Yıllar İtibariyle Medeni Durumları	90
Tablo 20: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Yıllar İtibariyle Mesleki Faaliyet Durumları.....	91
Tablo 21: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Genel Sağlık Durumu	95
Tablo 22: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin İkamet Ettikleri Konut Tipi.....	98
Tablo 23: Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Durumu	101
Tablo 24: Üniversite Öğrencilerinin Burstan Faydalanma Durumları.....	104
Tablo 25: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Bursun Yoksulluk Üzerine Etkisi.....	108
Tablo 26: KYK Bursunun Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi (2016).....	109
Tablo 27: Bursunun Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi (2017)	110

Tablo 28: KYK Bursunun Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi (2018).....	110
Tablo 29: KYK Bursunun Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi (2019).....	111
Tablo 30: Demografik Bulgular	125
Tablo 31: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İllere Göre Öğrenci Sayıları (İlk 10 İl Bazında)	128
Tablo 32: Öğrencilerin Sağlanan Sosyal Politikalardan Faydalanma Durumları	133
Tablo 33: KYK Yurtları Yemek Fiyat Listesi (2021).....	138
Tablo 34: KYK Dışında Başka Bir Kurum/Kuruluş veya STK'dan Burs Alma Durumu	141
Tablo 35: Üniversite Öğrencilerinin Aylık Gelir ve Harcama Durumları	144
Tablo 36: Öğrencilerin Gelir ve Harcamalarının Dağılımı	145
Tablo 37: İstanbul'da Üniversite Öğrencisinin Aylık Yaşam Maliyeti (2019) (TL)	148
Tablo 38: Üniversite Öğrencilerinin Gelirleri ve Harcamaları Üzerinden Yoksulluk Hesapları	149
Tablo 39: Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Durumları	151
Tablo 40: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan KYK Burs veya Kredi İmkânlarının Yoksulluğa Etkisi	158
Tablo 41: KYK Burs ve Kredisinin Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi	160
Tablo 42: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan KYK Yurdunda Barınma İmkânının Yoksulluğa Etkisi	165
Tablo 43: KYK Yurdunda Barınmanın Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi	166
Tablo 44: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisi	168
Tablo 45: Üniversite Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi	170
Tablo 46: Yükseköğrenimin Devlet Tarafından Finanse Edilmesinin Yoksulluğa Etkisi	173
Tablo 47: Yükseköğrenimin Finansmanının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi	174
Tablo 48: Genel Olarak Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisi	176
Tablo 49: Genel Olarak Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi.....	177
Tablo 50: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Burs Alacaklar Adil bir şekilde eşit şartlarda belirlenir” Tutumu	179
Tablo 51: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Bursun miktarı fiziksel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir” Tutumu	179
Tablo 52: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Bursun miktarı sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir” Tutumu	180
Tablo 53: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır” Tutumu	180
Tablo 54: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “KYK yurdunda kalmasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim” Tutumu	181
Tablo 55: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “KYK yurdunda çıkartılırsam üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim” Tutumu	181
Tablo 56: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Genel anlamda üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar yeterlidir” Tutumu	182

Tablo 57: Çalışan Öğrencilerin SGK'ya Kayıtlılık Durumuna Göre “Burs veya kredi alacak öğrenciler daha iyi şekilde belirlenebilir” Tutumu	183
Tablo 58: Öğrencilerin Son Bir Ayda İş Arama Durumuna Göre “Burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim” Tutumu	183
Tablo 59: Öğrencilerin Sosyal Politikalardan Haberdar Olma Durumuna Göre “Burs ve kredi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim” Tutumu	184
Tablo 60: Öğrencilerin Yemek Yardımından Faydalanma Durumuna Göre “Barınma ihtiyacımı karşılarlarken maddi anlamda zorluk çekiyorum” Tutumu.....	185

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

\$	Dolar
AB	Avrupa Birliği
AK	Avrupa Komisyonu
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AT	Avusturya
BEL	Belçika
BM	Birleşmiş Milletler
BUL	Bulgaristan
CB	T.C Cumhurbaşkanlığı
COVID- 19	Yeni Koronavirüs Hastalığı- 2019
CRO	Hırvatistan
CYP	Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti
CZE	Çek Cumhuriyeti
DEN	Danimarka
EDUROAM	Eğitim Gezintisi
EST	Estonya
FIN	Finlandiya
FRA	Fransa
GER	Almanya
GRE	Yunanistan
GSB	T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı
GSS	Genel Sağlık Sigortası
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
GYKA	Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri
HUN	Macaristan
ICE	İzlanda
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IRE	İrlanda
ITA	İtalya
İÖ	İkinci Öğretim
İÜ	İstanbul Üniversitesi
JICA	Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KYK	Kredi Yurtlar Kurumu
LAT	Letonya
LEİ	Litvanya
LUX	Lüksemburg
MAKÜ	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
MAL	Malta
MTV	Motorlu Taşıtlar Vergisi
MYO	Meslek Yüksek Okulu
NACE	Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
NET	Hollanda
NOR	Norveç
NÖ	Normal Öğretim
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
POL	Polonya

POR	Portekiz
ROM	Romanya
SED	Sosyal Ekonomik Destek
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	Satın Alma Gücü Paritesi
SK	Sayıllı Kanun
SLE	Slovenya
SLV	Slovakya
SPA	İspanya
SPSS	Sosyal Bilimler için İstatistik Programı
SSGSS	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
SWE	İsveç
SWİ	İsviçre
ŞNT	Şartlı Nakit Transferi
TDK	Türk Dil Kurumu
TEFE	Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TL	Türk Lirası
TUR	Türkiye
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UN	Birleşmiş Milletler
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WB	Dünya Bankası
WI-FI	Kablosuz Bağlantı Alanı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YÖO	Yükseköğretimde Okullaşma Oranı

GİRİŞ

Bireylerin iyilik, dirlik ve refahlarının korunarak geliştirilmesi, sosyal politika şiarı ile inşa edilmiş tüm refah rejimlerinin¹ birinci önceliğidir. Tüm yurttaşlarına ve bunun da ötesinde insanlığa asgari düzeyde refah ve imkân/olanak sunmayı gaye edinmiş refah rejimleri bu çerçevede farklı tür ve yoğunluğa sahip çok çeşitli politikalar hayata geçirmekte, sosyal ve ekonomik hayata müdahale ederek üstlenmiş olduğu vazifeyi sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Ortaya çıktığı yılların şartları itibariyle ilk dönemlerinde çalışma koşullarına ilişkin sosyal sorunlar üzerine yoğunlaşan, bu sorunların çözülmesi amacıyla piyasaya korporatist bir devlet müdahalesine başvuran sosyal politika ilerleyen yıllarda sosyal sorunlara bakış açısını genişleterek toplumun tüm sınıflarını çeşitli sosyal sorunlara karşı koruyan bir “*kalkan*” haline dönüşmüştür.

Sosyal politikanın ve sosyal devletin çerçevesindeki bu değişim ve genişleme ile birlikte bireylerin iyilik halleri kamu otoritesi tarafından taahhüt altına alınmış, bu çerçevede politikalar üretmek bir görev olarak tanımlanmıştır. Belirtilen süreç ile birlikte özellikle kadınlar, gençler, çocuklar, uzun süreli işsizler, engelli bireyler gibi dezavantajlı gruplara yönelik uygulanan sosyal politikalar çeşitlilik kazanmıştır. Ancak sosyal politika uygulayıcısı refah rejimlerinin farklı ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel dinamikleri sebebiyle uygulanan politikaların tipi, derecesi ve kapsamı da karakterize olmaya başlamıştır. Dünyada refah rejimi tipolojileri refaha ulaşmayı piyasaya bırakmama olarak ifade edilebilecek, sosyal gereksinimlerin devlet gibi piyasa dışı kurumlar tarafından sağlanabilmesi olarak tanımlanan farklı “*dekomodifikasyon*” düzeyleri (Özdemir, 2007) ve transfer harcamaları göz önüne alınarak tartışılmaya başlanmıştır. Bu tasnifleme ile birlikte karşılıksız politikalara öncelik veren cömert refah rejimlerinin yanında, sınırlı sosyal koruma anlayışını benimsemiş, cüz-i miktarda transfer harcaması yapan refah rejimleri de gruplandırılarak tanımlanmıştır. 1970’li yıllara kadar altın yıllarını yaşayan sosyal politika ve onun devlet yönetim biçimi olan sosyal devlet anlayışı neo-liberal

¹ Literatürde “sosyal devlet” ve “refah rejimi” kavramlarının birbirlerine benzerliği ve birbirleri yerine kullanılabilirliği hakkında bir takım tartışmalar mevcuttur. Bu kapsamda refah rejimi kavramının daha çok gelişmiş Avrupa ülkelerinin refah devleti anlayışını yansıttığı ifade edilse de tez çalışması kapsamında anılan iki kavram birbirleri yerine “bireylere asgari düzeyde refah hizmeti sunmayı taahhüt etmiş sosyal politika uygulayıcısı devlet anlayışı” tanımını vurgulamak için kullanılacaktır.

politikalara geçiş süreci ile kan kaybetmeye başlamıştır. Sosyal politika yatırımlarını ve transfer harcamalarını gereksiz olarak gören ve azaltılması tezini savunan neo-liberal anlayış ve bu politikalar ile güdülen amaçlara ulaşabilme doğrultusunda sermayenin uluslararası anlamda güvenli bir şekilde dolaşımını sağlayan küreselleşme ile birlikte sosyal politika ve sosyal devlet anlayışı baskılanmaya başlanmıştır. Özellikle bu süreçte sosyal politikanın çalışanlara sağladığı maddi ve manevi anlamda korumanın sebep olduğu maliyetten kurtularak kar oranlarını arttırmak isteyen şirketlerin üretim süreçlerini, sosyal koruma anlayışının zayıf olduğu az gelişmiş ülkelere kaydırmaları sosyal politika üzerindeki baskıyı daha da arttırmıştır.

Sosyal politika ve sosyal devlet anlayışının neo-liberalizm ile içerisine girmiş olduğu gerileme sürecinde sosyal devletin içerisinde olduğu kriz ortamında bir üçüncü yol olarak beşeri sermaye teorisinden faydalanarak geliştirilen “*sosyal yatırım devleti*” gibi arayışlar ortaya çıkmıştır. Günümüz dünyasında yoksulluk, çalışma koşulları, sağlık ve eğitim gibi makro konularda ulusal ve ulus üstü düzeyde birçok insan odaklı politika hayata geçirilmeye devam etmektedir. Şüphesiz bu konular arasında en önemlilerinden bir tanesi eğitim ve eğitim alanların desteklenmesine ilişkin politikalar. Sosyal yatırım devleti perspektifinde, bireylerin eğitime yapılan yatırımların onların gelirleri ve yaşam koşullarının yanında toplumun refahını ve hayat standardını arttırdığı bilinen bir gerçektir. Kamu otoritesi bu sebeple eğitimin devamlılığının sağlanması amacıyla eğitim gören yurttaşlarını çeşitli politika dizinleri ile desteklemektedir. Benimsenmiş refah rejiminin türüne göre yoğunluğu değişen bu yardımlar tüm eğitim hayatı boyunca devam edebildiği gibi bazı yaş gruplarında farklı uygulamaları bünyesinde barındırmaktadır.

İçinde bulunduğumuz yüzyıl özellikle işgücü açısından bir milat olarak nitelendirilebilecektir. Teknolojik gelişmeler ve diğer etmenler sebebiyle nitelikli iş gücüne talep artmakta, istihdam edilebilirlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Artan nüfus oranları iş gücü piyasalarını baskılamakta, çalışma çağındaki aktif nüfus arasında rekabeti kızıştırmaktadır. Tüm bunların neticesinde yükseköğrenim tahsiline sahip olmak 21. Yüzyılda işgücü piyasalarına girebilmekte birinci öncelik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu gelişmelere bağlı olarak tüm dünyada ve Türkiye’de yükseköğrenim de yer alan nüfus oranları istikrarlı bir şekilde artmaya devam etmektedir. Sosyal devletin ve sosyal yatırım devleti anlayışının en önemli beşeri yatırımlarından bir tanesi olan eğitime ilişkin yatırımlar ve harcamalarda bu doğrultuda milli gelirden daha fazla pay almaktadır. Küresel anlamda işgücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verebilecek, nitelik kazanmış

kişilerin işgücü piyasasına kazandırılmasının bireyden başlayarak kamu otoritesine ve nihayetinde tüm topluma faydalı olması sosyal devletin yükseköğretimdeki yurttaşlarını ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan desteklemeye itmektedir. Bu açıdan sosyal devletin yükseköğrenim gören bireyleri desteklemesi iki yönden önem taşımaktadır. Birincisi yükseköğrenimin bireyden başlayarak toplum refahını artırması iken ikincisi yükseköğrenim gören kişi sayısının ülkelerin nüfuslarının %10'u seviyelerine gelmeye başlamasıdır. Öğrencilik, özellikle üniversite öğrenciliği 2000'li yıllar ile birlikte bir “*sosyal sınıf*” olarak atfedilebilmektedir. Genel itibariyle bu sosyal sınıf çalışma çağında ancak işgücüne dâhil ol(a)mayan, bağımlı bir nüfus özellikleri taşımaktadır. Genel itibariyle aileleri tarafından desteklenerek yükseköğrenim hayatını tamamlayan bireylerin bu destekten mahrum olmaları genel itibariyle onların öğrenim hayatlarının son bulması ile sonuçlanmaktadır. Günümüz hayat pahalılığı da göz önüne alındığında bu durum Türkiye açısından ciddi kayıpları beraberinde getirmektedir.

Refah rejimleri bahsedilen gerekçeler sebebiyle çeşitli şekillerde yükseköğrenim gören yurttaşlarını maddi yönden desteklemekte, yükseköğrenimi teşvik etmektedir (Sözer, 2018). Parasız eğitim, konaklama ve yemek imkânı sunulması, burslar veya krediler şeklinde gerçekleşen söz konusu yardımlar önemli bir sosyal politika aracı olarak ön plana çıkmaktadır (OECD, 2020b; OECD, 2020a; Hauschildt, vd., 2021). Üniversite öğrencilerinin yoksulluğuna ilişkin konuların gerek yasama organı gerekse kamuoyu bünyesinde tartışılmaya yeni yeni başlandığı 2000'li yıllar ile birlikte üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların mevcut durum analizinin yapılarak etkinliğinin ölçülmesi büyük önem arz etmektedir.

Vurgulanan amaç doğrultusunda çalışmanın temel amacı Türkiye’de sosyal hukuk nezdinde üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların onların yaşam koşullarına ve refah düzeylerine etkisinin ölçülmesidir. Çalışmanın birinci bölümünde temel kavramlar detaylı bir şekilde tanımlanmış ve sosyal politika ile ilişkilendirilmiştir. Yine aynı bölüm içerisinde sosyal politikaya alternatif olarak geliştirilen ve 1980’li yıllardan sonra ülkeler tarafından sıklıkla tercih edilen ekonomik ve politik yönelimlerin yükseköğrenime ve öğrencisine yaklaşımları hakkında da bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümü OECD ülkelerinde ve Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların tanımı ve tasnifinin gerçekleştirildiği bölümdür. Söz konusu bölümde OECD ülkelerinin üniversite öğrencilerine yönelik

uyguladığı sosyal politikalar sınıflandırılmış, ülke bazlı farklılıklar ortaya konmuştur. Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar niteliksel ve niceliksel anlamda incelenerek uygulamaların gelişim süreçleri açığa çıkartılmaya çalışılmıştır. İkinci bölüm içerisinde Türkiye’nin üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalara göre refah rejimleri tipolojisi içerisinde yerinin belirlenmesi için “Öğrenci Dostu İndeksi” ve “Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi” geliştirilmiştir.

Üçüncü bölüm Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların onların refah düzeylerine etkisinin ölçülmesi adına Türkiye İstatistik Kurumu “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” verileri kullanılarak gerçekleştirilen araştırmayı içermektedir. Üniversite öğrencilerinin barınma koşulları, sağlık düzeyleri, gelirleri ve gelirleri üzerinden yoksulluk durumları analiz edilmiş; almış oldukları bursun refah düzeylerine etkisi ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. İlgili verilerin KYK ve diğer özel yurtlarda ikamet eden üniversite öğrencilerini kapsamaması ve uygulanan sosyal politikalardan yalnızca bursu dikkate alması ayrı bir alan araştırmasının çalışma kapsamında hayata geçirilmesi zorunluluğunu ortaya çıkartmıştır.

Tez çalışmasının son bölümü üniversite öğrencilerine yönelik Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde gerçekleştirilen, nicel araştırma metodu ile kurgulanmış alan araştırması ve bulgularını içermektedir. 2909 kişi üzerinden anket suretiyle gerçekleştirilen alan araştırması ile Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların öğrencilerin yaşam koşulları ve refah düzeylerine etkisinin tespit edilmesi adına çeşitli ilişki testleri gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRENİM VE SOSYAL POLİTİKA

1.1. Yükseköğrenim Öğrencileri ve Sosyal Politika

Sosyal politika, insana ve onun insan olma mahiyeti üzerine şekillenmiş bir disiplini ifa etmektedir. Sosyal politikanın bir devlet yönetim biçimi olarak kabul edilmesi ile ortaya çıkan uygulayıcısına ise sosyal devlet denmektedir. Sosyal devletin temel amacı ise sosyal politikaları kullanarak tüm toplumsal sınıfları karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri sosyal risklere karşı korumak ve fertleri korumayı taahhüt etmektir. Sosyal devlet tarafından benimsenmiş bu şiarın temel ahlaki düzleminde ise adil ve eşitlikçi anlayış yatmaktadır (Koray, 2007: 43; Göze, 2016: 236; Tokol, 2000: 7).

Toplum içerisinde bazı grup ve bireylerin ise toplumun geri kalanına göre daha dezavantajlı olmaları sebebiyle kamu otoritesi tarafından uygulanan sosyal politikalara daha fazla ihtiyaç duyduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle gelirden mahrum, ekonomik anlamda bağımlı ve kırılgan grup/bireyler buna örnek olarak verilebilir. Tam bu noktada günümüz dünyasında öğrenci ve özellikle yükseköğrenim öğrencileri sürekli artan sayıları ve sosyal korumaya muhtaç olmaları açısından dikkat çekmektedir. 21. Yüzyıla geçiş ile birlikte nitelik sahibi olma ve istihdam edilebilirlik hiç olmadığı kadar önem kazanmış; yükseköğrenime geçişte büyük artışlar meydana gelmiştir. Özellikle 2000’li yıllar ile birlikte işsizliğin nitelsiz işgücünde yoğunlaşması, dünyada ve Türkiye’de okullaşma oranlarının son çeyrek asır istikrarlı bir şekilde artması bu duruma örnek olarak verilebilir (Öçal, 2021: 105). Özellikle neo-liberal politikalar ile baskılanan refah rejimleri için üçüncü bir yol olarak ortaya koyulan sosyal yatırım devleti gibi anlayışlarında beşeri yatırımlara öncelik vermesi ile bu yönelimin seyri daha da artmıştır.

Yükseköğrenim öğrencileri, çalışma yaşında olmalarına rağmen eğitim hayatları devam ettiği için işgücü piyasasına katılamamakta dolayısıyla bağımlı bir nüfus olarak görülmektedirler. Bunun yanında bu kişilerin sosyal güvenliği de bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Genel itibarıyla ailelerinden gelen gelirler ve/veya kamu otoritesi tarafından sağlanan karşılıklı veya karşılıksız yardımlarla öğrenim hayatlarını devam ettirmekte ve tamamlamaya çalışmaktadırlar. Son yıllarda meydana gelen değişimler ve ülkelerin izlemiş olduğu politikalar sebebiyle yükseköğrenimde öğrenim

gören öğrenci sayısı daha da artmış; bu fertlerin kapsayıcı ve koruyucu politikalar ile himaye altına alınması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu doğrultuda refah rejimleri refahı piyasaya bırakmama düzeylerine göre dolaylı veya doğrudan etki eden politikalar vasıtası ile yükseköğrenim öğrencilerinin refah düzeylerini koruyarak geliştirmeye gayret etmektedirler.

Tez çalışması kapsamında konunun daha net anlaşılabilmesi adına öncelikle “yükseköğrenim” ve “öğrenci” kelimelerinin terminolojik tanımlamaları derinlemesine bir şekilde incelenecek akabinde bu grup ile sosyal politikanın ilişkisi gerçekleştirilmiş araştırmalardan faydalanılarak kurulmaya çalışacaktır.

1.1.1. Yükseköğrenim Kavramının Terminolojik Tanımı

Yükseköğrenim, orta eğitimden sonra yüksekokullar veya üniversiteler tarafından verilen eğitim olarak tanımlanmaktadır. “Öğretim” kelimesi, belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme kılavuzluk etme anlamlarını taşımaktadır. Sıfat anlamında kullanılan “yüksek” kelimesi ise etkili, güçlü ve diğerlerine göre farklılık arz eden anlamlarını taşımaktadır. Yüksek ve öğretim kelimelerinin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan kavram öğrenimde tahsisleşme olarak da ifade edilebilir (Seyyar, 2008: 629; www.sozluk.gov.tr. E.T. 21.03.2021).

“Eğitim” ve “yüksek” kelimelerinin tek başlarına birçok anlam ifade ettikleri bu anlamlardan bazılarının ise bazı tartışmalara yol açtığı ifade edilmektedir. Eğitim ilk defa 1531 yılında “Gouverneur” isimli kitapta Latince olarak “educatio” şeklinde yer aldığı ifade edilmektedir. Bu sözcüğün İngilizce karşılığı “education” yani eğitimidir. Ancak kavramın etimolojisi ve kökeni hakkında tartışmaların devam ettiği görülmektedir.² “Yüksek” sıfatının kavram içerisindeki kullanımının ise diğer eğitim türlerine göre yapısal bir yükseklik olarak verilmektedir. Burada yüksek tabirinin öğretilen değerlerin ve bilimin “yüksekliği” ile ilgili olmadığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Britanya ve ABD’de yükseköğretim terminolojisinin farklı algılandığı ve bu algılamalar üzerine farklı yapılanmalara gidildiği ifade edilmektedir. Bu noktada bir olgunun tanımının önemi bir kez daha önemini göstermiştir. Bir uygulamanın tanımı onun işleyişini

² Kavram bazı kaynaklarca “to draw out” (çıkartmak), “to rear, to nurture (yetiştirmek) ve “to put in” (yerine koymak) gibi gibi mastarlardan türetildiğini dolayısıyla kavramın etimolojisi ve diğer kelimelerle ilişkisinin farklılık arz etmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Sir Thomas Elyot, *Boke Named the Gouverneur*, London: 1953, s.xxxi. ve Richard C. Trench, *On the Study of Words*, Supplee-Mayhew Revision New York: 1903, s. 330.

doğrudan farklılaştırabilmekte onu daha faydalı hale getirebilecekken tam tersi yönde amacı dışına çıkmasına sebep olabilir (Cowley ve Williams, 1969: 497-507).

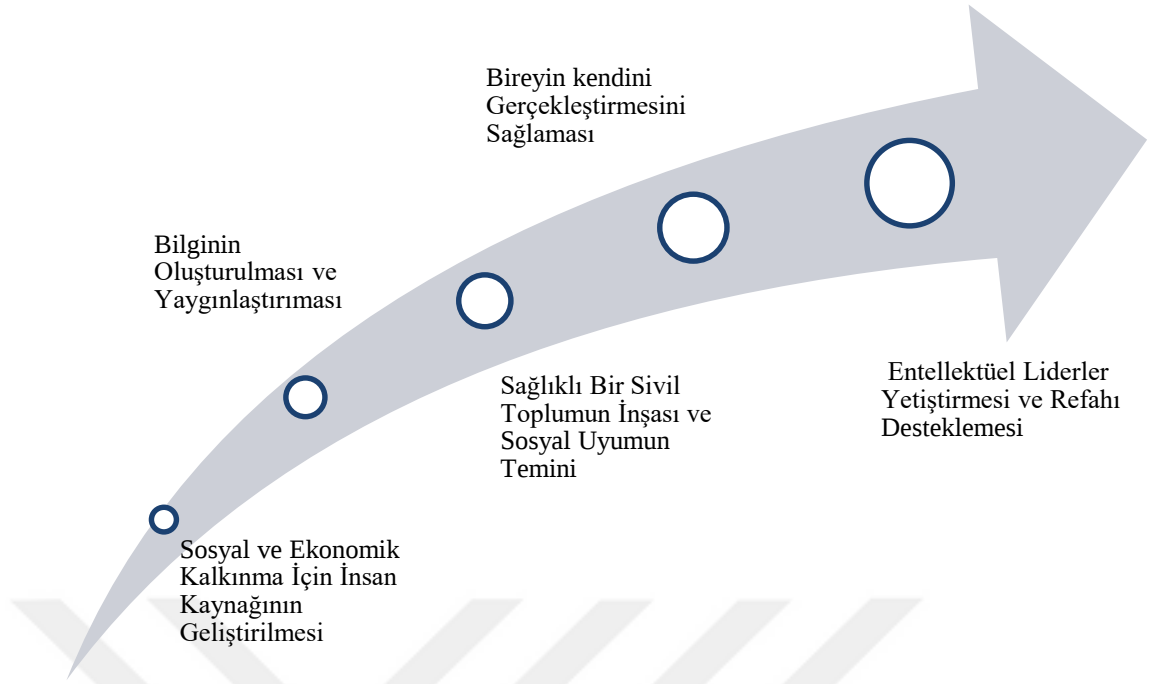
Yükseköğrenim, geniş anlamda orta öğretim sonrası verilen tüm eğitimleri kapsamaktadır. Devlet tarafından yetkilendirilen üniversite gibi kurumlarca yürütülen yükseköğrenim, yalnızca fakülte ve kürsü eğitimlerini değil daha kısa olan ve mesleki intabaka yönelmiş programları da içerisine almaktadır. Ancak ulusal ve yerel aktörlerin amaç ve hedeflerindeki farklılıklar sebebiyle modern anlamda yükseköğrenimin tanımının yapılmasının bir hayli zor olduğu da ileri sürülmektedir. Bu iddiaya rağmen genel itibarıyla yükseköğrenim kurumları toplamda üç fonksiyonu ile topluma katkı sağlamaktadır. Bunlar eğitim ve eğitime ek olarak gerçekleştirilen araştırma ve akademik faaliyetlerdir. Bazı kaynaklar bu fonksiyonları öğretme, öğrenme, araştırma ve toplumsal iletişim olarak da tasnif etmektedir. Burada vurgulanan eğitim ve araştırma misyonları madalyonun bir yüzü olarak metaforlaştırılmaktadır. Araştırma fonksiyonu ile daha yüksek bir eğitim düzeyi ve kalitesi temin edilmektedir. Buna karşılık eğitim, araştırma yapmak için gerekli olan insan kaynağını yetiştirmeye odaklanmaktadır. Dar anlamda öğrencilerin eğitim-öğretim işlevlerinin ötesinde çok yönlü bir süreç olan yükseköğrenime son yıllarda artan talep ve bilimin toplumsal katkısının her geçen gün artması yükseköğrenimi felsefi bir düzlemde ayırarak topluma ve insanlığa faydalı bir yöne sokmaktadır. Bu durum yükseköğrenimin “fildişi kulelerden indiği” şeklinde aktarılmaktadır (JICA, 2003: 1; Alemu, 2018: 210; World Bank, 2017: xi).

Yükseköğrenime yönelik trendin artmasında ise dünyanın yeni bilgi ve teknolojiye duyduğu ihtiyaç ve toplum karakteristiğinde eğitimin bir kült olarak kabul edilmeye başlanması belirleyici olarak verilmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yükseköğrenimleşme tüm dünyada kayda değer bir şekilde artmıştır. 1960’lı yılında 12 milyon olarak verilen yükseköğrenim öğrenci sayısı yaklaşık yedi kat artarak 1997 yılında 88 milyona çıkmıştır. 2000 ve 2017 yılları arasında ise dünyada üniversite öğrencisi sayısı neredeyse iki buçuk kat artarak 100 milyondan 207 milyona ulaşmıştır. Dünyadaki yeni ekonomik gelişmeler ile yetişmiş insan kaynağına duyulan ihtiyaç bu trendi daha da körüklemiştir. Bu durum ülkelerin eğitim harcamalarını da kökünden değiştirmiştir (JICA, 2003: 3-4; UNESCO, 2017: 2).

Orta öğretimi bitirenlere, üniversite veya akademi gibi eğitim kurumları tarafından planlanıp uygulanan eğitim tanımı bu öğrenim türünün bazı aşamaların tamamlanabilmesi akabinde alınabilen bir öğrenim türü olduğunu işaret etmektedir. Bir

diğer değiş ile yükseköğrenime geçişte bu yönelimde olan fertlerin taşınması gereken bazı özellikler olmalıdır. Kavram için getirilen bir diğer tanım verilen eğitimin düzeyi üzerine şekillendirilmiş ve bu sürece dikkat çekmiştir. Buna göre yükseköğrenim; üniversite, kolej veya benzeri kürsülerde öğrenime bahis olan konuların derinlemesine ve ileri düzeyde eğitiminin verilmesi olarak tanımlanmaktadır. Yükseköğrenimi diğer öğretim türlerinden ayıran bir diğer unsur burada dikkat çekmektedir. Yükseköğrenime mevzu bahis olan eğitim-öğretim konuları ileri düzey araştırma konularından meydana gelmektedir. OECD tarafından gerçekleştirilen *“yükseköğretim programları hem ileri araştırmaları içeren teorik programları veya yüksek beceri isteyen mesleklerde yetiştirilmeyi hem de işgücü piyasasına yön veren mesleki programları içermektedir. Küreselleşme ve teknoloji, dünya çapında işgücü piyasasının ihtiyaçlarını yeniden şekillendirmeye devam ederken daha geniş bir bilgi tabanına daha özel becerilere sahip bireylere yani yükseköğrenim görmüş bireylere ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.”* tanım bu varsayımımızı destekler niteliktedir. Buna ek olarak modern yükseköğrenimin sosyo-ekonomik rolleri madalyonun diğer tarafı olan kamu otoritesinin kavrama duyduğu ihtiyacı pekiştirmektedir (TDK, 2011: 369; OECD, 2020: 18-19; www.dictionary.cambridge.org, E.T. 21.03.2021).

Söz konusu tanımlarla ilgili *“United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization”* (UNESCO) tarafından gerçekleştirilen *“Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması (ISCED)”* tanımlarına da yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Söz konusu tasnif yükseköğrenimi iki düzeyde dört program olarak tanımlamaktadır. ISCED 2011 tasnifi kapsamında 5. düzey kısa dönemli ve uygulamaya dönük yükseköğrenim programlarını, 6. düzey lisans veya aynı sürede öğrenim görülen benzer programları, 7. düzey yüksek lisans programları ve 8. düzey doktora programlarını tanımlamaktadır. Genel itibariyle meslek yüksekokulları ve programları beşinci düzey, fakülteler ve yüksekokullarda verilen öğrenim altıncı düzey olarak verilebilecektir (UNESCO, 2014: 17).

Şekil 1: Yükseköğrenimin Roller (Kaynak: JİCA, 2003: 5-6).

Yükseköğrenimin rolleri itibarıyla sosyo-ekonomik gelişimin temel hareket noktalarından bir tanesi olduğu söylenebilecektir. Bununla birlikte Türkiye'nin mevzuatında kavram tanımlanırken yine geçiş kıstası ve diğer tanımlardan farklı olarak eğitimin azami süre vurgusu dikkat çekmiştir. Bunun yanında Anayasa tarafından yapılan tanımda ise ülke ve insanlığa hizmet ile ihtiyaçlara cevap verilecek bir sisteme vurgu yapılmıştır. 1982 Anayasasının 130. Maddesinde yükseköğretim; “*Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.*” şeklinde tanımlanmıştır. Kavram hakkında doğrudan anayasa içerisinde bir tanımın yapılmasında yükseköğrenimin ehemmiyeti temel sebep olarak verilebilir. Anayasadaki tanım yükseköğretim sonucunda istihdam edilebilirliğin artırılmasına işaret etmiş çeşitli akademik faaliyetler ile evrensel bir faydalılık silsilesi bir ödev olarak görülmüştür. Bununla birlikte tanımda üniversitelerin yükseköğretimde yetkili kuruluş oldukları ifade edilerek hukuki statüleri de keskin bir çizgi ile belirlenmiş; evrensel fayda için bilimsel özerklik hakkı bu oluşumlara tanınmıştır. Bu çerçevede anayasanın vermiş olduğu ödev ve yetki ile oluşturulan 2547 Sayılı Kanunda ise yükseköğretim; “*milli eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı*

kapsayan her kademedeki eğitim-öğretim türüdür.” Şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye’deki mevzuata göre yükseköğretimde önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim yapılmaktadır (T.C Anayasası, 1982: md.3; 2547 SK, md. 3; ÖSYM, 2021: 2).

Dünya da olduğu gibi Türkiye’de de genel itibariyle eğitim öğretim sisteminin üç kademesinden bir tanesini yükseköğrenim oluşturmaktadır. Sırasıyla ilk ve orta öğrenimden sonra gelen yükseköğrenim, ilgili mevzuat gereğince ülkemizde dört farklı şekilde uygulanabilmektedir. Bunlar (Kılıç, 1999: 289; 2547 SK, md. 3):

- **Örgün Eğitim:** Öğrencilerin, eğitim - öğretim süresince ders ve uygulamalara devam etme zorunluluğunda oldukları bir eğitim - öğretim türüdür.
- **Açık Eğitim:** Öğrencilere radyo, televizyon ve eğitim araçları vasıtasıyla yapılan bir eğitim - öğretim türüdür.
- **Dışarıdan Eğitim (Ekstern Eğitim):** Yükseköğretimin belirli dallarında, devam zorunluluğu olmaksızın sadece yarı yıl içi ve sonu sınavlarına katılma zorunluluğu bulunan bir eğitim - öğretim türüdür. Bu eğitimi izleyen öğrenciler ortak zorunlu dersler ile gerekli görülen bazı dersleri, ilgili yükseköğretim kurumlarınca mesai saatleri dışındaki uygun saatlerde düzenlenecek derslerde alırlar.
- **Yaygın Eğitim:** Toplumun her kesimine ve değişik alanlarda bilgi ve beceri kazandırma amacı güden bir eğitim - öğretim türüdür.

Türkiye’de genel itibariyle örgün ve açıktan eğitimin yaygın olduğu bilinmektedir. Yükseköğrenimde devlet desteği ve sosyal politika uygulamalarının hedef kitlesi ise örgün eğitimde öğrenim gören bireylerdir.

Yükseköğrenim kavramının terminolojik tanımı ve içeriği hakkında yapılan kısa değerlendirmeden sonra olgunun ayrılmaz bir parçası olan ve onun başlıca uygulama aracı/yetkili organı olarak kabul edilen “üniversite” kavramı üzerinde durulmasının da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Yükseköğrenimin ana kaynağını üniversiteler oluşturmaktadır. Bilakis diğer yükseköğretim kurumlarının üniversitelere bağlı olarak kurulduğu belirtilmektedir. Kavramın kökeni Latince’ de “universitas” sözcüğü olup, aynı kökende “bağımsız tüzel kişiliğe sahip ve ortak çıkarları olan kişiler topluluğu (lonca)” veya “kurum, topluluk”

anlamına gelmektedir. Bununla birlikte üniversite kavramının asıl çağrıştırdığı anlamın ise “üniversallik/evrensellik” olduğu aktarılmaktadır (Kılıç, 1999: 291).

UNESCO tarafından hazırlanan “Yükseköğrenim Bildirgesi” nde; “Üniversiteler bilimin, sanatın ve mesleklerin gelişimini fakülteleri veya diğer akademik birimleri ile sağlar. Eğitim sürecinde bilimsel veya sanatsal alandan bilgi aktarımını gerçekleştirir” şeklinde konumlandırılan oluşumlar akademisyenler, akademik birimler ve yükseköğrenim gören fertleri bir araya getiren özerk yapılardır. Öğrenim alan bireyleri entelektüel açıdan zenginleştirmesinin yanında birçok ülkede mesleki niteliklerinde aktarılması vazifesi yine bu akademik birimlere yüklenmiş bir ödev olarak görülmektedir (UNESCO, 2004: A3; Alemu, 2018: 211).

Üniversiteler öğrenme ve eğitim alanına yön veren ve akademik anlamda araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile insanlığa hizmet eden bağımsız kurumlar olarak tarif edilmektedir. Tıpkı eğitim ve yükseköğrenim kavram/uygulamalarında olduğu gibi yıllar içerisinde meydana gelen değişimlerden öncelikli olarak üniversiteler etkilenmektedir. Hatta bu değişimlerin çoğu zaman üniversiteler ve akademik camiadan kaynaklı olduğu da belirtilebilir. Bu çerçevede yükseköğrenimin uygulayıcısı olan üniversiteler “etki yaratma potansiyeli”ne sahip kurumlardır. Bununla birlikte üniversitelerin en önemli unsurlarından birisi evrensellik olarak gösterilmektedir. Evrensel bilginin üretildiği, geliştirildiği ve iyileştirildiği bazı durumlarda farklılaştırıldığı kurumlar olmak temel misyon olarak gösterilebilir. Günümüz dünyasında bilgi kaynağı olan üniversite, fabrika olarak üniversite, bilgelik kaynağı olarak üniversite, ortak olarak üniversite ve bir fikir olarak üniversite gibi kategorize ve idealize edilmektedir. Modern üniversitenin vazifesinin “*fikirlerin açık hale getirilmesi*” olarak verilmesi yanlış olmayacaktır (Yamamoto, 2018: 133; Bosch, 2003: 163).

1.1.2. Öğrenci Kavramının Terminolojik Tanımı

Öğrenci kavramı Latince “*studere*” köküne dayanmaktadır. Latince anlamı ile istekli, azimli, yeniliğe açık ve öğrenmeye arzulu anlamlarının yanında “*acı çeken*” anlamına da gelen kavramın İngilizceye 1350’li yıllarda girdiği aktarılmaktadır (www.dictionary.cambridge.org. E.T. 24.03.1991). İngilizce de “*study*” yani çalışmak kavramı ile de ilişkili olan sözcük modern anlamda çalışma arzu ve isteğinde olan ve öğrenim gören fert olarak aktarılabilir. Daha geniş ve anlaşılır tanımı ile öğrenci kavramı; bir bilim veya sanat uzmanının gözetimi ve himayesi altında belirli bir konuda

çalışan öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse şeklinde verilebilmektedir. Kavramın temel unsurları incelendiğinde ise herhangi bir düzeyde öğrenim görmek ve öğrenim görmeye istekli olmak faktörlerine rastlanmaktadır. Bazı kaynaklar öğrenci olma vasfının kazanılmasında bu faktörlere ek olarak herhangi bir bilimsel veya sanatsal alanda temel bilgiye sahip olmak kendisini geliştirmeye gayret etmek unsurlarının da gerekliliğini ileri sürmektedirler (TDK, 2011: 297; www.sozluk.gov.tr. E.T. 24.03.1991; www.dictionary.com. E.T. 24.03.2021; www.open.ac.uk. E.T. 24.03.2021).

Kavram hakkında gerçekleştirilen bir çalışmada “öğrenci” kelimesinin birey üzerindeki çağrışımları ele alınmış buna göre öğrenci ile en çok “*beyaz bir sayfa, boş bir tahta, bilgisayar*” gibi çağrışımların ortaya çıktığı ileri sürülmüştür. Öğrenci kavramının birçok metafor ile ilişkilendirildiği çalışmada gerek maddesel gerekse beşeri çıkarımların yapıldığı dolayısıyla kavram hakkında gerçekleştirilecek tanımların zorluğuna dikkat çekilmiştir (Saban, 2009: 289-317).

Çalışma kapsamında incelenecek olan yükseköğrenim öğrencileri ise devlet tarafından yükseköğrenimi gerçekleştirmesi amacıyla görevlendirilen, herhangi bir kurumda mevzuat veya başka düzenlemeler ile belirlenmiş öğrenim türlerinden birisinde eğitim-öğretime tabi olan fert tanımlaması yapılabilir. Yükseköğrenim zorunlu eğitim içerisinde tanımlanmamaktadır. Bu sebeple farklı yaş gruplarından bireylerin içerisinde yer aldığı heterojen bir camia olarak görülmektedir. “Öğrenci” kelimesinin insan hafızasında canlandırdığı betimleme ile “yükseköğrenim öğrencisi” arasında farklılık bulunmaktadır. Ek olarak yükseköğrenimde verilen öğrenimin felsefi ve entelektüel boyutu ve derinliği ile mesleki uzmanlaşmanın önünü açması faktörleri yine bu öğrencileri diğer düzeylerde eğitim alan fertlerden farklı ve kendine özgü kılmaktadır.

Üniversite öğrencilerini meydana getiren üniversite gençliği; gençlik evreninin başta eğitim olmak üzere farklı bir kente öğrenim görmek amacıyla gitmek, geçimini burs, kredi veya ailesinden aldığı harçlıkla sürdürmeye çalışmak, kas gücünden ziyade hayatını zihinsel yetenekleri ile kazanmayı amaç edinmek, felsefi-kültürel-sanatsal faaliyetlere çalışan yaşlılarına göre daha duyarlı olmak gibi çeşitli faktörler sebebiyle spesifik bir parçasıdır. Daha teknik bir tabir ile üniversite gençliği “*18-24 yaş grubunu oluşturan, formel eğitim-öğretimin son evresinde öğrenim gören, araştırmacı ve sorgulayıcı, dolayısıyla bilimsel zihniyet kazanan, kendilerine has bir gençlik kültürü oluşturan, toplumun önderleri olacak gençlik kesimi*” olarak tanımlamaktadır” olarak diğer gençlerden ayrıştırılmaktadır (Deniz, 2014: 33).

Modern üniversitelerin kompleks sosyal organizasyonlara dönüşmeleri, akademik örgütlenmenin çeşitlenmesi ve bilim alanı araştırmalarının çerçevesinin genişlemesi yükseköğretim öğrencisinin bir diğer değişle üniversite öğrencisinin de tanımını ve rolünü değiştirmiştir. Özellikle dünyada 20. Yüzyıldan sonra bahsedilen gelişim ve değişim sonrasında üniversite öğrencisi dersliklerin ve dersin sınırlarını aşarak toplumsal hayatta önemli bir paydaş haline gelmiştir. Yönetime katılma ve sivil toplum örgütlerinde aktif roller gibi girişimler bu rolü pekiştirmiştir. Bu durumda gün ve gün artan üniversite öğrencisi sayısı da etkili olmuştur. Günümüz dünyasının üniversite öğrencisi sembolik pozisyonlarından sıyrılarak inisiyatif alan, çözüm üreten tüm demokratik süreçlerde oy kullanma hakkına sahip olan bir “sosyal sınıf” haline dönüşmüştür. Yine yükseköğretimde öğrencilerin yönetime katılma rolünü arttıran hükümet politikaları, siyasi bir baskı unsuru olarak öğrencileri hükümetler nazarında öncelikli alanlardan birisi haline sokmuştur. (Liao, vd., 2013: 120; Janc, 2004: 3).

1.2. Sosyal Politika ve Yükseköğrenim, Yükseköğrenim Öğrencileri İlişkisi

Sosyal politika ilk çağlardan beri olagelmış ve temelinde insan ile onun iyilik halinin korunmasına yönelik oluşumun adıdır. Bugün bünyesinde barındırdığı anlam ve önemine ulaşabilmek için yüzyıllar geçmesi, toplumların ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel dönüşümlerden geçmesi gerekmiştir. Sosyal politika toplumsal uzlaşî kültürüdür. Toplumsal özelliklere bağlı olarak insanlar ve sınıflar arasındaki ilişkileri inceler. Sosyal politika bu ilişkiler üzerinden ortaya çıkan hukuk, haklar, özgürlükler, çıkar ilişkileri ve politikaların bir ürünüdür. Bu yönü ile sosyal politika; *“ekonomik açıdan güçsüz olanları korumaya yönelik devlet tarafından alınan önlemler bütünü”* olarak tanımlanabilecektir. Bir diğer değişle sosyal politika ekonomik bakımdan *“bağımlı”* ve *“güçsüz”* bireylerin korunması için devlet tarafından oluşturulan bir dizi önlemin güvence altına alınan bazı hak ve özgürlükleri adıdır. Sosyal politika arayışı itibariyle sosyal barış, genel refah ve mutluluğu taahhüt altına almaya çalışır. Bunu sağlamak içinde sosyal ve ekonomik içerikli politikalar üretir/araçlar geliştirir (Talas, 1992: 13; Tokol, 2000: 1).

Refah rejimi, kapitalist liberal siyaset ve politika dizinlerinin bir ürünü olarak ortaya çıkan, liberal devletin kendi içinde gerçekleştirdiği bir süreç olarak görülmektedir. Yani sosyal politika uygulayıcısı ülkeler bu özellikleri itibariyle liberal temellerini korumakla birlikte bu yapıda gerekli ve zorunlu değişiklikler yapmıştır. Sosyal politika üzerine şekillenen sosyal devlet veya refah rejimi anlayışında üretim yapısının, ekonomik

modelin ve siyasal modelin değişmediği ancak bu süreçlerde insani faktörlerin ön plana çıktığı söylenebilir. Kapitalist üretim biçimini yaşanılabilir bir hale evirmek amacıyla ortaya atılan refah rejimi anlayışı aslında liberal düzeni koruyan bir “sigorta” işlevi görmüştür. Bu işlev refah rejiminin içerdiği planlı ekonomi ve korporatist anlayış ile gerçekleştirilmeye çalışılır (Işıklı, 1972: 373; Göze, 2016: 203-204).

Çalışma hayatı ve onun taraflarının karşı karşıya olduğu sosyal sorunların etkilerinin azaltılarak ortadan kaldırılması gayesi ile ortaya çıkartılan sosyal politika ve onun uygulayıcısı sosyal devlet günümüz itibariyle kendisine çizilen sınırların çok ötesine geçerek şehir politikalarından dezavantajlı grupların korunmasına kadar geniş bir yelpazede politika silsileleri üretmeye devam etmektedir. Sosyal politika anlayışı ve sosyal devletin çerçevesinde meydana gelen değişimin altında yatan temel faktörlerden bir tanesi de çeşitli sosyal sorunlar ile mücadele eden dezavantajlıların toplum içerisinde dikkat çekmeye başlaması ve sosyal koruma anlayışının artan refah ile birlikte bir kültür haline gelmeye başlaması olarak verilebilmektedir. Özellikle siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sebeplerden ötürü çeşitlenen ve daha ciddi bir hale gelen sosyal sorunlar ve ortaya çıkan yeni sosyal sınıfların birbirlerine ve topluma entegrasyon zorunlulukları bahsedilen değişim sürecini hızlandırmıştır. Yine asgari bir refah düzeyinde yaşama ve temel refah hizmetlerinin (sağlık, eğitim, çalışma vb.) adil olarak faydalanabilme hususlarının gerek uluslararası gerekse ulusal yasa/mevzuatlarda insanlığa bir hak olarak taahhüt edilmesi ve bunun sağlanmasının bir devlet ödevi haline gelmesi sosyal politikanın genişleyen çerçevesini açıklamaya faydalı olacaktır. Bir diğer değişle sosyal politika anlayışı sosyal yardım, sosyal sigorta ve sosyal hizmetten meydana gelen temel sosyal koruma taleplerinin toplumsal hakları modern toplumdaki yurttaşlıkta bir öge kılacak şekilde devlet tarafından desteklenmesini sağlamıştır (Zaim, 1992: 3; Tuna ve Yalçıntaş, 1999: 28; Taylor-Gooby, 2011: 57).

Refah rejimi yukarıda vurgulanan motivasyon ile günümüz dünyasında kimleri hangi sosyal sorunlara karşı koruyacaktır? Değişen dünyada sosyal sorun nedir nelerdir? Hangi gruplar toplumun geri kalanına göre dezavantajlı pozisyonadadır? Bu sorulara verilecek cevaplar ile yükseköğretim/yükseköğretim öğrencisi ve sosyal politika arasındaki ilişkinin daha net bir şekilde anlaşılacağı düşünülmektedir

Sosyal politika sosyal hizmet ve sosyal yardımların sağlanmasını içeren politikalar bütünüdür. Bu perspektifte tüm sosyal politika faaliyetleri ortak bir amaca hizmet etmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan ve tüm şekillerde toplumsal refaha katkı

unsuru sağlayan hizmetler sosyal politika olarak tasnif edilmektedir. Bu tanım sosyal politikayı salt bir sosyal hizmet uygulama aracı olmaktan çıkararak onu tarımdan eğitim ve gençlik politikalarına kadar uzanan bir düzleme sokmaktadır. Titmuss bu durumu “herhangi bir kurumsal faaliyet ile toplumsal refahı etkileyen her aktivite sosyal politikanın uygulama alanıdır” tanımı ile açıklamaktadır. Sosyal politika düşkün durumda olan her kesimin iyilik hali için çalışan; bu arayış içesinde başvurulan tüm politika dizinleridir (Titmuss, 1968: 3-7; Simonds, 1974: 1).

Toplumun geri kalanına göre sosyo-ekonomik anlamda daha düşkün konumda bulunanların yer aldığı gruplara dezavantajlı gruplar denmektedir. Dezavantajlı gruplar; ekonomik durumları, cinsiyetleri, dinsel ve etnik kökenleri veya politik görüşleri sebebiyle sosyo-ekonomik olarak daha az bütünleşme şansı olan insanlar veya insan grupları olarak tanımlanmaktadır. Engelli ocuklar, kırsal kesimdeki gençler ve çocuklar, yoksul kent ve mahalledeki çocuklar, çatışma ortamındaki ocuk ve gençler, kadınlar, uzun süreli işsizler dezavantajlı gruplardan bazılarıdır. Anılan grupların gelir getirici faaliyetlere her zaman erişimlerinin olmadığı ifade edilmektedir. Bu durumun onların eğitim, sağlık, barınma gibi temel refah hizmetlerinden mahrum kalmalarına sebep olduğu aktarılmaktadır. Sosyal sorunlar sebebiyle eğitim, sağlık, beslenme, ulaşım ve barınma gibi temel refah hizmetlerinden mahrum kalan insanlar topluma uyum problemleri de yaşamaktadır. Toplumsal patlamalara sebep olabilecek potansiyele sahip bu kimseleri sosyal politikalar ile sosyal içermeye tabi tutmak refah rejiminin temel vazifelerinden bir tanesi olarak gösterilebilir. Bu ve diğer kimselerin karşı karşıya kaldıkları eşitsizlik kaynaklı problemlere ise sosyal sorun denmektedir. Sosyal sorunlar, insanların çeşitli nedenlerle toplumsal eşitsizliklere maruz kaldıkları durumlardır. Toplumsal eşitsizliğe maruz kalan fertlerin kalabalıklığı bu sorunların “sosyal sorun” olarak tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Kısacası çeşitli sebeplerle temel refah hizmetlerine ulaşamadıkları için dezavantajlı olarak tasnif edilen kimseler dezavantajlı gruplar olarak gösterilebilecektir (UNESCO, 1999: 16-18; Yıldırım Aykut, 2020: 428-431; eviker, vd., 2018: 223).

Günümüz dünyasında temel refah hizmetlerine ulaşmakta sıkıntı çeken, ciddi sosyal sorunlarla karşı karşıya olan dezavantajlı gruplardan bir tanesi de gençlerdir. Gençler, içinde bulundukları toplumların umut, coşku ve gelecekleridir. Ancak 19. yüzyıldan itibaren karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar onların dezavantajlı gruplara dâhil edilmelerine yol açmış; bu sorunda gün ve gün katlanarak

artmıştır. Hükümetlerin geleceğe yönelik politikaları belirlemelerinde, geleceklerine yönelik plan, program ve projeksiyonlarını belirlemede genç nüfus önemli bir yere sahiptir. Gençlik genellikle hayat akışı içerisinde çocukluk ile erişkinlik arasındaki geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Gençler ise geçiş dönemindeki kimselerdir. Sosyologların gençliği üç hâkim kurumsal geçiş dönemi ile ilişkili şekilde tanımladığı ifade edilmektedir. Bunlardan ilki, eğitimin tamamlanması ve işgücü piyasasına giriştir. İkincisi, aileden bağımsızlığını kazanma dönemi ve sonuncusu ise aile ile yaşanan bir evden bağımsız bir eve geçme şeklinde gerçekleşmektedir. Tam bu noktada maddi anlamda bağımlı oldukları ve öğrenim gördükleri için işgücü piyasasına giremedikleri dönemlerde sosyal politikanın konusu içerisine girmektedirler. Bununla birlikte bu gruptaki fertlerin “*kırılgan*” olmaları ve ülke geleceği için önem arz etmeleri onların özel politikalarla korunarak refahlarının güvence altına alınmasını gerekli kılmaktadır. BM İnsani Gelişim Raporunda anılan bu “*kırılganlığı*” ve gençlerin neden dezavantajlı gruplar arasında yer aldığını görünmeyen gençlik şeklinde metaforlaştırmıştır. Rapora göre; genç işsizlik tüm gençlerin yaklaşık %30’una tekabül etmekte, maddi imkânsızlıklar sebebiyle yükseköğretimi bırakma trendi yükselmekte, çalışanlar kayıt dışı ve insani olmayan koşullarda istihdam edilmektedir. Raporda özellikle vurgulanan kısım ise eğitim olarak göze çarpmıştır. Sağlık ve kişisel özgürlüklerle insanı tüm kalkınma çabalarının merkezine koyan refah olgusunun en önde gelen koşullarından bir tanesi eğitim ve yükseköğretim olarak verilmektedir (Çeviker, vd., 2018: 223; Emirgil, 2019: 429; Coles, 2011: 502-503; UNDP, 2008: 13-27).

Sosyal politika açısından eğitim, kalkınmanın en önemli paydası olan beşeri sermaye ile ilgili olduğu kadar, eğitimde fırsat eşitliği konusuyla da yakından ilişkilidir. Sosyal politika toplumun her ferdinin eğitimden eşit pay alması ve yeteneklerini geliştirmekte azami fırsata sahip olmasını hedeflemektedir. Özellikle dezavantajlı kesimlerin eğitime ulaşmalarının desteklenmesi sosyal politikanın olmazsa olmazı şeklinde verilmektedir. Özellikle yükseköğretimin zorunlu olmayan ve ücretsiz olarak tanımlanmayan içeriği sebebiyle bu noktada ön plana çıkmaktadır. Ekonomik veya sosyal sebeplerle yükseköğrenime başlayamama veya yarıda bırakma fırsat eşitliğine aykırılık teşkil etmektedir. Sosyal devlet bu güdü ile yükseköğretimi belirli sınırlar çerçevesinde desteklemekte, fertleri bu destekleri doğrultusunda yükseköğretime teşvik etmeye çalışmaktadır. Bu destek sosyal politika nezdinde “*sosyal yardım*” şeklinde yani karşılıksız olarak aynı veya nakdi gerçekleştirilebileceği gibi kredi benzeri borç verilen

para şekline dayanan uygulamalar da mevcuttur (Hatipler, 2019: 48; Ünal, 1991: 54; Zengin, vd., 2012: 133).

Şekil 2: Sosyal Politikanın Yükseköğrenimi Destekleme Sebepleri (**Kaynak:** Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Yükseköğrenim sosyo-ekonomik birçok gerekçe ile ülkeler tarafından desteklenmektedir. Sosyal politika ve sosyal politikanın yön verdiği sosyal devlet anlayışındaki değişim ile birlikte eğitim ve özellikle yükseköğrenim düzeyinde eğitim alan fertlerin refah düzeylerinin korunarak geliştirilmesi önemli bir sosyal politika alanı olarak ortaya çıkmıştır. Bu sosyal sınıfı meydana getiren bireylerin yaşları itibariyle “genç” olarak tanımlanmaları, öğrenim görmeleri sebebiyle istihdamdan uzak olmalarının getirdiği gelirden mahrumiyet, yükseköğrenimin pahalı olması gibi sebepler bu kimseleri devlet nazarında sosyal politikalar ile koruma altına almayı gerekli kılmaktadır. Anılan durum BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde; “*Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır...*” ve “*...Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı*

güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.” Bentleri ile doğrudan güvence altına alınmıştır. İlgili kaynak eğitim almayı insanın varoluşundan gelen, onun ayırmaz bir parçası ve temel bir hakkı olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte aynı beyannamede yer alan *“Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.”* bendinin ise yükseköğrenime atıf yaptığı ve her bireyin temel bir hakkı olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. Kendisini sosyal devlet olarak tanımlayan Türkiye’de BM ve diğer ulus üstü oluşumlar tarafından bir hak olarak tanımlanan eğitim ve özelinde yükseköğrenimi kendi anayasa ve mevzuatında benzer bir konuma sokarak ilgili tanımlamaları yapmış devletin konu hakkındaki ödevlerini belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan; *“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz... çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır...”* ve *“Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.”* düzenlemeleri yer almaktadır. Anayasa eğitimin her düzeyini bir hak olarak tanımlamış ve devletin çeşitli sebeplerden dolayı eğitimden yoksunluğun ortaya çıkmasını gidermesini ödev koşturmuştur. Bu düzenlemeler anayasanın ikinci maddesinde geçen *“sosyal devlet”* vurgusu ile pekiştirilmektedir. Bu noktada sosyal devlet eğitimden yoksunluğun tüm sebeplerine müdahale etmeli, eğitimi gerek sosyal gerekse ekonomik açıdan teşvik edici politikaları hayata geçirmelidir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, md. 26-27; T.C Anayasası, md. 42, 130; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, md. 13-14; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, md. 2; Avrupa Sosyal Şartı, md. 10-15).

Yükseköğrenim ve öğrencisinin neden sosyal politika içerisinde desteklenmesi gereken bir grup olduğu bunlarla da sınırlı değildir. Üniversite öğrencisinin refah düzeyinin artırılmasının onun akademik vizyonuna olumlu etkileri olduğu hatta sosyal hayatın dahi bu durumdan olumlu etkilendiği yapılan araştırmalar ile ortaya konmuştur. Üniversite öğrencisinin iyilik halinin geliştirilmesi daha önce de vurgulanan uygulamalar ile gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte üniversite öğrencileri içerisinde ekonomik

durumu iyi olmayan kişilerin yükseköğrenime geçmede tereddüt yaşadıkları, başlayanların ise çoğunun öğrenimlerini yarıda kesmek zorunda kaldıkları ifade edilmektedir. Bu durum fırsat eşitliğine aykırılık teşkil etmektedir (Bonell, vd., 2014: 1; Callender ve Jackson 2005: 4).

1.3. Beşeri Sermaye Teorisi ve Yükseköğrenim, Yükseköğrenim Öğrencileri İlişkisi

Beşeri sermaye kavramı ve beşeri sermaye teorisi insan kaynağı ile onun niteliğinin ekonomik kalkınma ve refah artışı üzerindeki etkisini inceleyen süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlaşılabacağı üzere kavram ve teori; eğitim ve sağlık gibi temel beşeri yatırımların ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini incelemektedir. Sosyal politikanın karşılıksız ve bir ödev olarak gördüğü bu temel refah hizmetleri neo-liberal ekonomi politikaları bünyesinde içsel ekonomi politikalarının bir çıktısı olan beşeri sermaye teorisi ile ekonomik kalkınma için önemli bir faktör olarak işaret edilmektedir.

Beşeri sermaye teorisi bir ülkenin en önemli serveti olarak nitelikli insan gücünü işaret etmektedir. Nitelikli bir nüfus ülke kaynaklarının en nitelikli biçimde kullanılmasında ve iktisadi gelişmenin sağlanmasında önemli bir faktördür. Nüfusun niteliğini arttırmaya yönelik uygulanacak sağlık ve özellikle eğitim politikaları kalkınma için zaruri görülmektedir. Ekonomik açıdan geri kalmışlık ve refah seviyelerindeki farklılık beşeri sermaye teorisine göre nüfusun niteliği ile ilişkilidir. Kişisel gelir farklılıkları birçok nedene dayanmakla birlikte eğitim düzeyleri ile doğrudan ilişki halinde olduğu ileri sürülmektedir. Bu görüş nüfusunun eğitim seviyesi yüksek olan ülkelerin emeğin milli gelirden aldığı payın yüksek olması ile desteklenmektedir. Ekonomik faaliyetlerle ilgili olarak insanların sahip oldukları bilgi, beceri ve diğer niteliklerin toplamı olarak tasvir edilen beşeri sermaye 2000’li yıllar ile iktisadi gelişmenin başat faktörlerinden bir tanesi olarak görülmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde eğitim gibi beşeri faktörlerinde belirleyici olması bu kanıyı desteklemektedir (Yumuşak, 2010: 4-8).

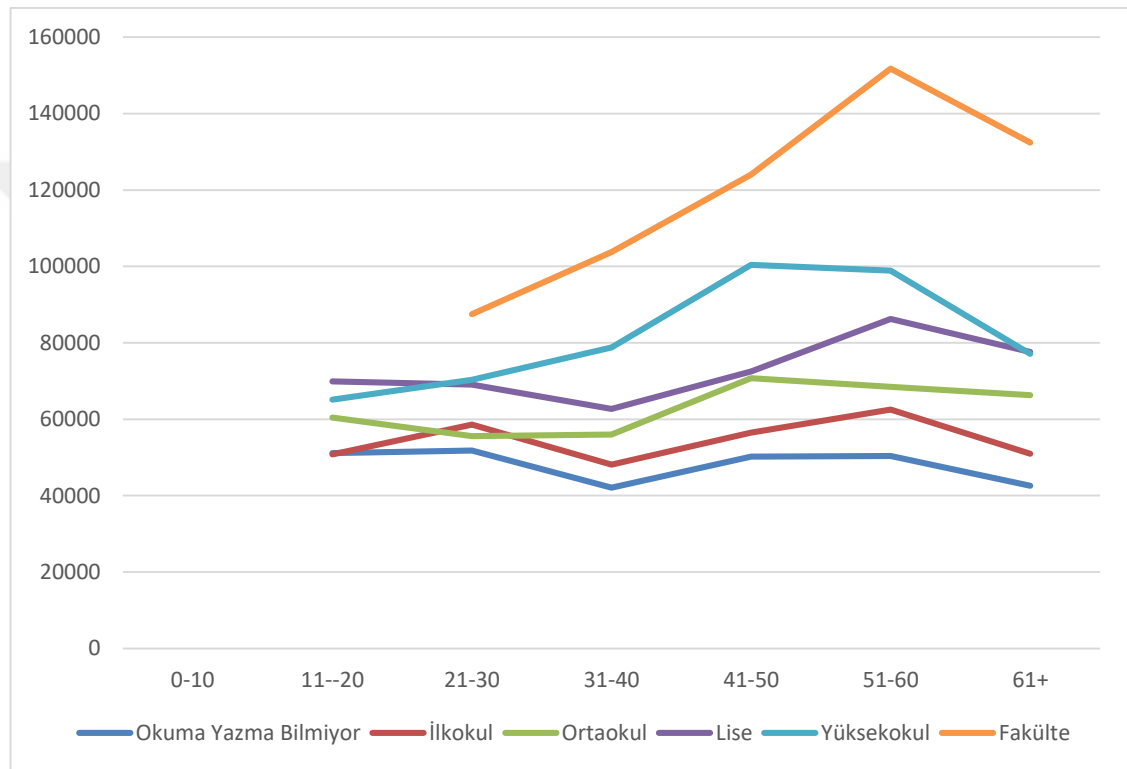
Temel anlamda bireylerin sahip olduğu eğitim düzeyinin onların sosyal ve ekonomik ortamları üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada beşeri sermayenin en önemli faktörü eğitim olarak verilebilmektedir. Özellikle eğitimin gelir düzeyi ile birlikte en önemli beşeri ve sosyal sermaye belirleyicisi olduğu vurgulanmaktadır. Bu yönü ile beşeri sermayenin geliştirilmesini amaçlayan beşeri

sermaye politikaları eğitime dayalı olacak şekilde kurgulanmıştır. Eğitim üzerine kurgulanan beşeri sermaye yatırımları kayda değer bireysel ve sosyal farklar doğurur ki beşeri sermayenin gelecekte görmeyi beklediği fayda da buraya dayanmaktadır. Bu fayda temelde ekonomik gelişme olsa da sosyal refahın arttırılması, nitelikli nesiller yetiştirmek ve sosyal gelişimlerin teşviki olarak verilebilir. Olgunun felsefi temelinde ise bilginin ve eğitimin bireylere daha fazla bilişsel beceri sağladığı; böylece etkinliklerini geliştirmek için verimliliklerini ve bu potansiyellerini etkilediği yatmaktadır. Özetle olgu ekonomik ve sosyal gelişim için beşeri yani insana yapılan yatırımların arttırılmasının gerektiğini savunur (Günkör ve Özdemir, 2017: 81-84; Gürün, 2019: 67).

Eğitim hem beşeri sermayenin kaynağı hem de hazırlayıcısı olarak görülmektedir. Bu bakımdan eğitim ve özellikle yükseköğrenim maliyet, gider ve harcamalar bakımından ekonomi için son derece önem arz etmektedir. Bu önem doğrudan eğitilmiş insan gücü ile ilişkilendirilmektedir. Eğitilmiş insan, sağladığı katma değer yüksekliği açısından ekonomik kalkınmanın temel dinamiği olarak görülmektedir. Bilakis eğitimin önce birey akabinde grup ve toplum üzerinde bıraktığı etki, hayatı tümünden etkileyebilecek bir güce sahiptir. Yani insanı eğitim vasıtasıyla değiştirmek ve ona yeni nitelikler kazandırmak aynı zamanda bir toplumun ekonomik, sosyal ve siyasal kalkınmışlığının da temelini oluşturmaktadır. Teorik anlamda anılan durumun ispatına ilişkin ilk araştırmaların ise 1960'lı yıllarda başladığı belirtilmektedir. Bu çalışmalarda kişi başı milli gelir ile eğitim düzeyi arasında doğrudan bir ilişki olduğu, eğitim düzeyinde meydana gelen değişimlerin ekonomik büyümeyi arttıracığı ve bu sayede istihdam olanaklarının gelişerek işsizliğin azalacağı saptanmıştır (Hatıpler, 2019: 37; Şahin, 2017: 123-135).

Eğitimli, hatta yükseköğrenime sahip, sağlıklı ve nitelikli fertler yeni teknolojiler üretecek, bunları daha efektif kullanacak ve kaynakların etkin kullanımını sağlayarak sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacaktır. Bu kuram beşeri sermayenin temel güdüsü olarak verilebilecektir. Beşeri sermaye teorisi insana yapılan yatırımların kalkınma sürecini hızlandırdığı motivasyonu ile ivme kazanmıştır. Buna göre ferde yapılan yatırımlar arttıkça hem ferdin kazancı hem de üretilen mal/hizmet miktarı artmaktadır. Bunun sebebi ise sosyo-ekonomik kalkınmanın fiziksel sermaye yatırımlarının yanında beşeri sermaye yatırımlarını da zorunlu kılmasıdır ki en önemli üretim faktörü emek yani insandır. Yine teknolojik gelişmelerin hızını da insan arttırmaktadır. Bu yönü ile 2000'li yıllar itibarıyla eğitim ekonomilerin temel yatırım

alanıdır. Bununla paralel olarak günümüz modern dünyasında kalkınmayı ölçme araçlarından bir tanesi de eğitim düzeyi olarak verilebilir. “Eğitim düzeyinin yükselmesi ve bireylerin daha sağlıklı, kaliteli bir yaşam sürmeleri hem kişinin hem de ülkelerin refahını artırmakta, verimliliği de beraberinde getirmektedir. Bu yüzden, eğitilmiş ve sağlıklı bireylerin yetişmesi ülkelerce elzem kabul edilmektedir. Fiziki sermaye birikiminin yanı sıra, beşeri sermaye gelişimi için uygun şartlara sahip olan ülkelerde, uzun dönemli ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleşmesi çok daha kolay hale gelmektedir (Çetiner ve Çelik, 2021: 542)”.

Şekil 3: Eğitim Düzeyi ve Yaş-Kazanç Profili (Yıllık Kazanç TL -Yaş) (Kaynak: GYKA 2019 verilerinden faydalanılarak tarafımızca hesaplanmıştır).

Eğitim düzeyi ve yaş-kazanç profilinin incelendiği şekle bakıldığında; eğitim düzeyi ile gelir arasında ciddi bir ilişki fark edilmektedir. Okuma yazma bilmeyen fertler ile fakülte mezunu fertlerin yıllık ortalama gelirleri arasında dört kata yakın fark olması bu durumu ispatlamaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça yıllık gelir artmaktadır. Ancak fakülte mezunlarının eğitimleri sebebiyle gelir elde etmeye başlamalarının diğer öğretim düzeylerine göre geç olması da dikkat çeken bir başka ayrıntı olmuştur. Beşeri sermaye teorisine göre nitelikli işgücü daha verimli çalışarak daha fazla ürün üretmekte, yüksek gelir ekonomik anlamda harcamaları teşvik etmektedir. Beşeri sermaye teorisi ve sosyal

yatırım devletinin ekonomik kalkınma için eğitime özellikle yükseköğretime verdikleri önem bu tablo ile daha net bir şekilde görülebilmektedir.

En genel tanımı ile bir taraftan toplumdaki fertlerin üretimle ilgili olarak sahip oldukları bilgi ve becerilerin ulaştığı düzeyi diğer taraftan bedensel veya zihinsel sağlamlıklarını ifade eden beşeri sermaye teorik anlamda farklı tanımlar ve içeriklere kavuşmuştur. Beşeri sermaye teorisi neo-klasik büyüme teorisinin ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını açıklamakta yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkmıştır. Neo-klasik büyüme literatüründe dışsal olarak kabul edilen teknolojik değişim ve eğitim yatırımları gibi faktörlerin bu süreçteki rollerinden meydana gelmektedir. Yani, iktisadi büyüme üzerinde son yıllarda yapılan çalışmalar, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını açıklayabilecek olan kayıp öge üzerine yoğunlaşmıştır. Bu öge ise eğitim harcamaları olarak verilebilir. Teoriye ilişkin ilk bakış açıları Adam Smith ile ortaya çıksa da çağdaş iz düşümü 1960'lı yılların sonunda tartışılmaya başlanmıştır. Teori eğitime olan bakış açısını tümüyle değiştirmiş, belirli bir zümreye ait yatırım malı olarak görülen eğitim her fert için beşeri bir yatırıma dönüşmüştür. Beşeri sermayeye yapılan yatırımların getirisi mikro anlamda fertlerin kazançlarının artması, makro anlamda ise ekonomik büyümeye işaret etmektedir. Beşeri sermaye teorisine göre eğitime özellikle yükseköğrenime aktarılacak kaynakların arttırılması nihayetinde daha nitelikli işgücünün yetişmesine ve istihdamları ile daha yüksek ücretlere işaret etmektedir (Keskin, 2011: 128; Kar ve Ağır, 2006: 54; Şahin, 2017: 137).

Eğitim ve özelinde yükseköğrenimin ekonomik kalkınmaya etkisini inceleyen ampirik çalışmalar incelendiğinde; verilen çalışmaların tamamında eğitim harcamaları ve ekonomik kalkınma arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bununla birlikte beşeri sermaye yatırımlarının fiziki sermaye yatırımlarına göre ekonomik kalkınmada daha etkili olduğu ve ekonomik kalkınmanın da beşeri sermayeyi olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır (JICO, 2003).

Eğitim ile beşeri sermaye üzerindeki etkileşim insan kaynaklarında verimlilik artışı sağlayan bir unsur olarak görülmektedir. Bu durum eğitimin önemine dikkat çekmektedir. Bununla birlikte olgunun eğitim ve özelinde yükseköğrenim ile ilişkisi bilgi birikimi ve yetenekler ile de açıklanmaktadır. Beşeri sermayenin ve eğitim harcamalarının etkinliğinde de yine yukarıda bahsedilen yetenekler, birikim ve her iki yeteneği de elde etme ve kullanabilme imkânı ile açıklanmaktadır. Bu faktörlerin

birbirinden ayrılamayacağı, birbirleri ile girift faktörler olduğu da yine aktarılan bilgiler arasındadır (Soyyigit, 2019: 106-107; Yumuşak, 2008: 13).

Görüldüğü üzere eğitime yapılan yatırımlar ekonomik kalkınmayı pozitif yönde etkilemektedir. Bu durum ülkelerin eğitime yatırım yapma güdülerini arttırmakta; her devlet ekonomik kalkınmanın tahsis edilmesi amacıyla her düzeyde eğitime yatırım yapmakta okullaşmayı teşvik etmektedir. Beşeri sermaye teorisi de iktisadi anlamda bu durumun modellemesini gerçekleştirmektedir. Özellikle yükseköğrenim gören fertlerin gelir düzeylerinin çok daha yüksek olduğu bu durumun bir silsile halinde ekonomik kalkınmaya sebep olduğu anlaşılmaktadır. Beşeri sermaye teorisi bu sebeplerden ötürü eğitim yatırımlarına öncelik vermektedir. Ancak belirtilmelidir ki beşeri sermaye ve beşeri sermaye teorisi özünde üretimde kullanılan ekipmanların sermaye olarak değerlendirilmesi ve üretimin en değerli faktörü olan insan ve onun emeğinin metalaştırılması ve değersizleştirilmesi tartışmaları sebebiyle sosyal politika disiplini ile bir takım çelişkileri bünyesinde barındırmaktadır. Sosyal politika ve onun uygulayıcısı sosyal devlet eğitimi ve eğitim alanları fırsat eşitliği, toplumsal adalet ve toplumun genelinin iyilik hali ile refahın artırılması amacıyla “karşılıksız” olarak desteklemektedir. Sosyal politikanın eğitime yaklaşımı kendi şiarı içerisinde bu yönü ile beşeri sermaye teorisinden farklılaşmaktadır.

Bununla birlikte beşeri sermayenin sadece eğitim ile ilgili olmadığı bunun yanında deneyim ve diğer becerilere birey veya firma tarafından yapılan yatırımlar olmayıp, ekonomik büyüme, işsizlik ve dış ticaret ile de ilgili olduğu tartışmaları son yıllarda daha sık duyulmaya başlamıştır (Mecik, 2010: 25-26).

Benzer şekilde beşeri sermaye teorisi ile birlikte eğitimin ülkeler tarafından temel yatırım alanı haline gelmesi bunun içinde ise mesleki eğitimin verildiği temel düzey olan yükseköğrenimleşmenin her gücen gün artırılması “*eğitimin piyasaya uyarlanması*” iddialarını da ortaya çıkarmaktadır. Bu iddiaya göre 1980 sonrası küreselleşmenin ve neo-liberalizmin etkisi ile eğitim, piyasanın aksaklıklarını giderme ve piyasaya uygun işgücü yetiştirme amacı ile yeniden dizayn edilmiştir. Buna göre eğitimi özellikle de yükseköğrenimi piyasacı yönde değiştirmeye yönelik hedefler, 1990’lı yıllardan itibaren açık bir şekilde plan ve programlarda yer almaya başlamıştır. Söz konusu iddia eğitimdeki dönüşümü ikiye ayırmakta; ilki eğitimin piyasaya uygun hale getirilmesi iken ikincisi eğitim olanaklarının kendisinin metalaşması olarak verilmektedir. Bu süreci analiz eden güncel çalışmaların ise eğitimde iddia edilen piyasacı dönüşümün daha çok kamu

kaynaklarının eğitim alanında yatırım yapan özel girişimcilere transfer edilmesi gibi içeriklere sahip olduğu belirtilmektedir (Akpınar, 2018: 792-793).

1.4. Sosyal Yatırım Devleti ve Yükseköğrenim, Yükseköğrenim Öğrencileri İlişkisi

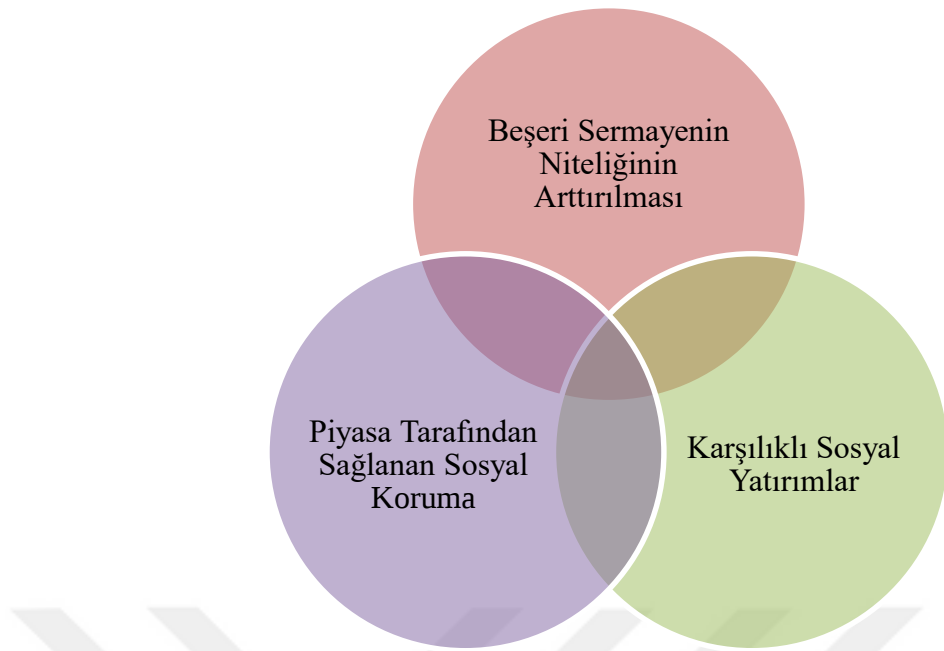
Bireyleri emek piyasasında daha başarılı ve tercih edilebilir/rekabet edebilir yapmak ve istihdamı maksimize etmek sosyal yatırım devletinin özünü teşkil etmektedir. 1970’li yıllarda meydana gelen iki küresel ekonomik bunalım döneminden sonra refah devletinin içine düşmüş olduğu kriz onun insani bakış açısının karşısı neo-liberal düşünceleri güçlendirirken, sosyal korumanın yoğun transfer harcamalarını da ciddi şekilde eleştirilere maruz bırakmıştır. Bu tartışmaların çoğunlukla ekonomi ve sosyal koruma arasındaki denge üzerine yapıldığı görülmektedir. Bu noktada mevcut refah sistemlerinin özellikle dekomodifikasyon oranları yüksek refah rejimi tipolojilerinin ortaya çıkan olumsuz finansal koşullar içerisinde hayatta kalabilmelerinin zorluğunun yanında bu sistemlerin istihdam artışını ve rekabeti desteklemekten ziyade engellemeleri refah rejimleri için bir arayışa gidilmesinde başlıca sebepler olarak verilebilecektir. Yine yeni riskler karşısında sosyal korumanın yetersiz kalması bu arayışları haklı kılan bir diğer unsur olarak gösterilmektedir. Bu arayışlar ve refah rejimlerinin “*çıkış yolu*” olarak bir uzlaş anlamında kurgulanan model ise “*üçüncü yol*” bir diğer adı ile “*sosyal yatırım devleti*” olarak karşılık bulmuştur. Üçüncü yol düşüncesinin sosyal politika için düşünsel düzlemi; karşılıksız sosyal yardımlardan ziyade bireylerin nitelik ve vasıf kazanmasına yönelik onların istihdam edilebilirliklerinin arttırılmasına yönelik aktif harcamaların baskın olduğu “*sosyal yatırım devleti*” modelini tasvip etmektedir (Akbaş, 2017: 107; Şenol, 2011: 82-83).

Üçüncü yol, sosyalizmin kapitalist sistem karşısında kendisini bir alternatif olarak hissettirdiği yirminci yüzyılda kendisine bu iki karşıt sistem arasında bir konum belirlemiştir. Ancak, 1990’lı yıllara gelindiğinde sol fraksiyonun güç kaybetmesi ile birlikte konumunu güçlendiren üçüncü yol liberal düşüncenin ağır bastığı uygulamaları bünyesinde barındırmakta ve uygulanması hususunda teoriler geliştirmektedir. Bu yönü ile üçüncü yol ve sosyal yatırım devleti kendisini sosyal demokrasi ve yeni sağ diye tanımlanan muhafazakâr sağdan ayrı ve bu iki ideolojinin ötesinde yeni sosyal demokrasi olarak tanımlamaktadır. Sosyal demokrasinin yeniden dirilişi olarak da tanımlanan üçüncü yol bu noktada bir geri dönüş ve revizyon hareketi olarak da ifade edilebilir.

Özellikle 1997 yılında OECD tarafından küreselleşen ekonomide refah devletinin konumu için çizmiş olduğu “sosyal yatırım” stratejisi vurgulanan “*yeni sosyal demokrasi*” anlayışının temel yapı taşını oluşturmaktadır. OECD tarafından vurgulanan yeni refah sisteminin özünde “sosyal koruma” anlayışından “*sosyal yatırım*” anlayışına bir paradigma dönüşümü yattığı söylenebilir. Üçüncü yol arayışının bir ürünü olan sosyal yatırım devletine göre devlet sosyal bir girişimcidir ve refah insan sermayesine yapılan pozitif yatırımların bir çıktısı olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu arayışın ve bu arayış sonucu ortaya çıkan üçüncü yol ve onun politik izdüşümü olan sosyal yatırım devletinin ilkeleri şu şekilde verilebilir (Demircan, 2010: 201-205; Ferrera, 2009: 513; Perkins, vd., 2004: 1; Giddens, 2020: 12-13):

- Sosyal devletin sorgulanması üzerinden piyasayı besleyen, denetleyen ancak doğrudan sosyal koruma sağlayıcısı olmayan bir anlayış,
- Sonuçlarda eşitsizliğin etkilerini azaltmak amacıyla fırsat eşitliğinin arttırılmasına yönelik politika dizini geliştirme anlayışı,
- Var olan küresel oluşumlar ve politikaların dönüştürülmesini sağlamak ve yeni kurumlar oluşturulması hususunda çaba sarf etmek,
- Sosyal dışlanma stratejisini, adalet ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için öncelikli uygulamak,
- Sosyal koruma altındaki tüm fertlerin elde ettikleri kazanımların yanında bunların bir karşılığı olarak bazı sorumluluklarda üstlenmesini sağlamak.

Üçüncü yol ve sosyal yatırım devleti her ne kadar refah devletinin kurumsal olarak kapsayıcı sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik bir çalışma olarak görülse de kavrama “*ılımlı bir ideoloji*” veya “*neo-liberalizmin insani yüzü*” yaklaşımlarının daha doğru olduğu düşünülmektedir (Alp, 2009: 276).

Şekil 4: Sosyal Yatırım Devletin Temel Yapı Taşları (**Kaynak:** Leoni, 2016: 197).

Sosyal yatırım devletin temel yapıtaşlarının verildiği şekilde ile söz konusu faktörlerin girift bir yapı teşkil ettiği söylenebilecektir. Üçüncü yolun kaynağı olduğu sosyal yatırım devleti anlayışı insan sermayesinin geliştirilmesini hedefleyen “*olanaklı veya yapılabilir kılan*” devlet anlayışıdır. Buradan hareketle fırsat eşitliği ve fırsat eşitliğinden faydalanabilme, olgunun temel noktasıdır. Hatta bazı görüşler sonuçlarda eşitliği de bu kapsamda değerlendirmektedir (Acar, 2017: 255).

Sosyal yatırım devleti, fırsat eşitliği ve sonuçlarda eşitliliğin temin edilebilmesinde beşeri sermayeye yapılan yatırımlar ile ulaşılabileceğini savunmaktadır. Bu noktada özellikle eğitime yapılan yatırım ön plana çıkmaktadır. Sosyal yatırım devleti eğitime refah kapsamında değil; çalışmaya teşvik kapsamında yatırım yapmaktadır. Bu sayede fertlerin iş bulma olanaklarının genişletilmesiyle daha eşit bir topluma ulaşılabileceği öne sürülmektedir. Burada eğitime yapılan yatırım ise kaynağını insan sermayesine yatırım projelerinden almaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer unsur ise teorinin vurguladığı rekabet edebilirlik vurgusudur. Sosyal yatırım devletine göre uluslararası rekabet ekonomik refah için temel yapı taşı oluşturmaktadır. Büyüme ve istikrarlı bir işgücü piyasası ancak dünya piyasasında rekabet edebilen bir piyasa ile mümkündür. Ancak herkes için yüksek nitelikli eğitim ve diğer refah hizmetleri ile refah devleti rekabet edebilir hale dönüşecektir. Bu sebeple sosyal yatırım devleti yetişkin eğitimi ve yükseköğrenimi baskın eğitim türü olarak desteklemekte yurttaşlarını bu eğitim

düzeylerine teşvik etmektedir. Mümkün olan her alanda insan sermayesine aktif ve geri döndürülebilir yatırımları destekleyen anlayış insan sermayesinden alınacak verimi böylelikle en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir. Burada gençlerin bir toplumun ve ülkenin geleceği olması sosyal yatırım devletinin bu tür yatırımlarının daha da yoğun olmasına sebep olmaktadır. Eğitim ve özelinde yükseköğrenim rekabet edebilir ekonomiler için elzemdir. Sosyal yatırım devleti geleceğin inşasında bu araçlara sıklıkla başvurmaktadır (Demircan, 2010: 214-215; Şenol, 2011: 107-121).

Mesleki eğitimin ve beceri kazanmanın ilk ve en önemli basamağı olan yükseköğrenim sosyal yatırım devletinin desteklediği ve özendirdiği bir eğitim düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel itibariyle “karşılık” sistemi üzerine kurgulanan teori gençliğe gerçekleştireceği yatırım ile refah ve ekonomik kalkınmanın sağlanacağını savunmaktadır. Burada temel nokta eğitime bir refah hizmeti olarak yaklaşıp yaklaşılmadığıdır.

Kavramsal olarak “yatırım” kelimesinin ekonomik bir anlam ifade etmesi, eğitimin piyasada satın alınan ve fertlerin kişisel tercihleri ile şekillenebilecek bir meta olarak tasnif etmektedir. Bu yönü ile sosyal yatırım devleti beşeri sermaye birikiminin ferdin kendi bedeni üzerinde çeşitlendirebildiği fiziksel ve bilişsel yetenekler olarak gözlemlenebilmektedir. Sosyal yatırımcı düşünürlere göre fertlerin aldıkları eğitim kararları ve eğitim sürelerinin uzunluğu istihdam edilebilirliklerini arttırmakta hem ekonomiyi hem de devleti rekabet edebilir şekle sokmaktadır. Kısa vadede maliyetlerin uzun vadede faydalı çıktılara dönüşeceği görüşü bu teşvikin karşılıklı yardımlar şeklinde yürütülmeye çalışılması sebebiyle “borçlu öğrencilerin varlığına” dönüşmüş; alınan karşılıklı “krediler” ile yükseköğrenimlerini tamamlayarak istihdam edilen fertler bir refah hizmeti olmasına karşın almış oldukları yükseköğrenim için uzun yıllar borç ödemek zorunda kalmaktadırlar. Dahası bu durum yükseköğrenimin terk edilmesi ile de sonuçlandığı bilinen bir gerçektir. 2020 yılı verilerine göre AB üyesi ve/veya tam üyelik süreci olan ülkelerde yükseköğrenimi ekonomik gerekçelerle bırakma oranının ortalama %7 olarak gerçekleşmesi anılan duruma örnek olarak verilebilir. Harcayan devletten yatırım yapan devlete dönüşümü savunan teori vurgulanan olumsuzluklar sebebiyle ciddi bir çıkmaz ile karşı karşıyadır (Akbaş, 2017: 109-110; Leoni, 2016: 197; Callender ve Jackson, 2005: 17-20; Hauschildt, vd., 2021: 116).

Öne sürdüğünün aksine neo-liberalizm ve sosyal demokrasiye bir alternatif teşkil etmekten ziyade, liberalizmle devleti, sosyal demokrasiyle de piyasaları barışma

misyonunu üstlenmiş olan sosyal yatırım devleti, sosyal devletin ortadan kaldırılmasına karşı çıkmış neo-liberalimin aşırılıklarını da kınamakla yetinmiştir. Bu noktada sosyal yatırım devletinin neo-liberalizmin yaygınlaştırılabilmesi için bir süreç olduğu ve kavramın insani yönünün altında piyasalara nitelikli insan gücünün angaje edilmesi ile ekonomik sürdürülebilirliğin temin edilmesi gerçeği yattığı ileri sürülmektedir. Teorinin sosyal devlet anlayışında meydana getirdiği bu değişim uygulanan sosyal yardımlarında hak anlayışından ziyade yardım anlayışına kayması ile sonuçlanmıştır. Sosyal yardımların keyfileşmesi gibi olumsuzluklarda bu durumun sebep olduğu bir diğer sorunsaldır (Marliere, 2007: 77-78; Demircan, 2010: 218; Çelik, 2010: 74-75; Hemerijck, 2018: 810; Deeming ve Smyth, 2015: 297).

Teorinin yükseköğrenime bakış açısı insani perspektiften uzak bir karşılık ilişkisine dayandırılmış; aktif önlemler ile teşvik edilen yükseköğrenim ve öğrencisi nitelik kazanmak uğruna temel refah hizmetinin ağır maddi külfeti karşısında yıllarca bedel ödemek zorunda kalmış ve kalmaya devam etmektedir. Beşeri sermayeye yapılan eğitim yatırımı sosyal yatırım devletinin geleceğini inşa ettiği temel olarak gösterilebilecektir. Ancak gerçekleştirilen yatırım ve sağlanan teşvik üniversite öğrencisi gençleri borçlandırarak gerçekleşmektedir.

Gençlerin isteğe bağlı bir öğrenim türü olan yükseköğrenime katılabilmeleri gerek sosyal politikanın hak temelli insani yaklaşımında gerekse beşeri sermaye teorisi ve sosyal yatırım devletinin piyasa temelli yaklaşımlarında teşvik edilerek desteklenmektedir. Ülkelerin yükseköğrenimi ve onun öğrencisini destekleme amaçları bu çerçevede uygulanan politikaları farklılaştırmaktadır. Hak temelli anlayışı benimsemiş güçlü refah rejimleri karşılıksız sosyal politikalar ile üniversite öğrencilerini desteklerken refahı piyasaya bırakma düzeyi yüksek rejimler öğrenci borçlanmasına dayanan politikaları uygulamaktadır. Refah rejimlerinin bu anlamda değerlendirilebilmesi için üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların tanımı ve refah rejimlerine göre tasnifi bu noktada oldukça büyük önem arz etmektedir.

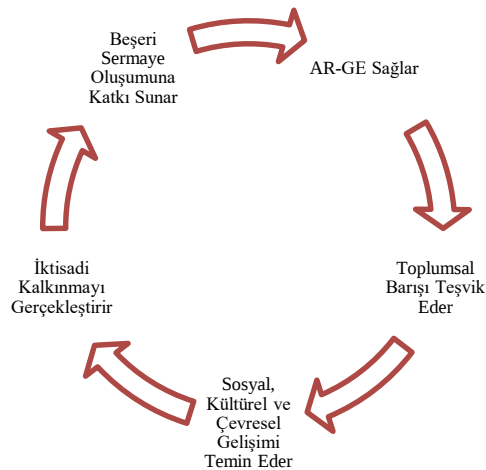
İKİNCİ BÖLÜM

OECD ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE DÖNÜK SOSYAL POLİTİKALAR

2.1. OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Üniversite Öğrencilerine Dönük Sosyal Politika Uygulamaları

Yükseköğrenim 2000’li yılların ilk çeyreğinde ülkelerin kamusal yaşamında yakın geçmişe nazaran daha önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle refah, inovasyon ve iktisadi kalkınmaya geniş kapsamlı katkıları, toplumsal barışa katkısı ve katılımındaki yükselen trendi onun öncelikli politika dizinleri içerisinde yer almasını sağlamaktadır. Burada modern ekonomilerin günümüzde ihtiyaç duyduğu teknik ve kalifiye bilgi ve becerileri geliştirerek bu niteliği nesillere aktarması onun neden desteklenmesi gereken bir süreç olduğunu bir kez daha göstermektedir. Yükseköğrenimin kamuoyu nezdinde artan önemi onun faydalanıcılarının finansal açıdan daha yoğun bir şekilde desteklenmesinin önünü açmaktadır. Ancak her ne kadar yükseköğretime yatırım ve finans desteği artmış olsa da yasa koyucuların en efektif destek sistemi hakkında bir uzlaşıya varamadıkları görülmektedir. Bu durumun yükseköğrenime yönelik uygulanan destek ve finans politikalarının hayata geçirilmesinde bir takım zorluklarla karşılaşılmasına sebep olmaktadır. Refah rejimlerinin temel refah hizmetlerine farklı yaklaşımları yükseköğrenime yönelik uygulanan sosyal politikaları da farklılaştırmakta dünyada farklı finansman şekillerine bağlı birçok uygulama ile karşılaşmaktadır (OECD, 2020b: 14; OECD, 2017: 9).

Dünyada genel itibarıyla yükseköğrenimin olumlu çıktılarında sürekliliği sağlayabilmek ve kitleleri teşvik etmek amacıyla yükseköğrenim hükümet, hane, özel iştirak ve uluslararası ajanslar ve diğer yabancı kaynaklar olmak üzere toplam dört farklı kaynakla finanse edilmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bu destek türlerinin kullanımı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde yükseköğrenimi desteklemek için büyük ölçüde hükümet ve onun kaynakları kullanılırken bazı ülkelerde borçlanma veya öğrencilerin çeşitli ekonomik faaliyetler ile kendi kendilerini fonlama yöntemleri uygulanabilmektedir. Yine hane halkının desteği ile öğrenimin fonlanması da yaygın bir şekilde görülmektedir (OECD, 2019: 55).

Şekil 5: Günümüz Dünyasında Yükseköğrenimin Önemi (**Kaynak:** Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Günümüz dünyasında sosyo-ekonomik gelişmede temel hareket noktalarından bir tanesi olan yükseköğrenim süreci şekilde bu önemini açık bir şekilde göstermektedir. Farklı refah rejimlerinde değişik şekillerde uygulanan yükseköğrenim finansmanı ve öğrencilere sunulan destekler hakkında her ne kadar tartışmalar ve muğlaklar göze çarpsa da genel itibariyle söz konusu uygulamaların özellikle yoksul, yoksun veya dezavantajlı öğrencilerin yükseköğrenime başlamasını teşvik ettiği, onların refah ve iyilik halini geliştirdiği yapılan akademik çalışmalar ile ortaya konmuştur. Yine “*drop out*” olarak bilinen ve hak kazanmış olduğu yükseköğrenimi bırakarak ayrılmak olarak tarif edilebilecek olumsuz durumun büyük ölçüde yoksulluk sebebiyle ortaya çıkması veya sosyal politikalardan yararlanamayan yoksul öğrencilerin bu kitlenin çoğunluğunu oluşturması öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikaların ehemmiyetini bir kez daha ortaya koymaktadır (Adair, 2001: 216-220; Letseka ve Breier, 2008: 83-85).

Yukarıda vurgulanan gerekçeler itibariyle yükseköğretim sistemi ve yükseköğrenime devam eden gençler gerek ekonomik güdüler gerekse sosyal politikanın insani perspektifi sebebiyle dolaylı veya doğrudan bir şekilde desteklenmektedirler. Ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal veya kültürel parametreleri ile onların refah rejimi tipolojisine göre değişen bu destek, yardım veya finansmanın türü ve yoğunlukları çalışmanın bu bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.1.1. OECD Ülkelerinde Üniversite Öğrencilerine Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları

Temel hakların sadece formel olarak tanınmayıp, aktif olarak da hayata geçirilmesinin güvencesi olarak görülen sosyal devlet bu hakların tüm fertlere adil ve asgari düzeyde sağlanmasının da garantörüdür. Bahsedilen temel hakların en temel olanında bir tanesi ise eğitim olarak verilebilir. Eğitim düzeyleri arasında ise beşeri ve ekonomik katkısı en yüksek olan düzeyi yükseköğrenim yani üniversite öğrenimidir. Yükseköğretimin ulusal kalkınmanın mihenk taşı olarak kabul edilmesi, ekonomik, sosyal ve kültürel parametreleri etkileyebilme gücü onu kamu otoriteleri tarafından desteklenmesi elzem bir “*fenomen*” e dönüştürmüştür. Bu sebeplerdir ki dünyada birçok ülkede yükseköğretimin sunumu ve finansmanı büyük ölçüde kamu otoritesi tarafından karşılanmaktadır. Yarı kamusal mal veya hizmetler grubunda yer aldığı ifade edilen yükseköğrenimin bu yönü ile faydası bölünebilen, tüketiminde rekabet içeren, fiyatlandırılabilen ve bedel ilişkisine dayanan bir hizmet olarak tanımlanmaktadır. Özellikle ekonomik yapının kırılgan, siyasi istikrarsızlığın görüldüğü yaygın bir şekilde kullanılan yükseköğrenimin finansmanı ve eğitim yardımları gelişmiş ülkelerde de yerleşik bir sosyal politika uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulamalar ülkelerin refah tipolojisine göre değişiklik gösterse de yoksul, yoksun veya muhtaç fertlerin eğitim yardımı almaları hususunda ortak bir görüş olduğu ileri sürülmektedir (Petring, 2013: 6; Giray ve Bodur, 2019: 156; Dama ve Sundaram, 2018: 9).

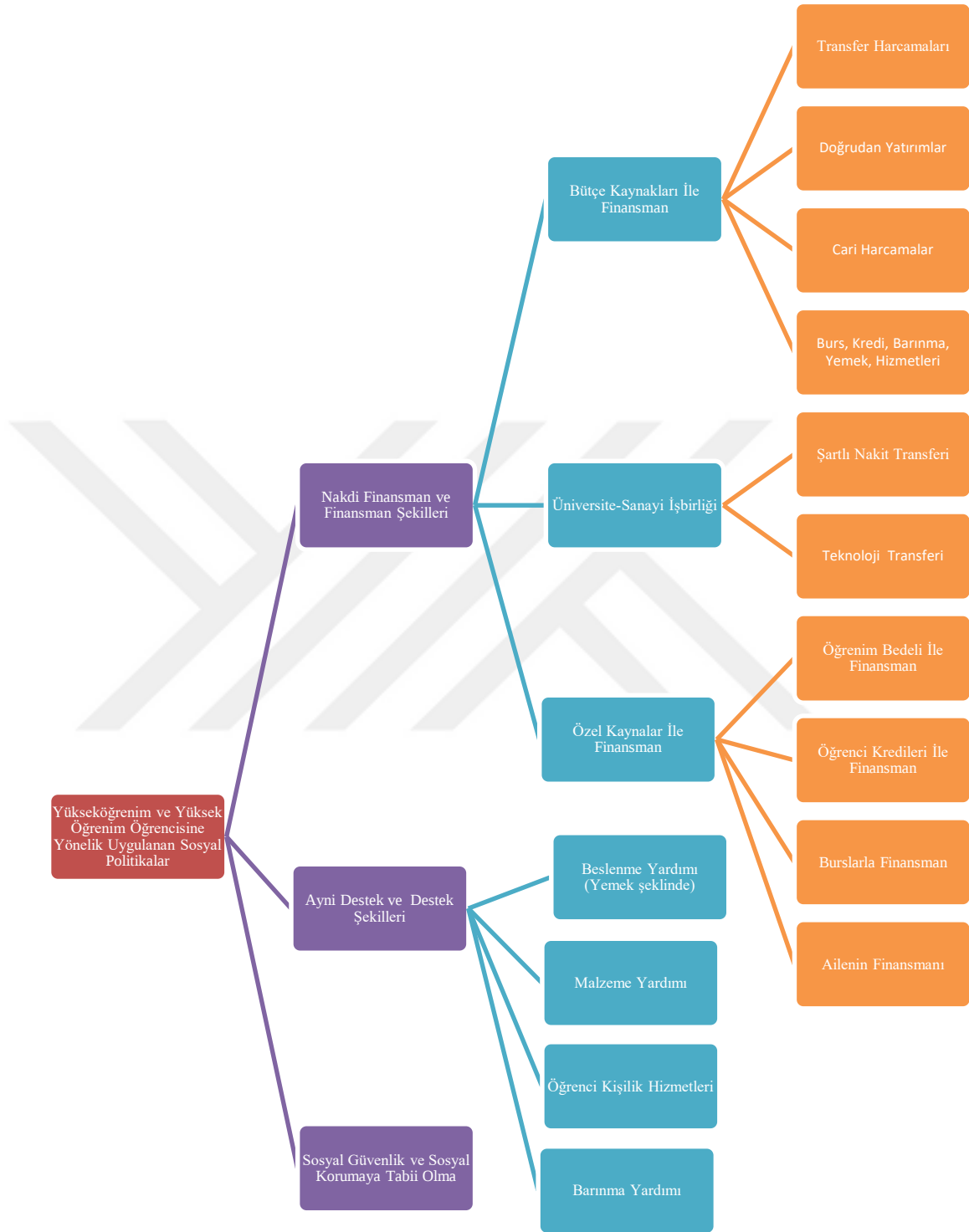
ABD, Kanada gibi liberal refah tipolojisine sahip ülkeler, Almanya, Fransa ve Hollanda gibi muhafazakâr refah tipolojisine sahip ülkeler ve Norveç, İsveç, Danimarka gibi sosyal refah sisteminin yerleşik olduğu ülkelerdeki eğitim alanındaki verilen sosyal yardımlarda uygulama, kapsam ve nicelik açısından değişik uygulamalar görülse de genel itibariyle eğitimde sosyal yardım ve kamu finansmanı uygulaması savunulmaktadır. Başka bir yaklaşımla, Türkiye, Brezilya, Güney Afrika ve Meksika gibi gelişmekte olan ülkelerde beşeri sermaye yatırımı olarak değerlendirilen eğitimde sosyal yardım uygulaması 2000’li yıllardan günümüze aktif bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir (Dama ve Sundaram, 2018: 9).

Tablo 1: Refah Rejimi Tipolojilerine Göre Yükseköğrenimin Finansmanı ve Öğrencilere Verilen Destekler

	<i>Liberal Refah Rejimi</i>	<i>Muhafazakâr Refah Rejimi</i>	<i>Sosyal Demokrat Refah Rejimi</i>
<i>Finansmanın Kaynağı</i>	Piyasa-Aile	Devlet	Devlet
<i>Kapsam</i>	Dar (Öğrenim çağında Olanlar)-Mutlak Yoksulluk Düzeyinde	Yüksek (Yaşam Boyu Eğitim)- Yurttaşlık Perspektifinde Hak Temelli Yaklaşım,	Yüksek (Yaşam Boyu Eğitim)- Evrensel Perspektifte Hak Temelli Yaklaşım,
<i>Dekomodifikasyon Düzeyi</i>	Düşük	Orta-Yüksek	Yüksek
<i>Öğrencilere Uygulanan Sosyal Desteğin Türü</i>	Kredi Benzeri Karşılıklı Destekler	Karşılıksız Burs Uygulamaları, Ücretsiz Yükseköğrenim, Şartlı Eğitim Yardımı	Karşılıksız Burs Uygulamaları, Ücretsiz Yükseköğrenim, Kapsamlı Konaklama ve Beslenme Yardımları

Kaynak: Esping-Andersen, 1990 ve Toprak, 2015 kaynaklarından derlenerek oluşturulmuştur.

Refah rejimlerinin tipolojilerine göre yükseköğrenime yaklaşımları tabloda verilmektedir. Liberal refah rejimi zorunlu eğitimin dışında kalan eğitim seviyelerinde toplumsal faydadan ziyade bireysel faydayı ön plana çıkartmaktadır. Bu sebeple yükseköğretimin maliyetinin bireysel faydalar göz önüne alınarak hesaplandığı ifade edilmektedir. Liberal refah rejimlerinde yükseköğretimin mali yükü aile tarafından karşılanamıyorsa çok sınırlı bir şekilde devlet desteği sağlamaktadır. Muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimleri ise olguya hak temelli bir yaklaşım içerisindedir. Bu refah rejimi tipolojileri devlete bazı ödevler yüklemekte; devletin eğitim almak isteyen öğrencilere birtakım imkânlar veya olanaklar sunmasını gerekli kılmaktadır. Sosyal devlet anlayışı liberal rejimlerden farklı olarak yükseköğrenimin toplumsal faydasına odaklanmakta onu yarı kamusal mal olarak nitelendirmektedir. Bu yönü ile yükseköğretimde karma finansman modeli (devlet ve piyasa katılımlı model) benimsenmektedir. Bu model farklı kesimlere yaydığı fayda sebebiyle yükseköğretimin finansmanına devletin yanında bireyler, STK'lar ve hatta piyasanın da katılmasını sağlamaktadır. Bu temel düşünce tarzları üzerine kurgulanan yükseköğrenimin ve onun öğrencisinin finansmanı doğal olarak farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir (Giray ve Bodur, 2019: 156-159).

Şekil 6: Yükseköğrenime ve Öğrencisine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar
(Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur).

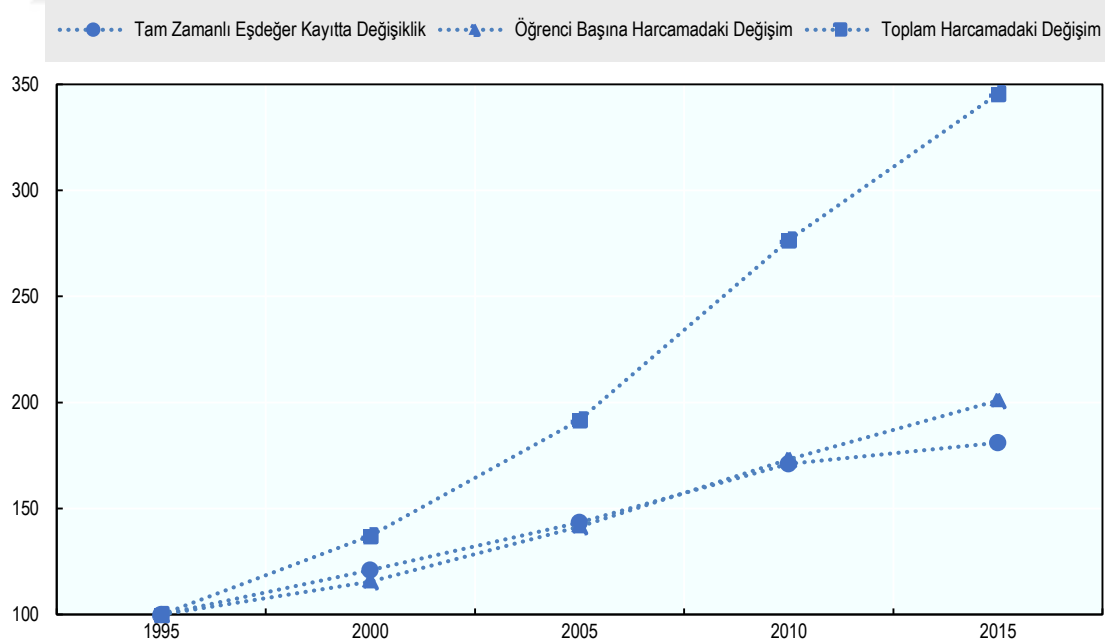
Yükseköğrenime yönelik Yükseköğretimin bütçe kaynakları ile finansmanı; kamu otoritesince gerçekleştirilen transfer veya doğrudan yatırımlar şeklinde gerçekleşmektedir. Transfer harcamaları ise öğrencilere ve ailelerine verilen desteklerden meydana gelmektedir. Yükseköğrenimleşme oranında ki artışın toplumsal katkısı göz önüne alınarak kamu otoritesi tarafından uygulanmaktadır. Neo-liberal güdüler ile ortaya atıldığı iddia edilen üniversite-sanayi işbirliğinden doğan bu finansman yöntemi özel sektörün yükseköğretimi ve öğrencisini destekleme biçimi olarak anılabilecektir. Üniversite-sanayi işbirliğinden kaynaklanan finansman yalnızca nakdi olmayıp teknoloji transferi şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Bu tip finansmanın yetersizliği ve devlet tarafından ayrıca bir finansman gerçekleştirilmesi gerekliliği yine vurgulanan bir başka husus olarak göze çarpmaktadır. Özel kaynaklarla finansman yöntemi ise maliyetlerin kamudan başka yönlere aktarılması düşüncesi üzerine yapılandırılmıştır. Özellikle son yıllarda öğrenci maliyetleri açısından özel kaynaklarla finansmanın kamu kaynakları ile gerçekleştirilenin önüne geçtiği ileri sürülmektedir. Bu finansman şekli içerisinde üç yöntem mevcuttur. Öğrenim bedeli ile finansman; öğrenim bedeli ve harçların yükseköğrenimin karşılığı olarak gösterilmesi ve bu imkândan faydalanan fertlerin harç ve öğrenim bedellerini ödeyerek hizmetin ücretini ödemeleri şeklinde hayat bulmaktadır. Bir nevi prim-edim ilişkisine benzemektedir. Öğrenci kredileri ile finansman; öğrenci borçlanması olarak da bilinmektedir. Yükseköğrenimden faydalanan borcunun uzun döneme yayılması şeklinde yükseköğrenimin öğrenci tarafından finanse ediliş şeklidir. Burslarla finansman yöntemi ise; devlet veya piyasa tarafından farklı parametreler dikkate alınarak karşılıksız sağlanan yardımlar ile finansmanın gerçekleştirilmesidir (Giray ve Bodur, 2019: 159-160).

Kamu otoritesi veya piyasa tarafından finanse edilen yükseköğrenim veya öğrencisi bu finansman sonucunda ortaya çıkan hizmetten faydalanabilmektedir. Ancak sosyal politika perspektifinde özellikle eğitimin temel bir refah hizmeti olarak görüldüğü sosyal devlet anlayışında yükseköğretimin finansmanı devlet tarafından sağlanmakta; öğrencilerden beklenen finansmanın alınmadığı gibi öğrenciye yükseköğrenim hayatı boyunca ayni ve nakdi destekte bulunularak onun öğrenimine devam etmesi ve dolayısıyla iyilik halinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Konu derinlemesine incelendiğinde üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların anılan finansmanın özellikle devlet nazarında terse döndürülmesi yani öğrencinin finansmanı sağlayan değil finansmandan faydalanan taraf olması ile gerçekleştiği söylenebilecektir.

2.1.1.1. OECD Ülkelerinde Ücretsiz Yükseköğrenim ve Yükseköğrenimin Finansmanı

Yükseköğrenime yönelik uygulanan sosyal politikaların fırsat eşitliği ve işe dayalı adaletin güçlendirilmesi amacıyla hayata geçirildiği ifade edilmektedir. Özellikle önleyici sosyal devlet perspektifini benimsemiş refah rejimlerinin yükseköğrenimde sosyal politikaya temel önem atfettiği bilinen bir gerçektir. Bu suretle dünyada birçok ülke farklı tür ve şekillerde yükseköğrenimi desteklemekte ve teşvik etmektedir (Busemeyer, 2013: 1131).

Refah rejimlerinin sosyal politika suretiyle yükseköğrenimi ve öğrencisini destekleme yöntemlerinden bir tanesi de yükseköğrenimin finansmanı olarak verilebilir. Tüketim malı olarak görülen yükseköğrenimin maddi bir bedeli vardır. Sosyal politikada kamu otoritesi yükseköğrenimden kaynaklanan maddi külfetin bir kısmını veya hepsini karşılamakta bu suretle fertlerin yükseköğrenime girmelerinde fırsat eşitliği meydana getirilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu uygulamamanın bir diğer olumlu yönü ise yükseköğrenimleşmeyi teşvik etmesi olarak görülmektedir. Ücretsiz üniversite eğitimi alma imkânı fertlerin yükseköğrenime girmelerini teşvik etmekte; nitelikli işgücü yetiştirilmesi süreci bu süreçte hızlandırılmaktadır.

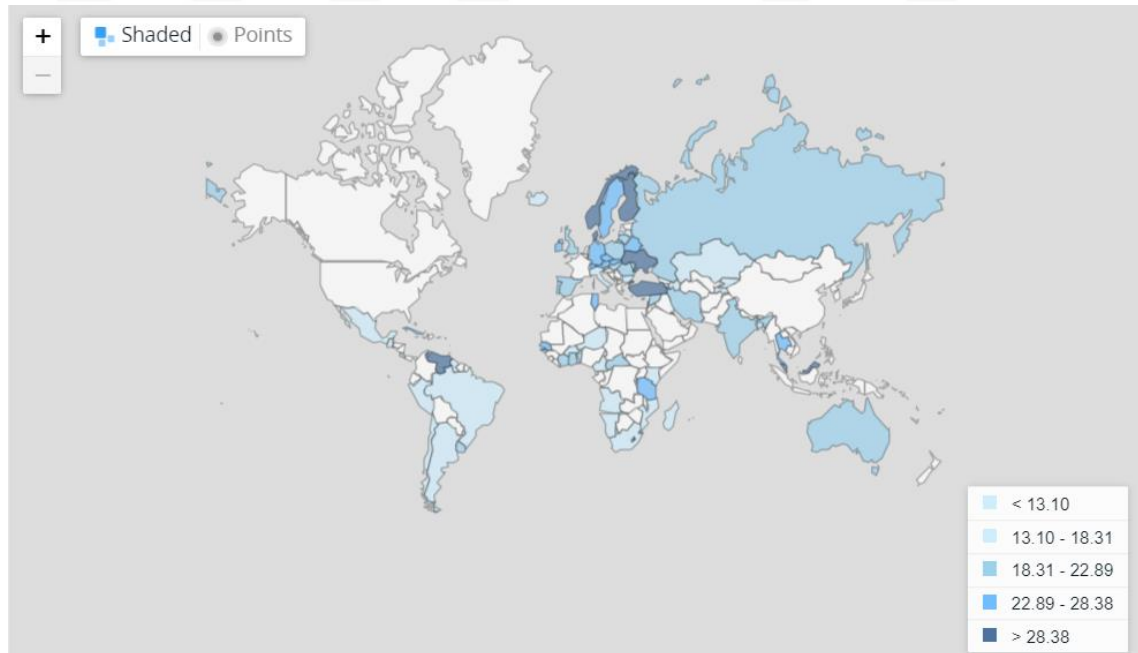
Şekil 7: Yıllar İtibariyle Yükseköğrenimleşme ve Yükseköğrenim Harcamaları³
(Kaynak: OECD, 2020b:30)

³ Tablo 13 OECD ülkesinin ortalama verisi üzerine kurgulanmıştır. Bu ülkeler: Şili, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, İsrail, İtalya, Meksika Hollanda, Norveç, Portekiz, Slovakya, İspanya, İsviçre ve ABD'dir.

Şekle bakıldığında 1995 yılından 2015 yılına kadar geçen sürede bir üniversite öğrencisinin kişi başı maliyetinin yaklaşık üç katına çıktığı tablodan açık bir şekilde görülebilmektedir. Enflasyon, bilişim teknolojilerindeki değişimler ve ulaşım gibi faktörler sebebiyle ortaya çıktığı düşünülen bu artışın altında yatan temel gerekçe ise son 20 yılda yükseköğrenim öğrenci sayısının %80'den fazla artmış olmasının yattığı düşünülmektedir.

Dünyada yükseköğrenimdeki yükseliş trendinin 1999 yılında ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Buna göre 1999 yılında 95 milyon olan üniversite öğrencisi sayısı 2014 yılına gelindiğinde iki kattan fazla artarak 207 milyona gelmiştir. Bu verilere göre 25-34 yaş aralığında lisans derecesi diplomasına sahip gençlerin oranı 2005 yılından 2013 yılına değin %45 oranında artmıştır. 2030 yılına ilişkin projeksiyonlarda bu oranın artmaya devam edeceği ve 300 milyona ulaşacağı ifade edilmektedir (OECD, 2017: 10; OECD, 2019: 42).

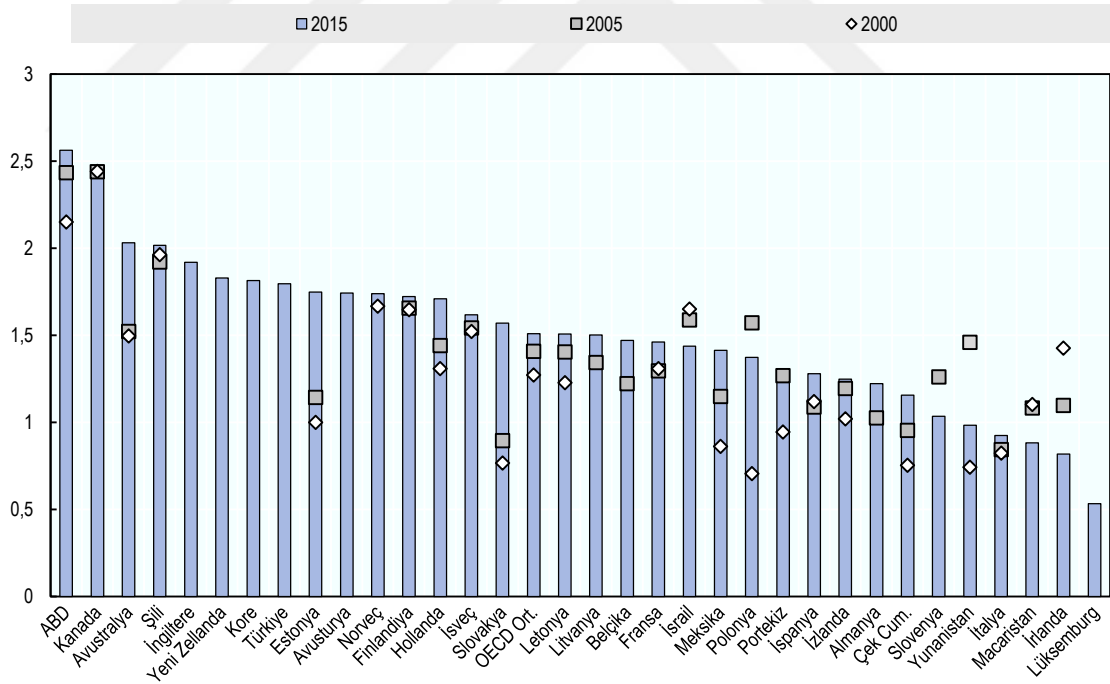
Şekle bakıldığında ülkelerin yükseköğrenime ilişkin gayri safi hasılları (GSH) içerisinden yapmış oldukları harcamaların onların ekonomilerinin üretkenliği ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Ortalama bir OECD ülkesinin GSH'sından %1,5'ini yükseköğrenimin fonlanmasına aktardığı görülmektedir.

Şekil 8: Dünyada Yükseköğrenimin Kamu Kaynakları ile Fonlanması (2021)⁴
(Kaynak: The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/>, E.T. 02.05.2021)

⁴ Tablo yalnızca kamu otoritesi tarafından gerçekleştirilen fonlamayı göstermektedir. Tabloda ülkelerin verileri tarihleri açısından farklılık göstermektedir.

Dünyada yükseköğrenime yapılan kamu finansmanının yoğunluğuna bakıldığında sosyal demokrat ve muhafazakâr refah rejimlerinin konumları göze çarpmaktadır. Kamu transfer harcamaları suretiyle yükseköğrenimin fonlanması; onu sosyal adalet perspektifinde temel bir refah hizmeti olarak tanımlayan bu refah rejimleri için temel bir hareket noktasıdır. Türkiye'nin de en yüksek finansman aralığında olduğu ayrıca dikkat çekmektedir. Bunun sebebi olarak Türkiye'de örgün öğrenimin ücretsiz olması gösterilebilir. Üniversite öğreniminden ücret alınmaması bu hizmetin maliyetinin kamu tarafından karşılanması anlamına gelmektedir. Bir diğer değişle öğrencilere devlet tarafından ücretsiz üniversite okuma imkânı sunulması bu alanda uygulanan temel bir sosyal politika araçlarından bir tanesini teşkil etmektedir. Türkiye'nin tüm eğitim harcamaları içerisinde yükseköğrenime ayırdığı pay %32'ler civarındadır. İlköğretim ve lise eğitiminin zorunlu olduğu düşünüldüğünde tüm eğitim bütçesinin üçte birinin yükseköğrenimin desteklemesi amacıyla ayrılması olumlu görülmektedir. Tüm GSMH içerisinde eğitime ayrılan pay 2020 bütçesine göre %3 civarında iken yükseköğrenime buradan düşen pay %1 olarak gerçekleşeceği düşünülmektedir.

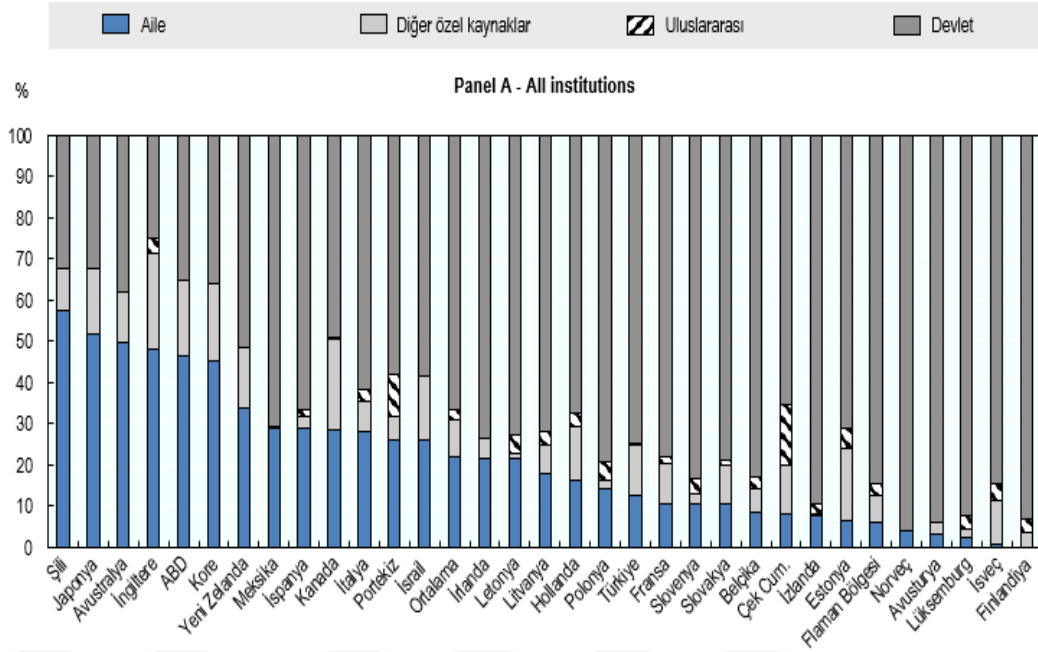
Şekil 9: OECD Ülkelerinde GSH İçerisinde Yükseköğrenime Harcamanın Seyri (Kaynak: OECD, 2020b: 35).

Şekilde verilen ülkelerin büyük çoğunluğunda GSH içerisinde yükseköğrenime ayrılan payın yükseliş trendinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte GSYİH içerisinde yükseköğrenime gerçekleştirilen yatırımın büyük ölçüde 18-24 yaş

aralığındaki gençlerde kullanıldığı; bu kitlenin nüfusu arttıkça ayrılacak payın da arttığı, aynı şekilde yükseköğrenim kurumlarının sayısı ve aktarılan kaynakları bu yaş grubunun büyüklüğü ile pozitif yönlü bir ilişki içerisinde olduğu OECD tarafından gerçekleştirilen korelasyon⁵ analizinde açık bir şekilde belirtilmektedir. Bununla birlikte söz konusu korelasyonda yaşlı nüfusun artan sosyal koruma ihtiyacının yükseköğrenime yapılan yatırımı baskıladığı; bu iki durum arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Benzer şekilde Karadeniz tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada hastalık nedeniyle geçici iş görmezlik ödeneği alanların %25'ini, engellilik, gazilik, malullük aylığı alanların %17'sini, dul yetim aylığı alanların ise %6'sını 15-29 yaş grubundaki gençlerin oluşturduğu söz konusu harcamalarda ağırlığın yüksek yaş gruplarında olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer değişle sosyal korumanın artan maliyeti yükseköğrenimin finansmanını daraltmaktadır (OECD, 2020b: 32; Karadeniz, 2020: 353).

Ülkelerin GSH bünyesinde gerçekleştirmiş oldukları bu transferlerin kaynağı onların bir sosyal politika olup olmadığını belirleyen temel unsurdur. Şekilde liberal refah rejimlerinin diğer refah rejimi tipi içerisinde sayılan ülkelere göre daha yüksek harcamalar yaptığı görülmektedir. Sosyal politika devlet tarafından karşılıksız ve eşit olarak uygulanan; dini veya vicdani duygulardan bağımsız olarak gerçekleştirilen bir devlet ödevidir. Bu tanım yükseköğrenime hane halkı veya özel iştirakler tarafından gerçekleştirilen destek/harcamaların birer sosyal politika olarak tanımlanmasının önüne geçmektedir. Yükseköğrenime ilişkin gerçekleştirilen finansmanın kaynağına inmek sürece ilişkin verilen sosyal politikaların tür ve derecelerinin belirlenmesinde faydalı olacaktır.

⁵ Söz konusu korelasyon analizinde 33 OECD ülkesinin yükseköğrenime ilişkin gerçekleştirmiş oldukları transfer harcamaları ve yükseköğrenimleşme oranları incelenmiştir. İlgili veriler 2012-2015 yılları arasına aittir. Korelasyon analizi için bkz: *OECD Education Statistics (database)*, <http://dx.doi.org/10.1787/edu-data-en>

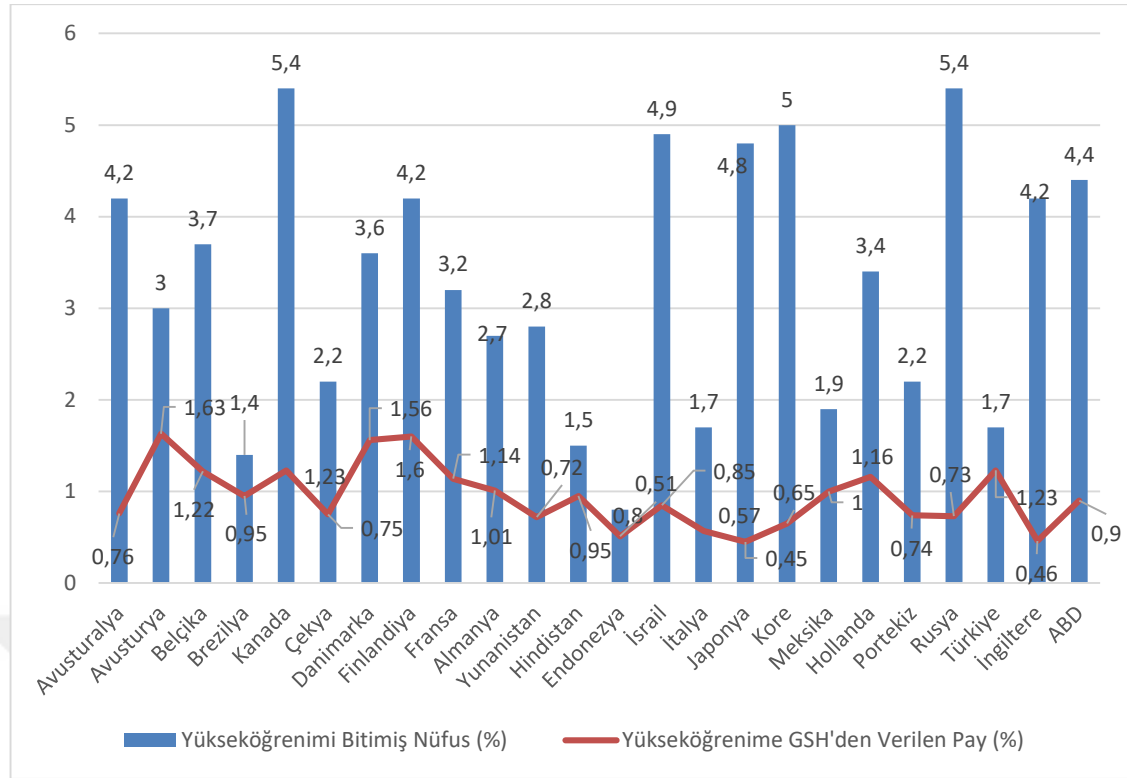

Şekil 10: OECD Ülkelerinde Yükseköğrenim Finansmanının Kaynağı (2020)⁶
(Kaynak: OECD, 2020b: 35).

Yukarıda vurgulanan çelişki bu şekil ile açıklığa kavuşmaktadır. Şekil OECD ülkelerinde yükseköğrenimin finansmanının kaynağının gösterildiği şekilde Japonya, İngiltere ve ABD gibi liberal refah rejimlerinin yükseköğretimi finansman kaynaklarının büyük oranını hane halkı ve özel iştirakler meydana getirmektedir. Bununla birlikte sosyal koruma anlayışını benimseyen refah rejimlerinde ise ağırlıklı olarak kamu finansmanı göze çarpmaktadır. Tablo yükseköğrenimin finansmanında özel kaynakların azalan payını da göstermektedir.

Bununla birlikte yükseköğrenime GSH içerisinde ayrılan payın artması bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Yükseköğrenime yapılan yatırım artmasının sağlık, sosyal güvenlik, temel eğitim gibi temel harcamaları baskı altına aldığı ileri sürülmektedir. Bu durumda yükseköğrenimin diğer sosyal harcamalarla bir rekabet içerisinde olduğu söylenebilecektir. Ek olarak söz konusu desteğin yükseköğrenimleşme oranlarını üzerinde etkisiz olduğu da ileri sürülen bir diğer iddia olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversite öğreniminin sebep olduğu maliyetin devlet tarafından karşılanmasının yükseköğrenimleşme üzerindeki etkisine bakılmasının konuyu netleştireceği düşünülmektedir.

⁶ Tablo 2015 yılına ait veriler ile oluşturulmuştur.

Şekil 11: Yükseköğrenimleşme ve Yükseköğrenimin Fonlanması İlişkisi (2020)⁷(Kaynak: Yazar tarafından OECD Public Spending on Higher Education % of GDP, <https://data.oecd.org/eduatt> ve OECD, Population Whit Tertiary Education, <https://data.oecd.org/eduresource> verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. E.T. 02.05.2021).

Şekil ile birlikte yükseköğrenime GSYİH'den ayrılan kaynak ve yükseköğrenim mezunu nüfusun genel nüfus içerisindeki oranı mukayese edildiğinde sağlanan destek ile yükseköğrenimi tamamlamış nüfus arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Örneğin Endonezya, Çek Cumhuriyeti, İtalya, Brezilya ve Fransa gibi ülkelerde yükseköğrenime GSH içerisinde aktarılan kaynak diğer ülkelere nazaran az iken; bu ülkelerdeki yükseköğrenimini tamamlamış nüfus oranı da düşüktür. Buradan hareketle yükseköğrenimi devlet tarafından finanse edilmesinin yükseköğrenimleşmeyi olumlu etkilediği söylenebilecektir. Ancak ABD, İngiltere, Japonya gibi yükseköğrenimi özel iştirak veya hane halkı tarafından fonlayan ülkelerde de yükseköğrenimleşmenin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum uygulanan kredi veya burs gibi başka politikaların analizi ile açıklanabilmektedir.

⁷ Tabloda görsel ilişkinin sağlanması adına yükseköğrenimi bitirmiş nüfus oranı 10'a bölünerek yazılmıştır. Gerçek oranlara ulaşmak için veriler 10 ile çarpılmalıdır. Yükseköğrenimi tamamlayan kişilerin 25-64 yaş aralığındaki nüfus oranına göre paydır. Veriler ülkelere göre farklı tarihli olabilir.

Tablo 2: OECD Ülkelerinde Eşdeğer Üniversite Öğrencisi Başına Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcama (2017)

Ülke	Toplam Harcama (\$ (SGP))
Avustralya	20.436
Avusturya	19.089
Kanada	24.671
Şili	9610
Kolombiya	2335
Danimarka	18.062
Finlandiya	17.730
Fransa	16.952
Almanya	18.486
Yunanistan	3294
İrlanda	16.794
İsrail	12.310
İtalya	12.226
Japonya	18.839
G. Kore	10.633
Letonya	8428
Hollanda	20.445
Y. Zelanda	16.068
Norveç	23.439
Portekiz	11.788
Slovakya	11.715
Slovenya	12.787
İspanya	13.446
İsveç	25.584
Lüksemburg	52.089
ABD	33.063
Belçika	19.422
İngiltere	18.144
Türkiye	9708
AB23	16.688
OECD	16.327

Kaynak: OECD, 2020a: 280.

Bir üniversite öğrencisi için yükseköğrenim kurumuna kamu otoritesi tarafından satın alma gücü paritesine göre hesaplanmış kaynak aktarımı tablodaki gibidir. Buna göre bir üniversite öğrencisi için OECD ülkelerinde ortalama 16.327 \$ kaynak aktarımı yapılırken; AB23'de bu 16.668 \$ ve Türkiye'de ise 9708 \$ olarak gerçekleşmiştir. Öğrenci başına aktarılan kaynak her ne kadar hükümetlerce yükseköğrenime, yükseköğrenimin kalitesine ve üniversite öğrencisi refahına verilen önem hakkında bazı göstergeler sunsa da tek başına bir gösterge niteliği taşımadığı düşünülmektedir. Ülkelerin üniversite öğrencisi sayısı, üniversite sayısı, yükseköğrenim programlarının türü⁸ (sosyal bilimler, fen bilimler, sağlık bilimleri, sanat) ülkenin sosyo-ekonomik gücü

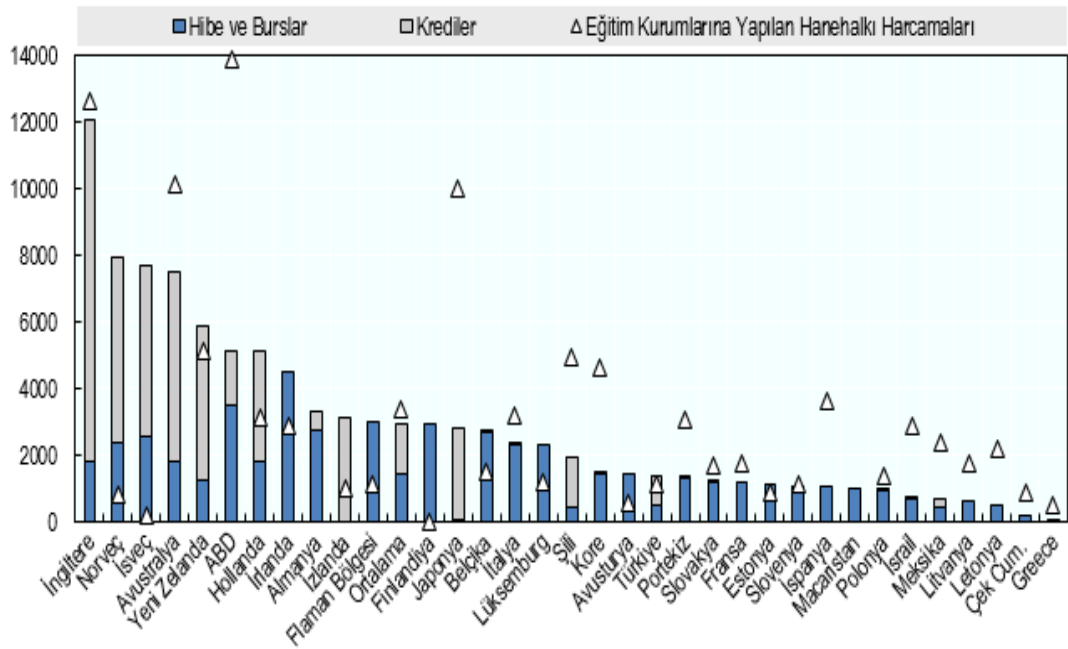
⁸ Yükseköğrenim program türleri verilen eğitimin içeriğine göre farklı maliyetler ortaya çıkartmaktadır. Buna göre en yüksek maliyetli programlar sağlık bilimleri ve fen bilimleri iken sosyal bilimler en az maliyete sahip programlar olarak verilebilmektedir.

fiyat ve endeksleri bu rakamların farklılık göstermesinde etkili olduğu düşünülmektedir (Cural, vd., 2016: 28-29).

2.1.1.2. OECD Ülkelerinde Burs, Öğrenim Kredisi ve Diğer Destekler

Yükseköğrenimin artan maliyeti karşısında ülkeler öğrencileri karşılıklı veya karşılıksız şekillerde destekleyerek onların üniversite öğrenimi almasını teşvik etmektedir. Öğrenci destek programları da olarak adlandırılan söz konusu uygulamalar ile yükseköğretim sisteminde öğrencilere adil imkânlar ve ulaşılabilirlik sağlamayı amaçlayan uygulamaların uzun vadede hükümetler lehine de sonuçlar doğurduğu ifade edilmektedir. Bu noktada birçok ülke kredi ve/veya burs uygulamalarına başvurmaktadır. Öğrencilere anılan uygulamalar kapsamında geri ödemeli krediler veya sübvansiyon paketleri ile teşvikler sağlanmaktadır. Dünyada bazı ülkelerde yükseköğrenim önemli ölçüde hane halkı katkıları ile finanse edilirken, hükümetler bu likidite akışını kontrol etmektedir. Bu ülkelere İngiltere ve Avusturalya olarak verilebilecektir. Bu ülkelerde hane halkı tarafından finanse edilen destek sisteminin öğrencilerin büyük bir kısmını kapsadığı ve öğrenim ücretinden ev harcamalarına kadar geniş bir kapsamda kullanılabildiği aktarılmaktadır. Ancak aynı kurguyu benimsemiş olmalarına rağmen; hane halkı desteğinin daha yüksek olduğu ABD, Japonya, Kore ve Şili gibi ülkelerde kredi ve sınırlı bir kitle için burs imkânları daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (OECD, 2020b; 52).

Hane halkı tarafından finanse edilen sistemlerin yanında kamu öğrenci destek sistemlerinin kapsamının büyük ölçüde değişiklik arz ettiği ifade edilmektedir. Kamu nezdinde burs veya kredi alan öğrencilerin oranları sosyal demokrat refah rejimlerinde tüm üniversite öğrencilerinin %70'ine yaklaşırken muhafazakâr refah rejimlerinde bu oran %30 ila %50 arasında değişmektedir. Bununla birlikte özellikle üniversite öğrencilerinin öğrenim ücretlerinin kamu tarafından karşılanması ve desteklenmesinin, yükseköğrenim kurumunun sürdürülebilirliği açısından zor bir dengeyi beraberinde getirdiği özellikle vurgulanmaktadır.

Şekil 12: OECD Ülkelerinde Yükseköğrenimin Finansmanında Burs ve Kredi Uygulamaları ve Parasal Değerleri (\$) (SGP) (2015) (**Kaynak:** OECDb, 2020: 53).

Şekilde açık bir şekilde görüldüğü üzere liberal refah rejimlerinde geri ödemeli kredi benzeri destekler ile kapsam geniş tutulmaktadır. Yine liberal refah rejimlerinde kamu destek miktarının çok sınırlı kaldığı; finansmanın çoğunlukla hane halkı tarafından karşılandığı da dikkat çekmektedir. Sosyal koruma anlayışının daha hâkim olduğu ülkelerde ise kamu kaynaklı ve geri ödemesiz burs uygulamalarının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Hane halkı tarafından finansmanın da yine liberal refah rejimlerinde yaygın bir şekilde görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu durumun sebebi olarak muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimlerinde yükseköğrenimin çoğunlukla parasız olduğu gerçeği yatabilecektir. Veriler yükseköğrenimin finansmanında ciddi bir paradoks ile karşı karşıya kalınmasına sebep olmaktadır. Ülkeler yükseköğrenimin yaygınlaşması amacıyla geri ödemeli kredileri yaygınlaştırmakta, bu durum öğrenci borçlanması ve kredilerin uzun vadeli geri dönüşleri sebebiyle kamu zararına sebep olmaktadır. Diğer taraftan bu refah rejimlerinde yükseköğrenimleşme oranları dünyanın en yüksek seviyelerine ulaşmıştır.

Dünyada üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan en yaygın ve etkili sosyal politika araçlarından bir tanesi burstur. Kamu otoritesi tarafından geri ödemesiz şekilde sağlanan imkânın idari sorumluluğu ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Avustralya, Hollanda ve Türkiye gibi ülkelerde doğrudan hükümet süreci yönetirken Portekiz gibi

lkelerde süreç yükseköğrenim kurumlarının kontrolünde yürütülmektedir. Yükseköğrenim kurumları tarafından koordine edilen burslar ziyadesiyle öğrencinin başarısı üzerinden şekillenmekte; bu durum ferdin sosyo-ekonomik durumunu göz ardı ettiğ için çokça eleştirilmektedir. Ancak belirtilmelidir ki kamu tarafından organize edilen burs uygulaması dünyanın birçok sisteminde ğrenci mali destek sisteminin temel parçası olarak kullanılmaya devam etmektedir. Burs uygulaması İzlanda ve İngiltere dışında tüm Avrupa yükseköğretim sisteminde mevcuttur. İngiltere’de kredi uygulaması mevcuttur. Birçok lke kamu tarafından hibe edilen bursların yanında devlet destekli kredileri bir paket halinde uygulamaktadır. rneğn Almanya’da öğrenciye sunulan finansal desteğn yarısı hibe, yarısı kredi olarak verilmektedir. Norveç’te ise ğrenci desteğ başta kredi olarak verilirken, sınavlarında başarılı ve ebeveynleri uzakta yaşayan öğrenciler için kredinin %40’ı hibeye dönüştürülmektedir. Bunun yanında bazı ülkeler evrensel ve ihtiyaç temelli olmayan burs imkânı sunsa da bu imkândan faydalanmak için gelir testi zorunluluğ getirilmektedir. Başarılı öğrenciye burs verme geleneğ ise ziyadesiyle doğ ve güney doğ Avrupa’da yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlanmasında akademik başarı veya gelir testine tabi olmayan burs uygulaması ise Kore, Hollanda ve Baltık lkelerinde mevcuttur. Coğrafi hareketliliğ teşvik etmek içinde kullanılan uygulama dezavantajlı grupların yükseköğrenime dâhil olmasında faydalı ve etkin bir yöntemdir. Burs desteğnin sağlanmasında kullanılan temel belirleme yöntemi ise “gelir testi” olarak verilmektedir. Ebeveynin gelir durumuna göre şekillenen testin sonucunda göre öğrenciye burs bağlanmaktadır. Bazı ülkelerde burs miktarının öğrencinin ihtiyaçlarına göre de farklılaştığı ifade edilmektedir. Bunla birlikte bazı alanlarda çalışılması “şartı” ile verilen burs uygulamaları da mevcuttur. Bu uygulamada ğrenci burs almak için işaret edilen akademik alanda çalışmalarını sürdürmek zorundadır. Bursun miktarı ve süresi de oldukça önemlidir. ğrenim süresi boyunca ek şartlarında da yerine getirilmesi suretiyle devam eden burs, öğrencinin refah ve iyilik halini desteklemeli ancak onu bağımlı hale de dnştrmemelidir. Bu sebeple oğnlukla bursun devamlılığı başarı şartına bağlanmaktadır. ABD gibi bazı ülkelerde ise başarısız olan veya öğrenimini zamanında tamamlayamayan öğrencilerin burslarının krediye dönüştürüldüğü uygulamalar da mevcuttur. Bununla birlikte burs benzeri geri ödemesiz ğrenci destekleri içerisinde gelir vergisinden muafiyet gibi uygulamalar da mevcuttur (OECD, 2020b: 59-61).

Diğer taraftan üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan bir diğer destek biçimi kamu destekli ve geri ödemeli kredi uygulamalarıdır. Dünyada çoğu ülke burs uygulamaları ile eklektik olarak uygulanan kredi programlarını hayata geçirmektedir. OECD öğrenim kredisi uygulamasını “insan sermayesine verimli bir yatırım” olarak görmekte; burada vurgulanan verimlilik vurgusu ise uygulamanın öğrenim sonrasında geri ödemesinin yapılması olarak algılanmaktadır. Vurgulandığı üzere yükseköğrenimin desteklenmesinde öğrenim kredisinin yükselen trendinde ise 2008 krizinin sebep olduğu baskının etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu durumu kanıtlar şeklinde kredi uygulaması özellikle ABD, İngiltere ve Avusturalya’da burs uygulamasının önüne geçmiştir. Hatta İngiltere’de yükseköğrenimin desteklenmesi ilgili mevzuattaki değişiklik ile yalnızca öğrenim kredileri ile gerçekleştirilebilmektedir. Avusturalya, ABD ve Türkiye gibi ülkeler de ise öğrenim kredileri kişinin kariyer tercihlerini de şekillendirmektedir. Bu tip uygulamalar genellikle öğrenim kredisi alabilmek için belirli programlara kayıt yaptırılması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Yine bazı ülkelerde öğrenim kredisi özel finans şirketleri tarafından da verilebilmektedir. Bu kurumlar tarafından sağlanan öğrenim kredilerinin geri ödeme planlarının “mortgage sistemi” ne benzer bir vade planının olduğu da dikkat çekmektedir. Ancak bu tip ödeme planlarının yüksek faiz oranları hali hazırda “öğrenciyi borçlandırdığı” gerekçesi ile tartışmalı olan uygulamayı daha da sorunsal bir alana itmektedir. Bununla birlikte gelire bağlı ödeme düzenleri de özellikle ABD ve İngiltere’de yaygınlık kazanmaya başlayan ödeme yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır (OECD, 2020b: 62-65; Callender ve Jackson, 2005: 3).

Öğrenim kredisi uygulamasının yaygınlığı refah rejimlerinin tipolojilerine göre keskin bir şekilde gözlemlenmektedir. Liberal refah rejimlerinin temel öğrenci destek sistemi olan uygulama muhafazakâr veya sosyal demokrat refah rejimleri içinde sayılabilecek olan Fransa, Almanya, Belçika, İtalya, Finlandiya gibi ülkeler için çok tercih edilen bir yöntem değildir. ABD gibi Anglosakson ülkelerin zayıf sosyal devlet olma güdülerini ve temel refah hizmetlerine ilişkin neredeyse hiç sosyal güvence sunmamaları bu durumun gerekçesi olarak işaret edilmekte yalnızca sosyal devlet şiarını benimsemiş ülkelerde eğitim politikalarının sosyal politika için bir vazgeçilmez olduğu ifade edilmektedir. Bu ülkelerde yükseköğrenimin sosyal politikalar ile desteklenmesi fırsat eşitliği ve işe dayalı adaletin güçlenmesine bir katkı olarak görülmektedir. Vurgulanan gerekçeler sebebiyle kıta Avrupa’sında ziyadesiye ücretsiz yükseköğrenim ve burs uygulamaları yaygınlık göstermektedir. Öğrenim kredisinin tartışma meydana

getiren içeriği bilakis yükseköğrenimin ücretli olduğu ülkelerde daha net bir şekilde görülebilmektedir (Busemeyer, 2013: 1125).

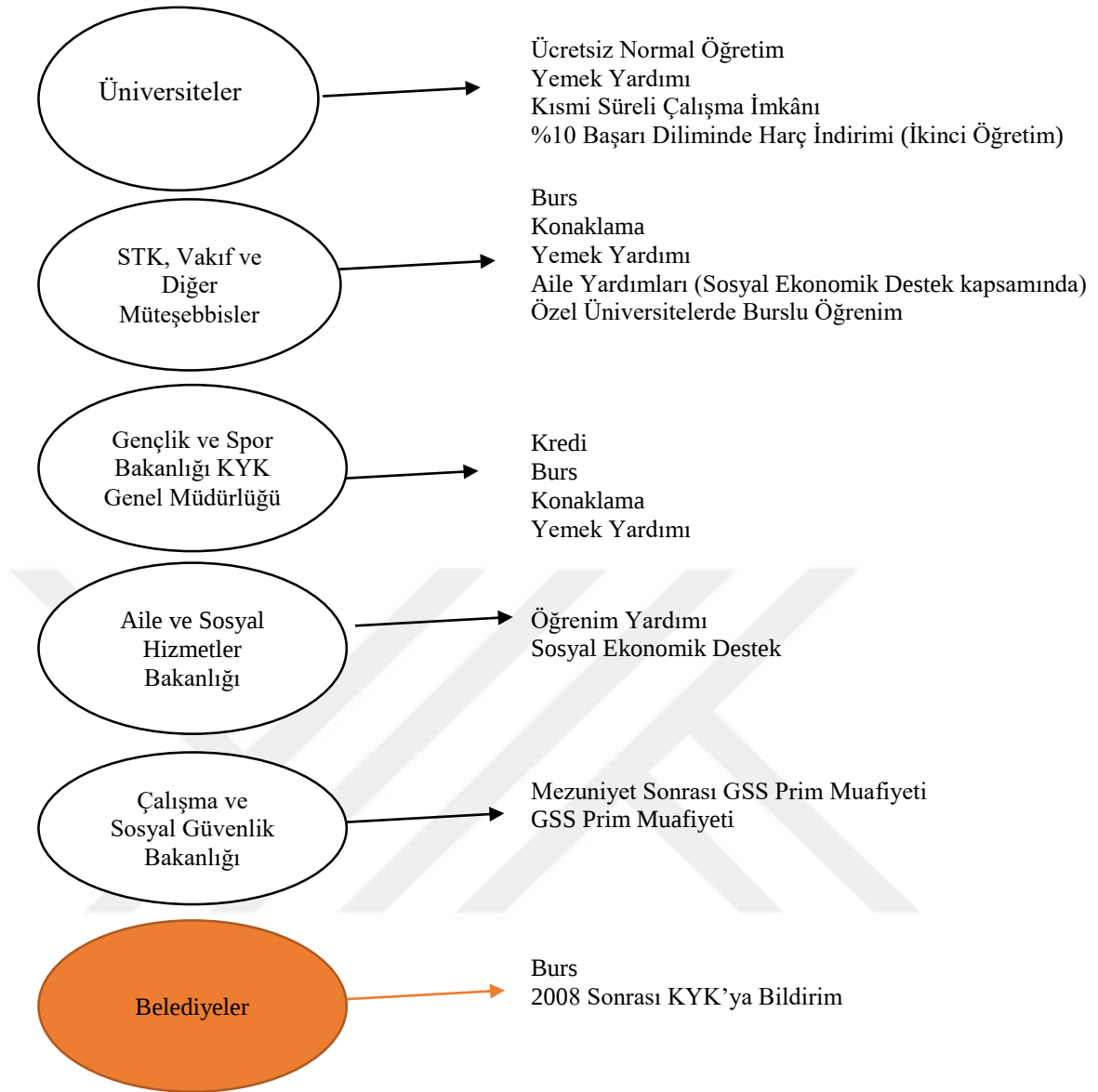
Yükseköğrenim kredisinin temelinde yatan tartışmanın kaynağı ise öğrenci borçlanması kavramıdır. Temel bir refah hizmeti olarak görülebilecek yükseköğrenim almak için ciddi meblağlarda borcun yükümlüğü altına giren fertler, bu durumun baskısını kariyer tercihtinden, lisansüstü eğitim kararlarına kadar birçok alanda hissetmektedirler. İhtiyaç sahibi bir öğrencinin aldığı yükseköğrenim kredisi ile öğrenimini tamamlaması ve refah düzeyini görece olarak yükseltmesi uzun dönemli ödeme planları ve yüksek faiz oranlar sebebiyle “yoksulu yoksul tutmak” olarak nitelendirilmektedir. Öğrenim kredilerinin sebep olduğu bu durum üniversiteye başlamadan önce yoksul olan öğrencilerin borçlanarak büyük meblağlar ile üniversiteden ayrılmaları sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte gelir durumları daha iyi olan öğrenciler bahsedilen döngüden çok fazla etkilememektedirler. Borcun dağılımındaki bu adaletsizlik sosyal politikanın sosyal adalet şiarı ile çelişmektedir. Hatta bazı kaynaklar öğrenim kredisi alan fertlerin ekonomik anlamda bağımlı bir nüfus haline dönüştüğü iddialarını dile getirmektedir (Adair, 2001: 2020; Callender ve Jackson, 2005: 3-6).

Sosyal yardım şeklinin dışında, karşılık güdülerek sağlanan ve özellikle son 10 yılda tüm dünyada yaygınlık kazanmış bir diğer yükseköğrenim öğrencisi desteği “Şartlı Nakit Transferi (ŞNT)” dir. İlk ve orta öğrenimde daha yaygın bir şekilde kullanılmakla birlikte yükseköğrenimde de sınırlı da olsa tercih edilen bir politika olarak değerlendirilebilmektedir. Eğitim alanında verilen ŞNT öğrencilerin belirli şartları yerine getirmesi ve sürdürmesi üzerine sağlanmaktadır. Örneğin devamsızlık yapan veya başarısız olan öğrencilerin ŞNT’leri azalttırılarak kesilmektedir. Ülkelerin ŞNT’ye ayırmış oldukları kaynakların birçoğu DB veya UNICEF gibi oluşumlar tarafından finanse edilmektedir. Dünya üzerinde 50’den fazla ülke tarafından uygulana ŞNT programları akademik çalışma alanları şartı ile de verilebilmektedir. Yoksul çocukların eğitime dâhil edilmesi üzerine şekillenen ŞNT bu yönü itibariyle olumlu gözükse de sağlana kaynağın şarta bağlanması durumu kişisel tercihler ve hayatın akışına müdahale ortamını doğurabilecektiler. Bununla birlikte uygulamamanın en ciddi tehlikesi bu uygulamadan faydalanan fertlerin “damgalanma” algısı ile karşılaşabilecek olmasıdır. Bireylerin yoksullukları sebebiyle utanma ve damgalanma duygusu özellikle liberal refah rejimleri tarafından uygulanan temel düzey sosyal yardımların bilinen bir yönüdür (Dama ve Toplucu Sundaram, 2018: 12-18; Günaydın, 2020: 839; Özdemir, 2005: 242).

2.1.2. Türkiye’de Üniversite Öğrencilerine Dönük Sosyal Politikalar

Türkiye’de yükseköğrenim öğrencilerinin eğitimlerini sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları sosyal koruma, bir diğer deyiş ile sosyal teşvik gereksinimleri uzun yıllardır farklı şekil ve kaynaklar ile uygulanmaktadır. Anılan sosyal teşvik gereksiniminin doğrudan kaynak/imbân sağlanması ülkemizde resmi olarak “*Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu*” ile üniversiteler tarafından yürütülür iken dolaylı teşvik ve destekler ise Aile Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Bununla birlikte hane halkı, STK’lar veya müteşebbisler tarafından da bazı sosyal destek uygulamalarına gidildiği bilinmektedir (Sözer, 2018: 314).

Türkiye’de yükseköğrenim gören bireyler farklı şekillerde farklı kaynak ve oluşumlarca maddi anlamda desteklenmeye çalışılmakta bu sayede iyilik ve dirlik halleri korunmaya ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle öğrenci yoksulluğu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan olumsuzlukların tartışıldığı 2020’li yıllar ile gerek sivil toplum kuruluşları (STK) gerekse kamu otoritesince gerçekleştirilen sosyal politikalar daha da önem kazanmıştır. Türkiye’de yükseköğrenim gören kişilerin sayısının ülkenin %10’una tekabül etmesi sosyal devlet ilkesini anayasal olarak benimseyen ülkemizin sosyal barış ve toplumsal adaleti sağlamasında öğrencilerin refahlarının desteklenmesine ilişkin politikaların en önemli sosyal içerikli politikalardan bir tanesi haline dönüşmesine sebep olmuştur. Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar uygulayıcısı, kaynağı, türü ve karşılık biçimine göre değişiklik göstermektedir. Öğrenciye kamu ve özel sektör tarafından karşılıklı veya karşılıksız ayni veya nakdi yardımlar gerçekleştirilebilmektedir.

Şekil 13: Türkiye’de Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar (**Kaynak:** Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Türkiye’de öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikaların çeşitliliği şekilde tasnif edilmiştir. Sosyal destek veya yardımlar öğrencilik hayatının sona ermesi akabinde de devam edebilmektedir. Yine üniversite öğrencilerinin yanında onlara bakmakla yükümlü olan ailelerine de çeşitli nakdi yardımlar verilebilmektedir. Belediyeler ise 2008 yılına kadar üniversite öğrencilerine burs verebilme hakkına sahip iken 2008 yılında ana muhalefet partisinin 5102 sayılı “Yükseköğrenim Öğrencilerine Burs ve Kredi Verilmesine İlişkin Kanun” un 2. maddesine ilişkin Anayasa Mahkemesine yapmış olduğu itiraz neticesinde mahkeme “belediyeler hariç kamu kurum ve kuruluşlarının yükseköğrenim öğrencilerine doğrudan burs ve kredi vermelerini engelleyen” hükmündeki “belediyeler hariç” ibaresini oy birliğiyle iptal etmiştir. Bu karar sonrası belediyelerin üniversite öğrencilerine burs verme olanağı ortadan kalkmıştır. Bunun

yanında bu karar sonrasında belediyelere burs veya kredi verilmesini öngördükleri kişileri KYK'ya bildirebilme imkânı tanınmıştır (5102 SK, md: 2).

Tablo 2: Türkiye’de Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikaların Ayrıntıları

	Uygulayıcı			Biçim		Hedef		Süre	
	D	Ü	V	Geri Ödemeli	Geri Ödemesiz	Öğrenci	Aile	Öğrenim Süresince	Öğrenim Süresi Bitince
Burs	√		√		√	√		√	
Aile Yardımları (SED kapsamında) ⁹	√				√		√	√	
GSS Prim Muafiyeti	√				√	√		√	√
SED	√				√	√	√	√	
Öğrenim Yardımı	√				√	√	√	√	
Barınma	√		√	√	√	√		√	
Kredi	√			√		√		√	
Yemek Yardımı	√	√			√	√		√	
Aile Yardımları (SED kapsamında)	√				√	√		√	
%10 Başarı Diliminde Katkı Payı İndirimi	√	√			√	√		√	
Kısmi Süreli Çalışma İmkânı	√	√				√		√	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

D: Devlet, Ü: Üniversite, V: STK, Vakıf ve Mütteşebbisler

Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların uygulama ayrıntıları tabloda gösterilmektedir. Öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikalar uygulayıcıları açısından üç gruba ayrılmıştır. Bunlar devlet, üniversiteler ve STK’lar olarak belirlenmiştir. Biçim açısından geri ödemeli ve geri ödemesiz seçenekler mevcuttur. Politika ve yardımların hedef kitlesi öğrenciler olduğu gibi bazı durumlarda aileler de bu yardımlardan yararlanabilmektedir. 2012 yılı itibarıyla harç olarak bilinen katkı paylarının da devlet tarafından karşılanmasına ilişkin kanun yasalaşmıştır. Son olarak sağlanan yardım ve imkânların süresine ilişkin bir ayırıma gidilmiştir. Devletin kendi kendisini fonlaması sebebiyle katkı kredisine tabloda yer verilmemiştir.

2.1.2.1. Türkiye’de Ücretsiz Yükseköğrenim ve Yükseköğrenimin Finansmanı

Türkiye’de 2012 yılında “Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun” ile birlikte 2547 sayılı Kanunun 3. ve 7.

⁹ Sosyal Ekonomik Destek; Aile Bakanlığı tarafından sağlanan sosyal yardımdır. Detaylı bilgi için bkz: <https://www.aile.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti/>

maddelerinde gidilen değişiklik ile kamu üniversitelerindeki örgün eğitim ücretsiz hale getirilmiştir. Bir diğer değiş ile birlikte Türkiye’de üniversite öğrenimi kamu tarafından finanse edilmeye başlanmıştır. Söz konusu durum yükseköğrenime aktarılan kaynak mukayesesinde OECD verilerine göre Türkiye’nin neden muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimleri ile benzer yoğunlukta aktarımlar yaptığını açıklamaktadır.¹⁰

OECD ülkeleri içerisinde bireylerin yükseköğrenimine ilişkin eğitim maliyetlerinin karşılanmasında Türkiye ortalamanın bir hayli üzerinde konumlanmaktadır. Verilere göre Türkiye’de yükseköğrenime başlayan bir bireyin toplam harcamalarının 74,8’i devlet tarafından finanse edilmektedir.¹¹ Daha önce de belirtildiği üzere Türkiye’de devlet üniversitelerinde örgün öğrenimin ücretsiz olması, gece öğreniminin ise cüz-i bir miktarda ücrete tabi olması öğrencinin başarı durumu veya maddi imkânları dâhilinde bu ücretinde tahsil edilmemesi gerek yükseköğrenime katılımı gerekse yükseköğrenimin desteklenmesine ilişkin sıralamada Türkiye’nin konumunu açıklamaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer ayrıntı yükseköğrenimin kamu otoritesi tarafından desteklenmesinde refah rejimlerine göre gerçekleşen ayrışmadır. Refahı piyasaya bırakmama düzeyi düşük olduğu liberal refah rejimlerinde eğitime ilişkin desteklerin çok düşük olduğu görülmektedir. ABD, İngiltere ve Japonya bu duruma örnek verilebilmektedir. Muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimlerinde ise yükseköğrenime verilen desteğin %70’lerin üzerinde olduğu dikkat çekmektedir. Çok yüksek refahı piyasaya bırakmama düzeyi ve yoğun transfer harcamalarının tipolojisini oluşturduğu sosyal demokrat refah rejimlerinde yükseköğrenimin neredeyse tamamının kamu otoritesi tarafından finanse edildiği yine dikkat çeken bir unsur olmuştur. Türkiye’de içinde yer aldığı Güney Avrupa refah rejimi modellemesinde ise söz konusu destek %70’ler civarında gerçekleşmektedir. Çalışma kapsamında incelenmiş olan sosyal yatırım devleti modelinin yükseköğrenimi transfer harcamaları ile teşviki ise önemli bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüz dünyasında refah rejimleri için krizden çıkış yolu olarak görülen kavram; beşeri yatırımlara çok yönlü katkısı açısından büyük önem atfetmektedir. Ancak yoğun transfer harcamalarının devlet üzerindeki baskı unsuru sebebiyle bu desteğini liberal refah rejimleri ile sosyal demokrat refah rejimleri arasında tutacağı düşünülmektedir.

¹⁰ İlgili veriler için bkz: OECD, Spending on Tertiary Education, www.data.oecd.org ayrıca Şekil 10 ile Şekil 11.

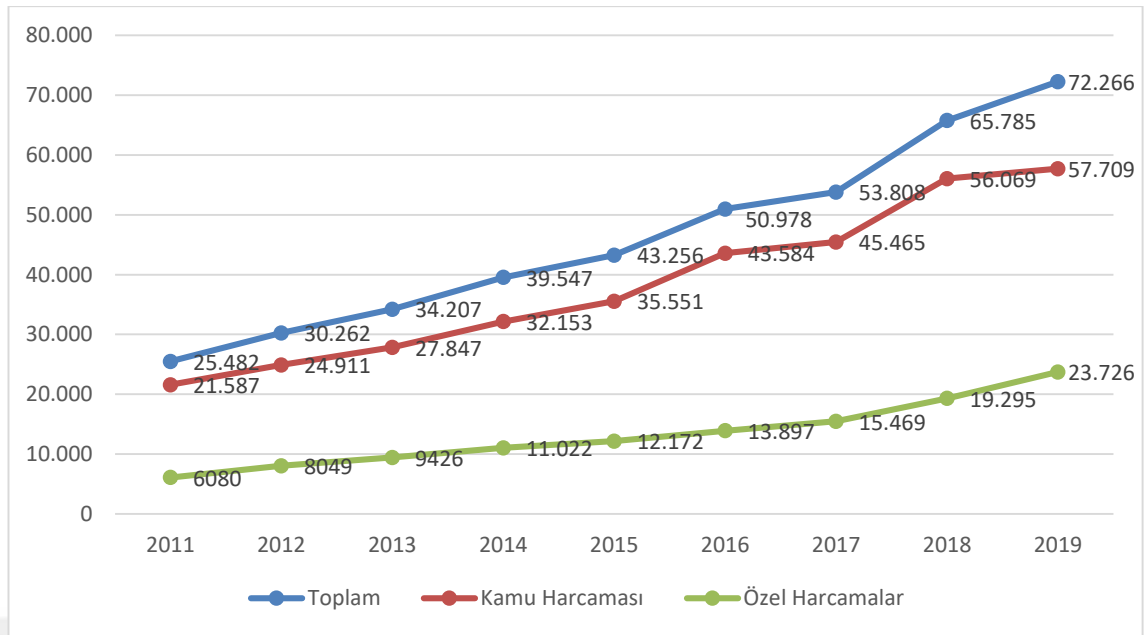
¹¹ İlgili veriler için bkz: OECD, Spending on Tertiary Education, www.data.oecd.org ayrıca Şekil 10 ile Şekil 11.

Tablo 3: Türkiye’de Yüksekokul ve Fakülte Okuyan Öğrenci Sayısının Seyri ve Toplam Nüfusa Göre Yükseköğretimde Brüt Okullaşma Oranları

	Önlisans			Lisans			YÖÖ
	Erkek	Kız	TOPLAM	Erkek	Kız	TOPLAM	%
2013-2014	321.943	224.174	546.117	666.215	685.068	1.351.283	81,7
2014-2015	540.721	346.310	887.031	995.138	942.554	1.937.692	88,9
2015-2016	620.154	393.455	1.013.609	1.033.908	1.006.319	2.040.227	95,9
2016-2017	679.173	430.453	1.109.626	1.089.559	1.059.607	2.149.166	102,0
2017-2018	665.689	430.732	1.096.421	1.153.227	1.110.969	2.264.196	107,4
2018-2019	553.713	401.368	955.081	1.206.067	1.142.468	2.348.535	109,5
2019-2020	537.524	418.201	955.725	1.233.919	1.163.812	2.397.731	112,8

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>; TÜİK, MEB Milli Eğitim İstatistikleri, <https://tuik.gov.tr/>. E.T. 05.05.2021.

Tabloda görüldüğü üzere Türkiye’de yükseköğrenim gören kişi sayısının 2013 yılından günümüze istikrarlı olarak arttığı görülmektedir. Özellikle 2013 yılı sonrası okullaşma oranlarında da görülen bu artışta bu tarihten önce öğrenim harcı ödenerek alınan yükseköğrenimin ücretsiz hale getirilmesi kararının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu artışta hükümet tarafından benimsenmiş “*Her ile üniversite*” ve YÖK’ün son yıllarda benimsemiş olduğu “*İhtisaslaşma Üniversiteleri*” politikalarının da etkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye’deki yükseköğrenime geçişin seyrindeki söz konusu artışta sosyal yatırım devleti anlayışının beşeri kaynaklara yapmış olduğu yatırımın da etkisi büyüktür. Bu durum nüfusun nitelik kazanması ve kısa dönem işsizlik verilerinin düşük görünmesi açısından kamu otoritesine bazı avantajlar sunmaktadır. Ancak ülkemizde yükseköğrenime geçişte görülen artışın en temel sebebi devlet üniversitelerinde ücretsiz sunulan akademik eğitim olarak verilebilecektir. Türkiye’de devlet üniversitelerinde örgün eğitimde verilen eğitimin kamu otoritesi tarafından finanse edilmesi kişileri yükseköğrenim görmeye teşvik etmektedir.

Şekil 14: Türkiye’de Yükseköğrenimin Finansmanı ve Finansmanın Seyri (TL)
(Kaynak: TÜİK, Finans Kaynağı ve Eğitim Düzeylerine Göre Harcamalar, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori, E.T. 05.05.2021>).

Şekil Türkiye’de yükseköğrenimin finansmanı ve ilgili finansmanın yıllara göre değişimini gözler önüne sermektedir. Buna göre 2019 yılı itibariyle Türkiye’de kamu tarafından gerçekleştirilen tüm eğitim harcamalarının %28’i yükseköğrenime aktarılmaktadır. Ülkemiz 2019 yılı GSH’sının yaklaşık %1’ine karşılık gelen söz konusu oranın 2011 yılından günümüze istikrarlı bir şekilde arttığı dikkat çekmektedir. Şekil 14 incelendiğinde yükseköğrenimin finansmanının büyük ölçüde kamu tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Kamu kaynaklarınca aktarılan meblağ 2019 yılı itibariyle özel kaynakların üç katından fazladır. Bu durum Türkiye’de yükseköğrenimin finansmanı ve öğrencilere sağlanan sosyal teşvikin büyük ölçüde kamu tarafından organize edildiği kanısını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte özel finansmanın 2017 yılında itibaren ivme kazandığı da söylenebilmektedir. Veri setinde özel harcamalar olarak verilen kaynak ise kendi içerisinde “hane halkı, özel tüzel kişiler, özelden hane halkına transfer, uluslararası kaynaklar, devletten hane halkına transfer olarak beşe ayrılmaktadır.

Tablo 4: Türkiye’de Yükseköğrenimin Finansmanında Özel Harcamalar (Milyon TL)

	Hane Halkı	Özel Tüzel Kişiler	Özelden Hane Halkına	Uluslararası Kaynaklar	Devletten Hane Halkına	TOPLAM
2011	3.094	3.050	64	259	2.444	8.907
2012	4.394	3.749	94	266	2.964	11.467
2013	4.634	4.886	93	300	3.366	24.746

2014	5.403	5.753	133	316	3.944	15.539
2015	5.547	6.778	153	254	4.720	17452
2016	6.215	7.871	189	396	6.898	21.569
2017	7.090	8.601	221	405	7.532	23.849
2018	9.728	9.847	280	506	10.085	31.271
2019	12.234	11.744	282	625	9.795	34.680

Kaynak: TÜİK, Finans Kaynağı ve Eğitim Düzeylerine Göre Harcamalar, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori>, E.T. 05.05.2021.

Tablo beşte Türkiye’de 2011 yılında yükseköğrenimin finansmanında özel harcamaların %27’si devletten hane halkına, %26’sı özel-tüzel kişilerden, %34’ü hane halkından karşılanırken 2019 yılına gelindiğinde toplam özel harcamaların %288’in üzerinde arttığı ve toplam harcamalarda en büyük payın yaklaşık %35 ile hane halkı tarafından karşılandığı görülmektedir.

Yükseköğrenimin özel finansman kaynakları içerisinde en büyük payın hane halkı tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum üniversite okuyan öğrencinin kamu sonrasında en büyük desteği hane halkında aldığını işaret etmektedir. Bu durum üniversite öğrencisinin ekonomik anlamda bağımlılığının da ayrı bir göstergesi olarak sayılabilecektir. Ancak hane halkının gelir durumu iyi olmayan fertlerin bu destekten mahrum olacakları dolayısıyla hane halkı finansmanının sosyal adalet ve temel refah hizmetlerine erişim açısından tam anlamı ile efektif bir yöntem olmadığı kanısına ulaşılmaktadır. Bununla birlikte özel tüzel kişiler yani STK veya müteşebbisler tarafında da ciddi bir finansman olduğu göze çarpmaktadır. Genellikle burslar veya vakıf üniversitelerinde ücretsiz öğrenim imkânı şeklinde gerçekleştirilen finansmanda kariyer veya akademik çalışma alanına ilişkin bir takım yönlendirmeler olduğu bilinmektedir. 2010’lu yılların başından itibaren %300’lük bir artış gösteren uluslararası kaynaklar ise UNICEF veya DB tarafından yürütülen “Şartlı Nakit Transferi” gibi proje gelirleri veya doğrudan öğrencilere sağlanan burslardan meydana gelmektedir (Dama ve Toplucu Sundaram, 2018; <https://www.unicef.org/turkey/sartli-egitim-yardimi-programi-sey>, E.T.05.05.2021; [worldbank.org/en/programs/scholarships](https://www.worldbank.org/en/programs/scholarships), E.T. 05.05.2021).

2.1.2.2. Türkiye’de Burs ve Öğrenim Kredisi

Üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar içerisinde en çok bilineni şüphesiz burslardır. Öğrenim bursları; bireysel eğitim maliyeti yükünü hafifletmek veya tamamen karşılamak amacıyla, mezuniyet sonrası istihdam şartlı veya karşılıksız olarak öğrencilere yapılan nakdi ödemeler olarak tanımlanabilir. Öğrenim bursları diğer burs bicilerinden farklı olarak doğrudan ve yalnızca eğitimden kaynaklanan

maliyetlere odaklanmakta; eğitim süresi boyunca sürdürülebilmektedir. Türkiye’de çeşitli kamu ve özel iştirakler ile STK’lar öğrencilere burs verebilmektedir (Kurul Tural, 1996: 50-51).

Türkiye’de 5102 sayılı “*Yükseköğrenim Öğrencilerine Burs ve Kredi Verilmesine İlişkin Kanun*” u ile kamu üniversite öğrencilerine burs ve kredi vermeye yetkilendirilen kurum Gençlik ve Spor Bakanlığına (GSB) bağlı “Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK)” olarak belirlenmiştir. Bu kanuna ilişkin düzenlenen “*Yükseköğrenim Kredi Yurtlar Kurumu Burs-Kredi Yönetmeliği*” nin dördüncü maddesinde burs, “üniversite öğrencisine karşılıksız verilen para” olarak tanımlanmaktadır (5102 SK, md: 2; KYK Burs-Kredi Yön., md: 4).

KYK tarafından verilen bursun talep koşullarına bakıldığında; Türk vatandaşı olmak, daha önce maddi destek almamış olmak, başarısız öğrenci olmamak, ek öğrenim süresinde bulunmamak olarak verilmektedir. Buna göre; önlisans, lisans, lisansüstü düzeyde öğrenim alan öğrenciler, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) sınav sonucunda ham puan bazında belirlenen puan türünde ilk 100'e giren öğrenciler, Kurum Kuruluş Kanunu gereği, yönetim kurulu tarafından belirlenen, kıstaslara göre amatör milli sporcu olan öğrenciler kamu otoritesince sunulan burs imkânından faydalanabilmektedir. Bununla birlikte resmi sıfat taşıyan öğrenciler, hazırlık sınıfında öğrenim gören yüksek lisans öğrencileri ve kredi yönetmeliği hükümlerine göre burs almaya yeterli bulunmayan öğrencilere burs bağlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bursun tahsis işlemleri başvuru ve inceleme süreçlerini de bünyesinde barındırmaktadır. Bu süreçte öğrenciden istenilen evrakların kuruma tevdi edilmesi ile birlikte öğrencinin ve ailesinin sosyo-ekonomik durumu incelenir. Yine bu süreçte öğrencinin yükseköğrenime girdiği puan türü de değerlendirilmektedir. Eğer kişi ara sınıfta ise yılsonu başarı durumu da kıstas alınmaktadır. Süreç uygun bulunması halinde taahhütname imzalanması ile yarım başlamaktadır. Sağlanan bursun süresi kayıtlı olunan öğretim programının normal öğrenim süresi kadardır. Bununla birlikte bursun devam etmesi öğrencinin başarı kıstaslarını sağlamasına bağlıdır. Burs alınırken dikey geçiş veya kayıt sildirerek başka üniversiteye kayıt yaptırılabilir. Öğrenciye tahsis edilen burs bazı durumlarda krediye dönüşmekte, bazen askıya alınmakta bazen ise kesilebilmektedir. Burs alır iken başarı kıstasını sağlayamamış öğrencilerin bursu kesilmektedir. Öğrencinin talebi üzerine burs krediye dönüştürülebilmektedir. Öğrenciliği askıya alınması durumunda burs da askıya alınmak; kayıt donduran öğrencinin bursu kesilmektedir. Kayıt sildirmek ise

bursun kesilmesine sebep olmaktadır. Yine uzaklaştırma almak, altı ay ve daha fazla hapis cezası almış olmak bursun kesilmesine sebep olmaktadır. (Sözer, 2018: 316-320; 5102 SK, md: 2-6; KYK Burs-Kredi Yön., md: 9-11).

Öğrenim kredisi ise geri ödemeli para olarak tanımlanabilecektir. İlgili yönetmelik dördüncü maddesinde krediyi “kesilen öğrencilere, 351 sayılı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu çerçevesinde uygulanan Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Öğrenim Kredisi Yönetmeliği hükümlerine göre verilen borç para” olarak tanımlamaktadır. Yine burs uygulamasında olduğu gibi öğrenim kredisini de vermekle yetkilendirilen kurum KYK’dır. Kredi alma koşullarına bakıldığında burs uygulamasına göre daha esnek şartlar göze çarpmaktadır. Buna göre; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, burs almıyor olmak, bir yıldan fazla başarısız olmamak, sicilini temiz olması ve kredi almaya yeterli bulunmak şartlarını sağlayanlar kredi başvurusu yapabilmektedir. Müracaatın gerçekleşmesi akabinde değerlendirme aşaması öğrenci beyanına güven esasına göre yapılmaktadır. Hak kazanılan kredi öğrenciliğin devam ettiği sürece ödenmekte, ayrıca devamı için hak kazanma koşullarının kaybolmamış olması gerekmektedir. Kredinin geri ödenmesi ise kredi alınan süre boyunca toptan eşya fiyat endeksi (TEFE) dikkate alınarak hesaplanır ve öğrenimin sona ermesi akabindeki iki yıl sonra başlar. Geri ödeme kredi alınma sürenin yarısı kadar sürede üçer aylık ödemelerle yapılmaktadır. Ancak bu süre kişinin çalışma hayatına girmesi halinde geçerlilik kazanmaktadır. Aksi halde ödeme birer yıllık sürelerde uzatılabilmektedir. Ödeme kişiyi istihdam eden kurum tarafından aylıktan kesme suretiyle gerçekleştirilmektedir. Ödemenin yapılmaması durumunda ise iki kez temerrüt uygulanarak cebren ödeme doğmaktadır. Yine ölüm ve malullük hali gelme kredi borcu silinmektedir. Bununla birlikte öğrenciye sunulan eğitim hizmetinin karşılığı olarak kayıtlı olduğu eğitim kurumuna borçlandırılması anlamına gelen “katkı kredisi” uygulaması 2012 yılında sona erdirilmiştir (Sözer, 2018: 320-329; 5102 SK, md: 4; KYK Burs-Kredi Yön., md: 7-19).

Özellikle KYK tarafından sağlanan bursun öğrencinin sigortalı biçimde çalışması sonucunda kesilmesi önemli bir sosyal sorun olarak yıllarca kamuoyu gündemini meşgul etmiştir. Yönetmelikte kayıt dışı istihdamı teşvik eden “KYK Eski Burs/Kredi Yönetmeliğine göre *“en az asgari ücret düzeyinde aylık veya ücretle sürekli bir işte çalışan veya gelire sahip olan öğrenciler burs alamazlar”* ibaresi kaldırılmış, ister kısmi

ister tam zamanlı çalışmalarda KYK tarafından sağlanan bursun kesilmeyeceği kararlaştırılmıştır.

Bu kurallar ve düzen üzerine dizayn edilmiş burs ve öğrenim kredisi uygulamalarının yıllara göre miktarı ve kapsamı; bu temel sosyal politika araçlarının ülkemizdeki etkinliği hakkında ipucu verebilecektir.

Tablo 5: Türkiye’de Yıllara Göre KYK Burs ve Kredisinden Faydalanan Öğrencileri Sayıları (Kişi)

Yıllar	Burstan Faydalanan Öğrenci Sayısı	Krediden Faydalanan Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci Sayısına Göre Kredi ve Burstan Faydalanma Oranı
2003	-	494.070	%22
2004	54.724	522.670	%24,80
2005	98.110	537.031	%29,47
2006	135.497	569.276	%31,11
2007	168.923	572.552	%31,60
2008	181.490	578.009	%27,80
2009	198.707	587.131	%23,83
2010	234.130	611.903	%23,50
2011	320.912	592.582	%22,58
2012	348.774	667.293	%21,86
2013	395.679	706.512	%21,01
2014	359.583	865.309	%43,84
2015	353.476	1.000.483	%45,06
2016	377.994	1.127.836	%46,24
2017	431.721	1.163.467	%47,46
2018	451.151	1.140.632	%48,18
2019	402.364	1.159.828	%46,58
2020	414.282	1.172.128	%47,11
2021 ¹²		1.700.000	-
2022 ¹³		1.750.000	-
2023 ¹⁴		1.800.000	-

Kaynak: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı; Gençlik ve Spor Bakanlığı 2020 Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu; T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı 2020 Faaliyet Raporu; YÖK Öğrenci İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/> E.T. 15.01.2022.

Tabloda yıllara göre KYK burs ve kredisinden faydalanan öğrenci sayıları verilmektedir. Tabloya göre Burs alan kişi sayısında 2004 yılından günümüze %634 artış olduğu görülmektedir. Söz konusu artış olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Ancak kredi alanların toplam sayısının burs alanların sayısından iki kat daha fazla olduğu düşünüldüğünde öğrenci yoksulluğunun en az seviyeye indirilmesi için karşılıklı öğrenim kredisi yerine karşılıksız burs olanağına daha çok ağırlık verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kredi alanların sayısındaki artış ise %134 olarak gerçekleşmiştir. Bununla

¹² T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından hedeflenen gelecek projeksiyonudur.

¹³ T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından hedeflenen gelecek projeksiyonudur.

¹⁴ T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından hedeflenen gelecek projeksiyonudur.

birlikte burs ve kredi imkanından faydalananların toplam öğrenci sayısına göre oranı mukayese edildiğinde 2003 yılında bunun %22 olduğu; 2020 yılı itibariyle toplam öğrencilerin %47'sinin burs veya kredi imkanından faydalanabildiği görülmektedir.

2021 yılı aylık KYK Bursu 650 TL'dir. STK veya vakıflarca sağlanan burslar ise çeşitlilik göstermektedir. 300 TL'den 5000 TL'ye kadar çıkabilen bursa hak kazanabilmek için çeşitli faktörlerin gerçekleşmesi veya mevcut olması şartına bağlanmaktadır (www.gsb.kyk.gov.tr., E.T: 06.05.2021).

Tablo 6: KYK Burs ve Kredi Miktarının Asgari Ücret İle Mukayesesi

Yıllar	KYK Bursu (TL)	Net Asgari Ücret (TL)	Burs-Asgari Ücret Mukayesesi (%)
2002	45	163	28
2015	330	1.000,54	33
2016	400	1.300,99	30
2017	425	1.404,06	30
2018	470	1.603,12	29
2019	500	2.020,90	24
2020	550	2.324,71	23
2021	650	2.825,90	23
2022	850	4.253,40	19,9

Kaynak: www.ailevecalisma.gov.tr., E.T: 06.05.2021; www.gsb.kyk.gov.tr., E.T: 06.05.2021.

Burs ve kredilerin asgari ücrete göre 2015 yılından günümüze sürekli güçsüzleştiği görülmektedir. 2021 yılı itibariyle üniversite öğrencilerine verilen burs veya kredinin parasal değeri net asgari ücretin %23'üne denk gelmektedir. 2020 yılında bu oran 19,9'a düşmüştür. Enflasyon ve diğer faktörler göz önüne alındığında burs miktarlarının arttırılmasının zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Mevcut burs miktarlarının öğrenci yoksulluğunu da tetikleyebileceği düşünülmektedir.

Burs ve kredilerin “*Satın Alma Gücü Paritesi*” ne göre hesaplamasının yapılması da özellikle refah rejimleri tipolojisi içerisinde Türkiye’de yerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynayacak; uygulanan sosyal transferlerin küresel anlamda değeri ifade edilebilecektir. Döviz kurları ve enflasyon arasındaki ilişkiden yola çıkılarak ortaya atılan kavram özünde bir malın veya malların fiyatının ortak bir paraya çevrildiğinde bütün dünyada eşit olmasına dayanmaktadır. Bir diğer deyiş ile temel anlamda uluslararası tek fiyat varsayımına dayanan satın alma gücü paritesi ülkelerdeki farklı para birimindeki malların tek bir para birimine düşürülmesi olarak da tanımlanabilecektir. Söz konusu formülazasyon ile farklı para birimlerinin satın alma gücünü eşitleyen bir değişim oranı elde edilmektedir (Bilgin, 2018: 17-18; TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile>., E.T. 01.01.2020).

$$\text{Satın Alma Gücü Paritesi} = \text{Tür} \div \text{Alım}$$

Söz konusu formüle göre Türkiye’de ki bursun parasal miktarı ABD’de öğrencilere sağlanan bursun parasal miktarına bölünmüştür. Buna göre Türkiye’de üniversite öğrencilerine sağlanan burs 0,17 TL/\$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer üniversite öğrencilerine ABD’de sağlanan burs ile ödenen her dolar için Türkiye’de 0,17 TL ödeneceği anlamını taşımaktadır. Türkiye’de sağlanan burs imkânının satın alma gücü paritesinin ABD’ye oranla oldukça düşük olduğu; bursun satın alma gücünün ortak para biriminde oldukça değer kaybettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’de KYK burs ve kredisinin fiyat düzeyi endeksinin de hesaplanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

$$\text{Fiyat Düzeyi Endeksi} = (\text{SGP} \div \text{Döviz Kuru}) \times 100$$

0,17 olarak tespit edilen satın alma gücü paritesi dolar cinsinden döviz kuruna bölünmüş¹⁵ ve verilen değer ile çarpılmıştır. İşlem sonucu Türkiye’de burs KYK burs ve kredisinin döviz kuruna göre alım gücü 1,27 olarak ölçülmüştür.

Tablo 7: Yıllar İtibariyle KYK Burs ve Kredisinin Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir İçerisindeki Payı

Yıl	Aylık Burs/Kredi Tutarı (TL)	Yıllık Burs/Kredi Tutarı (TL)	Yıllık Ortalama Döviz Kuru (\$)	Yıllık Burs/Kreditinin Değeri (\$) ¹⁶	Yıllık Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$) (SGP) ¹⁷	Burs ve Kreditinin Kişi Başına SGP Milli Geliri İçerisindeki Payı (%)
2002	45	540	1,495	361	9401	3,84
2005	110	1320	1,341	984	12.004	8,19
2007	150	1800	1,302	1382	14.968	9,23
2008	160	1920	1,293	1485	16.182	9,17
2009	180	2160	1,547	1396	15.609	8,94
2010	200	2400	1,500	1600	17.556	9,11
2011	240	2880	1,670	1725	19.799	8,71
2012	260	3120	1,793	1740	20.772	8,37
2013	280	3360	1,901	1767	22.439	7,87
2014	300	3600	2,188	1645	24.090	6,82
2015	330	3960	2,720	1456	25.753	5,65
2016	400	4800	3,021	1589	26.512	5,99
2017	425	5100	3,648	1398	27.914	5
2018	470	5640	4,813	1172	27.946	4,19
2019	500	6000	5,671	1058	27.303	3,87
2020	550	6600	7,009	941	28.114	3,34
2021 ¹⁸	650	7800	8,877	879	-	-

¹⁵ Hesaplamanın yapıldığı 01.01.2022 tarihinde 1 ABD \$’ı 13,32 TL’ye karşılık gelmektedir. Hesaplama bu meblağ dikkate alınmıştır.

¹⁶ Hesaplanan değer küsuratına göre aşağıdaki veya yukarıdaki değere tamamlanmıştır.

¹⁷ Hesaplanan değer küsuratına göre aşağıdaki veya yukarıdaki değere tamamlanmıştır.

¹⁸ Yıllık Kişi Başına Düşen SGP Milli Gelir açıklanmadığı için ilgili hesaplamalar yapılamamıştır.

2022¹⁹ 850 10.200 13,412 761 - -
Kaynak: Nagihan Durusoy Öztepe, Denizli İşgücü Piyasasında Üniversite Öğrencileri, 2018'den faydalanılarak Burs ve Kredi Miktarları <https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2441/2390/genel-bilgiler.aspx>, E.T. 09.01.2022; Yıllık Ortalama Döviz Kuru <https://www.hmb.gov.tr/bumko-ekonomik-gostergeler> E.T. 09.01.2022; Yıllık Kişi Başına Düşen SGP Milli Gelir <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=TR> E.T. 09.01.2022 kaynakları ile güncellenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

2002 yılında günümüze burs ve kredilerin miktarında %1788,88 artış meydana geldiği dikkat çekse de 2002 yılından günümüze döviz kuru ve enflasyonunda artışı ile Burs ve Kredinin Kişi Başı SGP Milli Geliri İçerisindeki Payının %9'lardan %3'lere düştüğü görülmektedir. Söz konusu azalış ivmesinin 2010 yılından 2020 yılına kadar sürdüğü söylenebilecektir. Bir diğer deyiş ile burs ve kredilerin uluslararası satın alma gücü son 10 yılda iki katı kadar değer kaybetmiştir.

Burs ve kredilerin SGP'ye göre milli gelir içindeki payını gözler önüne seren tablo ile OECD ülkeleri içerisinde yükseköğretimde kamu harcamalarının yüksek düzeyde gerçekleştiği ülkelerden bir tanesi olarak gösterilebilecek Türkiye'de üniversite öğrencilere yapılan doğrudan desteklerin yeterliliği tartışmasına sebep olmaktadır. Bu noktada burs ve kredilerin SGP'ye göre hesaplanan yıllık kişi başına düşen milli gelir içerisindeki payının son on yılda yaklaşık %6 değer kaybetmesi bu tartışmaların odak noktası olarak gösterilebilmektedir (Durusoy Öztepe, 2018: 264).

2.1.2.3. Türkiye'de Barınma İmkânı ve Beslenme Desteği

351 sayılı “Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu” nun 26. maddesi “Yüksekokul ve akademi öğrencilerinin yurt ihtiyacı, en yakın üniversite yurtlarından eşit şartlarla sağlanır. Üniversite yurtlarından faydalanamayacak kadar uzakta veya başka şehirde bulunan yüksek okul ve akademiler için yukardaki esaslara göre inşa edilecek ve donatımı yapılacak olan yurtlar Kurum tarafından verilecek döner sermaye ile bu yüksek okullar veya akademilerce ve yönetmelikte belirtilecek esaslara göre işletilir” bendi ile üniversite öğrencilerinin barınma ihtiyacının üniversite ve KYK tarafından karşılanacağını hüküm altına alınmıştır (351 SK., md: 26).

Bu hüküm doğrultusunda kurulan kurum yurtlarında barınma sağlanması bazı koşulların meydana gelmesine bağlı tutulmaktadır. Buna göre; öğrenci örgün eğitim veren bir yükseköğretim kurumuna kayıt olmalı, ailesi başvuruda bulunduğu yurdun belediye sınırları dışında ikamet etmeli, asgari ücretin üzerinde bir işte çalışmıyor

¹⁹ Yıllık Kişi Başına Düşen SGP Milli Gelir açıklanmadığı için ilgili hesaplamalar yapılamamıştır.

olmalıdır. Kayıt hakkı kazanılması için öğrenci ve ailesinin sosyo-ekonomik durumu ile öğrencinin başarısı kıstas alınmaktadır. Bununla birlikte yurttan kalmaya engel bir akıl veya ruh hastalığı veya bulaşıcı hastalığı olan, öğretim kurumundan altı aydan fazla uzaklaştırma cezası alan, herhangi bir suçtan altı aydan fazla kesinleşmiş hapis cezası bulunan, ayrıca terör suçu ile anayasal düzene karşı işlenen suçlar ilgisi olanlar bu imkândan yararlanamamaktadır. Ek olarak 2021 yılında “Gençlik Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği” nde yapılan değişiklik ile “Cumhurbaşkanına Hakaret” suçundan hüküm giymiş olanların da KYK tarafından sağlanan barınma imkanından faydalanamayacağı kararlaştırılmıştır (Gençlik Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği, md: 6).

Pozitif ayrımcılık gereğince bazı öğrenciler KYK yurtlarında öncelikli olarak barınma imkanı kazanmaktadır. Bunlar; milli sporcular, engelli öğrenciler, yetim ve öksüzler ve bazı düzenlemelerle sosyal koruma altına alınanlardır. KYK yurtlarında barınma karşılığında yurt ücreti alınmaktadır. Farklılık gösterebilen ücretler aylık olarak tahsil edilmekte; öğrenciler kural olarak yalnızca öğretim döneminde ikamet gerçekleştirebilmektedir. Ücretin ödenmemiş olması durumunda kayıt sırasında alınan “Güvence Bedeli” nden tahsil gerçekleştirilir. Ancak bazı öğrencilerden yurt ücreti veya güvence bedeli alınmamaktadır. Barınma önceliği olan kişiler bu kapsamda değerlendirilmektedir (Sözer, 2018: 333-337; Gençlik Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği, md: 10-13). Türkiye’de öğrencilere yönelik uygulanan temel sosyal politikalardan olan barınma hizmetinin seyri ve mevcut durumu tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 8: Türkiye’de Yurt Kapasitesi ve Yurt Sayısı

Yıl	Yurt Sayısı	Yurt Bulunan İl Sayısı	Yurt Bulunan İlçe Sayısı	Yurt Dışı Yurt Sayısı	Kapasite	Yurt Kapasitesinin Toplam Öğrenci Sayısını Karşılama Oranı
2002	190	77	59	-	182.258	%7,83
2003	201	78	67	-	189.747	%8,80
2004	202	77	69	-	192.361	%8,49
2005	213	77	76	-	196.329	%8,36
2006	218	78	78	-	200.416	%7,33
2007	228	78	84	-	203.731	%6,18
2008	230	78	87	-	209.357	%5,81
2009	247	80	92	-	225.113	%6,8
2010	275	81	109	-	246.520	%8
2011	304	81	127	1	267.046	%6,60
2012	345	81	139	1	305.378	%6,57
2013	372	81	145	2	305.874	%10,94
2014	395	81	152	2	367.962	512,04
2015	598	81	172	2	454.631	%13,95
2016	686	81	207	3	556.611	%16,56

2017	766	81	246	4	629.762	%19,06
2018	781	81	239	4	669.064	%19,95
2019	773	81	236	5	677.413	%20,55
2020	781	81	237	5	698.289	%22,78

Kaynak: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı KYK Genel Müdürlüğü; YÖK Öğrenci İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/> E.T. 15.01.2022.

Türkiye'deki yurt kapasitesinin 2003 yılından günümüze özel yurtlarda dâhil olmak üzere %560 oranında arttığı görülmektedir. KYK yurtları nazarında bu artış 2002 yılından günümüze %284 olarak gerçekleşmiştir. 81 ilde 292 KYK yurdunun faaliyette olduğu 2023 yılına kadar en az 50 KYK yurdunun daha hizmete açılacağı ilgili strateji planları nezdinde ileri sürülmektedir (GSB, 2019: 169). Bununla birlikte söz konusu imkândan faydalanma oranları uygulanan sosyal politikanın efektifliği için temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte 2002 yılında yaklaşık %8 olan KYK yurtlarının toplam öğrencileri karşılama oranı 2020 yılına gelindiğinde yaklaşık %23'e yükselmiştir. Söz konusu kapasite artışının toplam öğrenci içerisinde de artması oldukça olumlu görülmektedir.

Tablo 9: Türkiye'de KYK Yurdu Başvuruları ve Talebi Karşılama Oranları

Dönem	Başvuran Öğrenci	Yerleşen Öğrenci	Karşılama Oranı (%)
2003-2004	160.519	65.271	40,66%
2004-2005	172.507	72.485	42,02%
2005-2006	190.293	70.668	37,14%
2006-2007	201.734	69.078	34,24%
2007-2008	172.341	66.279	38,46%
2008-2009	220.233	70.852	32,17%
2009-2010	254.715	69.277	27,20%
2010-2011	262.935	71.054	27,02%
2011-2012	301.272	81.915	27,19%
2012-2013	349.717	83.045	23,75%
2013-2014	363.543	90.190	24,81%
2014-2015	423.578	306.261	72,30%
2015-2016	408.124	353.758	86,68%
2016-2017	406.838	315.219	77,48%
2017-2018	412.637	370.418	89,77%
2018-2019	427.152	379.112	88,75%
2019-2020	435.004	384.356	88,36%

Kaynak: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı KYK Genel Müdürlüğü.

Tablo 10 verilerine göre 2000'li yılların başlarında %40,6 olan KYK talep karşılama oranının 2020 yılı itibariyle %88'ler seviyesine çıktığı gözlemlenmektedir. Temel bir refah hizmeti olmasının ötesinde yükseköğrenime ciddi bir teşvik faktörü olarak da görülebilecek olan barınma imkânındaki bu genişleme oldukça olumlu karşılanmaktadır. Buna ek olarak kamu güvencesinde güvenilir ve belirli standartlara sahip olan imkânlarda gerçekleştirilen barınma ihtiyacının öğrencinin iyilik halini geliştireceği düşünülmektedir. Özellikle 2018 yılı sonrası inşa edilen KYK yurtlarında

odaların iki kişilik olması, spor, oyun ve çalışma salonlarının varlığı anılan iyilik halinin gelişmesinde etkin faktörlerdir.

KYK yurtlarında kalan öğrencilere beslenme yardımı da yapılmaktadır. Bir öğrenim yılı içerisinde dokuz ay olan bu yardım ücret ödeyerek barınan öğrencilere sabah kahvaltısı ve akşam yemeği için yemek ücretinin bir kısmını karşılar şekilde uygulanmaktadır. Ücretsiz konaklayan öğrenciler ve devlet koruması altındaki öğrencilerde destek oranı %100 olarak uygulanmaktadır.

Tablo 10: KYK Yurdunda Kalan Öğrencilere Sunulan Beslenme Yardımı (TL)

Yıllar	Devlet Koruması	Diğer Öğrenciler		Toplam
	Altındaki Öğrenciler	Akşam Yemeği	Sabah Kahvaltısı	
2003	5,20	0,70	-	0,70
2004	6,25	1,25	-	1,25
2005	7,50	1,50	-	1,50
2006	8,50	1,50	1,00	2,50
2007	10,00	1,80	1,20	3,00
2008	10,30	2,00	1,30	3,30
2009	10,60	2,10	1,50	3,60
2010	13,00	2,40	1,60	4,00
2011	15,00	3,25	1,75	5,00
2012	16,00	4,00	2,00	6,00
2013	16,70	4,50	2,20	6,70
2014	17,30	5,00	2,30	7,30
2015	18,00	5,50	2,50	8,00
2016	19,50	6,50	3,00	9,50
2017	21,00	7,50	3,50	11,00
2018	22,50	8,50	4,00	12,50
2019	24,00	9,50	4,50	14,00
2020	26,00	11,00	5,00	16,00
2021	29,00	13,00	6,00	19,00

Kaynak: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı KYK Genel Müdürlüğü.

Yemek yardımları; Üniversiteler ve KYK Genel Müdürlüğü tarafından ihtiyaç sahibi öğrencilere sunulan imkânlardır. KYK ihtiyaç sahibi öğrencilere için ücretsiz diğer öğrencileri için ise indirimli yemek yardımı sunmaktadır. Bakanlık nezdinde KYK tarafından yurttaki kalan öğrencilere sabah kahvaltısında ve akşam yemeğinde destek sağlanmaktadır. 2020 yılı itibarıyla 16 TL olan söz konusu yardım ile devlet yemek ücretinin bir kısmını karşılamaktadır. Devlet koruması altındaki öğrencilerin beslenme yardımında destek miktarı %100'dür. KYK tarafından sunulan beslenme desteği imkânından faydalanan öğrenci sayısında da özellikle son yıllar da olumlu gelişmeler gözlemlenmektedir.

Tablo 11: KYK Yurtlarında Yıllar İtibariyle Kullanılan Öğün Sayısı ve Ödeme Tablosu

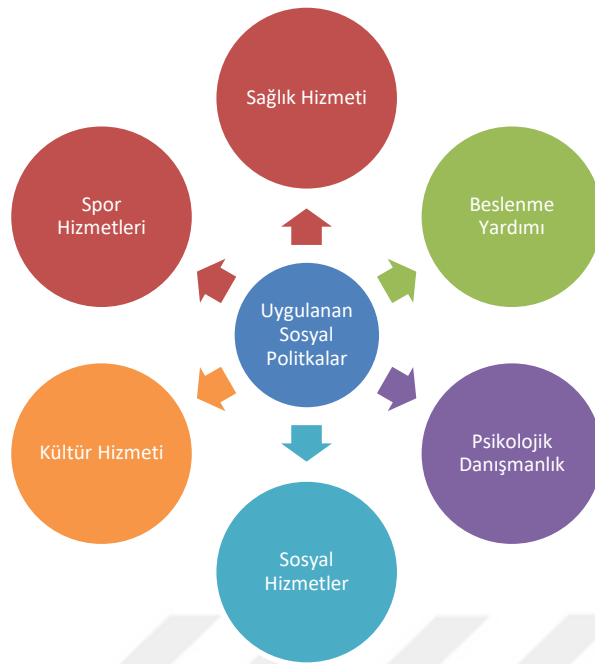
Yıl	Kahvaltı Öğün Sayısı	Kahvaltı Kullanan Ortalama Kişi Sayısı	Akşam Yemeği Öğün Sayısı	Yemek Kullanan Ortalama Kişi Sayısı	Beslenme Yardımı İçin Ödenen Miktar (TL)
2016	72.208.629	252.879	76.731.486	261.548	631.625.504
2017	82.699.762	278.388	87.316.247	294.548	879.987.956
2018	87.265.981	301.965	91.704.220	316.274	1.128.549.794
2019	97.016.151	318.599	101.773.421	334.446	1.403.420.179
2020	21.362.197	70.600	23.281.269	78.052	397.630.506

Kaynak: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı KYK Genel Müdürlüğü.

2016 yılından 2019 yılına kahvaltı ve akşam yemeği kullanan kişi sayısında yaklaşık %30, aktarılan kaynak miktarında ise %150'nin üzerinde artış meydana gelmiştir. KYK tarafından sağlanan barınma imkânının genişlemesi beslenme yardımının genişlemesini de tetiklemiştir. 2020 yılında etkileri artan ve yükseköğretimde uzaktan eğitim modeline geçiş ile sonuçlanan Covid-19 salgını sebebiyle kullanılan öğün ve aktarılan kaynak önemli ölçüde azalmıştır.

2.1.2.4. Kamu Kurumları ve Üniversiteler Tarafından Sağlanan Diğer Sosyal Politikalar

Yükseköğretim kurumlarında, öğrenci başına düşen cari hizmet maliyetlerini karşılamak üzere birinci öğretimde öğrenci katkı payı, ikinci öğretim ve uzaktan öğretimde ise öğrenim ücreti alınmaktadır. Yükseköğretim kurumu bütçesinde bulunan katkı paylarından öngörülen ödenekler ile ikinci öğretimde alınacak ücretlerin bir kısmı öğrencilerin sosyal gereksinimleri için kullanılması gerektiği aktarılmaktadır. Nitekim 2547 sayılı kanun “...öğrencilerin beden ve ruh sağlığının korunması, barınma, beslenme, çalışma, dinlenme ve boş zamanlarını değerlendirme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılamak ve bu amaçla bütçe imkanları nispetinde okuma salonları, yataklı sağlık merkezleri, mediko - sosyal merkezleri, öğrenci kantin ve lokantaları açmak, toplantı, sinema ve tiyatro salonları, spor salon ve sahaları, kamp yerleri sağlamakla ve bunlardan öğrencilerin en iyi şekilde yararlanmaları için gerekli önlemleri almakla görevlidirler” hükmü ile bu görevi taahhüt altına almıştır. İlgili maddede sayılan görevleri yerine getirmek için üniversiteler bünyesinde “Mediko-sosyal, Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi” kurulmuştur. Daire tüm üniversite mensupları için ruhsal ve fiziksel sağlık kuruluşu görevini üstlenmektedir. Öğrenciler için birim; spor, kültür, dayanışma ve rehberlik imkânlarını sağlar. Daire başlıca, beslenme, sağlık, psikolojik hizmetler, sosyal hizmet, kültürel ve spor hizmetlerini sunmaktadır (Sözer, 2018: 338; 2547 SK., md: 47).

Şekil 15: Türkiye’de Üniversiteler Tarafından Sunulan Sosyal Politikalar (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Üniversiteler tarafından öğrencilere sunulan sosyal politikalar şekil 15’de detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Üniversite öğrencilerinin sosyal güvenliği kısmen sigortalılık şeklinde gerçekleşmekte ve bu kapsamda iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolundan ve genel sağlık sigortasından yararlanmaktadır. Çalışan anne veya babaları üzerinden sosyal korumaya dâhil edilen öğrencilerin yalnızca kısa vadeli sigorta kollarından faydalanabilmeleri bir “*dışlama mahiyeti*” olarak tasnif edilmektedir. Sağlık hizmetleri açılacak sağlık merkezi ile yürütülmektedir. Öğrenci ve çalışanların ayakta muayeneleri bu merkezde yürütülmektedir. Psikolojik danışmanlık hizmetleri öğrenciye üniversiteyi ve yakın çevresini tanıtmak ayrıca karşılaştıkları sorunları çözmek için danışmanlık veren birimdir. Sosyal hizmetler barınma, beslenme, burs gibi ihtiyaçların karşılanması için ihtiyaç duyulan hizmetleri sağlamakla görevlendirilmiştir. Kültür hizmetleri öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme için güzel sanatlarla ilgili faaliyetleri hayata geçirmektedir. Spor hizmetleri ise spora teşvik için spor birlikleri kurar, müsabakalar düzenler, uluslararası veya ulusal işbirliği yapar (Sözer, 2018: 338-341; Demir, 2019: 154-155).

Beslenme yardımı ise üniversitelerin kendi bünyelerinde bulunan ve hizmet veren yemekhanelerinde akademik bölüm başkanlıklarınca belirlenen öğrencilere öğrenim hayatı boyunca ücretsiz yemek yardımı sunması şeklinde gerçekleşmektedir. Üniversitelerde öğle ve akşam yemeğinin maliyeti ve öğrenciye satışa sunulan miktarı da

sosyal politika uygulaması olarak değerlendirilebilir. Devlet üniversitelerinde öğrencilere sunulan öğle ve akşam yemeği ortalama ücreti 2021 yılı itibariyle 1,75 TL ile 3 TL arasındadır. 10.000 kişilik 2200 kcal bir yemeğin birim maliyeti günümüz şartlarında 7 TL olarak hesaplanmıştır. Aradaki fark kamu otoritesi tarafından karşılanmaktadır. Bu uygulama aynı bir sosyal yardım veya refah rejimi politikası olarak değerlendirilebilir. Yine üniversiteler tarafından sunulan, ihtiyaç sahibi öğrencilerin öncelikli olarak tercih edildiği kısmi çalıştırma ve başarıya bağlı katkı payı indirimi (II. Öğrenimde) öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikalar arasında gösterilebilecektir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ihtiyaç sahibi öğrencilere ve ailelerine çeşitli sosyal yardımlar sağlamaktadır. Sosyal ekonomik destek, aile yardımı ve öğrenim yardımı şeklinde sağlanan geri ödemesiz yardımlar öğrenci ve ailesinin ekonomik durumuna göre sağlanmaktadır. İlgili yardımlara başvuru 2019 yılı itibariyle e-devlet üzerinde gerçekleştirilebilmektedir. Yine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı kuruluşu olan Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından öğrencilerin öğrenim hayatında veya sonrasında (2 yıl) GSS primlerinin kurum tarafından karşılanması sağlanmaktadır. Bu sayede öğrenciler ücretsiz şekilde sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Yine öğrencinin mezuniyeti sonrası iki yıl boyunca bu uygulamanın devam etmesi önemli bir sosyal refah hizmeti olarak görülmektedir.

Türkiye’de öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikalar genel itibariyle yukarıdaki gibidir. Söz konusu politikadaki çeşitlilik ve son yıllardaki kapsam genişlemesi dikkat çekmektedir. Ancak uygulanan bu sosyal politikaların öğrencilerin refahına etkisi büyük bir muğlaklıktır. Gerçekleştirilen akademik çalışmalarda işaret edildiği üzere; bu politikalara rağmen ekonomik sebeplerle yükseköğrenimine kayıt yaptırmayan veya ilgili tahsili tamamlayamayan bireylerin sayısı hiçte az değildir (Kehm, vd., 2019: 157; Willging ve Johnson, 2009: 124; Yılmaz ve Karadeniz, 2011: 76-77). Bunun yanında ilgili politikaların hedeflemesinin doğruluğuna da ilişkin birçok tartışma mevcuttur. Gerçek ihtiyaç sahibi kişilere ulaşamadığı veya verilen yardımların öğrencilerin refahlarına etki etmediği tartışıla gelen konular olmuştur.

2.2. Türkiye’de Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikaların Refah Rejimi Tipolojilerine Göre Sınıflandırılması

Çalışmanın kapsamında dünyada ve Türkiye’de üniversite öğrencilerine uygulanan sosyal politikalar etkileri bakımından doğrudan ve dolaylı olarak tasnif

edilecek; böylelikle refah rejimi türlerinin üniversite öğrencilerine yönelik uyguladığı sosyal politikaların derecelendirmesi yapılabilecektir. Çalışma kapsamında üniversite öğrencilerine yönelik doğrudan etki eden sosyal politikalar; ücretsiz yükseköğrenim hakkı, GSYİH'dan yükseköğrenime aktarılan kaynak, burs ve öğrenim kredisi gibi uygulamalar olarak alınırken dolaylı etki eden sosyal politikalar ise sosyal güvenlik kapsamında öğrenciye sağlanan sosyal koruma olarak belirlenmiştir.

2.2.1. Doğrudan Etki Eden Sosyal Politikaların Öğrenci Dostu İndeksi İle Sınıflandırılması

Çalışmanın bu bölümünde OECD ülkelerinde ve Türkiye’de üniversite öğrencilerine uygulanan sosyal politikalar etkileri bakımından doğrudan ve dolaylı olarak tasnif edilecek; böylelikle refah rejimi türlerinin üniversite öğrencilerine yönelik uyguladığı sosyal politikaların derecelendirmesi yapılabilmıştır. Bu derecelendirmede, çalışma kapsamında tarafımızca geliştirilen “*Üniversite Öğrencisi Dostu Yükseköğrenim İndeksi*” kullanılmıştır. İndeks, refah rejimlerinin üniversite öğrencilerine yönelik uyguladığı sosyal politikaların kapsam ve yoğunluklarından yola çıkarak “*Üniversite Öğrencisi Dostu Yükseköğrenim İndeksi Katsayısı*” nı ortaya çıkarmakta; söz konusu katsayı ile ülkeler “öğrenci dostu” sıralamasına sokulmaktadır. Diğer taraftan geliştirilen indeks ile günümüz refah rejimlerinin yükseköğrenim politikaları daha da netlik kazanmaktadır. “*Üniversite Öğrencisi Dostu Yükseköğrenim İndeksi*” refah rejimlerinin üniversite öğrencilerine yönelik uyguladığı onlara doğrudan etki eden sosyal politikalardan; “Yükseköğrenime GSH’den Ayrılan Pay” (A1), “Devlet Üniversitelerine Kayıt Oranı” (A2), “Öğrenim Harcı Miktarı” (A3), “Bir Öğrenci için yükseköğretim kurumuna aktarılan kaynak” (A4), “Öğrenim Kredisi Miktarı” (A5), “Burs Miktarı” (A6) göstergelerinden hesaplanmaktadır. Veriler yalnızca lisans ve ön lisans düzeyini kapsamaktadır. Buna göre:

A1= GSYH içerisinde yükseköğrenime aktarılan pay (%).

A2= Devlet üniversitelerine kayıt oranı (%).

A3= Öğrenci harcı miktarı (\$) (SGP).

A4= Yükseköğretim kurumlarına öğrenci başına aktarılan kaynak (\$) (SGP).

A5= Üniversite öğrencisine sağlanan kredinin parasal değeri (\$) (SGP).

A6= Üniversite öğrencisine sağlanan bursun parasal değeri (\$) (SGP).

$$\frac{\text{Üniversite} \quad \text{Öğrencisi} \quad \text{Dostu} \quad \text{Yükseköğrenim} \quad \text{İndeksi=}}{(A1+A2+A3+A4+A5+A6)/6}$$

İndeks kapsamında birbirinden çok farklı verilerin birbirleri ile ilişkilendirilebilmeleri ve değerlendirme yapılabilmesi için gereken yöntem normalizasyon olarak ifade edilmektedir. Geliştirilen indeks kapsamında “*Feature Scalin*” olarak da bilinen “*Min-Max Normalizasyonu*” kullanılmıştır. A1, A2, A4, A5, A6 için ilgili normalizasyonun fayda denklemi; A3 için ise maliyet denkleminde faydalanılmıştır (Yıldırım, 2014: 231-235).

Söz konusu indeks; ülkelerin ve refah rejimlerinin üniversite öğrencisine yönelik uyguladığı sosyal politikaların içeriği ve türüne göre onları sınıflayarak “*öğrenci dostu*” ülkenin derecesini veya refah rejimi tipolojisini işaret etmektedir. Öğrenci Dostu İndeksi” değerinin büyükten küçüğe sıralanması ile ulaşılabacaktır. Analizlere geçmeden önce refah rejimi tipolojilerinin yükseköğrenime bakış açıları ile benimsemiş oldukları yükseköğrenim politikalarına kısaca değinilmesinin gerçekleştirilecek araştırmanın daha anlaşılır kılınmasına vesile olacağı düşünülmektedir.

Şüphesiz sosyal politikanın bir parçası olan eğitim politikası ekonomik performansa önemli bir katkıda bulunmaktadır. Büyük ölçüde dışsallıklara sahip olan eğitim hem ekonomik kalkınmada hem de gelir dağılımında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim ve özellikle yükseköğretim ile yetişmiş insan kaynağı toplumsal gelişmeyi hızlandırmaktadır. Aktarıldığı üzere eğitim süresi arttıkça bireyler arasında gelir adaletsizliği azaltmaktadır. Uzayan eğitim süresinin son halkasını da yükseköğrenim meydana getirmektedir. Refah rejimlerinin yükseköğrenime verdikleri önemin bir diğer sebebi yatırımları uyarması ve verimliliği arttırması olarak verilebilecektir. Yükseköğretim vasıf geliştirmedeki son basamağıdır. Ancak yükseköğrenime yapılan yatırım orta ve uzun vadede olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. İsveç, Danimarka, Finlandiya ve Hollanda gibi sosyal refah hizmetlerinin sunumu noktasında cömert olan sosyal demokrat refah rejimleri toplam kamu harcamaları içerisinde eğitim ve yükseköğrenime en fazla pay ayıran ülkeler olarak gösterilmektedir. Ek olarak bu ülkeler yükseköğrenime ilişkin kapsamlı ve geri ödemesiz bir sosyal koruma uygulayıcılarıdır. Bununla birlikte muhafazakâr refah rejimleri de benzer ancak yoğunluğu ve kapsamı daha düşük sosyal politikaların uygulayıcısıdır. Tüm refah tipolojilerinde eğitim ve yükseköğrenime ilişkin harcama ve desteklerin artmaya devam ettiği; son yıllarda görülen durgunluk ve yeniden yapılanma çalışmalarına rağmen

özellikle yükseköğretimde sürekli bir gelişmenin olduğu ifade edilmektedir (Özdemir, 2007: 106-108).

Yükseköğreminin ve ona ilişkin uygulanan desteklerin ulusal refah politikaları içerisinde yer almaya başlaması ile birlikte refah rejimlerinin konuya ilişkin bakış açıları farklılaşmıştır. Bu durum refah rejimlerinin yükseköğreminin ve onun öğrencisinin destekleme biçimleri ile sağlanan desteğin yoğunluğunun da farklılık göstermesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Genel itibariyle temel üç refah rejiminin yükseköğretime ilişkin bakış açıları şu şekildedir:

- **Liberal Refah Rejimlerinde Yükseköğretim:** Kanada, ABD, İngiltere, Avusturalya gibi ülkelerin benimsemiş oldukları refah tipolojisi karakteristik olarak düşük düzeyde dekomodifikasyon oranları ve refah sağlayıcısının piyasa olduğu düzlemleri işaret etmektedir. Süreçte devletin rolü minimumdur. Liberal refah rejimleri insan sermayesini geliştirmesi sebebiyle yükseköğrenimleşmeyi teşvik etmektedir. Bu refah rejimi türü eğitim politikasını bir sosyal politika aracından ziyade beşeri sermayeyi geliştiren bir araç olarak görmektedir. Söz konusu durum özellikle 18-25 yaş aralığında diğer refah rejimlerine göre daha yüksek bir katılım oranı ile kanıtlanabilmektedir. Bu refah rejimi türünde üniversitelerde yüksek öğrenci harçları uygulanır. Ancak yükseköğreminin kamu kaynakları ile düşük/orta düzeyde destekten bahsedilebilmektedir. Öğrencilerin sosyal politika nezdinde desteklenmesi ise ziyadesiyle öğrenim kredileri ile sağlanmaktadır. Hatta İngiltere gibi bazı liberal refah rejimlerinde öğrenim kredisi öğrenciye sunulan tek destek türü olarak belirlenmiştir. Anılan refah rejimi türünü diğerlerinden ayıran temel özelliklerinden bir tanesi de yükseköğretime katılım oranlarıdır. Bu çerçevede liberal refah rejimlerinin yurttaşlarının yaşam/gelir düzeyleri arasındaki eşitsizliği yükseköğrenimleşme ile çözüm aradığı tezini ortaya çıkarmaktadır. Ancak belirtilen durumun aksine liberal rejim ülkelerinde yükseköğretim maliyetlerinin ortalama aile gelirinden çok daha hızlı büyüdüğü belirtilmektedir (Esping-Andersen, 1990: 20-33; Pechar ve Andres 2011: 31-41)
- **Muhafazakâr Refah Rejimlerinde Yükseköğretim:** Avusturya, Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya ve Belçika gibi kıta Avrupası ülkeleri bünyesinde barındıran bu tipoloji güçlü korporatist sosyal devletlerden meydana

gelmektedir. Geleneksel aile yapısı üzerinden sosyal yapı ve hiyerarşiyi korumayı benimsemiş muhafazakâr refah rejimleri bu kapsamda orta/yüksek dekomodifikasyon oranlarına sahiptir. Muhafazakâr refah rejimleri yerleşik ve geleneksel sosyal düzeni korumak amacıyla yükseköğrenimi sınırlamaktadırlar bu yönü itibariyle tipoloji yükseköğrenime beşeri sermaye teorisi anlamında yaklaşmaktadır. Anılan refah rejimi türünde yükseköğrenimin süresi diğer refah rejimlerine göre daha kısa olup ve öğrenim mesleki uzmanlaşma odaklıdır. Muhafazakâr refah rejimleri kamu kaynaklarından yükseköğrenime düşük/orta düzeyde aktarım sağlarken öğrenci harçları ya uygulanmamakta ya da parasal anlamda çok düzeylerde hayata geçirilmektedir. Söz konusu tipoloji de öğrencilere yönelik uygulanan destekler genel itibariyle burs şeklinde gerçekleşirken bu uygulamalardan faydalanan öğrenci sayısı ise diğer refah rejimi türlerine göre düşük kalmaktadır. 18-25 yaş aralığında yükseköğrenimleşme oranının en düşük olduğu tipoloji muhafazakâr refah rejimi olarak gösterilmektedir. Ancak anılan tipolojinin üniversite öğrencilerine uygulanan sosyal koruma programları sayesinde daha iyi koşullar sağladığı da ifade edilmektedir (Esping-Andersen, 1990: 20-33; Willemse ve Beer, 2012: 107-110).

- **Sosyal Demokrat Refah Rejimlerinde Yükseköğrenim:** Danimarka, İsveç, İsviçre, Finlandiya gibi Baltık ülkelerinden meydana gelen bu refah tipolojisi karakteristik olarak evrensel faydalara odaklanmış bu çerçevede; refah hizmetlerine eşit ulaşım imkânı, kapsamlı ve yüksek düzeyde sosyal koruma anlayışını benimsemiş refah tipolojisidir. Yüksek düzey dekomodifikasyon oranına sahi olan sosyal demokrat refah rejimleri yükseköğrenime kamu kaynağı aktarımının en yoğun görüldüğü tip olarak verilebilecektir. Öğrenci harçlarının uygulanmadığı yani yükseköğrenim maliyetinin kamu tarafından kaynaklandığı bu refah rejimi tipolojisi öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikalarda burs ağırlıklı bir politika izlese de son yıllarda burs ve öğrenim kredilerinin hibrit uygulandığı modeller de geliştirilmeye başlanmıştır. Muhafazakâr ve liberal refah rejimlerine göre öğrencilere sağlanan yardımlardan faydalanmanın daha yüksek olduğu da ifade edilmektedir. Anılan refah tipolojisini diğerlerinden ayıran temel unsur ise üniversite öğrenime aktarılan transfer harcamalarının yoğunluğu ve yükseköğrenimin

çoğunlukla parasız olması olarak verilebilir. Bu durum sosyal demokrat refah rejimlerinin tam istihdama odaklanmış ve bireyleri piyasa bağımlılığından kurtarmayı amaçlayan ilkeleri doğrultusunda açıklanabilir. Vurgulanan ilkeler belirtildiği üzere cömert bir öğrenci destek sistemi oluşturulmasını sağlamıştır. Sosyal demokrat refah rejimleri diğer refah tipolojilerine nazaran en öğrenci dostu refah rejimi olarak gösterilmektedir (Allmendinger ve Leibfried, 2003: 63-64; Esping-Andersen, 1990: 20-33; Toprak, 2015: 161).

Esping-Andersen tarafından gerçekleştirilen refah rejimi tipolojilerine ek olarak farklı modellemelerde gerçekleştirilmiştir. Bu modellemelerden bazıları mevcut tipolojiler ile benzer özellikler taşıyan bazı modellemeler tipolojiler içerisinde kendine yer bulamayan refah rejimlerini yeniden tasnif etmektedir. Bu modeller; Harold L. Wilensky ve Charles N. Lebeaux'un Modeli (1958), Richard Titmuss'un Modeli (1974), Esping-Andersen'in Modeli (1990), Leibfried'in Modeli (1992), Castles ve Mitchell'in Modeli (1993), Siaroff'un Modeli (1994), Ferrera'nın Modeli (1996), Bonoli'nin Modeli (1997) ve Korpi ve Palme'nin Modeli (1998) olarak verilebilecektir. Türkiye bu yeni tasnif içerisinde Ferrera tarafından geliştirilen “Güney Avrupa Refah Rejimi”²⁰ içerisinde gösterilmektedir (Kol, 2014: 17-21; Abrahamson, 1999: 395-396; Şenkal, 2005: 323; Arts ve Gelissen, 2002: 146-148).

Tablo 12: Refah Rejimlerinin Üniversite Öğrencilerine Yönelik Uyguladığı Doğrudan Etki Eden Sosyal Politikalarının Öğrenci Dostu İndeksine Göre Analizi

Ülke	A1	A2	A3	A4	A5	A6	Öğrenci Dostu İndeksi
Avustralya	0.487804	0.909090	0.436506	0.575833	0.317824	0.724866	0.575321
Avusturya	0.536585	0.738636	0.893684	0.530585	0	0.728601	0.571348
Kanada	0.609756	1	0.376079	0.718096	0.375347	0.331056	0.568389
Şili	1	0.090909	0.163902	0.212167	0.263483	0.437780	0.361373

²⁰ Güney Avrupa Refah rejimi özellikleri genel itibarıyla; formel işgücüne dâhil ayrıcalıklı gruplara yüksek, nüfusun geri kalanına ise çok az ya da düzensiz yardımın sağlandığı, ikili gelir desteği sistemi. Buna karşılık, sağlık hizmetleri sistemi evrenselcidir. Diğer aynı hizmetler gibi bu hizmette de uygulamalar, vaat edilenlerin çok gerisinde kalmaktadır; özel sektör, piyasalar ve ayrıcalıklar kamu sağlık hizmetleriyle bütünleşmişlerdir. İsrar her zaman vardır ve verimlilik düşüktür. Belirli kamu refah hizmetlerinin planlaması ve dağıtımında klientalizm ve hatta yolsuzluk sıklıkla görülmektedir. Siyasi destek için çıkar alışverişinde bulunan siyasi partiler egemendir. Dinamik transfer harcamaları ve vergi toplamada yaşanan sorunlar “devletin mali krizine” yol açmıştır. Güney Avrupa ülkeleri, tüm Avrupa Topluluğu üyesi ülkeler arasında kamu borçlanmasının ve GSMH'ya oranının en yüksek olduğu ülkeler olarak verilebilecektir. Diğer bir deyişle bu tipoloji “sosyal devlet” olduğunu tıpkı muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimleri gibi taahhüt eden ancak sosyal korumanın bu tipolojilere göre zayıf ve sorunlu olduğu ülkeleri bünyesine almaktadır. Ancak eğitim ve özelinde yükseköğrenim konularında orta/yüksek dekomodifikasyon oranları bu refah rejiminin bir diğer farklılaştırıcı unsurudur.

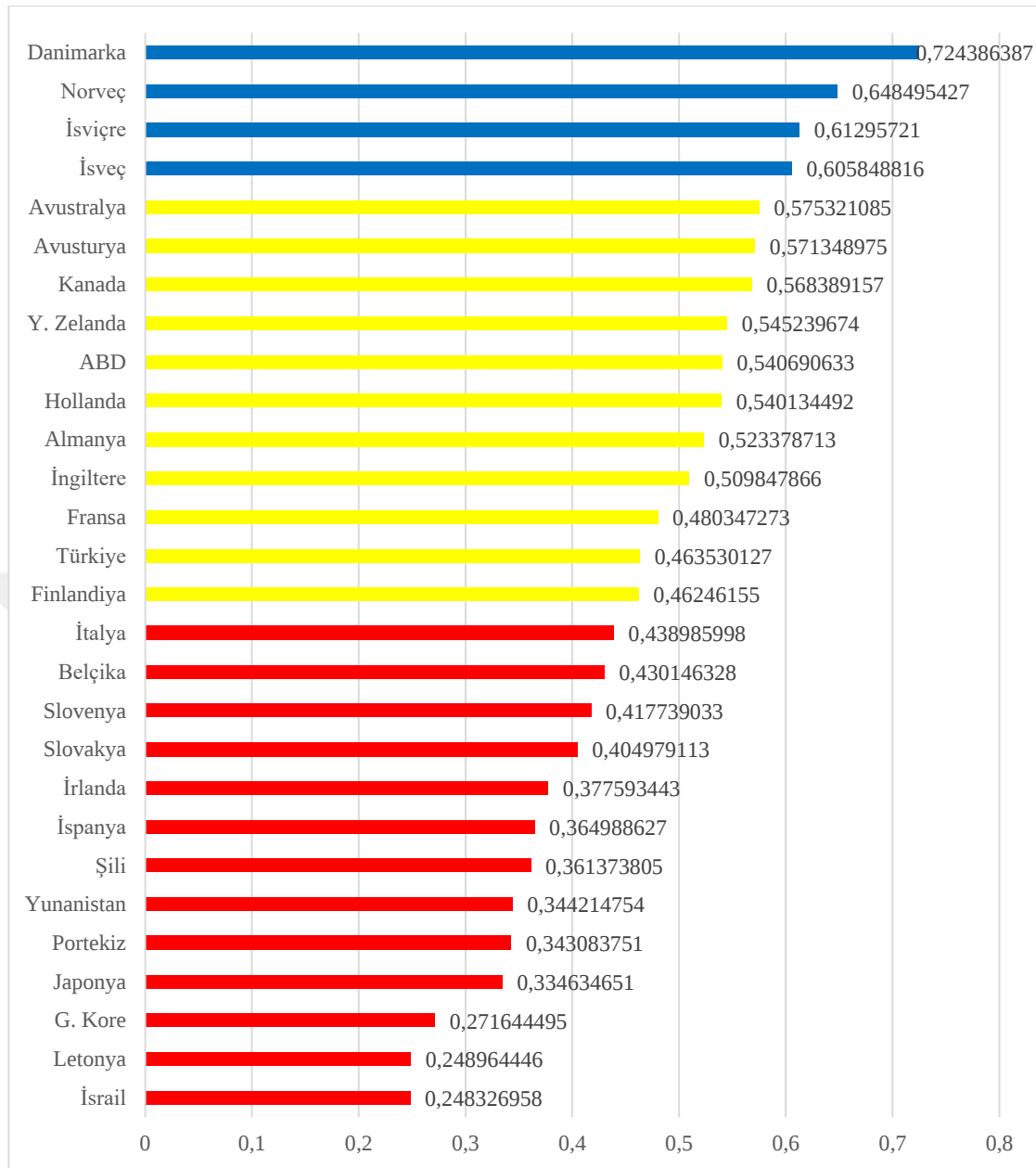
Danimarka	0.853658	0.988636	1	0.496086	0.232696	0.775240	0.724386
Finlandiya	0.439024	0.295454	1	0.484933	0.356423	0.198932	0.462461
Fransa	0.219512	0.829545	0.972739	0.458799	0.230729	0.170757	0.480347
Almanya	0.365853	0.840909	0.984552	0.508649	0.238599	0.201707	0.523378
Yunanistan	0	1	1	0	0.050347	0.014941	0.344214
İrlanda	0.585365	0.965909	0.010904	0.453491	0.188310	0.061579	0.377593
İsrail	0.243902	0	0.643230	0.302865	0.224189	0.075773	0.248326
İtalya	0.048780	0.840909	0.778169	0.300043	0.204861	0.461152	0.438985
Japonya	0.073170	0.090909	0.421853	0.522187	0.431597	0.468089	0.334634
G. Kore	0.170731	0.125	0.456497	0.246531	0.271875	0.359231	0.271644
Letonya	0.024390	0.318181	0.654020	0.170882	0.141145	0.185165	0.248964
Hollanda	0.341463	0.886363	0.707292	0.577748	0.495601	0.232337	0.540134
Y. Zelanda	0.439024	0.931818	0.484211	0.463636	0.444849	0.507897	0.545239
Norveç	0.390243	0.795454	1	0.676710	0.609780	0.418783	0.648495
Portekiz	0	0.761363	0.820649	0.290469	0	0.186019	0.343083
Slovakya	0.024390	0.863636	1	0.282878	0.258969	0	0.404979
Slovenya	0.121951	0.818181	1	0.318888	0.246238	0.001173	0.417739
İspanya	0.073170	0.806818	0.797592	0.341059	0	0.171291	0.364988
İsveç	0.268292	0.931818	1	0.748765	0.422395	0.263820	0.605848
İsviçre	0.170731	0.772727	0.851771	0.778796	0.360706	0.743009	0.612957
ABD	0.463414	0.375	0	1	0.405729	1	0.540690
Belçika	0.365853	0.340909	0.938437	0.541771	0.282060	0.111846	0.430146
İngiltere	0.365853	0.318181	0.092798	0.834760	1	0.447491	0.509847
Türkiye	0.609756	0.806818	1	0.215459	0.067824	0.081323	0.463530

Kaynak: Yazar tarafından OECD, Education at Glance 2020; www.data.worldbank.org., E.T: 08.05.2021; www.gsb.gov.tr., E.T: 08.05.2021; www.istatistik.yok.gov.tr., E.T: 08.05.2021; www.gov.uk., E.T: 08.05.2021; www.chistera.eu/miur., E.T: 08.05.2021; www.gov.il., E.T: 08.05.2021; www.portugal.gov., E.T: 08.05.2021 kaynaklarından faydalanılarak oluşturulmuştur.

Öğrenci dostu indeksinin gösterildiği tablo ile indeksin minimum değeri 0.248326 ile İsrail iken en yüksek değer 0.724386 ile Danimarka olarak görülmektedir. 28 ülkenin “Üniversite Öğrencisi Dostu Yükseköğrenim İndeksi” ortalaması ise 0.462822 olarak hesaplanmıştır. Türkiye’nin indeks değeri ise 0.463530’dır. Refah tipolojilerinin ayırımları gerçekleştirilen analizde de ortaya çıkmaktadır. Özellikle ücretsiz yükseköğrenim ve yüksek burs/kredi uygulamaları ile sosyal demokrat refah rejimleri en öğrenci dostu ülkeler olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte ABD, Avustralya ve Kanada gibi liberal refah rejimlerinde her ne kadar öğrenim harçları yüksek olsa da öğrenciye sağlanan kredi ve bursların parasal açıdan yüksekliği aradaki farkı kapatarak bu ülkeleri muhafazakâr refah rejimleri derecelerine çıkarmaktadır. Türkiye gerçekleştirilen hesaplamada ortalamanın üzerinde yer almaktadır. Her ne kadar yükseköğrenimin ücretsiz olması ve GSH’dan yükseköğrenime aktarılan kaynaklarda Danimarka’dan sonra ikinci olarak gelse de verilen burs ve öğrenim kredisi miktarının dolara endekslenmesi sebebiyle ciddi bir fark ortaya çıkmaktadır. Söz konusu fark daha önce burs ve kredilerin SGP’ye göre gerçekleştirilen mukayesesinde de ortaya çıkartılmıştır. Bununla birlikte burs ve kredilerin parasal miktarı üzerinden yapılan bir analizde tek başına söz konusu indeksin kısıtlılıklarından bir tanesini meydana

getirmektedir. İndeks burs ve kredilerin parasal miktarı üzerinden geliştirilmiştir. OECD üyesi ülkelerde burs ve kredilerden faydalanan öğrencilerin sayılarının dikkate alınacağı bir indeks çalışmasında Türkiye'nin yüksek derece öğrenci dostu ülke kategorisine çıkacağı düşünülmektedir. İleri çalışmalar için indeksin bu şekilde geliştirilmesinin faydalı olacaktır. Ek olarak ABD, İngiltere ve Japonya gibi liberal refah rejimlerinde yükseköğrenimin maliyetinin diğer ülkelere göre üç ila dört kat daha yüksek olması benzer şekilde yüksek tutulan kredi ve burs miktarlarını açıklayabilecektir.

Belirtilmelidir ki indeks kapsamında incelenen tüm ülkeler öğrencilere yönelik sosyal politikalar uygulayan ülkelerdir. Bu noktada değerlendirilen tüm OECD üyesi ülkeler “*öğrenci dostu*” olmalarına rağmen hayata geçirdikleri politikaların yoğunluk derecelerine göre tasnif edildiklerinde üç derece ortaya çıkartılmıştır. Tarafımızca geliştirilen indekste değerlendirilecek sosyal transferler, sosyal transferlerin önem dereceleri veya eklenecek yeni ülkeler söz konusu derecelendirmede farklılıklar ortaya çıkartabilecektir. İleri çalışmalarda söz konusu indekse burs ve kredi faydalanma oranları ve tüm refah rejimi tipolojisinden ülkelerin dâhil edilmesinin üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalara göre bir refah rejimi tasnifi yapılmasında faydalı olacaktır.

Şekil 16: Ülkelerin Öğrenci Dostu İndeksi Sıralaması ²¹ (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Uyguladıkları sosyal politikalar ile en öğrenci dostu olarak değerlendirilebilecek ülkeler mavi ile gösterilmiş olan; Danimarka, Norveç, İsveç ve İsviçre olarak verilebilir. Bununla birlikte orta düzey öğrenci dostu ülkeler sarı olarak verilmiş; Avustralya, Avusturya, Kanada, Almanya, Yeni Zelanda, İngiltere, Finlandiya, Fransa, Türkiye, ABD ve Hollanda olarak görülmektedir. Son olarak niteliksel ve niceliksel anlamda en düşük düzeyde sosyal politika uygulayıcıları ise; Şili, Yunanistan, İrlanda, İsrail, İtalya,

²¹ Öğrenci Dostu İndeksi < 0.462 = Düşük Derecede Öğrenci Dostu Ülke; 0.462 < Öğrenci Dostu İndeksi < 0.6 = Orta Derece Öğrenci Dostu Ülke; 0.6 < Öğrenci Dostu İndeksi = Yüksek Derece Öğrenci Dostu Ülke

Japonya, Kore, Letonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya ve Belçika'dır. Gerçekleştirilen sınıflama çoğunlukla refah rejimi tipolojileri ile uyuşmaktadır. Sosyal demokrat refah rejimleri içerisinde gösterilen ülkeler mavi kategori de iken Muhafazakâr ve Liberal refah rejimleri sarı ve kırmızı yani orta ve düşük derece öğrenci dostu kategorisinde yer almaktadır. Bununla birlikte yükseköğrenimin paralı olduğu ve üniversite öğrencisine sunulan finansal destekte yalnızca öğrenim kredisinin yer aldığı ülkelerin ise kırmızı kategoride sınıflandığı görülmektedir. Her ne kadar Türkiye sarı kategori içerisinde yer alsada bu durumun burs ve kredilerin dolar endeksi bir diğer değişimle SGP sebebiyle meydana geldiği; ülkemizde yükseköğrenimin ücretsiz olması, GSH'dan aktarılan pay, burs-yurt-kredi imkânlarından faydalanan öğrenciler, karşılıksız yardım eğiliminin devam etmesi gibi hususlar dikkate alındığında rahatlıkla mavi kategori içerisinde yer alabileceği düşünülmektedir.

2.2.2. Dolaylı Etki Eden Sosyal Politikaların Sınıflandırılması

Üniversite öğrencilerine dolaylı olarak etki eden sosyal politikalar ise ziyadesiyle sosyal güvenlik bünyesinde uygulanmaktadır. Üniversite öğrencilerinin, sosyal güvenliğin tanımı gereğince; yaş durumları ve istihdamda yer almamaları sebebiyle çoğu ülke de sosyal güvenlik sisteminin kapsamı dışında olmaları beklenirken bu kişiler sosyal politika çerçevesinde öğrenimleri boyunca ve bazı durumlarda öğrenimlerinin sona ermesi akabinde belirli bir süre geçerli olmak üzere koruma sağlanmaktadır.

Üniversite öğrencisinin öğrenimi boyunca taşıdığı öğrencilik payesi sigortalı olarak başka işte çalışmadığı müddetçe bazı sigorta kollarından faydalanma imkânı sunmaktadır. Yine sosyal güvenlik tarafından geride kalanlar için sağlanan bir takım tazminatlar da bu müddet boyunca öğrenciler tarafından faydalanılabilmektedir (Demir, 2019: 165).

Üniversite öğrencilerine sunulan sosyal koruma tıpkı diğer sosyal politikalarda olduğu gibi refah rejiminin tipolojisine göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin evrensel sosyal güvenlik anlayışını benimsemiş refah rejimleri daha yoğun bir sosyal koruma imkânı sunarken; sosyal sigorta sisteminden bahsedilemeyen ülkelerde prim karşılığı sigortadan faydalanabilme mümkün olmaktadır. Bu kapsamda, seçilmiş refah rejimlerinde üniversite öğrencilerinin temel sosyal güvenlik imkânlarından faydalanma durumlarının incelenmesi ülkelerin yükseköğrenime ilişkin benimsedikleri sosyal politika tipolojisinin belirlenmesinde önemli ipuçları verilmektedir. Bu perspektifte

anılan analiz “Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi” ile gerçekleştirilmiştir. “Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi” çalışma kapmasında tarafımızca geliştirilmiştir. Söz konusu indeks kapsamında devletin sosyal güvenlik sistemi kapsamında üniversite okuyan öğrenciye dolaylı etkisi olan sosyal koruma uygulamaları mukayese edilmiştir.

Tablo 13: Refah Rejimlerinin Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi ile Sosyal Güvenlik Uygulamalarının Analizi

Ülke	Kendi Sigortalılığında Sağlık Hizmeti ²²	Ana/Babanın Sakatlık Yardımlarından Faydalanma	Ana/Babanın Yaşlılık Yardımlarında Üniversite Öğrencisi Çocuk İçin Ek Destek Sağlama	Ana/Babanın İş Kazası Yardımlarından Faydalanma ²³	Aileye Üniversite Okuyan Çocuğu İçin Yardım ²⁴	Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi ²⁵
AUS	×	✓	✓	✓	✓	1
BEL	✓	✓	×	✓	✓	1
BUL	✓	×	×	✓	×	3
CRO	✓	×	×	✓	×	3
CYP	✓	✓	✓	✓	×	1
CZE	✓	×	×	✓	✓	2
DEN	✓	✓	×	✓	×	2
EST	✓	×	×	✓	×	3
FIN	✓	✓	×	✓	×	2
FRA	✓	×	×	✓	✓	2
GER	✓	×	×	✓	✓	2
GRE	×	×	×	✓	✓	3
HUN	×	×	×	×	×	3
ICE	✓	✓	✓	×	×	2
IRE	×	✓	✓	✓	×	2
ITA	✓	✓	×	✓	✓	2
LAT	✓	×	×	✓	×	3
LİE	✓	×	✓	✓	×	2
LIT	×	×	×	✓	✓	3
LUX	×	×	×	✓	✓	3
MAL	✓	×	×	×	✓	3
NOR	✓	✓	✓	✓	×	1
POL	✓	×	×	✓	✓	2
POR	✓	×	✓	✓	✓	1
ROM	✓	×	×	✓	×	3
SLV	✓	×	×	✓	✓	2
SLE	×	×	×	×	×	3
SPA	×	✓	×	✓	×	3
SWE	✓	✓	×	✓	✓	1
SWİ	✓	✓	×	✓	✓	1
NET	✓	×	×	×	×	3

²² Kendi hesabına sigortalılık durumunda sağlık hizmetlerinden faydalanma imkânını göstermektedir. Bunu sağlayan ülkeler mevzuatlarında açıkça yükseköğrenim öğrencilerini belirtmiş iken; belirtmeyen ülkelerde üniversite öğrencileri sigortalı anne/baba üzerinden sağlık hizmetlerinden faydalanılmaktadır.

²³ Ana-babanın iş kazası sonucunda ölümü halinde üniversite okuyan çocuklara maaş bağlanmasına göre analiz edilmiştir.

²⁴ Çocuğun engel durumu olması halinde yaş ve öğrenim sınırı bazı ülkelerde artmakta veya tamamen kaldırılmaktadır. 2022 yılı itibarıyla AGİ yürürlükten kaldırılmıştır ancak çalışmanın gerçekleştirildiği dönem itibarıyla indekste yer verilmiş Türkiye için “AGİ” bünyesinde uygulanan çocuk desteği bu çerçevede değerlendirilmiştir.

²⁵ Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi < 3 = Kırmızı; 3 ≤ Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi < 4 = Sarı; 4 ≤ Üniversite Öğrencisi Sosyal Koruma İndeksi ≤ 5 = Mavi

TUR

x

√

x

√

√

2

Kaynak: Yazar tarafından www.missoc.org., E.T. 12.05.2021 ve 5510 Sayılı SSGSS kanunundan faydalanılarak oluşturulmuştur.

Analiz kapsamında aralarında Avusturya, Belçika, Norveç, İsveç, İsviçre gibi ülkelerin olduğu toplam yedi ülkenin belirlenen beş sosyal koruma uygulamasından en az dört tanesini üniversite öğrencileri veya ailelerine uyguladığı buradan hareketle mavi kategoride yer alan “*Üniversite Öğrencilerine Yönelik Güçlü Sosyal Korumaya Sahip Ülkeler*” olarak tasnif edilmiştir. Aralarında Türkiye, Fransa, Almanya, İtalya ve Finlandiya gibi ülkelerin olduğu 12 ülkenin ise en fazla üç uygulamayı hayata geçirdiği buradan hareketle “*Üniversite Öğrencilerine Yönelik Orta Düzey Sosyal Korumaya Sahip Ülkeler*” olarak sınıflandırılmıştır. Bulgaristan, Hollanda, Yunanistan, Lüksemburg, Litvanya, Macaristan gibi ülkelerin arasında yer aldığı ve en fazla iki sosyal koruma uygulamasını hayata geçiren ülkeler ise “*Üniversite Öğrencilerine Yönelik Zayıf Düzey Sosyal Korumaya Sahip Ülkeler*” olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda mavi kategoride olan ülkelerin ağırlıklı olarak sosyal demokrat refah rejimleri ile bazı muhafazakâr refah rejimlerinden meydana geldiği görülmektedir. Bununla birlikte sarı kategoride muhafazakâr refah rejimlerinin varlığı dikkat çekmektedir. ABD ve İngiltere gibi ülkeler kamu sosyal güvenlik sisteminin çok zayıf olması sebebiyle bu analize tabi tutulmamıştır. Türkiye ise tıpkı “*Öğrenci Dostu İndeksi*” çıktılarında olduğu gibi orta/yüksek düzey sosyal korumanın görüldüğü sarı kategoride yerini almıştır. Türkiye tarafımızca geliştirilen indeks ile birlikte sosyal koruma ve sosyal güvenlik açısından da “*üniversite öğrencisi dostu ülke*” olarak konumlandırılabilir.

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin öğrenciye ve onun ailesine sağladığı sosyal koruma orta/yüksek olarak belirlenmiştir. Türkiye’de 5510 sayılı SSGSS Kanunu kapsamında söz konusu edimler hüküm altına alınmaktadır. Buradan hareketle üniversite öğrencilerinin sağlık hizmetleri GSS bakmakla yükümlü olduğu kişilerin primleri üzerinden sağlanmaktadır. Buna göre 25 yaşını doldurmamış ve evlenmemiş, sigortasız olan kimseler genel sağlık sigortası kapsamında sağlanan sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Bu duruma ek olarak yükseköğrenimini tamamlayan öğrencilerin sigortalı olmamaları halinde GSS iki yıl daha devam edeceği hüküm altına alınmıştır. İncelenen ülkeler içerisinde öğrencilere sağlanan sosyal korumanın en yüksek yaş sınırının 27 olması Türkiye açısından olumlu görülmektedir. Yine Türkiye’deki genç işsizlik ve işsizlerin bekleme süresi verileri dikkate alındığında bu uygulamanın yerinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Sağlanan ölüm aylığı ve ölüm geliri uygulamalarında da

benzer bir durum söz konusudur. Sigortalının ölümü halinde koşulların sağlanması durumunda geride kalanlara bağlanan ölüm aylığından 25 yaşına kadar üniversite okuyan öğrenciler faydalanabilmektedir. Dahası 2018 tarihli ve 7113 Sayılı torba yasa ile öğrencilerin sigortalı bir işte çalışmaları halinde bile ölüm aylıklarının kesilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu durum Türkiye’de kayıt dışı istihdam ile mücadelede de önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Yine iş kazası ve meslek hastalığı sebebiyle vefat eden işçinin üniversite öğrencisi çocuğuna ölüm geliri verilmektedir. Ancak evlilik durumunda ölüm aylığı ve geliri kesilmektedir (Demir, 2019: 64-77; Tuncay ve Ekmekçi, 2021: 605; Sözer, 2018: 146).

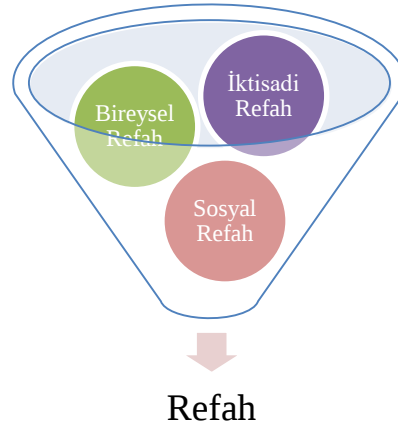
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GELİR VE YAŞAM KOŞULLARI

3.1. Bir Refah Düzeyi Göstergesi Olarak Gelir ve Yaşam Koşulları

Toplumsal refahın ölçülmesinde fertlerin gelir ve yaşam koşullarının ana belirleyici unsurlardan bir tanesi olmasının sebebi refah olgusunun tanımı ile doğrudan ilişkilidir. Bu noktada refahın ve refahın ölçümünde gelir ve yaşam koşullarının kavramsal çerçevesinin incelenmesi gerekmektedir.

Refah olgusu geniş bir perspektifle insan ve onun varoluşu ile ilişkilendirilmektedir. Bu bakış açısı refah olgusunu insanın dünyada hayatta kalabilmesi için çabalaması ve bu çabaları sonucunda elde ettikleri ile açıklamaktadır. Buna göre refah insanın genel iyi olma halidir. Etimolojik anlamda Arapça karşılığı “*bolluk, zenginlik, rahatlık, varlık*” manalarına sahip olan olgunun modern anlamda ise piyasa toplumu ile geliştiği ifade edilmektedir. Her ne kadar olguya ilişkin ilk yıllarda teoriler üreten düşünürlerin “*faýdacı teorisyenler*” olmasına karşılık olgunun sosyal yönleri ağır basan bir içeriğe sahip olduğu bünyesinde; felsefe, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, sağlık, sosyal politika gibi alanlarında yer aldığı belirtilmektedir. Bir diğer değişle refah klasik anlamda maddi ihtiyaçlar, sosyal ihtiyaçlar ve mutluluk ile bağlantılıdır. Söz konusu faktör olguyu giderek artan bir şekilde çok boyutlu hale dönüştürmektedir. Buradan hareketle refah olgusu modern toplumlarda yeni içerik ve anlamlara sahip olan genel geçerlikten ziyade dinamizmi yüksek bir kavramdır. Refah olgusunun etkilediği ve etkilendiği söz konusu parametreler ve dinamik yapısı olguyu farklı boyut/düzelmelerde tanımlanması gereken bir gerekliliğe doğru itmektedir (Taşçı, 2020: 6-7; Turner, 2020: 738-739).

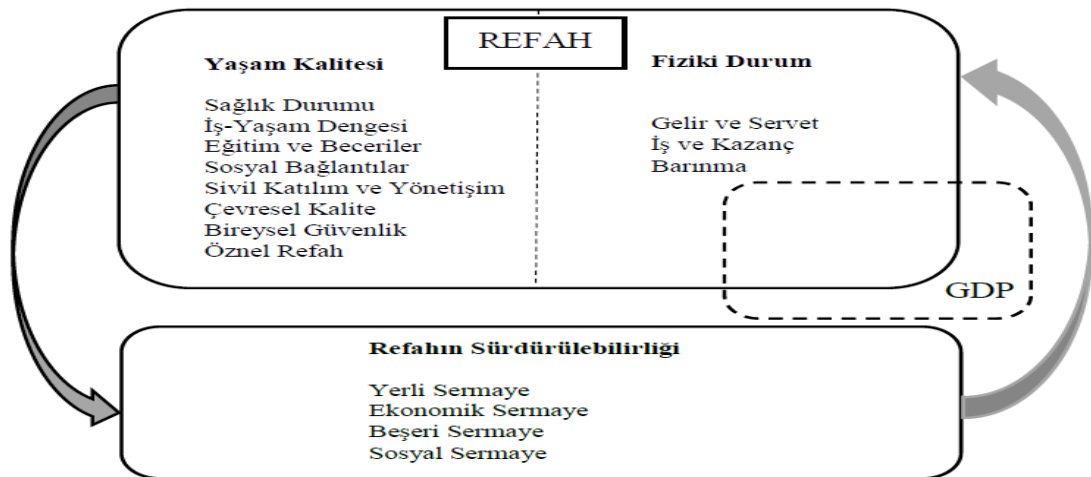

Şekil 17: Günümüz Dünyasında Refah ve Refah Türleri (**Kaynak:** Taşçı, 2020: 7).

Bireysel refah, ferdin kapitalist sistem içerisinde karşı karşıya kaldığı sosyal riskler ile doğrudan ilişki bir kavramdır. Bireysel refah olgusu, sosyal riskler temel ihtiyaçlar ve kaynaklar arasındaki ilişkinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kişisel tercih ve yönelimlerle ilgili olan olgu iyi olma, mutluluk ve yaşam kalitesi gibi kavramlar ile eş anlamlı olarak kullanılabilir. Bu yönü itibarıyla refah ziyadesiyle sosyal yönleri ve ferdin sosyal ihtiyaçlarını tatmini üzerine şekillenmiştir. İktisadi refah olgusu bireysel refahın toplamı olarak ifade edilmektedir. Parasal olarak, genellikle GSYİH ile ölçülebilen refahıdır ve toplam refahın bir parçasıdır. Ancak iktisadi refahın GSYİH kullanılan tatminlerden elde edildiği kuramları refahın tanımındaki değişim ve diğer refah türlerinin insanın iyilik halini sağlamadaki önemini anlaşılmasından sonra refahın asıl göstergesi olarak kullanımından vazgeçilmiş ve ölçümde bir parametre haline dönüşmüştür. Son olarak sosyal refah ise refaha bireysel refahın sağlanarak ulaşıldığı görüşü üzerine şekillendirilmiştir. Buna göre toplumun her bir ferдинin refah fonksiyonu anlamına gelen sosyal refah fonksiyonu devreye girmektedir. Sosyal refah toplumun ihtiyaçlarını karşılamak hayat standartlarını yükseltmek olarak da verilebilecektir. Görüldüğü üzere refah olgusu üç ayrı düzlemde ortaya çıkan kazanımların tamamını gösteren çok yönlü bir olgudur (Esping-Andersen, 2000: 15; Tuna ve Yalçıntaş: 1998: 4-5; Tokol, 2000: 10).

Piyasada alınıp satılamayan mutluluk, güven, tercih özgürlüğü gibi faktörleri de bünyesinde barındıran refah olgusunun ekonomik özgürlük ve gelir gibi kazanımlar ile sosyal yönlerini tamamladığı bu yönü itibarıyla refah olgusunun ekonomik, sosyal ve bireysel yönlerinin toplumsal refahın temin edilmesinde ayrılmaz bir bütün olduğu

gerçeğini ortaya koymaktadır. Olgunun çok yönlü ve karmaşık yapısı onu ölçebilmeyi de bir hayli tartışmalı bir konu haline getirmektedir. İnsan hayatını şekillendiren onun iyilik halini etkileyen para dışında birçok faktörün varlığı refahın ölçülmesi tartışmasının temelinde yatan gerçek olarak gösterilebilecektir. Ferdin ikamet durumu ve koşulları, sosyal haklardan faydalanabilmesi, geliri, sağlık durumu, sosyal güvencesi, çalışma ortamı, kendini gerçekleştirebilmesi gibi süreçler refahı doğrudan etkilemektedir. Refahın tanımının genişlemesine paralel olarak onun yalnızca milli gelir veya GSYH ile ölçülmesi anlayışı terk edilmiş bu durum literatürde “*Beyond GDP*” olarak yerini almıştır. Bu yönelimde şüphesiz günümüz dünyasında kalkınmanın merkezine “insan ve onun mutluluğu” nun konumlandırılmış olması etkili olmuştur. Bir diğer değiş ile refahın göstergesi sadece maddi unsurlar değil; buna ek olarak çeşitli sosyal parametrelerde yer almaya başlamaktadır. Modern toplumlarda sosyal politikanın taahhüt ettiği kazanımların ölçülmesi insani anlamda ne kadar yol alındığının göstergesidir. Tüm refah rejimleri için bir hayli önemli olan söz konusu ölçüm hususunda yukarıda verilen bilgiler ışığında “*iktisadi gelişmenin gelir değişkenine bağlı olarak tek boyutlu ölçülmesi*” terk edilmiş; ülkelerin iktisadi gelişme yanında farklı başarıları gösteren parametreler refahın ölçülmesinde kullanılmaya başlanmıştır. Gelişmiş ve çok yönlü, gelir ve yaşam koşullarını da içine alan refah ölçüm yöntemleri refah düzeyi mukayeseleri gerçekleştirilebilmekte; refah rejimlerine yol gösterilebilmektedir (Reinsdorf, 2020: 6-8; OECD, 2011: 4; Novakova ve Soltes, 2016: 283; Kandemir ve Kürkcü, 2016: 21-23).

Şekil 18: Modern Toplumlarda Refah Göstergeleri (Kaynak: Türe, 2019: 314).

Refah düzeyinin ölçümünde sadece gelir faktörünün esas alınmasının küreselleşme, krizler, yoksulluk, sosyal dışlanma gibi koşul/şartlarında etkisiyle de yetersiz kaldığı; refahın tam manası ile ölçülebilmesinde “*sağlıklı ve uzun yaşam*”,

“eğitim”, “iş çevresi”, “işgücü”, “savunma”, “cinsiyet eşitliği”, “iletişim alt yapısı”, “nüfus” ve “yaşam standardı” parametrelerinin de dikkate alınması gerekliliği sonucunda neredeyse tüm refah rejimlerinde refah anılan parametreler dâhilinde ölçülmektedir. Modern toplumlarda refahın ölçülmesinde “gelir ve yaşam koşulları” olarak da tek çatı altında toplanabilecek söz konusu parametreler “maddi yaşam koşulları” ve “yaşam kalitesi” başlıkları altında en genel şekilde; sağlık, eğitim, konaklama ve konaklama standartları, aile/hane, sosyal entegrasyon, çalışma koşulları/işgücü piyasası, sosyal güvenlik, boş zaman, mutluluk, güvenlik, gelir, sosyal haklardır. Bu parametrelere son yıllarda ekolojik hayat sürdürülebilirlik ve cinsiyet temelli tercihlerde özgürlük gibi parametrelerin eklenmesi de tartışılmaktadır. Nihayetinde refahın ölçülmesi modern refah rejimlerinde birçok parametre veya farklı metot ile gerçekleştirilebilmekte; bunlardan toplumsal refah hakkında önemli göstergeler sunabilecek bir perspektifte “gelir ve yaşam koşulları” olarak kavramsallaştırılabilir (Aras ve Mutlu Yıldırım, 2020: 736-742; Türe, 2016: 314-316; OECD, 2011: 6).

3.2. Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşullarının Toplumsal Refah Açısından Önemi

Toplumsal refahın temini tüm sosyal sınıflara asgari düzeyde refah hizmetlerinin adil ve ulaşılabilir bir şekilde sunulmasına bağlıdır. Bu çerçevede toplumsal refahın sağlanmasından söz edebilmek için tüm sosyal sınıfların refah düzeylerinin benzer olması; bu sosyal sınıfların karşı karşıya oldukları farklı türlerden sosyal risklerin müdahaleci devlet tarafından tespit edilerek sosyal politikalar ile elimine edilmesi gerekmektedir. Bir diğer deyişle sosyal devletin temel ödevi olan tüm yurttaşlara hatta fertlere asgari düzeyde refah imkânının sağlanabilmesi için kapsayıcı hareket edilmeli; hiçbir sosyal sınıf veya grup refah hizmetleri ve sosyal korumanın dışında bırakılmamalıdır. Aksi halde sosyal korumanın veya refah hizmetlerinin dışında bırakılarak çeşitli grupların sosyal dışlanmasına neden olma riski de bulunmaktadır. Aynı zamanda söz konusu durum sosyal devlet anlayışının varoluş felsefesine de ters düşmektedir. Anılan zorunluluk sosyal devletin toplumsal refahı hayata geçirebilmesi adına işçi, işsiz, öğrenci, yaşlı/emekli, genç, mülteci/sığınmacı, engelli, yoksul/dar gelirli gibi farklı sosyal sınıflar ile dezavantajlı gruplar için ayrı ayrı sosyal politikalar üretmesini sağlamaktadır. Refahın tanımı ve ölçümünde meydana gelen dönüşüm bu kesimlerin sosyal iyilik halinin geliştirilmesine yönelik politikaları daha da önemli bir

pozisyona yükseltmiştir. Tez çalışmasının önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere üretilen sosyal politikaların en önemli hedef gruplarından bir tanesi de üniversite öğrencileridir. Tüm dünyada üniversite öğrencisi sayısının 200 milyona yaklaştığı; Türkiye’de üniversite öğrencisi sayısının nüfusun %10’unu geçmesi ²⁶ toplumsal refahın temininde üniversite öğrencilerinin refahının önemini net bir şekilde işaret etmektedir.

Üniversite öğrencilerinin refahının toplumsal refah üzerindeki etkisine ilişkin yukarıda vurgulanan koşullara ek olarak özellikle topluma faydalı olma, kendini ispatlama, maddi zenginlik, tatmin duygusu, beşeri sermaye ve kişisel özgürlük gibi insani güdülerin refah düzeyinde ve refah düzeyinin ölçülmesinde bir kıstas olarak kabul görmesi bu sosyal sınıfa verilen önemi daha da arttırmaktadır. Kalkınma ve gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde ülkeleri az gelişmiş ve kalkınmış olarak tasnif ederken iktisat dışı faktörlerden olan eğitim ve yükseköğrenimleşme de etkili olmaktadır. Özellikle yükseköğrenimin fert üzerinde sağladığı özel yararların yanında toplumsal açıdan meydana getirmiş olduğu dışsallığın ülkelerin kalkınmalarında ve dolayısıyla toplumsal refahın artmasında büyük önem arz ettiği ifade edilmektedir (Akar, 2015: 23; Öztürk, 2005: 28).

Eğitimde yükseköğrenime doğru gidildikçe bireysel ve toplumsal faydaların tersine dönme ihtimalinden bahsedilirken; yoksulluğun bu öğrenim türünde daha düşük olduğu belirtilmektedir. Bu yönü ile yükseköğrenim ülkelerin gelecek refahlarını etkileyecek bir faktördür. Üniversite öğrencilerinin refahının toplumsal refah üzerinde etkili olduğu tezi Barro tarafından 2001 yılında ve 1965- 1995 yılları arasını kapsayan yüz farklı ülkede panel veri analizi kullanarak gerçekleştirdiği çalışmada *“yükseköğretimdeki erkeklerin ortalama okula devam yılların seviyesi ile büyüme arasında pozitif ilişki vardır”* olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Atak tarafından 2015 yılında gerçekleştirilen çalışma ile eğitimin ve özelinde yükseköğrenimin ülkelerin refah düzeyleri açısından bir gösterge olarak nitelendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle gerçekleştirilen çalışmada Türkiye’de eğitim durumunun refah düzeyine etkisi olduğu görülmüştür. Ülkelerin refah ölçümleri içerisinde eğitim performansının düşük olması sebebiyle bu alana gerçekleştirilecek yatırımların toplumsal refaha çok yüksek düzeyde katkı sağlayacağı bunun içerisinde de yükseköğretim ve öğrencisine yönelik

²⁶ Detaylı bilgi için bkz; <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20120216105739999> ve <https://istatistik.yok.gov.tr/>.

iyileştirmelerin temel noktalardan bir tanesi olduğu söylenebilecektir (Barro, 2001: 16-17; Akar, 2015: 30-38).

3.3. Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşullarının Belirlenmesi

Türkiye’de yurttaşların ve onların hanelerinin yaşam koşulları, gelir durumu, barınma şartları, işteki durumu, sosyal güvenliğe kayıtlılık ve bu parametrelere göre hesaplanan yoksulluk durumları gibi temel refah göstergeleri Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yıllık olarak gerçekleştirilen “*Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*” ile izlenebilmektedir.

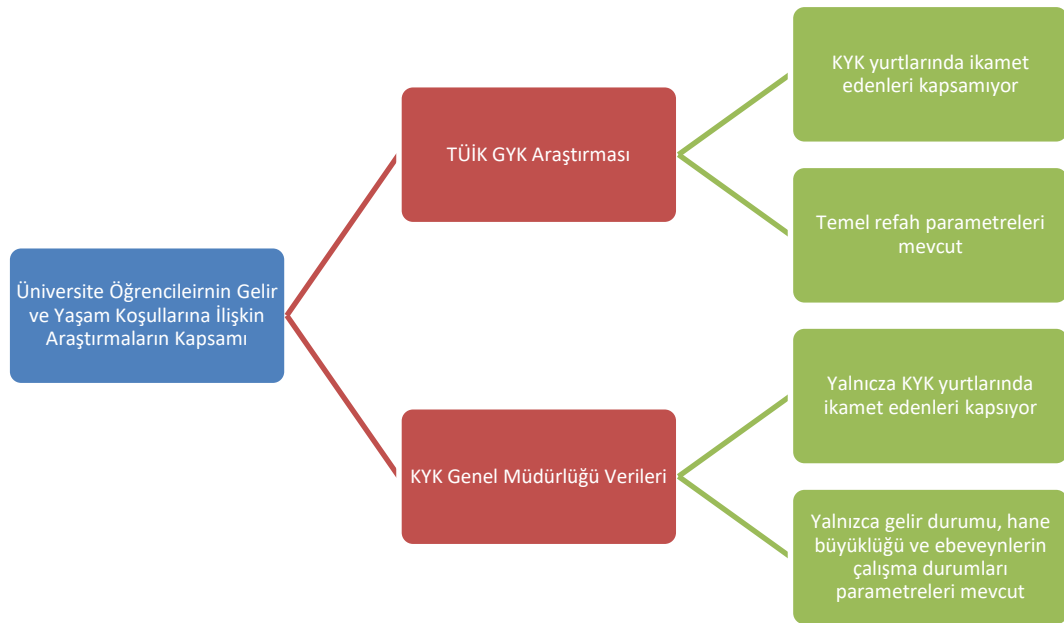
Türkiye’de 2006 yılından günümüze gelirin hane halkları ve fertler arasında dağılımını ortaya koymak, bireylerin yaşam koşulları, sosyal dışlanma ve yoksulluğu gelir boyutu ile ölçmek ve profilini belirlemek üzere periyodik olarak her yıl panel anket tekniği kullanılan araştırma; AB ile uyum şartları dâhilinde hayata geçirilmektedir. Bu noktada AB ülkeleri ile karşılaştırılabilir gelir dağılımı ve yaşam koşulları analizleri ortaya koyulabilmektedir. Yine çalışmaya refahın gelişen ve genişleyen tanımı dâhilinde yeni sorular eklendiği belirtilmektedir. Araştırma kapsamında örnek fertlerin dört yıl boyunca izlendiği, araştırma sonuçlarının kesit ve panel veri olarak kamuoyuna sunulduğu yine aktarılmaktadır. Araştırmanın coğrafi kapsamı Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm yerleşim yerlerini, araştırma konusu ise eğitim dâhil neredeyse tüm refah parametrelerini kapsamaktadır. GYK bünyesinde kapsanan kitle ise; “*Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki hanelerde yaşayan tüm hanehalkı fertleri kapsama alınmıştır. Ancak çalışmada kurumsal nüfus olarak tanımlanan üniversite yurtları, misafirhane, çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, huzurevi, özel nitelikli hastane, hapisane, kışla ve ordu evlerinde yaşayanlar kapsam dışı tutulmuştur.*” şeklinde verilmiştir (TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten>, E.T., 18.08.2021). Buna ek olarak üniversite öğrencilerinin öğrenim türüne ilişkinde (açık öğretim, normal öğretim vs.) bir tasnif gerçekleştirilememektedir.

Araştırma metodolojisi kapsamında belirtildiği üzere kurumsal nüfus olarak tanımlanmayan KYK yurtları ve KYK’ya bağlı yurtlarda ikamet eden öğrencilerin GYK araştırmasına dâhil edilmediği anlaşılmaktadır. GYKA kapsamında gerçekleştirilecek olan analiz yalnızca yurtlar dışında ikamet eden üniversite öğrencilerinin refah düzeyleri üzerinde bir analizi sağlayabilmektedir. Türkiye’de bağımsız akademik çalışmalar ve

KYK Genel Müdürlüğünün sınırlı istatistikleri dışında yurtlarda ikamet eden üniversite öğrencilerinin gelir yaşam koşullarına ilişkin resmi bir araştırma gerçekleştirilmemektedir. Tez çalışmasının bu bölümünde GYKA ve KYK Genel Müdürlüğünün araştırmalarından hareketle üniversite öğrencilerinin gelir ve yaşam koşullarının projeksiyonu meydana getirilmeye çalışılmış; tarafımızca yurtlarda kalan öğrencileri de kapsayacak alan araştırmasına zemin hazırlanmaya çalışılmıştır.

3.4. Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşulları Üzerine Bir Araştırma

Türkiye’de üniversite öğrencilerinin refah düzeylerinin ölçülmesi anlamında ciddi bir kısıtlılıktan bahsedilebilir. TÜİK GYKA araştırmalarında kurumsal nüfus olarak kabul edilmemesi sebebiyle KYK yurtlarında ikamet eden üniversite öğrencileri araştırmaların dışında bırakılmakta; yalnızca yurtlar dışında ikamet eden üniversite öğrencilerinin gelir ve yaşam koşulları bu araştırmalar dâhilinde analiz edilebilmektedir. Bununla birlikte KYK Genel Müdürlüğünün yurtlarda kalan öğrencilere yönelik gerçekleştirdiği araştırmalar olsa da bunlarında oldukça sınırlı olduğu, bu verilerin tek başına Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların refah düzeylerine etkisini ölçmekte yetersiz kalacağı belirtilmelidir.

Şekil 19: Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşullarına İlişkin Araştırmaların Kapsamı **(Kaynak:** Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Her ne kadar bu araştırmaların ciddi kısıtlılığı göze çarpsa da söz konusu kaynaklar ile gerçekleştirilecek analizlerin tez çalışması kapsamında hazırlanacak ve belirtilen kısıtlılığı ortadan kaldırarak Türkiye’de üniversite öğrencilerinin refah düzeyleri hakkında bir projeksiyon sunabilecek alan araştırması için önemli bir hazırlık aşaması olacağı düşünülmektedir.

3.4.1. KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşulları

GSB KYK Genel Müdürlüğünün Yurt Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından 2019-2020 akademik yılında toplam 778 KYK yurdunda ikamet eden 669.066 üniversite öğrencisinin haneleri ve kendilerinin gelir miktarları ile ebeveynlerinin mesleki durumları ortaya konulmuştur. Tek başına refah düzeyinin ölçülmesinde gelir ve hane halkının iş durumu yeterli olmasa da KYK yurtlarında ikamet eden üniversite öğrencileri hakkında mevcut tek veri olması analize konu ve gerçekleştirilecek alan araştırması hakkında bir perspektif sunabileceği kanısını ortaya çıkarmaktadır.

3.4.1.1. KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencileri ve Hanelerinin Gelir ve Yoksulluk Durumları

KYK yurtlarında ikamet eden üniversite öğrencileri ve hanelerinin gelir durumları ve buna bağlı olarak belirlenecek yoksulluk hesaplamaları özellikle devlet tarafından üniversite öğrencilerine sağlanan en önemli sosyal politikalardan bir tanesi olan barınma imkânı sağlanmasının hedefleme kabiliyeti hakkında bir portre çizmektedir.

Tablo 14: KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencileri ve Hanelerinin Aylık Gelir Dağılımı

Hane Gelirine Göre Dağılım (TL)	N	Geçerli Yüzde (%)
0-2000	413.483	61,8
2001-4000	206.072	30,8
4001-6000	35.460	5,3
6001-8000	8697	1,3
8001-10.000	3345	0,5
10.000 ve Üzeri	2676	0,4
Öğrenci Gelirine Göre Dağılım (TL)	N	Geçerli Yüzde (%)
Geliri Yok	618.886	92,5
0-500	22.079	3,3
501-1000	8028	1,2
1001-1500	4014	0,6
1501 ve Üzeri	12.043	1,8

Kaynak: T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı, KYK Genel Müdürlüğü, Yurt Hizmetleri Daire Başkanlığı verileri analiz edilerek oluşturulmuştur.

KYK yurtlarında ikamet eden üniversite öğrencilerinin hane gelirleri dağılımı incelendiğinde tüm örneklemin yaklaşık %62'sinin aylık 2000 TL'ye kadar bir gelire sahip olduğu, yaklaşık %31'inin ise 2001-4000 TL gelir aralığına sahip olduğu görülmektedir. Tüm örneklemin gelir ortalaması ise 2570 TL olarak hesaplanmıştır. Yurtlarda ikamet eden üniversite öğrencilerinin tamamına yakının hane gelirleri anlamında “geçim ücreti” veya “asgari ücret” ile hayatlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. 2019 yılında belirlenen asgari ücretin net 2020,90 TL²⁷ olması söz konusu tezi desteklemektedir. Ancak hane geliri anlamında üst gelir gruplarında yer almasına rağmen KYK yurtlarında ikamet eden öğrencilerin de tüm örneklemin yaklaşık %10'una tekabül ettiği dikkat çeken bir başka ayrıntı olmuştur. Hane geliri dikkate alındığında dezavantajlı olarak kabul edilemeyecek bu kitle; üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan başlıca sosyal politikalardan olan ve KYK tarafından sağlanan barınma yardımlarının efektif bir şekilde kullanılmasını engellemektedir. Öncelikli fertlerin bu imkândan faydalanmasının önüne geçebilecek durum özetle üniversite öğrencilerine sağlanan barınma imkânının hedeflemesinde bir takım sorunlar olduğu işaret etmektedir. Öğrencilerin aylık gelir durumları incelendiğinde ise daha olumlu bir manzara ile karşılaşılmaktadır. KYK yurdu imkânından faydalanan öğrencilerin %92'sinin hiç gelirleri olmadığı, %3,3'ünün ise aylık 500 TL'ye kadar bir gelire sahip oldukları görülmektedir. 500 TL'ye kadar gelir elde eden öğrencilerin ise burs veya kredi alanlar oldukları kuvvetle muhtemeldir. Ancak belirtilmelidir ki burs ve kredilerin sigortalı işlerde çalışılması halinde kesilmemesinin yönetmelikle düzenlenmesi akabinde çalışan üniversite öğrenci sayısının artacağı; dolayısıyla gelir elde eden öğrenci sayısında bir artış meydana geleceği düşünülmektedir. Bununla birlikte ilgili veriler tarafımızca 2909 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen alan araştırmasının sonuçları ile de uyusmaktadır. Tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırmasında KYK yurtlarında ikamet eden 767 üniversite öğrencisinin ailelerinin aylık ortalama gelirleri 2653 TL olarak tespit edilmiştir. KYK yurtlarında kalan öğrencilerin aylık ortalama gelirleri 948,95 TL iken bu öğrencilerin aylık ortalama harcamaları 815,99 TL olarak bulgulanmıştır.

Tablo 15: TÜİK 2019 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi Mikro Veri Setine Göre Türkiye’de Genel Yoksulluk Durumu

Medyan Gelir (TL)	Yoksulluk Eşiği (MG*0,6)	Genel Yoksulluk Oranı (%)	Genel Yoksul Sayısı (Kişi)
17.783,51 TL	17.783,51 (%60)= 10.670,10 TL	%21,2	16.688.471

²⁷ Detaylı bilgi için bkz: https://www.csgeb.gov.tr/media/3278/2019_onikiay.pdf.

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK 2019 GYKA veri setinden analiz edilerek hesaplanmıştır.

Tablo 16’da 2019 yılına ilişkin genel yoksulluk oranı ve yoksulluğa ilişkin sınır gösterilmektedir. KYK yurtlarında ikamet eden öğrencilerin hane gelirlerinin yoksulluk tasnifi yapılmak istenmiş ancak GSB’den temin edilen verilerde gelir aralıklarının geniş tutulması bir diğer deyiş ile tüm gelir gruplarının yoksulluk sınırı altında kalması sebebiyle sağlıklı sonuca ulaşılammıştır. Verilere göre en düşük gelir grubunda tüm örneklemin %61,8’i yer alsa da Türkiye’de 2019 yılı yoksulluk eşiği olan yıllık 10.670,10 TL’nin altında kalanlar hesaplanamamıştır. Bununla birlikte öğrencilerin gelir durumuna bakıldığında %92,5’lik bir geliri olmayan kitleden bahsedilebilmektedir. Ancak yükseköğrenimin zorunlu olmaması ve maliyetli bir eğitim sürecini beraberinde getirmesi onun diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksek gelir gruplarından fertlerin tercih edilmesine dolayısıyla üniversite öğrencileri ve hanelerinin yoksulluk oranlarının Türkiye’nin yoksulluk oranlarından aşağı olacağı varsayılmaktadır.

3.4.1.2. KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynlerinin Mesleki Durumları

Üniversite öğrencileri kurumsal olmayan nüfus içerisinde yer almaktadır. Eğitimde gördükleri için işgücü piyasasına giremeyen dolayısıyla ekonomik anlamda ailesi veya üçüncü kişilere bağımlı olan üniversite öğrencileri bu sebeple kendilerine dolaylı veya dolaysız etki eden birçok sosyal politika ile refah düzeyleri korunarak artırılmaya çalışan bir sosyal sınıftır. Üniversite öğrencilerinin bahsedilen barınma veya gelir yardımı/destekleri gibi sosyal politikalardan faydalanamayan önemli bir kısmı ise öğrenim hayatları boyunca ekonomik anlamda ailelerine bağımlı olmaktadır. Bu noktada KYK yurtlarında kalan üniversite öğrencilerinin ebeveynlerinin mesleki durumları onların gelir ve yaşam koşulları açısından önemli bir gösterge olabilecektir.

Tablo 16: KYK Yurtlarında İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynlerinin Mesleki Durumları

Anne Mesleğine Göre Dağılım	N	Geçerli Yüzde (%)
Ev Hanımı (SGK Kaydı Olmayan)	451.619	67,5
Özel Sektör	34.122	5,1
Kamu Sektörü	12.043	1,8
Emekliler ve Benzeri Gelir Alanlar	20.741	3,1
İşsiz (Çalışmıyor)	117.756	17,6
Bilinmiyor	31.466	4,7
Baba mesleğine Göre Dağılım	N	Geçerli Yüzde (%)
Özel Sektör	117.086	17,5
Kamu Sektörü	67.576	10,1
Emekliler ve Benzeri Gelir Alanlar	130.468	19,5

İşsiz (Çalışmıyor)	141.173	21,1
Bilinmiyor	67.576	10,1
Diğer Durumlar	143.849	21,5

Kaynak: T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı, KYK Genel Müdürlüğü, Yurt Hizmetleri Daire Başkanlığı verileri analiz edilerek oluşturulmuştur.

KYK yurtlarında kalan üniversite öğrencilerinin anne mesleğine göre dağılımları incelendiğinde örneklemin %67'sinin ev hanımı yani SGK'ya kayıtlı veya kayıtsız bir şekilde çalışmadıkları, yaklaşık %18'inin ise işsiz olduğu görülmektedir. Çalışan annelerin yoğunlukla özel sektörde istihdam edildiği, %3,1'inin ise emekli olduğu görülmektedir. Baba mesleğine göre dağılımda ise işsiz kitle ile verilerde açıklanmayan “diğer durumlara” ilişkin ağırlık gösterdiği anlaşılmaktadır. Erkeklerin karşı karşıya olduğu işsizliğin daha yüksek olması yanında yine özel sektör ağırlık istihdam yapısı dikkat çekmiştir. Öğrencilerin hane gelirlerinin ağırlıklı olarak geçim ücreti düzeyinde olması annelerin çoğunlukla çalışmaması ve babaların ise işsiz, emekli veya çoğunlukla özel sektörde gerçekleştirdikleri çalışma edimi ile açıklanabilmektedir.

3.4.2. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Gelir ve Yaşam Koşulları

Tez çalışması kapsamında üniversite öğrencilerinin gelir ve yaşam koşullarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmanın bu bölümünde TÜİK GYKA mikro veri seti üzerinden KYK yurtları dışında; ailesiyle birlikte, kendi konutunda, kirada, bir yakının yanında, lojmanda veya apart gibi konaklama şekillerinde ikamet eden üniversite öğrencilerinin gelir ve yaşam koşullarına ilişkin analizler gerçekleştirilmiştir. Yurtlarda ikamet eden üniversite öğrencilerine ilişkin analiz edilen verilere nazaran çok daha kapsamlı içeriğe sahip olan GYKA'nın işlenmesi suretiyle yurtlar dışında ikamet eden üniversite öğrencilerinin gelir ve yaşam koşulları birçok yönden incelenebilecek anılan sosyal sınıfın refah düzeyi hakkında net bir perspektif yakalanabilmektedir.

Türkiye’de lisans öğreniminin dört yıl olması sebebiyle söz konusu analizler 2016-2019 yıllarını kapsayacak şekilde yapılmıştır. GYKA mikro veri seti üzerinden gerçekleştirilen araştırmanın dört yılı kapsayacak şekilde yapılması yine ülkemizde üniversite öğrencilerinin refah düzeylerinin seyri ve yıllar itibarıyla anılan sosyal sınıfa yönelik uygulanan sosyal politikaların etkililiği açısından da önemli çıkarımlar sağlamamıza vesile olacaktır. Bu kapsamda veri seti; eğitime devam eden, 17-27 yaş aralığında ve önlisans veya fakülte düzeyinde eğitim alanlar şeklinde tasnif edilmiştir.

3.4.2.1. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

Araştırma çerçevesinde Türkiye’de üniversitelerde ön lisans ve lisans öğrenim düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin cinsiyet dağılımı ile medeni durumlarına ilişkin analizler gerçekleştirilecektir. 17-27 yaş aralığındaki üniversite öğrencilerine ilişkin gerçekleştirilecek analiz ile eğitime katılımında cinsiyet eşitliği ve gençlerin cinsiyetine göre kariyer-evlilik tercihleri hakkında çıkarımlar yapılabileceği düşünülmektedir.

Tablo 17: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Yıllar İtibariyle Cinsiyete Göre Dağılımı

Yıl	Ön Lisans	N	Geçerli Yüzde (%)
2016	Erkek	422.910	54,7
	Kadın	350.771	45,3
2016	Fakülte	N	Geçerli Yüzde (%)
	Erkek	816.788	54
2016	Kadın	695.733	46
2017	Ön Lisans	N	Geçerli Yüzde (%)
	Erkek	441.001	52,3
2017	Kadın	402.587	47,7
2017	Fakülte	N	Geçerli Yüzde (%)
	Erkek	822.414	54,6
2017	Kadın	683.037	45,4
2018	Ön Lisans	N	Geçerli Yüzde (%)
	Erkek	432.191	56,2
2018	Kadın	336.436	43,8
2018	Fakülte	N	Geçerli Yüzde (%)
	Erkek	797.952	55,2
2018	Kadın	646.723	44,8
2019	Ön Lisans	N	Geçerli Yüzde (%)
	Erkek	368.221	55,1
2019	Kadın	299.711	44,9
2019	Fakülte	N	Geçerli Yüzde (%)
	Erkek	699.546	52,1
2019	Kadın	643.214	47,9

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Türkiye’de ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında erkeklerin tüm yıl ve eğitim türlerinde baskın olduğu görülmektedir. Yine lisans düzeyinde ön lisansa göre daha fazla öğrencinin kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların lisans ve ön lisansa geçişlerinin erkeklere nazaran daha düşük olması ise yükseköğrenimin maliyet boyutu ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye’de yoksulluk riski ile daha fazla karşı karşıya kalan grup kadınlardır. Kadınlarda daha yüksek olan yoksulluk oranı onların yükseköğrenimin maliyet/maddi yükünü karşılayabilmelerini zorlaştırmakta böylelikle geçiş süreçlerini de olumsuz etkileyebilmektedir. Ülkemiz 17-27 yaş aralığı nüfus oranlarında hemen hemen aynı olan kadın-erkek nüfusunun yükseköğrenime katılımında ortaya çıkan eşitsizliği ortaya

çıkartabileceği düşünülmektedir. Sınıflandırılmış analiz çevresinde ortalama yaş ön lisans için 21; lisans düzeyi için 22 olarak belirlenmiştir.

Tablo 18: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Yıllar İtibariyle Medeni Durumları

Yıl	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2016	Evli	17.115	4
	Hiç Evlenmedi	405.796	96
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	46.746	13,3
	Hiç Evlenmedi	299.926	85,5
2016	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	53.453	6,5
	Hiç Evlenmedi	762.733	93,4
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	61.167	8,8
2017	Hiç Evlenmedi	633.264	91
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	19.690	4,5
	Hiç Evlenmedi	421.311	95,5
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
2017	Evli	68.394	17
	Hiç Evlenmedi	331.670	82,4
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	55.943	6,8
	Hiç Evlenmedi	765.777	93,1
2018	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	49.205	7,2
	Hiç Evlenmedi	631.437	92,4
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	21.711	5
2018	Hiç Evlenmedi	410.480	95
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	32.295	11,7
	Hiç Evlenmedi	297.141	88,3
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2018	Evli	47.796	6
	Hiç Evlenmedi	749.531	93,9
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	42.653	6,6
	Hiç Evlenmedi	602.559	93,2
2019	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	20.573	5,6
	Hiç Evlenmedi	346.038	94
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	44.708	14,9
2019	Hiç Evlenmedi	245.133	84,8
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Evli	39.434	5,6
	Hiç Evlenmedi	657.654	94
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Evli	37.567	5,8
	Hiç Evlenmedi	602.418	93,7

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Kadın ön lisans öğrencilerinin medeni durumları ile kadın fakülte öğrencilerinin medeni durumları arasında ciddi farklılık tespit edilmiştir. Kadın ön lisans öğrencilerinin ortalama %14'ü evli iken, kadın fakülte mezunlarında bu oran %7,8 olarak gerçekleşmiştir. Medeni halin evlilik olması özellikle kadınlarda kariyer imkânını kısıtlayan temel sebeplerden bir tanesi olarak görülmektedir. Yine gelir durumu kısıtlı kadınların evlenerek daha iyi bir hayata sahip olma arzuları da daha düşük gelire sahip olan ön lisans öğrencilerinde görülebilecek bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine ön lisans okuyan kadınlarda ortalama %0,05 ile boşanma oranlarının da yüksek olduğu dikkat çekmiştir.

3.4.2.2. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden ve Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Hayatına İlişkin Göstergeler

Üniversite öğrencileri gerek yükseköğrenim maliyetlilerini karşılayabilmek gerekse sosyal ihtiyaçlarını tatmin edebilmek amacıyla esnek çalışma modellerinin onlara sunmuş olduğu avantajlardan faydalanarak işgücü piyasasına giriş yapmaktadır. Özellikle 2018 yılında çalışma halinde devlet tarafından verilen bursun kesilmemesine ilişkin düzenleme sonrasında kayıtlı çalışmanın bir hayli arttığı söylenebilir. Gelir ve yaşam koşullarının belirlenmesinde en önemli parametrelerden bir tanesi olan çalışma koşulları üzerinden gerçekleştirilecek analizlerin üniversite öğrencilerinin refah düzeylerinin belirlenmesinde faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 19: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Yıllar İtibariyle Mesleki Faaliyet Durumları

Yıl	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2016	Çalışıyor	159.092	37,6
	İş Arıyor	25.749	6,1
	Aktif Olmayan	238.069	56,3
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	92.229	26,3
	İş Arıyor	9292	2,6
2016	Aktif Olmayan	248.264	70,8
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	313.352	38,4
	İş Arıyor	34.965	4,3
	Aktif Olmayan	468.471	57,4
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
2017	Çalışıyor	162.758	23,4
	İş Arıyor	21.341	3,1
	Aktif Olmayan	511.634	73,5
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	166.607	37,8
	İş Arıyor	28.713	6,5
2017	Aktif Olmayan	245.680	55,7

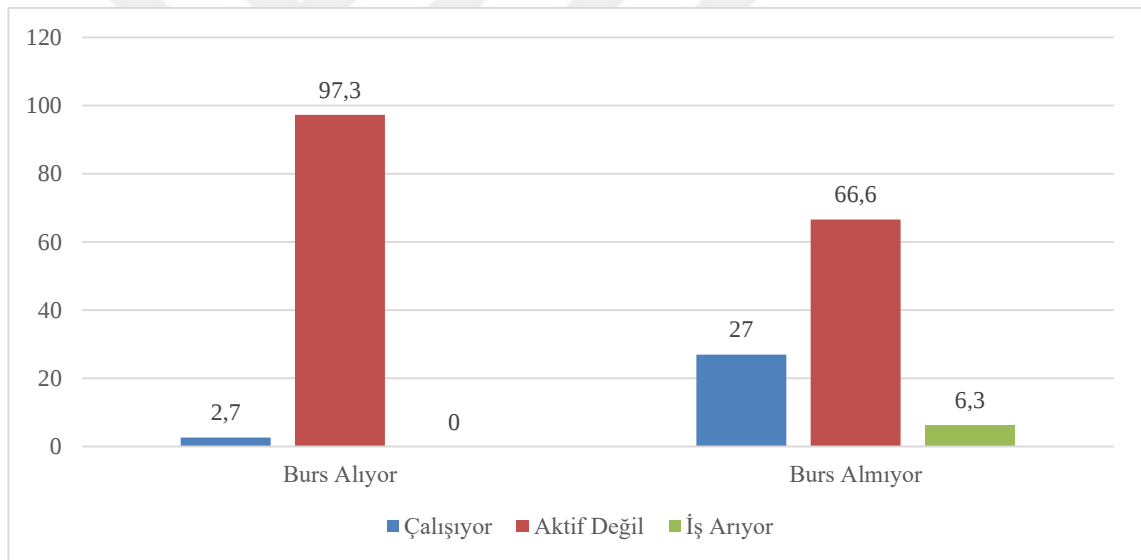
2017	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	145.852	36,2
	İş Arıyor	13.713	3,4
	Aktif Olmayan	243.021	60,4
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	303.687	36,9
	İş Arıyor	45.905	5,6
	Aktif Olmayan	472.822	57,5
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	170.999	25
	İş Arıyor	24.326	6,6
	Aktif Olmayan	487.711	71,4
2018	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	178.813	41,3
	İş Arıyor	23.908	5,5
	Aktif Olmayan	227.428	52,6
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	111.702	33,2
	İş Arıyor	19.175	5,7
	Aktif Olmayan	205.559	61,1
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	297.751	37,3
	İş Arıyor	39.486	4,9
	Aktif Olmayan	460.715	57,7
2018	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	135.826	21
	İş Arıyor	21.463	3,3
	Aktif Olmayan	489.434	57,7
2019	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	162.581	44,2
	İş Arıyor	35.003	9,5
	Aktif Olmayan	170.637	46,3
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	100.198	33,4
	İş Arıyor	15.553	5,2
	Aktif Olmayan	170.637	46,3
2019	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	205.514	29,4
	İş Arıyor	48.638	7
	Aktif Olmayan	443.710	63,4
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çalışıyor	121.159	18,8
	İş Arıyor	26.498	4,1
	Aktif Olmayan	495.557	77

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Analiz en fazla beyan edilen üç duruma indirgenerek sunulmuştur. Lisans ve ön lisans öğrencilerinin yaklaşık %27'sinin eğitimleri dışında ekonomiye dâhil oldukları görülmektedir. Analiz edilen yıllarda ön lisans öğrencilerinin lisans öğrencilerine göre daha yoğun bir şekilde işgücü piyasasına girdikleri görülmektedir. Bu durumu açıklamakta birden fazla teori geliştirilebilecektir. Bunlardan ilki nispeten daha yoğun ve ağır bir öğrenim türü olan lisans düzeyinde öğrencilerin görmüş oldukları öğrenimlerini tamamlayabilmek için çalışmaktan kaçınmaları şeklinde verilebilecektir. İkinci ve daha

güçlü bir teori ise refah düzeyi ve yoksulluğa ilişkindir. İleri analizlerde de görüleceği üzere ön lisans refah düzeyinin fakülteye göre daha düşüktür. Yine fakülte düzeyinde eğitim alan kadın öğrencilerde çalışmama durumunun daha yaygın olduğu dikkat çekmiştir. 2019 yılı verilerine göre üniversite öğrencilerinin işteki durumları ortalama %20 ile “Ücretli-maaşlı” olarak gerçekleşirken üniversite öğrencilerinin çalışmış oldukları işyerlerinin NACE kodlarına göre en fazla “Toptan Perakende Ticaret (%22), Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri (%14,9) ve İmalat (%13,8) işlerinde çalıştıkları tespit edilmiştir.

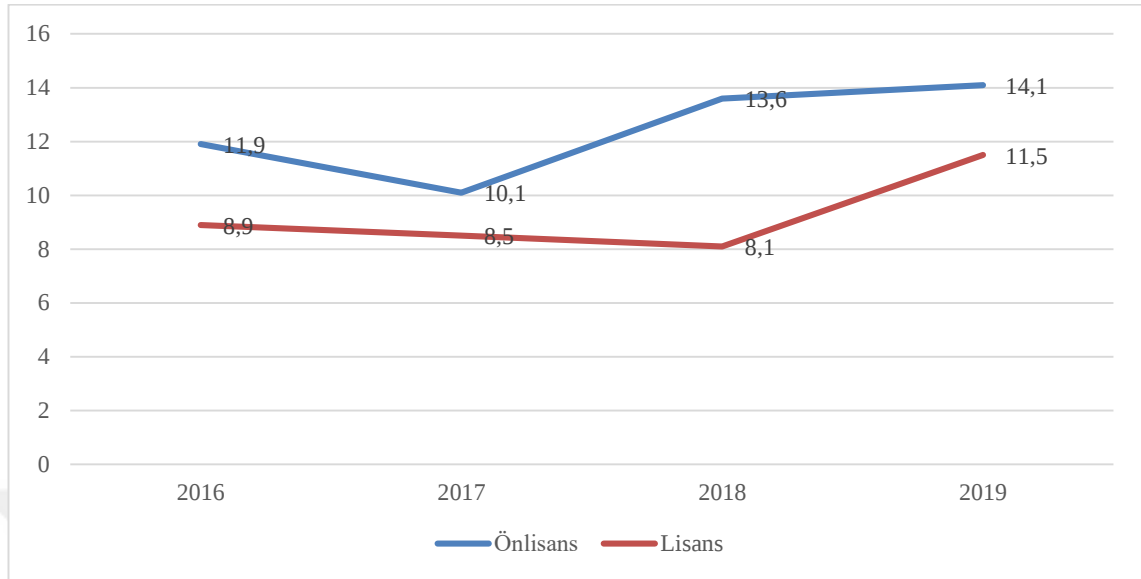
Gerçekleştirilen çalışma üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların etkinliğinin ölçülmesi gayesini taşımaktadır. Bu noktada üniversite öğrencilerine sağlanan temel sosyal politikalardan bir tanesi burs imkânıdır. Burs alan ve almayan öğrencilerin mesleki faaliyet durumlarının kıyaslanması burs uygulamasının gelir ve yaşam koşullarına etkisi hakkında önemli çıktılar sağlamaktadır.

Şekil 20: Diğer Şekillerde İkamet Eden Burs Alan ve Almayan Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Faaliyet Durumları (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

2019 yılı verilerine göre çalışan ve burs alan üniversite öğrencilerinin %2,7’si çalışırken %97,3’ü çalışmamakta; burs almayanların ise %27’si çalışırken %66,6’sı çalışmamaktadır. Bununla birlikte burs almayan üniversite öğrencilerinin %6,3’ü iş arıyor görünmektedir. Söz konusu analiz üniversite öğrencilerinin işgücü piyasasına girmesinde bursun etkisini açık bir şekilde göstermektedir. Burs alan öğrencilerde çalışma eğilimi daha az iken burs almayanlarda çok daha fazladır. Ek olarak burs almayan

öğrencilerin %6,3'ünün iş aradığı da yine bursun çalışma eğilimine etkisini açık bir şekilde göstermektedir.

Şekil 21: Diğer Şekillerde İkamet Eden ve Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Yıllar Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu (%) (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

Çalışan üniversite öğrencilerinde kayıt dışılık Türkiye ortalamasının altında olsa da özellikle son yıllarda bir artış eğiliminden söz edilebilecektir. Ön lisans öğrencilerinde kayıt dışılığın lisansa göre daha fazla olduğu yine dikkat çeken bir diğer ayrıntıdır. Kadınlarda kayıt dışılığın erkeklere göre daha az olduğu da yine yapılan analizler ile elde edilmiş bir diğer sonuçtur. Ön lisans ve lisans düzeyinde kayıt dışılığın düşük olmasının temelinde algı ve farkındalığın yattığı düşünülmektedir. Yine 2018 yılında yapılan düzenleme ile sigortalı çalışmanın KYK'dan alınan bursun kesilmesi uygulamasına son verilmiş, üniversite öğrencilerinin kayıt dışılığı önemli ölçüde azaltılmıştır.

3.4.2.3. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Barınma ve Yaşam Koşullarına İlişkin Göstergeler

Üniversite öğrencilerinin genel sağlık durumları, rahatsızlıkları halinde doktora başvurma/başvuramama sebepleri ve barınma koşulları onlara yönelik olarak uygulanacak sosyal politikaların şekillendirilmesinde bir hayli önemli rol oynamaktadır. Üniversite öğrencilerinin sosyal güvenceleri ile sağlık giderleri anne ve babalarının sigortalılığı üzerinden sağlanmaktadır. Bu noktada özellikle sosyal demokrat refah rejimlerinde üniversite öğrencilerinin genel sağlık sigortası primleri anne-babalarının sigortalılığından bağımsız olarak devlet tarafından karşılanmakta bu durum sosyal

korumanın kapsamı dışında kalan fertlerin üniversite okuyan çocuklarının da güvence altına alınmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte KYK yurtları dışında üniversite öğrencilerinin barınma koşullarının da ortaya konulmasının yurt imkânlarının geliştirilmesine yönelik önemli bir perspektif ortaya koyacağı düşünülmektedir.

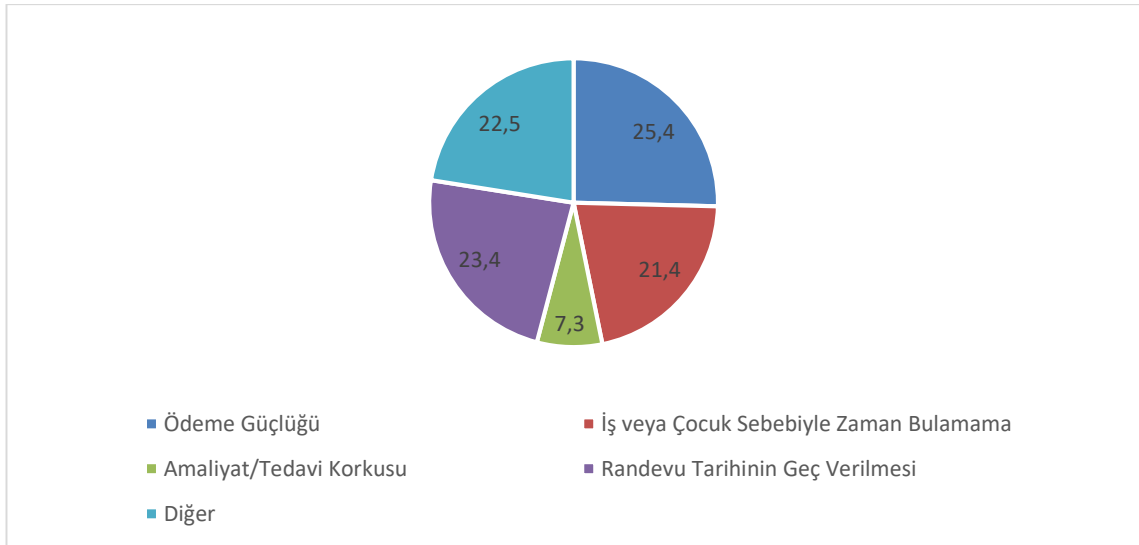
Tablo 20: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Genel Sağlık Durumu

Yıl	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2016	Çok İyi	93.690	22,2
	İyi	311.224	73,6
	Orta	15.293	3,6
	Kötü	2434	0,6
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	49.432	14,1
	İyi	279.061	79,6
	Orta	21.285	6,1
2016	Kötü	994	0,3
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	159.096	19,5
	İyi	613.742	81,3
	Orta	31.573	4,5
	Kötü	2262	0,3
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	96.270	13,8
2017	İyi	565.627	81,3
	Orta	31.573	4,5
	Kötü	2262	0,3
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	50.772	11,5
	İyi	367.265	83,3
	Orta	20.913	4,7
	Kötü	2051	0,5
2017	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	45.813	11,4
	İyi	323.792	80,4
	Orta	25.828	6,4
	Kötü	7153	1,5
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	110.225	13,4
	İyi	678.220	82,5
2017	Orta	30.861	3,8
	Kötü	3108	0,4
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	83.696	12,3
	İyi	566.341	82,9
	Orta	32.041	4,7
	Kötü	959	0,1
2018	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	76.732	17,8
	İyi	316.150	73,2
	Orta	34.677	8
	Kötü	4633	1,1
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	35.462	10,5

	İyi	279.956	83,2
	Orta	17.335	5,2
	Kötü	3802	1,1
2018	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	169.291	21,2
	İyi	591.114	74,1
	Orta	31.938	4
	Kötü	5608	0,7
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	83.751	13
	İyi	533.057	82,4
	Orta	27.111	4,2
	Kötü	2804	0,4
2019	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	29.729	17
	İyi	275.488	74,8
	Orta	23.863	6,5
	Kötü	6107	1,7
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	40.609	13,6
	İyi	242.104	80,8
	Orta	13.986	4,7
	Kötü	2715	0,9
2019	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	127.743	18,3
	İyi	546.937	78,2
	Orta	23.973	3,4
	Kötü	894	0,1
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Çok İyi	92.048	14,3
	İyi	497.724	77,4
	Orta	47.841	7,4
	Kötü	5601	0,9

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Üniversite öğrencilerinin genel sağlık durumlarının tüm eğitim durumları ve yıllarda %70 oranının üzerinde iyi olarak seçildiği görülmektedir. Ancak ön lisans düzeyinde öğrenim alan öğrencilerin genel sağlık durumlarının lisans düzeyinde öğrenim alan öğrencilere göre daha kötü olduğu; bu öğrencilerin genel sağlık durumlarının orta ve kötü dağılımlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Öte yandan özellikle kadınların sağlık durumları arasında önemli bir fark ortaya çıkmaktadır. 2017 yılında ön lisans eğitim alan kadınlardan %8'i sağlık durumlarını orta veya kötü olarak tanımlarken, lisans düzeyinde bu durum %4,8 olarak gerçekleşmiştir. Sağlık hizmetleri temel refah hizmetlerinden bir tanesidir. Genel itibariyle üniversitelerin taşra yapılanmaları olan ön lisans programları açısından ortaya birkaç senaryo çıkmaktadır. Bunlardan birincisi maddi yetersizlik sebebiyle sağlık hizmetlerine başvuramama olabilecek iken, diğeri ise sağlık hizmetlerinden faydalanamama olarak verilebilecektir. Her iki senaryoda geçerli olabilecek potansiyele sahiptir. Genel sağlık durumlarına ilişkin yapılacak çıkarımda ön lisans öğrenimi alan kadınların dezavantajlı olduğu söylenebilir.

Şekil 22: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Rahatsızlanmaları Halinde Doktora Başvuramama Nedenleri (%) (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

2019 yılı verilerine göre ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim alan üniversite öğrencilerinin yaklaşık %25'inin rahatsızlanmaları halinde maddi yetersizlikler sebebiyle doktora başvuramadıkları, %21'inin iş veya çocuk sebebiyle muayene olmadıkları, %23,4'ünün ise muayene randevu tarihinin geç verilmesi sebebiyle doktora gidemedikleri anlaşılmaktadır. Maddi yetersizlik sebebiyle doktora başvuramama durumunun tüm nedenlerin dörtte birini oluşturması oldukça düşündürücüdür. Her ne kadar ülkemizde üniversite öğrencilerinin sosyal güvenliği ve genel sağlık sigorta primleri anne-babaları üzerinden sağlansa da sosyal güvenlik sisteminin dışsallaştırdığı veya sosyal korumanın dışında kalan ciddi bir kitlenin varlığından söz edilebilir. Yine özellikle ilçelerde yer alan meslek yüksekokullarında öğrenim alan öğrencilerin merkez ilçelerde bulunan hastanelerdeki muayeneye ulaşabilmeleri maddi yetersizlik sebebiyle engellenebilmektedir. Benzer şekilde ilaç ücretleri de bu anlamda değerlendirilebilir.

Tablo 21: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin İkamet Ettikleri Konut Tipi

Yıl	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2016	Müstakil Konut	119.653	28,3
	İkiz veya Sıralı Ev	16.933	4
	Apartman (10 Daire)	154.569	36,5
	Apartman(10 Üstü Daire)	131.755	31,2
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	85.540	24,4
	İkiz veya Sıralı Ev	5036	1,4
	Apartman (10 Daire)	122.502	34,9
2016	Apartman(10 Üstü Daire)	137.779	39,3
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	143.377	17,6
	İkiz veya Sıralı Ev	20.599	2,5
	Apartman (10 Daire)	242.969	29,7
	Apartman(10 Üstü Daire)	409.583	50,2
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	120.964	17,4
2017	İkiz veya Sıralı Ev	14.771	2,1
	Apartman (10 Daire)	221.086	31,8
	Apartman(10 Üstü Daire)	228.912	48,7
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	110.691	25,1
	İkiz veya Sıralı Ev	9991	2,3
	Apartman (10 Daire)	167.450	38
	Apartman(10 Üstü Daire)	152.779	34,6
2017	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	84.981	21,1
	İkiz veya Sıralı Ev	7350	1,8
	Apartman (10 Daire)	149.516	37,1
	Apartman(10 Üstü Daire)	160.740	39,9
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	143.035	17,4
	İkiz veya Sıralı Ev	20.074	2,4
2017	Apartman (10 Daire)	263.250	32
	Apartman(10 Üstü Daire)	396.055	48,2
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	94.390	13,8
	İkiz veya Sıralı Ev	18.287	2,7
	Apartman (10 Daire)	181.943	26,6
	Apartman(10 Üstü Daire)	388.417	56,9
2018	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	119.653	28,3
	İkiz veya Sıralı Ev	16.933	4
	Apartman (10 Daire)	154.569	36,5
	Apartman(10 Üstü Daire)	131.755	31,2
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	85.540	24,4
	İkiz veya Sıralı Ev	5036	1,4
2018	Apartman (10 Daire)	122.502	34,9
	Apartman (10 Daire)	137.779	39,3
	Apartman(10 Üstü Daire)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	143.377	17,6
	İkiz veya Sıralı Ev	20.599	2,5
	Apartman (10 Daire)	242.969	29,7
	Apartman(10 Üstü Daire)	409.583	50,2

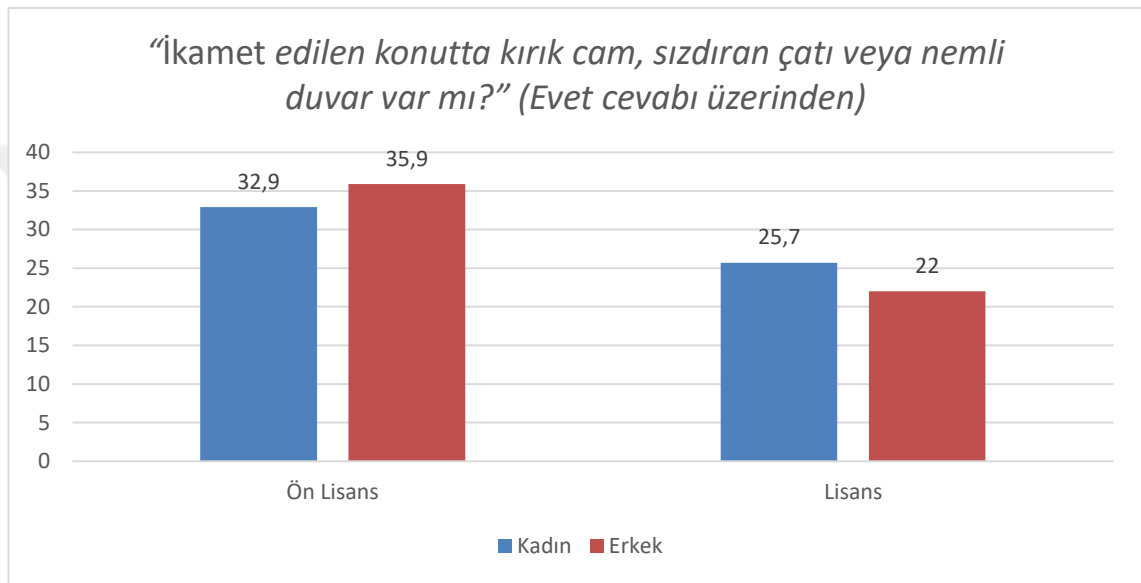
2019	Lisans (Kadın)	120.964	17,4
	Müstakil Konut	14.771	2,1
	İkiz veya Sıralı Ev	221.086	31,8
	Apartman (10 Daire)	228.912	48,7
	Apartman(10 Üstü Daire)	119.653	28,3
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	110.691	25,1
	İkiz veya Sıralı Ev	9991	2,3
	Apartman (10 Daire)	167.450	38
	Apartman(10 Üstü Daire)	152.779	34,6
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	84.981	21,1
	İkiz veya Sıralı Ev	7350	1,8
	Apartman (10 Daire)	149.516	37,1
	Apartman(10 Üstü Daire)	160.740	39,9
2019	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	143.035	17,4
	İkiz veya Sıralı Ev	20.074	2,4
	Apartman (10 Daire)	263.250	32
	Apartman(10 Üstü Daire)	396.055	48,2
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Müstakil Konut	94.390	13,8
	İkiz veya Sıralı Ev	18.287	2,7
	Apartman (10 Daire)	181.154	25,4
	Apartman(10 Üstü Daire)	388.878	57,1

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Öğrencilerin yurt dışında ikamet ettiği konut tipine bakıldığında 10 ve daha fazla dairenin bulunduğu apartmanların daha yaygın tercih edildiği görülmektedir. Genel itibariyle ilçelerde kurulu meslek yüksek okullarındaki ön lisans öğrencilerinde müstakil evde konaklama lisans öğrencilerine göre daha yüksektir. Bu durumda taşrada müstakil evin daha yaygın olması ile memleketinde yükseköğrenimine devam eden öğrencilerin varlığının etkili olabileceği düşünülmektedir. Özellikle apartmanda ikamet eden öğrencilerin tüm örneklemin yaklaşık %70'ine karşılık geldiği önemli bir göstergedir. 2019 yılı verilerine göre üniversite öğrencilerinin konut mülkiyet durumunda; %48'lik bir kitle ev sahibi olduğunu belirtirken, %36 kiracı olduğunu belirtmiştir. Konut mülkiyet şeklinde ise tüm cinsiyet ve öğrenim gruplarında ev sahibi olmanın daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda yine ailesinin yanında yükseköğrenimini sürdüren öğrencilerin varlığı dikkat çekmektedir. Belirtilmelidir ki yurttan kalan öğrencilerin bu hesaba dahil edilmesinde verilen projeksiyon değişecektir. Evin ısıtma sistemi türü sorusu görece yoksulluk açısından ciddi bir göstergedir. Günümüz şartlarında sobalı bir evde oturmak refah ve yaşam standartları açısından olumsuz bir gösterge olarak algılanabilmektedir. Buna göre 2019 yılında %23 soba ile %62 kalorifer veya kat kaloriferi ile kalan kitle ise diğer şekillerde ısınma gerekliliğini sağlamaktadır. Ön lisans düzeyinde öğrenim alan erkek ve kadınların %32'sinin soba ile ısındığı; lisans düzeyinde ise bunun erkeklerde

%26, kadınlarda ise %18 olarak gerçekleştiği görülmüştür. Ön lisans düzeyinde öğrenim alan öğrenciler ile lisans düzeyinde öğrenimini sürdüren öğrenciler arasındaki yaşam standartları ve refah farklılığı yine gözler önüne serilmiştir.

Ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim alan fertlerin ve ailelerinin gelir, yaşam koşulları ve refah düzeyleri arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koyabilecek göstergelerden bir diğeri ikamet edilen konutun yapısal sağlığı ile ilgilidir. Aynı zamanda göreceli yoksulluğa da işaret eden “*evde kırık cam, akan tavan, nemli duvar bulunması*” durumu sosyal politika hedeflemesinde önemli faydalar sağlayabilir.

Şekil 23: Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin İkamet Ettikleri Konutun Yapısal Sağlığı (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

“İkamet edilen konutta kırık cam, sızdıran çatı veya nemli duvar var mı?” sorusuna ön lisansta öğrenim gören kadınlardan %32,9 ‘u ile erkeklerin %35,9’u evet derken; lisansda ise kadınların %25,7’si ile erkeklerin %22’sinin evet dediği görülmüştür. Çatısı akan veya camı kırık bir evde ikamet göreceli yoksulluğun bir diğer göstergesidir. Bu şartlarda ikamet etmek aynı zamanda bireylerin içinde yaşamayı sürdürdükleri refah düzeyleri hakkında da bilgi vermektedir. Ön lisans öğrencilerinin yaşam koşullarının ve refah düzeylerinin lisans öğrencilerine göre daha düşük olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Söz konusu barınma koşulları yine sağlık üzerinde de olumsuz etkiye sahiptir.

3.4.2.4. KYK Yurtları Dışında Diğer Şekillerde İkamet Eden Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Durumları ve Burstan Faydalanmalarına İlişkin Göstergeler

Yoksulluk insanların karşı karşıya olduğu en ciddi sosyal risklerden bir tanesidir. Derecelerine göre farklı tür ve şekillere tasnif edilmiş olan olgu insanın iyiliği, dirliği ve refahı önündeki en büyük engellerden bir tanesini meydana getirmektedir. Olgunun insan üzerindeki etkisi refah rejimlerinin eylem planlarının temelinde onunla mücadelenin konumlanması ile sonuçlanmıştır. Günümüz dünyasında refah rejimlerinin ürettiği birçok sosyal politika yoksulluğun etkilerini azaltarak onu ortadan kaldırmaya yönelik olarak uygulanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde üniversite öğrencilerini yoksulluktan korumak amacıyla uygulanan burs ve burstan faydalanma ile bursun öğrenci yoksulluğu üzerine etkileri incelenmiştir.

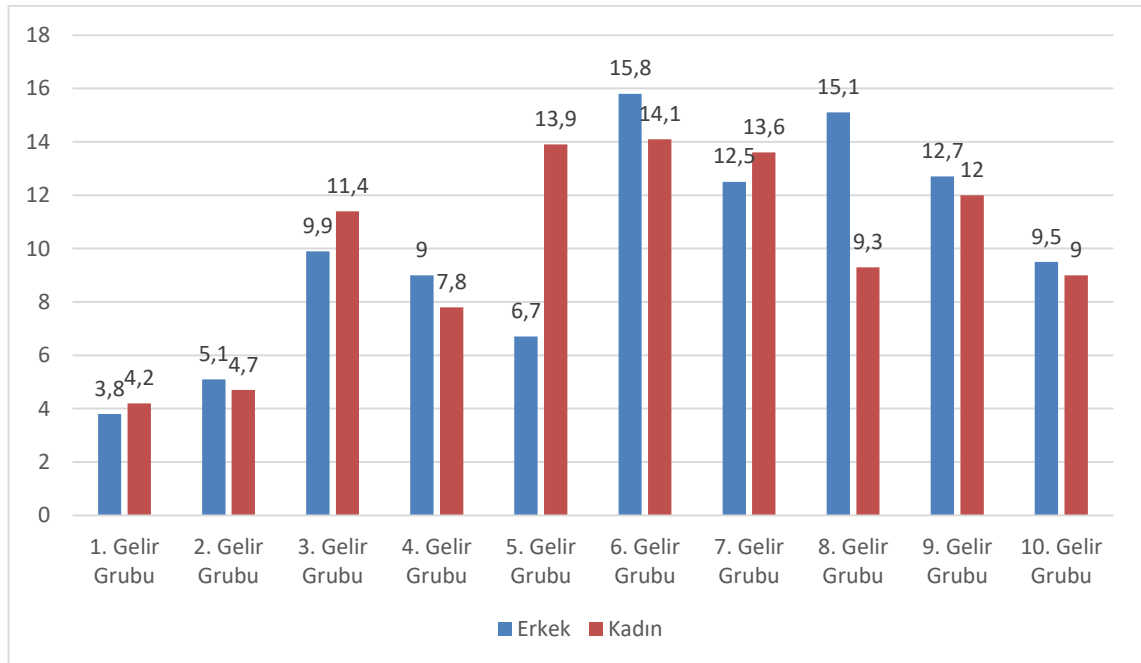
Tablo 22: Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Durumu

Yıl	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2016	Yoksul	76.071	18
	Yoksul Değil	346.839	82
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	70.268	20
	Yoksul Değil	280.503	80
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2016	Yoksul	78.837	9,7
	Yoksul Değil	737.951	90,3
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	95.783	13,8
	Yoksul Değil	599.950	86,2
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2017	Yoksul	53.896	12,2
	Yoksul Değil	387.105	87,8
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	53.380	13,3
	Yoksul Değil	349.207	86,7
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2017	Yoksul	95.075	11,6
	Yoksul Değil	727.339	88,4
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	77.228	11,3
	Yoksul Değil	605.809	88,7
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2018	Yoksul	44.218	10,2
	Yoksul Değil	387.974	10,9
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	36.728	10,9
	Yoksul Değil	299.708	89,1
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2018	Yoksul	59.101	7,4
	Yoksul Değil	738.851	92,6
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	65.632	10,1

2019	Yoksul Değil	581.091	89,9
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	40.767	11
	Yoksul Değil	327.754	89
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	27.803	9,3
2019	Yoksul Değil	271.907	90,7
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	52.586	7,6
	Yoksul Değil	646.690	92,4
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Yoksul	55.495	8,6
	Yoksul Değil	587.719	91,4

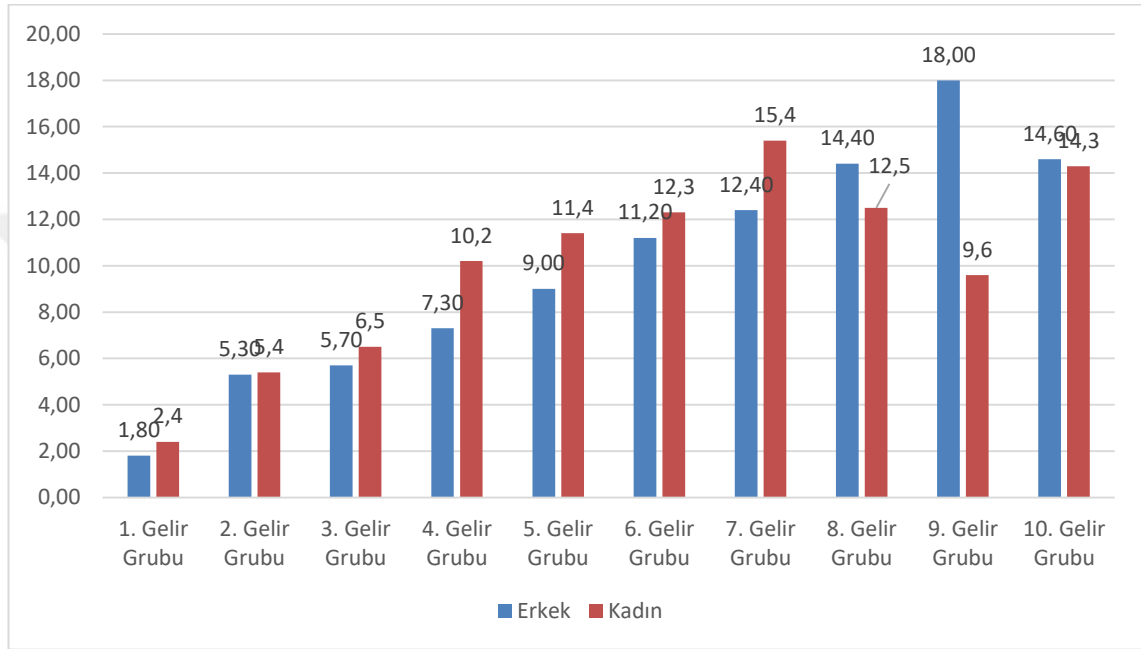
Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Türkiye’de 2019 yılı yoksulluk eşiği olan yıllık 10.670,10 TL’nin altında kalanlar baz alınarak gerçekleştirilen analiz sonucunda üniversite öğrenciliğinin yoksulluğunun ciddi bir sosyal sorun olduğu bunun yanında cinsiyet ve öğrenim türüne göre yoğunlaşan bir yoksulluk tehdidi ile karşı karşıya kalındığı görülmektedir. Buna göre ön lisans düzeyindeki öğrencilerin lisans düzeyindeki öğrencilere göre daha yoksul olduğu; ön lisans içerisinde ise kadın öğrencilerin erkeklere göre daha yoksul olduğu görülmektedir. 2019 yılında ön lisans düzeyinde yoksulluk oranı %10,1 iken, lisans düzeyinde %8,1’dir. Ön lisans ve lisans arasındaki yoksulluk farkı iki puanın üzerindedir. Diğer analizlerde de ortaya çıkan sonuçlarla benzer olarak en dezavantajlı kitlenin ön lisans düzeyinde öğrenim gören kadınla olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 24: Ön Lisans Düzeyinde Öğrenim Alan Üniversite Öğrencilerinin Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (%) (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

Ön lisans öğrencilerinin gelir gruplarına göre dağılımı incelendiğinde düşük gelir gruplarında kadınların, orta ve yüksek gelir gruplarında ise erkeklerin yoğunlukla bulunduğu görülmektedir. En düşük üç gelir grubundan ikisinde kadınların erkeklerden fazla yer aldığı yine kadın yoksulluğu tezini desteklemektedir. En yüksek üç gelir grubunda ise erkeklerin kadınlardan daha fazla oranda yer aldığı söylenebilir. Bu durum ön lisans düzeyinde kadınların gelir dağılımı adaletsizliğinden daha fazla etkilendiğini göstermektedir.

Şekil 25: Lisans Düzeyinde Öğrenim Alan Üniversite Öğrencilerinin Gelir Gruplarına Göre Dağılımı (%) (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

Lisans düzeyinde öğrenim alan öğrencilerin gelir dağılımlarının orta ve yüksek düzeyde toplandığı görülmektedir. Ön lisansa göre düşük gelir gruplarında daha az öğrenci yer alırken orta ve yüksek gelir gruplarında yer alan öğrenci sayısının daha fazla olduğu söylenebilecektir. Lisans öğrencilerinin gelir grupları dağılımının ön lisans öğrencilerine göre daha yakın aralıklarla dağılım gösterdiği diğer bir deyişle, gelir grupları arasında ciddi bir fark olmadığı anlaşılmaktadır. Yine erkek ve kadınların gelir durumlarının ön lisans düzeyine göre daha eşit olduğu; gelir grubu dağılımı alt sınırlarda kadınların üst sınırlarda erkeklerin yoğunlaştığı dikkat çeken başka bir ayrıntı olmuştur.

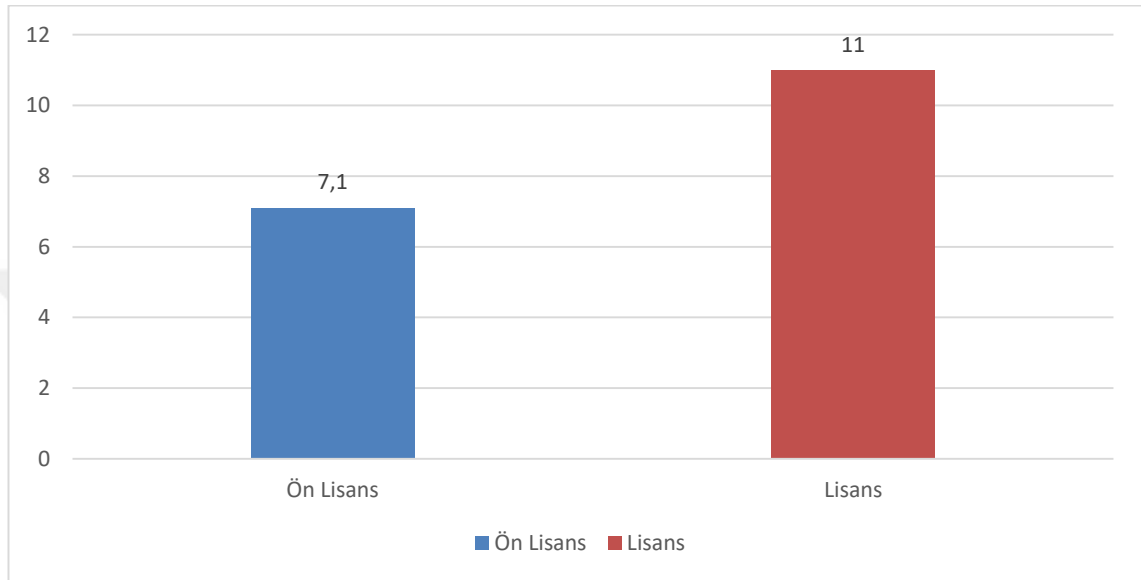
Tablo 23: Üniversite Öğrencilerinin Burstan Faydalanma Durumları

Yıl	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
2016	Burs Alıyor	17.562	4,2
	Burs Almıyor	405.348	95,8
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	11.154	3,2
	Burs Almıyor	339.617	96,8
2016	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	73.249	9
	Burs Almıyor	743.539	91
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	84.766	12,2
2017	Burs Almıyor	610.966	87,8
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	34.099	7,7
	Burs Almıyor	406.902	92,3
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
2017	Burs Alıyor	29.466	7,3
	Burs Almıyor	373.121	92,7
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	80.476	9,8
	Burs Almıyor	741.938	90,2
2017	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	78.891	11,6
	Burs Almıyor	604.146	88,4
2018	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	17.391	4
	Burs Almıyor	414.800	96
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	25.247	7,5
2018	Burs Almıyor	311.189	92,5
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	71.820	9
	Burs Almıyor	726.132	91
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
2018	Burs Alıyor	90.554	14
	Burs Almıyor	556.169	86
2019	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	14.072	3,8
	Burs Almıyor	354.149	96,2
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	33.125	11,1
2019	Burs Almıyor	266.586	88,9
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
	Burs Alıyor	71.143	10,2
	Burs Almıyor	628.403	89,8
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
2019	Burs Alıyor	76.986	12
	Burs Almıyor	566.228	88

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

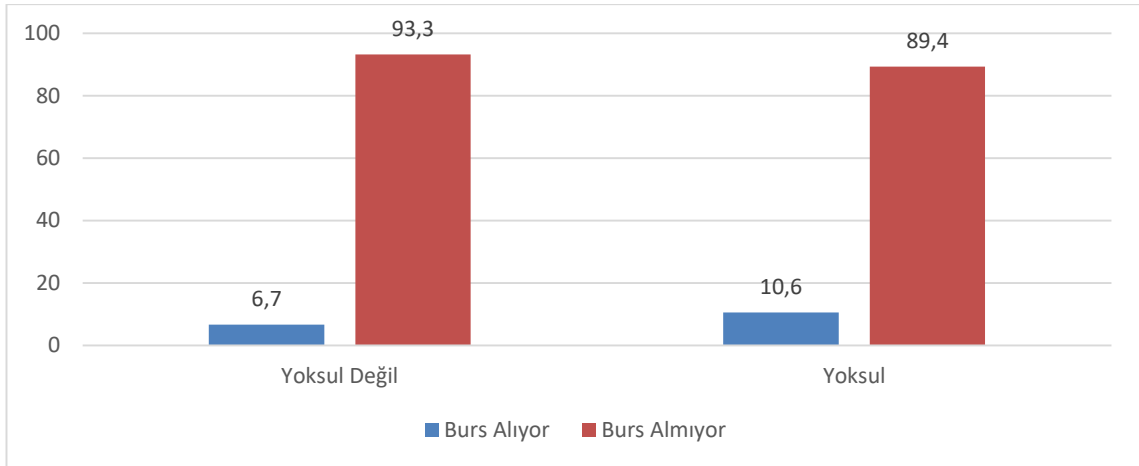
Üniversite öğrencilerinin burstan faydalanma oranlarının verildiği tabloda faydalanan öğrenci sayısının 2017 yılı itibariyle kayda değer bir şekilde arttığı ancak bu artışın dağılımının adil bir şekilde gerçekleşmediği söylenebilir. Tüm yıllarda en az burs alan kitle ön lisans düzeyinde öğrenim gören kadınlar iken; burstan en fazla faydalananlar

ise analizler neticesinde en dezavantajlı grup olarak nitelendirilebilecek olan kadın lisans öğrencileridir. 2019 yılında ön lisans düzeyinde öğrenim alan kadınların burs alma oranlarında önemli bir artış olsa da genel düzeyde daha fazla iyileştirmeye ihtiyaç olduğu açıktır. Refah düzeyleri ve yaşam standartları ön lisans öğrencilerine göre daha yüksek olan lisans öğrencilerinin burs imkânından daha fazla faydalandığı ortaya burs uygulamasında hedeflemeye ilişkin sorunların olduğu gerçeğini koymaktadır.

Şekil 26: Öğrenim Türü ve Cinsiyete Göre Burstan Faydalanma Oranları (%)
(Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

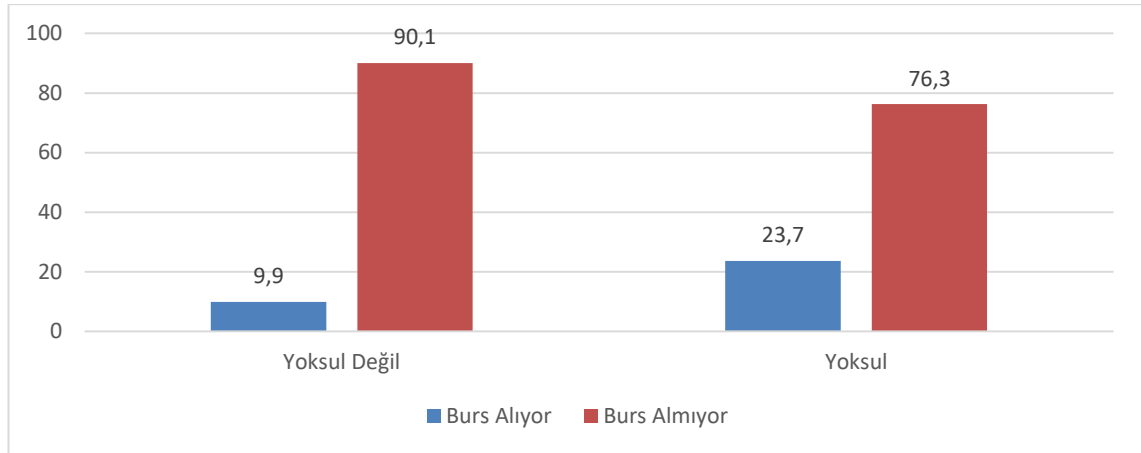
2019 yılı itibarıyla ön lisans düzeyinde burstan faydalananların oranı %7,1 iken; lisans düzeyinde bu oran %11 olarak gerçekleşmiştir. Ön lisans düzeyine burs alma oranının ciddi oranda düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 2019 yılında alınan burs miktarının ön lisans ve lisans düzeyi için aylık ortalama değerin 450,93 TL olduğu görülmektedir. KYK tarafından sağlanan burs miktarı her iki eğitim türü için de aynı olsa da STK veya diğer kurumlarca sağlanan burslardaki farklılığın bu farkı meydana getirdiği düşünülmektedir.

Şekil 27: Ön Lisans Düzeyinde Eğitim Alan Öğrencilerin Yoksulluk Durumlarına Göre Burstan Faydalanma Oranları (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

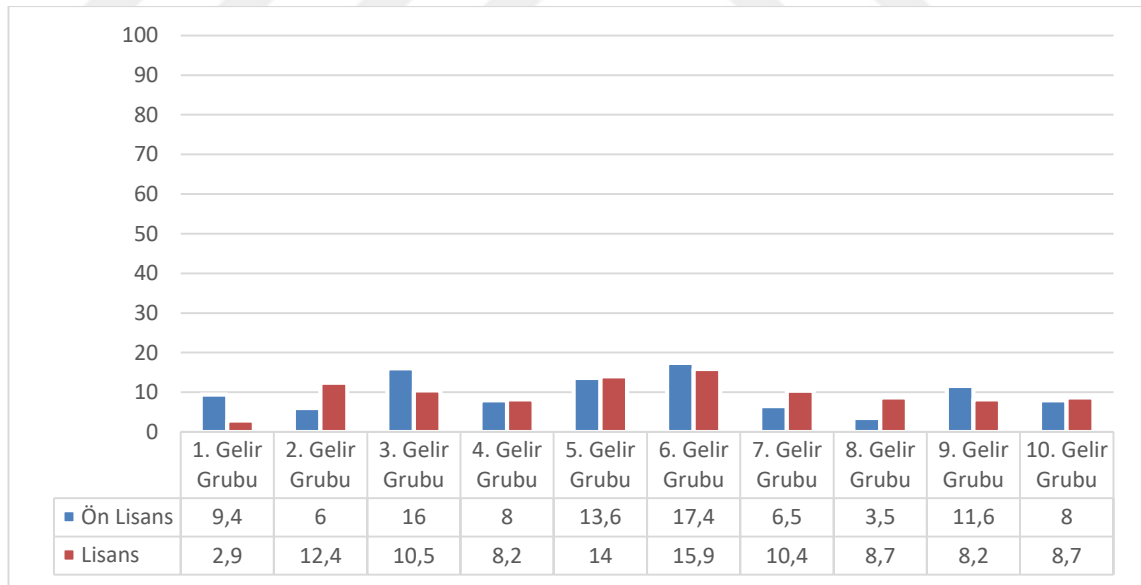
Ön lisans öğrencilerinin yoksul olarak sınıflandırılan kitlenin %10,6'sının burs alabildiği görülürken; yoksul olmayan kitlenin içerisinde %6,7'lik bir burs alanlar grubu olduğu görülmektedir. Yoksul olmadığı halde burs alan öğrenci kitlesinin büyüklüğü burs sisteminde ciddi bir hedefleme sorunu olduğunu bir kez daha göstermektedir. Üniversite öğrencilerine verilen bursların hak ediş kriterleri arasında yoksulluğa ilişkin bir şart veya parametrenin olmaması bu durumu açıklayabilmektedir. Orta ve üst gelir gruplarının da burstan faydalanması anlamına gelen bu uygulama bir başka açıdan bakıldığında yükseköğrenimi teşvik eden bir yapıya sahip olduğu kanısını ortaya çıkarmaktadır.

Bununla birlikte literatürde üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan bursun onların refah düzeylerine etkisine ilişkin çeşitli çalışmalar da mevcuttur. Uğur tarafından yapılan nitel bir araştırmada öğrencilerin en büyük gelir kaynaklarından ikincisinin burs ve kredi olduğu bunların ise en fazla barınma ve ulaşım için harcandığı tespit edilmiştir (Uğur, 2020). Aktan ve Vural yoksullukla mücadelede beşeri sermayenin güçlendirilmesi amacıyla kamu tarafından gerçekleştirilen en önemli sosyal transfer kalemlerinden bir tanesinin burs ve kredi olduğu bu uygulamaların yoksullukla mücadelenin yanında eğitime yönelik talebi arttırıcı potansiyele de sahip olduğunu ifade etmektedir (Aktan ve Vural, 2002).

Şekil 28: Lisans Düzeyinde Eğitim Alan Öğrencilerin Yoksulluk Durumlarına Göre Burstan Faydalanma Oranları (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

Lisans düzeyinde yoksul öğrencilerin %23,7'sinin burs aldığı; yoksul olmayanların ise %9,9'unun burs aldığı görülmektedir. Lisans düzeyinde öğrenim görenlerin burstan daha fazla yararlandığı daha önceki analizler ile ortaya çıkartılmıştır. Ön lisans ile kıyaslandığında yoksul olmayanların da daha fazla oranda burs aldığı anlaşılmaktadır. Lisans düzeyinde verilen bursların hedeflemesinin ön lisans düzeyine göre daha problemlili olduğu düşünülmektedir.

Şekil 29: Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Eğitim Alan Öğrencilerin Gelir Gruplarına Göre Burstan Faydalanma Oranları (**Kaynak:** Yazar tarafından TÜİK GYKA 2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur).

En düşük gelir grubu olan birinci gelir grubunda lisans öğrencilerinin ön lisansa göre çok daha az oranda burs alabildiği görülürken orta ve yüksek gelir gruplarında lisans öğrencilerinin daha yüksek oranda kısmının burs aldığı görülmektedir. Özellikle lisans

düzeyinde düşük gelir gruplarında burs alınamayıp yüksek gelir gruplarında yüksek oranlarda burs alması tarafımızca iddia edilen burs sistemi hedeflemesinde problemler olduğu tezini doğrulamaktadır. Bu durum hak eden ve yoksulluk riski ile karşı karşıya olan öğrencilerin burs alamayıp; yüksek gelir grubunda yer alan öğrencilerin burs almasına dolayısıyla düşük gelir grubundaki öğrencilerin yükseköğrenimi terk etmeleri durumunu ortaya çıkarabilmektedir. Öte yandan söz konusu hedefleme ülkemiz için ciddi bir sosyal sorun olan gelir dağılımı adaletsizliğini arttırabilecektir.

Tablo 24: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Bursun Yoksulluk Üzerine Etkisi

Yıl	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
2016	Yoksulluk	76.071	18	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	76.894	18,2	
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
	Yoksulluk	70.268	20	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	71.998	20,5	
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
2016	Yoksulluk	78.837	9,7	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	88.850	10,9	
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
	Yoksulluk	95.783	13,8	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	99.045	14,2	
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
2017	Yoksulluk	49.138	11,1	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	53.896	12,2	
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
	Yoksulluk	49.303	12,2	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	53.380	13,3	
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
2017	Yoksulluk	85.544	10,4	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	95.075	11,6	
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
	Yoksulluk	71.261	10,4	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	77.228	11,6	
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
2018	Yoksulluk	40.218	10,2	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	46.2013	10,7	
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
	Yoksulluk	36.728	10,9	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	41.593	12,4	
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
2018	Yoksulluk	59.101	7,4	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	63.639	8	
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
	Yoksulluk	65.632	10,1	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	70.197	10,9	
	Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
2019	Yoksulluk	40.467	11	Arttırıyor
	Burssuz Yoksulluk	39.869	10,8	
	Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
	Yoksulluk	27.803	9,3	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	29.400	9,8	
	Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
2019	Yoksulluk	52.586	7,6	Azaltıyor
	Burssuz Yoksulluk	55.904	8	
	Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)	Bursun Yoksulluğa Etkisi
	Yoksulluk	55.495	8,6	Azaltıyor

Kaynak: Yazar tarafından TÜİK GYKA 2016-2019 veri setlerinden analiz edilerek oluşturulmuştur.

Yıllar itibariyle bursun yoksulluk üzerine etkisinin incelendiği tabloda; üniversite öğrencilerine sağlanan bursun yoksulluğu ciddi oranda azalttığı görülmektedir. Yalnızca 2019 yılı ön lisans düzeyinde öğrenim gören erkek öğrencilerde burs sebebiyle yoksulluğun arttığı, diğer tüm yıl, öğrenim türü ve cinsiyetlerde bursun yoksulluğu azaltıcı bir etki gösterdiği ortaya çıkartılmıştır. Bir sosyal politika aracı olarak üniversite öğrencilerine sağlanan bursların öğrencilerin öğrenime devamını teşvik eden boyutunun yanında onları günümüzün en ciddi sosyal sorunlarından bir tanesi olan yoksulluktan da koruduğu söylenebilecektir. Ancak belirtilmelidir ki özellikle lisans düzeyinde öğrenim alan öğrencilerin gelir durumlarının ön lisans düzeyine göre yüksek olması dolayısıyla yüksek gelir gruplarında yer alan öğrencilere burs verilerek gelir sağlanması alt gelir gruplarındaki kişilerin yoksulluk riskini arttırabilecektir. Özellikle 2019 yılında erkek öğrencilerin lisans düzeyinde gösterdiği bursun yoksulluk artışının açıklanmasında bu durum göz önüne alınabilecek potansiyele sahiptir.

Tablo 25: KYK Bursunun Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi (2016)

		Burs Sonrası Yoksulluk		Toplam	
		Yoksul	Yoksul Değil		
Burs Öncesi Yoksulluk	Yoksul	N	330.833	17.444	348.277
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	95	5	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	99,5	0,8	13,8
	Yoksul Değil	N	1615	2.218.583	2.220.198
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0,1	99,9	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0,5	99,2	86,4
	Toplam	N	332.448	2.236.027	2.568.475
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	12,9	87,1	100
Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde		100	100	100	

Yapılan hesaplama göre $P=0,000$ olarak saptanmıştır.

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

KYK burs öncesinde yoksul olan üniversite öğrencilerinin söz konusu sosyal transferler sonrasında 17.444 kişiye karşılık gelen %5'inin yoksulluk sınırının üzerine çıktığı anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen McNemar analizine göre KYK bursunun yoksulluğu azaltıcı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,000$). Bir diğer deyiş ile 2016 yılında yoksul üniversite öğrencilerinin KYK bursu ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak görülmektedir.

Tablo 26: Bursunun Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi (2017)

			Burs Sonrası Yoksulluk		Toplam
			Yoksul	Yoksul Değil	
Burs Öncesi Yoksulluk	Yoksul	N	265.693	24.333	290.026
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	91,6	8,4	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	100	0,9	10,2
	Yoksul Değil	N	0	2.541.114	2.541.114
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	100	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	99,1	89,8
Toplam		N	265.693	2.565.447	2.831.140
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	9,4	90,6	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	100	100	100

Yapılan hesaplama göre $P=0,000$ olarak saptanmıştır.

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Almış olduğu burs öncesinde yoksul olan üniversite öğrencilerinin burs ile sağlanan sosyal transfer sonrasında 24.333 kişiye karşılık gelen %8,4'ünün bu sosyal politika ile artık yoksul olmadığı tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen McNemar analizine göre KYK bursunun yoksulluğu azaltıcı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,000$). 2017 yılında yoksul üniversite öğrencilerinin burs sosyal transferi ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak görülmektedir.

Tablo 27: KYK Bursunun Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi (2018)

			Burs Sonrası Yoksulluk		Toplam
			Yoksul	Yoksul Değil	
Burs Öncesi Yoksulluk	Yoksul	N	214.282	20.911	235.193
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	91,1	8,9	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	97,7	0,9	9,3
	Yoksul Değil	N	4948	2.292.635	2.297.583
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0,2	99,8	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	2,3	99,1	90,7
Toplam	N	219.230	2.313.546	2.532.776	
	Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	8,7	91,3	100	
	Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	100	100	100	

Yapılan hesaplama göre $P=0,000$ olarak saptanmıştır.

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

KYK'dan alınan ve üniversite öğrencilerine sağlanan en önemli sosyal transferlerden bir tanesi olan burs öncesinde yoksul olan üniversite öğrencilerinin burs ile sağlanan gelir sonrasında 20.911 kişiye karşılık gelen %8,9'ünün söz konusu sosyal transfer sayesinde artık yoksul olmadığı bulgulanmıştır. Yapılan McNemar analizine göre KYK bursunun yoksulluğu azaltıcı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,000$). 2018 yılında yoksul üniversite öğrencilerinin burs ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak söylenebilecektir.

Tablo 28: KYK Bursunun Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi (2019)

			Burs Sonrası Yoksulluk		Toplam
			Yoksul	Yoksul Değil	
Burs Öncesi Yoksulluk	Yoksul	N	201.681	10.114	211.795
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	95,2	4,8	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	99,4	0,5	9,2
	Yoksul Değil	N	1152	2.093.575	2.094.727
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0,1	99,9	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0,6	99,5	90,8
Toplam		N	202.833	2.103.689	2.306.522
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	8,8	91,2	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	100	100	100

Yapılan hesaplama göre $P=0,000$ olarak saptanmıştır.

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Burs uygulaması öncesinde yoksul olan üniversite öğrencilerinin burs ile sağlanan gelir sonrasında 10.114 kişiye karşılık gelen %4,8'inin söz konusu sosyal transfer sayesinde artık yoksul olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan McNemar testine göre bursun yoksulluğu azaltıcı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,000$). Yani 2019 yılında yoksul üniversite öğrencilerinin burs ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak söylenebilecektir.

3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu” kapsamında aylık geliri asgari ücretin üçte birinden az olan kimselere sosyal yardım bağlanmaktadır. Burs bağlama kriterleri içerisinde yoksulluğa ve hane gelirine ilişkin bir tasnifin yer almaması bu uygulamanın hedeflemesinde oldukça büyük problemlere yol açmaktadır. Özellikle lisans düzeyinde orta ve üst gelir gruplarında yığılan burs alan kitle ve ön lisans düzeyinde yoksulluğun daha yüksek olmasına rağmen burstan faydalanmanın oldukça düşük olması burs uygulamasındaki hedefleme problemine ışık tutmaktadır. Burs öğrencilere düzenli bir gelir dağılayarak onların refah düzeylerini yükseltmesinin yanında yükseköğrenimi teşvik eden bir mahiyete de sahiptir. Uygulamada yoksulluk veya gelir sınırlarına ilişkin bir tasnifin yer almaması bu anlamda olumlu görünürken özellikle ön lisans düzeyinde yüksek olan yoksulluk oranları ve bir refah hizmeti olan burs uygulamasının sosyal adalet ilkesi ile çelişir şekilde belirtilen cinsiyet ve öğrenim düzeylerinde “ulaşılamaması” uygulamanın hedeflemesi ve bağlanması kriterlerinin yeniden modellenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Son yıllarda üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar anlamında Güney Avrupa Refah rejiminin tipolojisinden sıyrılarak; Sosyal Demokrat Refah Rejimleri düzeyinde sosyal korumayı hayata geçiren ülkemiz adına söz konusu uygulamanın daha efektif bir hale

getirilmesi temel gaye olan kapsayıcı, insani ve yüksek düzeyde bir toplumsal refahın temininde anahtar rol oynayacaktır.

Ülkemiz kendisini anayasası ile sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlamıştır. Gerçekleştirilen tanım devletin tüm yurttaşlarına asgari düzeyde refah imkânı sunmasını kendisine verdiği bir ödev haline getirmiştir. Genç nüfus içerisine giren üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar da buradan hareketle ortaya çıkmaktadır. TÜİK verileri üzerinden gerçekleştirilen araştırmaya göre devlet tarafından üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan burs onların yoksulluk oranlarını düşürerek refah düzeylerini arttırmaktadır. Tarafımızca ortaya konan bulgu farklı alan çalışmalar ile de desteklenebilecektir. Li ve arkadaşları tarafından yapılmış bir başka araştırma ile Çin’de üniversite öğrencilerinin yoksulluk oranı %22 olarak tespit edilmiş; burs ve kredilerin üniversite öğrencisi yoksulluğu oranını %4,6 oranında düşürdüğü ileri sürülmüştür (Li, vd., 2013). 1167 kişi üzerinde yapılmış olan bir araştırma ile burs ve kredilerin yükseköğretimde yoksulluğu anlamlı bir şekilde azaltarak gelir adaletsizliğini azalttığı tespit edilmiştir (Goldrick-Rab, vd., 2016). Yine burs uygulamasının farklı yaş gruplarında yoksulluk düzeyi arttıkça refah iyileştirme oranı artan bir özelliğe sahip olduğu; okul terk oranlarını %1-2 oranı arasında düşürdüğü tespit edilmiştir (Sparrow, 2007: 119).

TÜİK GYKA üzerinden gerçekleştirilen alan araştırmasında her ne kadar önemli bulgulara ulaşılsa da ilgili araştırmanın metodolojisinden kaynaklanan sınırlılıklar öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikaların onların refah düzeyine etkisinin tam anlamı ile ölçülebilmesini kısıtlamaktadır. Bu noktada anılan kısıtlılıkları ortadan kaldıracak ayrı bir alan araştırması yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK UYGULANAN SOSYAL POLİTİKALARIN GELİR VE YAŞAM KOŞULLARINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Doktora tez çalışmasının alan araştırması bölümü; kurgulanan anket formunun Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencilerine 2021 yılı Kasım ve Aralık ayları arasında uygulanmasını ve bu araştırma bulgularının analiz edilmesini içermektedir.

Sosyal politikanın tüm başlıca belge, kaynak veya beyannamelerde insanların fiziksel ve ruhsal iyiliklerinin korunarak geliştirilmesini içermektedir. Söz konusu kabul görmüş evrensel anlayıştan yola çıkılarak dizayn edilen ulusal kanun ve düzenler ile kendisini sosyal devlet olarak tanımlayan ülkeler; bayrakları altında ve sınırları içerisinde yaşayan tüm yurttaşlara ve hatta yurttaş olmayan bireylere asgari düzeyde refah hizmeti sunmayı da ödev edinmişlerdir. Sosyal devlet olma ilkesi yukarıda vurgulanan “*sosyal adalet*” yönü itibarıyla doğuştan gelen veya sonradan ortaya çıkan dezavantajların sosyal politikalar ile etkisinin azaltılarak ortadan kaldırmayı böylelikle tüm fertleri sosyal risklerden koruyarak onlara “*eşit, adil ve insan onuruna yakışır*” bir hayat sunma gayesine dayanmaktadır.

Günümüz modern sosyal devletleri bireylerin iyilik halini koruyup geliştirmek suretiyle toplumsal refahın temin edilmesi gayesine ulaşmak için sosyal hakları tasnif etmektedirler. Bireylerin devlet güvencesinde sahip oldukları temel sosyal hakların net bir şekilde belirlenmesi bu haklara adil ve kolay ulaşılabilirlik için politika üretme sürecini kolaylaştırmakta; bu amaç ile hayata geçirilecek politikalar daha efektif hale gelmektedir. Bu noktada BM, ILO ve AB tarafından gerçekleştirilen sosyal haklara ilişkin tasniflerde²⁸ “*eğitim ve tüm seviyelerde eğitime ulaşmak*” her insanın en temel sosyal

²⁸ 1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” nin 26. maddesinde “Herkes, eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel öğrenim aşamalarında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğrenim, yeteneğe göre herkese eşit olarak sağlanır. Eğitim, insan kişiliğinin tam geliştirilmesine, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu yerleştirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki etkinliklerini güçlendirmelidir.” İbareleri eğitimin ve ona ulaşmanın temel bir insan hakkı olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yine ILO nezdinde işgücünün niteliğinin artırılmasına yönelik eğitim-öğrenimin teşviki için çaba harcanmakta; çalışanların işgücü piyasasına girmeleri için zorunlu öğrenimi tamamlamalarını şart koşan 138 numaralı

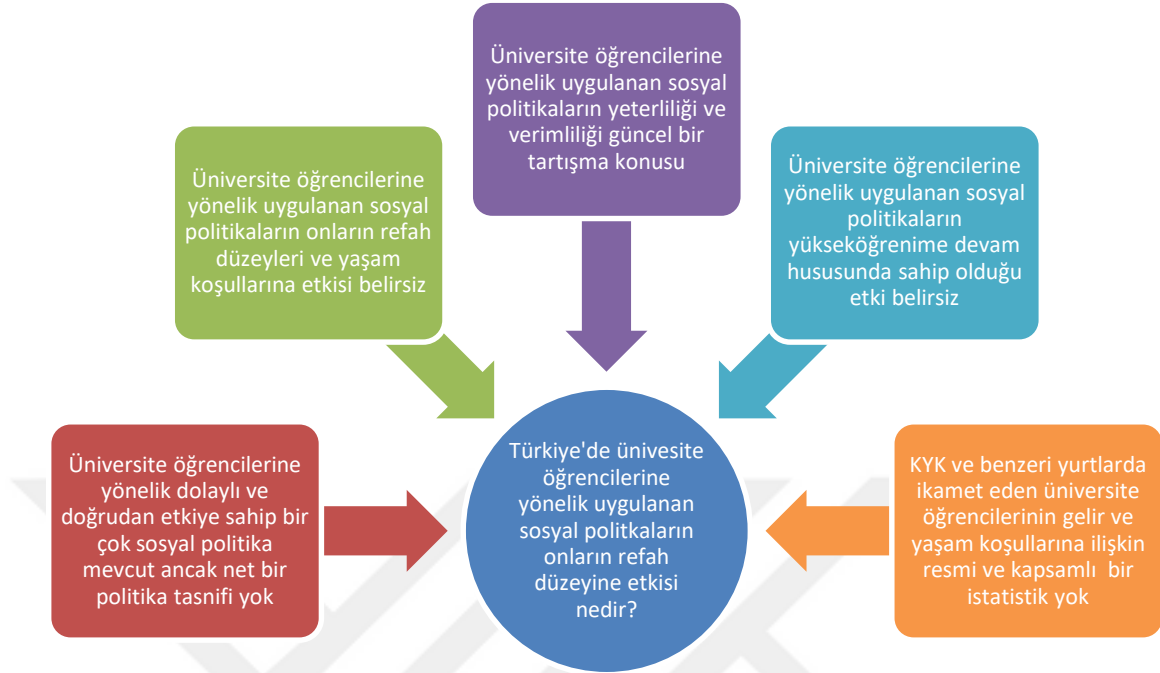
haklarından bir tanesi olarak gösterilmektedir. Tüm yaş grupları için her düzeyde eğitime geçişi kolaylaştırmak temel bir sosyal devlet ödevi olmasının yanında refah devleti modelinin 21. yüzyılda neo-liberal baskılar sonucunda girmiş olduğu dönüşümün bir çıktısı olarak gösterilebilecek “*sosyal yatırım devleti*” ve “*beşeri sermaye teorisi*” gibi yeni arayışlar içerisinde ülkeler için ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında eğitime yapılan yatırımların anahtar konumda olduğu ileri sürülmektedir.

Hem temel bir insan hakkı olması hem de sağladığı katma değer potansiyeli eğitim politikaları temel bir devlet politikası haline getirmiş; bütçeden eğitime aktarılan payın her geçen gün artması sonucunu doğurmuştur. Özellikle isteğe bağlı olan ve fertlere mesleki/akademik eğitimin verildiği yükseköğretim günümüz dünyasında “*nitelikli işgücü*” terimi ile özdeşleşmiştir. Özellikle 2000’li yıllar ile birlikte ortaya çıkan endüstri 4.0 kavramının sebep olduğu emek faktörünün yapay zekâya sahip makineler ile ikame edilmesi faktörü niteliksiz işgücünü baskılayarak bu grupların işsizlik riskini arttırmış; işgücünün niteliğinin artırılması bir zorunluluk haline dönüşmüştür. Nihayetinde ülkeler gerek sosyal ödev/yükümlülükleri gerekse ekonomik kaygılar sebebiyle eğitimi özelinde ise yükseköğrenimi özendirerek teşvik etmektedirler. Sosyal politika nazarında yükseköğrenime ilişkin birçok doğrudan ve dolaylı etkiye sahip uygulama kullanılmaktadır. Tipi veya yoğunluğu uygulayıcısının refah rejimi tipolojinde göre farklılık gösteren söz konusu sosyal politikaların temel gayesi yükseköğrenime geçişin teşvik edilmesi ve yoksulluk gibi dezavantajlar sebebiyle üniversite eğitimine ulaşamayan fertlerin desteklenerek yükseköğrenime dâhil edilmesi olarak verilebilecektir.

Kendisini anayasasında sosyal devlet olarak tanımlayan; bu insani doğrultuda politika üretme gayretinde olan Türkiye yükseköğrenime adil ulaşımın teşvik edilmesi için birçok sosyal politikayı hayata geçirmiş ve geçirmeye devam etmektedir. Üniversite öğrencilerine doğrudan veya dolaylı etki eden çeşitli sosyal politikalar uzun yıllardır farklı yoğunluklarda uygulanmakla birlikte anılan sosyal politikaların üniversite

“*Asgari Yaş Sözleşmesi*” ni 1973 tarihinde yürürlüğe koymuştur. Bu sözleşmede çalışma yaşı “...belirlenen asgari yaş sınırı, zorunlu öğrenim yaşının bittiği yaşın, altında ve her halükarda 15 yaşın altında olmayacaktır...” ibaresi açık bir şekilde çalışma edimini zorunlu öğrenimin tamamlanması ile ilişkilendirmektedir. Son olarak AB nezdinde Avrupa Komisyonu tarafından 2017 yılında “*European Pillar of Social Rights*” ismi ile hayata geçirilen ve sosyal hakların tanımlanması ile tüm birlik üyesi ülkelerde refah koşullarının yükseltilmesini amaçlayan prensipler dizininin başında “*Eğitim, Öğretim ve Yaşam Boyu Eğitim*” yer almaktadır. Avrupa Komisyonu söz konusu tasnifi ile eğitimi ve ona ulaşabilmeyi en temel sosyal haklardan bir tanesi olarak işaret etmektedir.

öğrencilerinin yaşam koşulları ve refah düzeylerine etkisi üzerinde çok ciddi bir muğlaklık söz konusudur.

Şekil 30: Araştırmanın Problem İfadesi (**Kaynak:** Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Araştırmanın amacı bir problem ifadesi diyagramı ile açıklanmaya çalışılacaktır. Ülkemizde üniversite öğrencilerine yönelik farklı etki, sonuç ve yoğunluğa sahip birçok sosyal politika uygulanmasına rağmen bu politikaların kapsamlı bir tasnifine rastlanamamıştır. Bu noktada söz konusu politikaların dünyada ve Türkiye’de tasnifinin gerçekleştirilmesi çalışmanın ilk amacı olarak verilebilecektir. Anılan politikaların üniversite öğrencilerinin yaşam koşulları ve refah düzeylerine etkisi ciddi bir muğlaklıktır. Çok ciddi kamu kaynağı kullanılarak uygulanan söz konusu politikaların etkisi hususunda yapılmış bir akademik çalışmaya rastlanamamıştır. Günümüz dünyasında hayat pahalılığının giderek artması öğrencilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamakta KYK yurtlarının tercih edilmesini doğurmuş; ancak sınırlı kontenjanlar sebebiyle yetersizlik tartışmaları ortaya çıkmıştır. Üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların temel amaçlarından olan yükseköğrenime geçiş ve devamın teşvikine etki hususunda kapsamlı bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Son olarak TÜİK tarafından uygulanan ve Türkiye’de fertlerin gelir ve yaşam koşullarının ölçüldüğü “*Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*” metodolojisi sebebiyle yurtlarda ikamet eden üniversite öğrencilerine uygulanmamakta; bu kitlenin refah düzeyleri ve yaşam koşulları hakkında bilgiye ulaşılamamaktadır.

TÜİK GYKA Türkiye sınırları içinde bulunan tüm yerleşim yerlerinde hanelerde yaşayan tüm hane halkı fertleri kapsama alınmıştır. Ancak çalışmada kurumsal nüfus olarak tanımlanan üniversite yurtları, misafirhane, çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, huzurevi, özel nitelikli hastane, hapishane, kışla ve ordu evlerinde yaşayanlar kapsam dışı tutulduğu görülmektedir. Kurumsal olmayan nüfus ise *“Kurumsal Olmayan Nüfus Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane), huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapishane, kışla vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfustur. Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus Kurumsal olmayan nüfus içerisindeki 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus”* olarak tanımlanmaktadır (TÜİK, 2021: 10).

Çalışma kapsamında gerçekleştirilecek alan araştırması ile problem ifadesi diyagramında detaylı bir şekilde yer verilerek tespit edilen eksiklikler/boşlular ortaya çıkartılacak/doldurulacaktır. Araştırma sayesinde Türkiye’de çeşitli kamu kurumları tarafından üniversite öğrencilerine yönelik uygulana doğrudan veya dolaylı etkiye sahip sosyal politikaların tasnifi yapılarak onların refah düzeyleri ve yaşam koşulları üzerindeki etkisi ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın önemi tam da bu noktada net bir şekilde görülebilecektir. 2021 yılı itibariyle Türkiye nüfusunun yaklaşık %10’una karşılık gelen üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların etkinliği ve problemli alanlara müdahale edilmesi hem toplumsal refahın sağlanmasında önemli bir adım hem de milyarlarca liralık kaynağın daha efektif bir şekilde kullanılmasını sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Özellikle bu kitle içerisinde KYK yurtlarında ikamet eden ve resmi istatistiklerde gelir ve yaşam koşullarına ilişkin verisi bulunmayan kitlenin de alan araştırmasında yer alması önemli bir kazanım olarak görülmektedir.

Alan araştırmasının problem ifadesinde yer verilen eksiklikleri gidereceği ve bu alandaki belirsizliği ortadan kaldırarak daha etkin ve etkili sosyal politikaların hayata geçirilmesinde başvurulabilecek bir *“kaynak”* olabilecek potansiyeli barındırdığı düşünülmektedir.

Gerçekleştirilen alan araştırmasının temel amacı; Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların onların refah düzeyleri ve gelir yaşam koşullarına etkisini ölçmektir. Bu kapsamda çalışma Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi özelinde uygulanmıştır. Ancak üniversitenin öğrenci profili, üniversiteyi tercih eden öğrencilerin gelmiş olduğu iller göz önüne alındığında göz önüne alındığında alan araştırması sonuçlarının Türkiye’yi temsil edebilecek potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H₁: Üniversite öğrencilerine sağlanan burs veya kredi imkânları öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

H₂: Üniversite öğrencilerine sağlanan KYK yurtlarında barınma imkânı öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

H₃: Üniversite öğrencilerine sağlanan yemek yardımı öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

H₄: Yükseköğrenimin devlet tarafından finanse edilmesi öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

H₅: Genel olarak üniversite öğrencilerine yönelik sosyal transfer harcamaları öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

H₆: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “*Burs Alacaklar Adil bir şekilde eşit şartlarda belirlenir*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₇: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “*Bursun miktarı fiziksel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₈: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “*Bursun miktarı sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₉: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “*Bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₁₀: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “*KYK yurdunda kalmasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₁₁: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “*KYK yurdunda çıkartılırsam üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₁₂: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “*Genel anlamda üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar yeterlidir*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır

H₁₃: Öğrencilerin, istihdamda olup SGK’ya kayıtlılık durumuna göre “*Burs veya kredi alacak öğrenciler daha iyi şekilde belirlenebilir*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₁₄: Öğrencilerin, son bir ay içerisinde iş aramak durumuna göre “*Burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₁₅: Öğrencilerin, üniversiteden yemek yardımı alma durumuna göre “*KYK yurt imkânı ve kapasitesi yeterlidir*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

H₁₆: Öğrencilerin, üniversiteden yemek yardımı alma durumuna göre “*Barınma ihtiyacımı karşılarken maddi anlamda zorluk çekiyorum*” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Üniversite öğrencilerine devlet tarafından sunulan sosyal politikaların öğrencilerin refah düzeyleri ve yaşam koşullarının etkisini ölçebilmek adına bir anket geliştirilmiştir.²⁹ Anket nerdeyse tüm bilim dallarında kullanılan, sosyal bilimlerde ise özellikle en sık faydalanan veri toplama yönetimi olarak işaret edilmektedir. Belirli bir konuda belirlenmiş hipotezlere veya sorunlara bağlı olarak bir evren veya örnekleme oluşturan kaynak kişilere sorular yönetmek suretiyle sistemli veri toplama tekniği şeklinde verilmektedir. Bu araştırma türü doktora tez çalışmasının hedeflediği doğrultu ile uygun olarak belirli konularda kişilerin görüşlerini almak için en uygun araştırma yöntemi olarak gösterilmektedir (Aslan ve Uyar, 2018: 63).

Küresel etkisi devam eden COVID-19 salgını sebebiyle söz konusu anket deney grubuna sanal ortam üzerinden uygulanmıştır. Yine deney grubuna ulaşılabilirliğin artırılması ve özellikle istihdamda olan deney grubuna anketin ulaştırılabilmesi bu suretle teşvik edilmeye çalışılmıştır. Sanal ortamda “*Google Formlar*” kullanılarak 27.10.2021 tarihinde başlanılan çalışma 27.11.2021 tarihinde tamamlanmıştır.

Doktora tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen alan araştırması nicel araştırma yöntemi üzerine kurgulanmıştır. Nicel özelliklere sahip araştırmalar ve nicel veriler hem sayım hem de ölçeklemenin bir arada kullanıldığı araştırmalar olarak verilmektedir. Ölçüm verileri sayıya dönüştürerek analize uygun hale getirmektedir. Ölçüm bu noktada “*kemikleşmiş tutumları besleyen*” bir rol üstlenmektedir. Bu noktada sayma ve ölçme ölçümün kemikleşmiş parçaları iken ölçülen de değişken olarak gösterilmektedir. Bu noktada değişken nicel araştırmanın merkezini meydana getirmektedir (Punch, 2016: 58).

Nicel araştırma yöntemi kullanılan alan araştırmasının araştırma türü ise tarama araştırmasıdır. Tarama araştırması; incelenen konuya ilişkin olarak katılımcıların

²⁹ İlgili anket formu için bkz: Ek-1.

görüşlerinin tespit edildiği veya araştırma konusunda ilgi, davranış, tutum gibi özelliklerinin belirlendiği diğer araştırma türlerine göre genellikle daha yüksek katılım gerçekleştirilen örneklem üzerinde yapılan araştırmalarda kullanılmaktadır (Demirel, 2018: 107-108). Bu araştırma türü “*ne, nerde, ne zaman ve ne sıklıkta*” gibi sorulara cevap üretilecek araştırmalarda tercih edilmektedir. Bir diğer deyişle mevcut durumun fotoğrafının çekilmesi bu araştırma türü bir nevi betimleme aracı vazifesi de görmektedir. Geniş kitlelerin görüşlerinin betimlenilmesi sebepler ile ilgilenmemekte; evrenin temsilini sağlayacak örneklem seçimi, veri toplamanın sorulara verilen cevaplardan meydana gelmesi ve verilerin örneklemden toplanması şeklinde üç temel özelliği olduğu aktarılmaktadır (Robson, 2015: 99). Tarama araştırmaları örneklemden elde edilen veriler suretiyle evren hakkında tahmin yürütme, genellemeler yapma ve kanaat sahibi olmak amacına dayanmaktadır. Bir diğer deyişle bu araştırma türü ana kütleyi temsil eden çok sayıda katılımcı suretiyle gerçekleştirilmektedir. Söz konusu genelleme sağlanmasında soruların tüm katılımcılara aynı şekil ve koşullarda yöneltilmesi oldukça önemlidir. Bununla birlikte çalışmanın özünde doğrulayıcı faktörleri de barındırması sebebiyle sabit desen araştırmalarının varlığından da söz edilebilecektir. Araştırmacı sabit desen çalışmalarında daha çok doğrulayıcı bir görev yürütmektedir. Uygulanan anketin türü açısından modern anket yönetimi tercih edilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere modern anket türünün tercihi COVID-19 salgının sebep olduğu zorunluluk ve araştırmaya katılımın artırılması amacıyla sağlanmıştır. Anket türleri tasnifine göre modern türün “internet” tipi anketi kullanılmıştır. Anketin içeriğinin oluşturulması sürecinde ise; eleştirel kaynak incelemesi yapılmış, araştırma hipotez ve soruları bu kapsamda meydana getirilmiş ve soru formu ortaya çıkartılmıştır. Anket soruları liste soru tipi, yarı açık uçlu sorular ve likert ölçeği soru türlerinden meydana getirilmiştir (Coşkun, vd., 2019: 83-100, 141).

Anket soruları kurgulanırken birçok soru gerçekleştirilen literatür taraması/eleştirel tarama sonucunda çıkarımsal olarak üretilirken öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikaların üniversiteye kayıt ve devama etkisi hususunda yöneltilen sorular “*Öğrenci Adaylarının Tercih Ettikleri Programlara Kayıt Yaptırmama Nedenleri ve Yeniden Yapılandırma: Pamukkale Üniversitesi Araştırması* (Yılmaz ve Karadeniz, 2011)” ile üniversite öğrencilerine sağlanan beslenme yardımının yeterliliği ve gıda güvenliğine ilişkin sorular ise “*Still Hungry And Homeless In College* (Goldrick-Rab, vd., 2018)” kaynağındaki sorulardan faydalanılmıştır.

Anket toplam dört bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde (1-19. sorular) öğrencilerin demografik özelliklerinin belirlenmesi için sorular ile birlikte akademik başarı düzeylerinin ölçülmesi için not ortalamaları, ikamet yerleri, anne ve babalarının işteki durumlarına ilişkin sorular yer almaktadır. Yine refah üzerinde önemli bir gösterge olan ebeveynlerin işteki durumları üzerinde de çeşitli analizler gerçekleştirilmiştir. Ekonomik anlamda bağımlı bir nüfus olan üniversite öğrencilerinin gelirlerinin büyük çoğunluğunun aileleri tarafından sağlandığı göz önüne alındığında bahsi geçen soruların gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Anketin ikinci bölümü (20-28. sorular) katılımcıların sunulan sosyal politikalardan faydalanıp faydalanmadıklarına ilişkin analizlerin yapılacağı bölümdür. Bu bölümde katılımcılara burs, kredi, yemek ve barınma imkânlarından haberdar olup olmadıklarına ilişkin sorularda yöneltilmiştir. Üçüncü bölüm (29-41. sorular) katılımcıların ve hanelerinin gelir ve harcama düzeyleri, katılımcıların işgücüne katılma durumları, eğer istihdam ediliyorlarsa çalışma koşulları ve iş arama teşebbüslerinin belirlenmesine ilişkin soruları kapsamaktadır. Bu bölüm burs ve kredilerin gelir içerisindeki oranı ile harcamaları karşılayıp karşılamadığına ilişkin analizlerin gerçekleştirilmesinde oldukça önemlidir. Anketin son bölümünde Likert ölçeği kullanılmıştır. Daha geçerli olması açısından yedili ölçeğin kullanıldığı bölümde öğrencilerin devlet tarafından sunulan sosyal politikaların yeterliliği, politikalara olumlu veya olumsuz yaklaşımları/tepkileri ve ilgili sosyal politikaların refah düzeylerine etkisi ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Yine bu bölümdeki sorular vasıtası ile öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikaların öğrenime devamına etkisi hususunda analizlerde gerçekleştirilebilmiştir. Araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirlik testi olarak da bilinen Cronbach's Alpha değeri 0,818 olarak tespit edilmiştir.

4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Gerçekleştirilen alan araştırmasının evrenini Türkiye'de açık öğretim ve uzaktan öğretim programları haricinde, üniversitelerde ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Türkiye'de 2020-2021 yükseköğretim istatistiklerine göre 931.488'i ön lisans düzeyinde, 2.435.303'ü lisans düzeyinde aktif şekilde öğrenim gören öğrenci olduğu görülmektedir.³⁰

³⁰ Detaylı bilgi için bkz: <https://istatistik.yok.gov.tr/>.

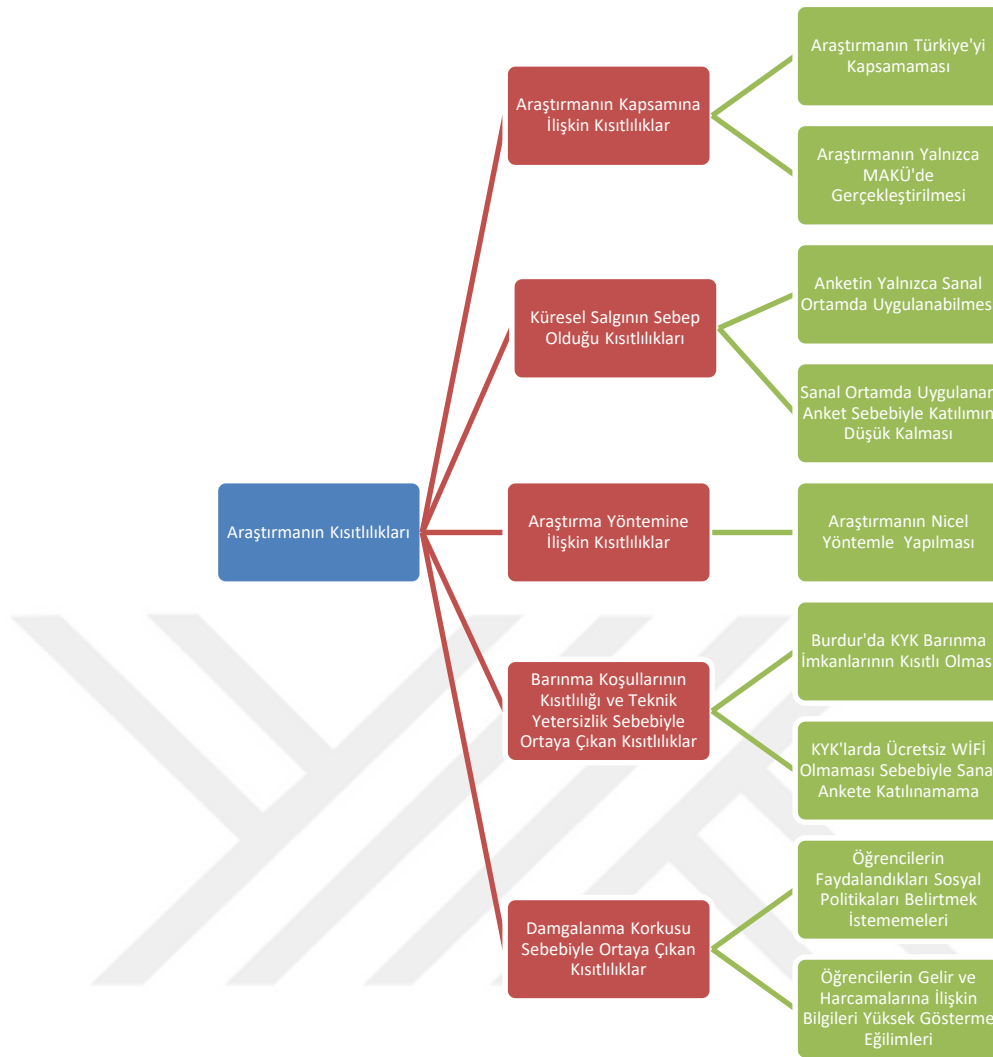
Yukarıda yer verilen istatistikler ideal evreni işaret etmektedir. Ana kütle olarak da bilinen gerçekçi evren ideal evrenin belirli ölçütlerde daraltılarak araştırılabilir duruma getirilmiş hali olarak tanımlanmaktadır (Coşkun, vd., 2019: 157). Özellikle salgın döneminde alan araştırmasının gerçekleştirilebilmesi için gerçekçi evren tasnifi kullanılmıştır. Bu noktada araştırmanın örneklemini onun uygulama noktası olan Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde öğrenim gören önlisans ve lisans düzeyindeki öğrenciler olarak verilebilecektir. 2021-2022 Güz dönemi istatistiklerine göre Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde 11.836 önlisans ve 17.542 lisans öğrencisi olmak üzere toplam 29.378 fert öğrenim görmektedir.³¹ Araştırmanın örneklemini 2909 üniversite öğrencisinden meydana gelmektedir. Araştırmanın örneklemini Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencilerinin yaklaşık %10'una karşılık gelmektedir.

Çalışmanın örneklem tekniği ise olasılığa dayalı olmayan örnekleme tekniklerinden kolay örnekleme olarak tercih edilmiştir. Kolay örnekleme tesadüfi olmamakla birlikte, ankete cevap veren herkesin araştırmaya dâhil edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu teknik en kolay bulunan deneğin en ideal olduğu kanısından hareketle örneklemin arzu edilen büyüklüğüne kadar devam eden araştırma sürecini içermektedir. Özellikle sanal yöntem ile kullanılan anketlerde sıklıkla tercih edildiği aktarılan bir başka bilgidir (Coşkun, vd., 2019: 168; Haşioğlu, vd., 2015: 20).

4.4. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırma ideal ve gerçekçi evreni temsil edebilme yeterliliğine sahip olsa da farklı türden sınırlılıkları da bünyesinde barındırmaktadır. Üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların onların refah düzeyleri ve yaşam koşullarına etkisinin ölçüldüğü alan araştırmasının kısıtlılıklarının genel itibarıyla dörde ayrılabilir.

³¹ Detaylı bilgi için bkz: <https://birim.mehmetakif.edu.tr/bys/>.

Şekil 31: Araştırmanın Kısıtlılıkları (**Kaynak:** Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Gerçekleştirilen araştırmanın kısıtlılıkları tasnif edilerek beş temel başlığa ayrılmıştır. Bunlardan ilki araştırmanın kapsamına ilişkin kısıtlılıktır. Araştırma her ne kadar ideal ve gerçekçi evreni temsil edebilecek yeterlilik/güvenilirliğe sahip olsa da yalnızca Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde uygulanmıştır. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinin öğrenci portföyü incelendiğinde üniversitenin Akdeniz Bölgesi illeri yoğunluklu yapısının yanında neredeyse tüm illerden öğrencilerin öğrenim gördüğü bir üniversite olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yine de bu kapsamda gelecekte yapılacak çalışmalar için tüm ülkede farklı üniversite ve illerde uygulanacak veya tüm bölgeleri eşit bir şekilde temsil edebilecek bir örneklem kullanılması tavsiye edilmektedir.

İkinci kısıtlılık tasnifi 2022 yılı itibariyle insan hayatı üzerindeki etkileri halen devam eden COVID-19 olarak verilebilecektir. Toplum ve birey sağlığı için araştırmaya katılan fertler ile temanın en az seviyede tutulmasının en doğru tercih olacağı varsayılarak modern anket türlerinden olan sanal anket tercih edilmiştir. “Google

Anketler” üzerinde gerçekleştirilen araştırmaya katılımın bu sebeple yüz yüze uygulamaya göre düşük kaldığı söylenebilecektir. Anket türünün tercihi sebebiyle araştırmaya katılımın bir nebze düşük kaldığı bilinse de kağıt israfının önlenerek ekolojik farkındalığa katkı sağlandığı düşünülmektedir.

Araştırma yöntemi nicel desen olarak belirlenmiştir. Verilerin sayılara dönüştürülerek karşılaştırma ve ilişki analizlerinin yapıldığı bu desen araştırılan sosyal sorun hakkında bir çerçeve sunmaya imkân tanırken; sunulan çerçevenin içeriğini dolduracak derinlemesine analizler ise mülakat veya yüz yüze görüşmeler sayesinde gerçekleştirilebilecektir. Bu kapsamda gerçekleştirilen çalışmaya yönelik nitel araştırmalarında yapılmasının gerek akademik anlamda gerekse öğrencilerin refah düzeylerinin yükseltilmesinde oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir.

Barınma koşullarının kısıtlılığı ve teknik yetersizlikler KYK yurtlarına ilişkin bir kısıtlılık olarak gösterilebilecektir. Burdur ilinde üniversite öğrencilerinin barınma ve beslenme ihtiyaçlarına cevap veren toplam yedi adet KYK yurdu bulunmaktadır. Bu yurtlardan iki tanesi Bucak ve Gölhisar ilçelerinde iken diğer beş tanesi merkez ilçede yer almaktadır. 2021 yılı güz dönemi itibariyle bu yurtların toplam kapasitesi 4567 olarak verilmektedir.³² KYK yurtlarında ikamet eden üniversite öğrencilerinin TÜİK tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda kapsama dâhil edilmeleri yapılan tez çalışmasının ana gerekçelerinden bir tanesini oluştururken Burdur ilinde KYK imkânının tüm üniversite öğrencilerinin yaklaşık %14’ünü kapsadığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar KYK imkânının sınırlılığı çalışmaya bir kısıtlılık olarak etki etse de gerçekleştirilen alan araştırması kapsamında ulaşılan ve Burdur ilinde KYK yurdunda ikamet eden öğrenci sayısının 850 olduğu göz önüne alındığında bu kısıtlılığın etkisinin çalışmanın temsil gücünü/güvenilirliğini etkilemeyeceği kanısına ulaşılmaktadır.³³ KYK yurtları açısından bir diğer teknik yetersizlik ücretsiz WI-FI olanağının olmaması olarak gösterilebilecektir. Fakülte, yüksekokul veya meslek yüksekokullarında üniversite öğrencilerine ücretsiz WI-FI ile internet erişimi “*Eduroam*” sistemi ile sağlanmaktadır. Ancak KYK yurtlarında bu veya buna benzer bir ücretsiz internet erişimi bulunmakla birlikte teknik anlamda sağlıklı bir bağlantı sağlanamadığı kamuoyu nezdinde

³² Detaylı bilgi için bkz: <https://kygm.gsb.gov.tr/YurtMudurlukleri>.

³³ 2021 yılı verilerine göre Burdur ilinde faaliyet gösteren KYK yurtlarında ikamet eden öğrenci sayısı 4567’dir. Alan araştırmasında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Öğrencisi olup KYK yurtlarında ikamet eden 850 öğrenciye ulaşılmıştır. Bu sayı KYK yurdunda kalanların yaklaşık %19’unun çalışmaya dâhil edildiğini göstermektedir.

tartışılmaktadır. Cep telefonlarından internete erişimi çeşitli sebeplerden dolayı sağlayamayan öğrenciler söz konusu teknik yetersizlik sebebiyle ankete katılım sağlamakta güçlük çekmişlerdir.³⁴

Çalışmanın bir diğer kısıtlılığı katılımcıların damgalanma korkusuna ilişkindir.³⁵ Araştırma ve araştırmacı etik anlamda katılımcıların kişisel bilgilerini saklı tutmayı taahhüt altına almış olsa da sosyal politikalardan yararlanan öğrencilerin bir kısmı söz konusu algı sebebiyle ankete katılmayı reddetmiş; bazı öğrenciler ise aynı algı sebebiyle özellikle hane ve fert gelir/harcamalarını daha yüksek gösterme eğilimi göstermişlerdir. Bu noktada çalışma ile ortaya çıkartılacak gelir ve yoksulluk analizlerinde söz konusu algı ve davranışlar göz önüne alınmalıdır. Bununla birlikte Burdur ilinin büyükşehir olarak sınıflandırılmaması buna bağlı olarak hayatın büyükşehirlere nazaran daha yaşanılabilir ve ucuz olması son kısıtlılık olarak verilebilecektir.

4.5. Araştırma Verilerinin Toplanması, İşlenmesi ve Çözümlemesi

Araştırma verileri hazırlanmış olan anket formu ile toplanmıştır. Dört bölüm olarak tasarlanan anketi gerek salgın koşulları gerekse ekolojik farkındalık sebebiyle sanal ortamda gerçekleştirilmiştir. Dört bölümden meydana gelen ankete 2900 öğrenci katılmış gerçekleştirilebilir evrenin yaklaşık %10'u araştırma ile temsil edilmiştir. Araştırmaya katılmak istemeyen öğrencilerin gerekçeleri ise genel olarak internete erişimlerinin olmaması/sınırlı olması ve damgalanma algısı sebebiyle araştırmaya katılım göstermek istememeleri şeklinde verilebilecektir.

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin verdikleri cevaplar istatistiksel paket programına veri olarak girilmiştir. Söz konusu veriler frekans analizleri, çapraz tablolar ve çeşitli ilişki analizlerine tabi tutulmuştur. Bununla birlikte hane ve birey gelirleri üzerinden yoksulluk hesapları da gerçekleştirilmiştir.

³⁴ Söz konusu dönüt ankete davet edilen ve KYK yurtlarında ikamet eden birçok öğrenciden alınmış; ankete cevap olarak mail suretiyle KYK yurtlarında ücretsiz internete ulaşımın eksikliği/yetersizliğinin de çalışmada vurgulanması talep edilmiştir.

³⁵ Damgalama bireylerin kendilerini farklı kılan ve başkalarının gözünde değersizleştiren, onları düşük bir konuma yerleştiren bir özelliğe sahip olma, sahip olunmama da çeşitli faktörler sebebiyle bu şekilde hissetme veya kendisini bu şekilde konumlandırma olarak tanımlanabilecektir. Bazı noktalarda utanma duygusu ile de özleştirilen edim hakkında detaylı bilgi için bkz: *Davuthan Günaydın, Yoksulluk Damgalama ve Utanma: Sosyal Yardım Ağı Çerçevesinde Bir Araştırma, 2020.*

4.6. Araştırma Bulguları

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi lisans ve ön lisans öğrencilerine uygulanan alan araştırmasının sonuçları; demografik bulgular, sağlanan sosyal politikalardan faydalanma durumları, yoksulluk durumları ve yoksullu-sosyal politika ilişkisi, istihdam durumları ve istihdamda olanları çalışma koşulları ile uygulanan sosyal politikalara dair görüşleri şeklinde tasnif edilerek verilmiştir.

4.6.1. Demografik Bulgular

Alan araştırmasına katılan üniversite öğrencilerinin yaş durumları, cinsiyet grupları, medeni durumları, öğrenim programları, öğrenim türleri, not ortalamaları, ikamet durumları, hane kişi sayıları ve anne-babalarının hayatta olup olmamalarına ilişkin bulgular bu bölümde incelenecektir. Alan araştırmasının demografik bulgularının analizi sayesinde örneklemin refah ve yaşam koşullarının genel hatları çizilebilecektir.

Tablo 29: Demografik Bulgular

<i>Cinsiyet Durumu</i>		
Ön Lisans	N	Geçerli Yüzde (%)
Erkek	620	37,5
Kadın	1033	62,5
Lisans	N	Geçerli Yüzde (%)
Erkek	469	37,3
Kadın	787	62,7
<i>Yaş Ortalaması</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Ortalama Yaş
Yaş Ortalaması	620	20,17
Ön Lisans (Kadın)	N	Ortalama Yaş
Yaş Ortalaması	1034	20
Lisans (Erkek)	N	Ortalama Yaş
Yaş Ortalaması	469	21,30
Lisans (Kadın)	N	Ortalama Yaş
Yaş Ortalaması	787	20,66
<i>Medeni Durum</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evli	8	1,3
Bekâr	610	98,4
Boşandı	2	0,3
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evli	16	1,5
Bekâr	1011	97,9
Boşandı	2	0,3
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evli	14	3
Bekâr	454	96,8
Boşandı	1	0,2
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evli	16	2

Bekâr	767	97,5
Boşandı	4	0,5
Öğrenim Türü		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Normal Öğretim	473	76,3
İkinci Öğretim	147	23,7
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Normal Öğretim	746	72,2
İkinci Öğretim	287	27,8
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Normal Öğretim	417	88,9
İkinci Öğretim	52	11,1
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Normal Öğretim	689	87,5
İkinci Öğretim	98	12,5
Not Ortalaması		
Ön Lisans (Erkek)	N	Not Ortalaması
Not Ortalaması	488	2,92
Ön Lisans (Kadın)	N	Not Ortalaması
Not Ortalaması	781	3,07
Lisans (Erkek)	N	Not Ortalaması
Not Ortalaması	371	2,92
Lisans (Kadın)	N	Not Ortalaması
Not Ortalaması	538	3,09
İkamet Durumu		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
KYK Yurdu	104	16,8
Özel Yurt	89	14,4
Kendi Evi	54	8,7
Kira	340	54,8
Yakını veya Ailesinin Evi	33	5,3
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
KYK Yurdu	223	21,6
Özel Yurt	234	22,7
Kendi Evi	67	6,5
Kira	465	45
Yakını veya Ailesinin Evi	44	4,3
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
KYK Yurdu	148	31,6
Özel Yurt	37	7,9
Kendi Evi	46	9,8
Kira	218	46,5
Yakını veya Ailesinin Evi	20	4,3
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
KYK Yurdu	305	38,8
Özel Yurt	105	13,3
Kendi Evi	38	4,8
Kira	296	37,6
Yakını veya Ailesinin Evi	43	5,5
Hane Kişi Sayısı (Aile)		
Ön Lisans (Erkek)	N	Ortalama Hane Kişi Sayısı
Hanede Yaşayan Kişi	620	4,23
Ön Lisans (Kadın)	N	Ortalama Hane Kişi Sayısı
Hanede Yaşayan Kişi	1029	4,49
Lisans (Erkek)	N	Ortalama Hane Kişi Sayısı
Hanede Yaşayan Kişi	466	4,25
Lisans (Kadın)	N	Ortalama Hane Kişi Sayısı
Hanede Yaşayan Kişi	785	4,37

<i>Ebeveynlerin Durumu</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Her İkisi de Hayatta	586	94,5
Anne Vefat-Baba Hayatta	8	1,3
Baba Vefat-Anne Hayatta	26	4,2
Her İkisi de Vefat	-	-
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Her İkisi de Hayatta	973	94,2
Anne Vefat-Baba Hayatta	11	1,1
Baba Vefat-Anne Hayatta	43	4,2
Her İkisi de Vefat	6	0,6
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Her İkisi de Hayatta	447	95,3
Anne Vefat-Baba Hayatta	3	0,6
Baba Vefat-Anne Hayatta	17	3,6
Her İkisi de Vefat	2	0,4
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Her İkisi de Hayatta	735	93,4
Anne Vefat-Baba Hayatta	8	1
Baba Vefat-Anne Hayatta	41	5,2
Her İkisi de Vefat	3	0,4

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Eğitim ve eğitime ulaşma en temel sosyal haklardan bir tanesi olarak görülmektedir. “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”’nden “Avrupa Konseyi Ekonomik ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi”’ne kadar temel insan haklarını tanımlayan kabul edilmiş başlıca kaynaklar eğitime ulaşmada cinsiyet ayırmaksızın herkesin sahip olduğu hak tanımlaması yapılmaktadır. Marshall, eğitim ve ona ulaşmayı temel bir insan hakkı/yurttaşlık hakkı olarak tanımlarken bu varsayımını ise eğitimin çıktılarına dayandırmaktadır. Marshall’a göre eğitim geleceğin bireylerini şekillendirmektedir. Eğitim hakkı bir çocuğun okula gitmesinden ziyade gelecekteki bireyleri şekillendiren temel bir olgudur. Bu noktada işaret edilen cinsiyet ve yaş ayırımı olmaksızın tüm fertlerin menfaatlerine ilişkin bir olgunun varlığıdır. Eğitim medeni/sosyal/siyasal haklardan faydalanabilmek için temel şartlarından bir tanesi olarak gösterilmekte; cinsiyet ve yaş gibi değişkenlerin bu temel hakka erişimde kesinlikle bir engel oluşturmayaacağı vurgulanmakta hatta sosyal devletin taahhütlerinden yola çıkılarak dezavantajlı gruplar için pozitif ayrımcılık uygulanması gerektiği ifade edilmektedir (İnan ve Demir, 2018: 340; Marshall, 1950: 420-425; Czarnecki, vd., 2021: 2154).

Çalışmaya katılanların 1820 kişinin %62,6’sini kadınlar, 1089 kişi ile %37,4’sini erkekler meydana getirmektedir. Türkiye’de 2020 yılı verilerine göre ön lisansta öğrenim gören kadın sayısı 1.526.121 iken erkek sayısı 1.476.843 olarak gerçekleşmiştir. Ön lisans düzeyinde kadınların küçük bir fark ile daha fazla yer aldığı görülmekte; lisans düzeyinde öğrenim gören kadın sayısının 2.119.610 erkek sayısının ise 2.419.316 bunun tersinin

gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Araştırmanın örneklemini olan Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde ön lisans düzeyinde öğrenim gören kadın sayısı 5450 erkek sayısı 5449; lisans düzeyinde ise kadın öğrenci sayısı 9452; erkek öğrenci sayısı 9157 olarak verilmektedir (YÖK İstatistik, www.istatistik.yok.gov.tr., E.T. 10.12.2021).

Bununla birlikte alan araştırması örnekleminin evreni temsil kapasitesi de oldukça önemli bir ayrıntıdır. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesini tercih eden öğrencilerin gelmiş oldukları iller anılan konu hakkında bilgi verecektir.

Tablo 30: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İllere Göre Öğrenci Sayıları (İlk 10 İl Bazında)

Öğrencinin Geldiği İl	Gelen Toplam Öğrenci Sayısı
Burdur	3302
Antalya	2592
Denizli	1502
Isparta	1463
Konya	1232
Afyonkarahisar	1208
Muğla	894
Aydın	727
Manisa	683
Hatay	666

Kaynak: www.birim.mehmetakif.edu.tr/bys/default.aspx., E.T. 14.12.2021

Üniversitenin en fazla tercih edildiği 10 il incelendiğinde her ne kadar Akdeniz bölgesinin ağırlıklı olduğu görülse de Ege ve İç Anadolu bölgesinden de ciddi oranda öğrenci aldığı görülmektedir. Bu perspektif ile kısıtlılıklara rağmen çalışmanın evreni temsil kapasitesine sahip olduğu söylenebilecektir.

Alan araştırmasına katılımda kadın öğrencilerin ağırlıklı olduğu görülse de Türkiye’de kadın-erkek öğrenci sayıları karşılaştırıldığında kadınların yükseköğrenime ulaşmaya ilişkin ciddi bir dışlanma/dışsallaştırma ile karşılaşmadıkları; lisans ve ön lisans düzeyinde kadın-erkek cinsiyet açığının yıllar içerisinde kapandığı ifade edilmektedir. Özellikle 2010 yılından itibaren yeni üniversiteye yeni kayıtlarda kadın oranının %50’nin üzerine çıkması ve ön lisans düzeyinde kadınların erkeklerden daha fazla oranda yer alması Türkiye’de yükseköğrenime erişimde cinsiyet eşitsizliğinin büyük ölçüde ortadan kalktığı görüşünü desteklemektedir. Bu kanıyı Türkiye’de kadınların yükseköğretimdeki yerini %48 olarak tespit eden araştırmalar da desteklemektedir (Seskir, 2017: 331; Sezgin, vd., 2018: 87; Hauschildt, vd., 2021: 52).

Örneklemin yaş ortalamasına bakıldığında ön lisans ve lisans düzeyinde 20 olduğu görülmektedir. Cinsiyetler arasında da kayda değer bir farklılığın yer almadığı

anlaşılmaktadır. Ancak lisans öğrenim türünde örneklemin daha yaşlı olduğu dikkat çekmiştir. Ortalama yaşın 20 olması Türkiye’de eğitim sistemi ile alakalıdır. Türk eğitim sistemi içerisinde örgün eğitim ilköğretim ve lisenin zorunlu olduğu bir sistemdir. Buna göre ilköğretim; *“dört yıl süreli ve zorunlu ilkokul ile dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşan bir Milli Eğitim ve Öğretim Kurumudur. Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter.”* Zorunlu olan lise; *“...ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar... Sistem, 14-17 yaş grubu gençleri bir alana/mesleğe ve/veya yükseköğretime hazırlayacak biçimde yapılandırılmıştır.”* Şeklinde tanımlanmaktadır. “4+4+4” şeklinde de bilinen sistem ile bir genç ortalama 18 yaşında zorunlu öğretimini tamamlayarak yükseköğrenime geçiş hakkı kazanmaktadır. Programına göre en az 2 en fazla 7 yıl süren ³⁶ yükseköğretimde ortalama yaşın 20 çıkması beklenen bir sonuçtur. Alan araştırması ile ulaşılan ortalama yaş Birleşmiş Milletler, ILO ve UNESCO’nun genç tanımı içerisine girmektedir. OECD ülkelerinde üniversite öğrencilerinin ortalama kayıt yaşı 21.8 iken; ortalama mezuniyet yaşı ise 26 olarak verilmektedir. AB ve Federal Almaya desteği ile Hauschildt ve arkadaşları tarafından 2021 yılında yapılan *“Avrupa’da Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Durumu”* isimli araştırma ile üniversite öğrencilerinin ortalama yaşı 25 olarak saptanmış aynı çalışmada Türkiye’nin öğrenci yaş ortalaması 23,4 olarak bulgulanmıştır. Türkiye’nin kayıt ve mezuniyet yaş ortalaması anlamında OECD ülkelerinin altında olduğu ancak bu durumun bireylerin refahı açısından bir olumsuzluk teşkil etmediği düşünülmektedir. Ancak öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikalarda cömert olarak tasnif edilen İskandinav ülkelerinde özellikle de burs uygulamasının en yaygın olarak kullanıldığı Danimarka’da OECD içerisinde en yaşlı öğrenci ortalamasının görülmesi *“öğrencilere yönelik uygulanan cömert sosyal politikalar onların öğrenimde kalma süresini uzatıyor mu?”* sorusunu akıllara getirmektedir. Türkiye’de açık öğretim şeklinde alınan hizmetin önemli bir kısmının öğrencilere sağlanan indirim veya bazı haklardan ücretsiz faydalanma gibi imkânlardan faydalanmak için tercih edildiği bilinen bir gerçektir (TÜSEB, 2019: 2; UN, 2013: 1-3; Hauschildt, vd., 2021: 53; OECD, 2017: 65; Arendt, 2008: 3).

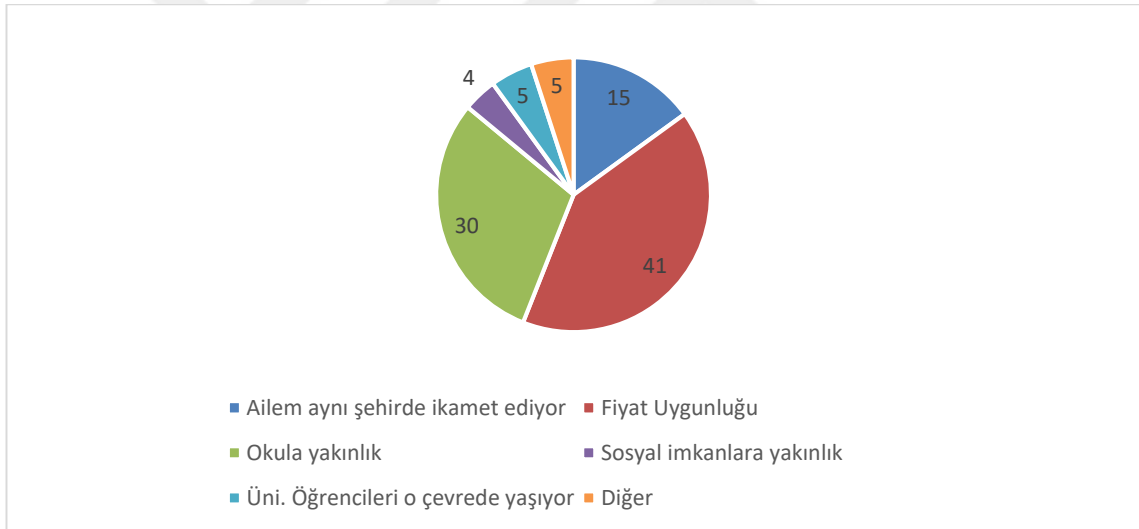
³⁶ Ön lisans programları dört yarı dönemken, lisans programları 8 yarı dönemdir. Tıp, diş ve bazı mühendislik fakülteleri 14 yarı döneme kadar çıkabilen uygulamalı öğretim sürelerine sahiptir. Bu süreler öğrencinin mezuniyet şartlarını sağlayamaması durumunda uzayabilmektedir.

Tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırmasında öğrencilerin büyük çoğunluğunun bekâr olduğu görülmekle birlikte; evli öğrencilerin lisans düzeyinde daha fazla oranda yer aldığı söylenebilir. Araştırma ile ulaşılan sonuçlarla benzer olarak Türkiye’de 15-25 yaş aralığında olan genç nüfusun yasal medeni durumlarına göre %13,7’sinin evli olduğu; genç erkeklerde bu oran %5,4 iken kadınlarda %22,4 olarak gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bu yaş grubu içerisinde hiç evlenmemişlerin oranı ise %86 olarak verilmektedir. Yine bir diğer araştırmada AB üyesi ve tam üyelik sürecinde olan ülkelerde çocuğu olan üniversite öğrencisi ortalaması %11 ve ortalama çocuk sayısı 1,9 iken Türkiye’de çocuk sahibi öğrenci oranı %5 ve ortalama çocuk sayısı 1,8 olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle üniversite öğreniminin yaygınlaşması ile birlikte evlenme yaşının yükseldiği söylenebilir (Hauschildt, vd., 2021: 55; Aysan ve Avcı, 2015: 115).

Yine alan araştırmamızda öğrenim türü açısından ön lisans düzeyinde ikinci öğretimin lisans düzeyine göre yaygınlığının daha yüksek olduğu görülmekle birlikte; lisans düzeyindeki çoğu programda ikinci öğretimin olmaması bu durumu açıklayabilecektir. Akademik başarının göstergesi olan not ortalamaları açısından bakıldığında ön lisans düzeyinde 2,99 olan ortalama; lisans düzeyinde 3 olarak ortaya çıkmıştır. Lisans düzeyinde ortalamaların daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ön lisans düzeyinde erkeklerin; lisans düzeyinde erkek ve kadınların yaklaşık aynı başarıya sahip oldukları görülmektedir. Ancak belirtmelidir ki araştırma kapsamındaki birinci sınıf öğrencilerinin not ortalamaları belli olmadığı için söz konusu ortalama değerleri birinci sınıf hariç öğrenciler üzerinden yapılan hesaplama ile ulaşılmıştır.

Öğrencilerin ikamet durumları onların yaşam koşulları ve refah düzeyleri hakkında oldukça önemli veriler sunabilecektir. Araştırmamıza göre öğrencilerin yarısına yakını Burdur ili ve ilçelerinde kiraladıkları ev/apartlarda ikamet etmekte; ardından KYK yurtları ve özel yurtlarda ikamet şekilleri ile bir yakını veya ailesinin yanında ikamet şeklinin geldiği görülmektedir. Öğrencilerin ikamet tipi tercihlerindeki faktörlere bakıldığında ise KYK yurdunda ikamet eden öğrencilerin yaklaşık %60’ının fiyat uygunluğu sebebiyle bu şekilde ikamet ettikleri; kendi evinde veya kirada oturan öğrencilerin ise çoğunluğunun okula yakınlık ve sosyal imkânlarla yakınlık sebebiyle bu türde ikameti tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum KYK yurdunda ikamet eden öğrencilerin ve ailelerinin gelirlerinin özel yurtlarda ve/veya ailelerinin yanında ikamet edenlerin gelirlerinden düşük çıkması ile de kanıtlanabilecektir. KYK yurdunun temel

tercih sebebi sağladığı ekonomik avantajdır. Öğrencilerin barınma ihtiyacının karşılanması özellikle son günlerde kamuoyu nezdinde tartışılan ve sıkı bir şekilde takip edilen bir konudur. Kiralarda fahiş fiyat artışları öğrencileri KYK yurtlarına yönlendirmektedir. Son yıllarda KYK yurt ve yatak kapasitesindeki kayda değer artışa rağmen gelen talebin karşılanmasında zorluk çekildiği görülmektedir.³⁷ Ön lisans düzeyinde KYK yurdundan faydalanma oranı %21,4 iken; lisans düzeyinde bu oran %35,2 olarak görülmüştür. Öğrencilerin ağırlıkla kiraladıkları evlerde barındıkları anlaşılmaktadır. Yine özel yurtlarda barınmanın KYK yurtlarının olmadığı ilçelerde ağırlık gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu durumda ilçelerde bulunan MYO'larda öğrenim gören öğrencilerin devlet tarafından bir sosyal politika olarak sunulan barınma imkânından lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilere nazaran daha az faydalanabildikleri; bu refah hizmetine ulaşmada öğrenim düzeylerine göre önemli bir hedefleme problemi olduğu ortaya çıkmaktadır. KYK tarafından yapılan yurtların merkez ilçe ağırlıklı olması da bu durumu açıklamaktadır.

Şekil 32: Öğrencilerin İkamet Tercih Nedenleri (%) (Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.)

³⁷ Özellikle 2021 yılı itibariyle enflasyon oranındaki artışa bağlı olarak konut kiralardaki yükseliş trendi üniversite öğrencilerinin barında ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinde KYK yurtlarına yönelmelerine sebep olmuş; birçok ilde üniversite öğrencilerinin mağdur edilmemesi adına valilikler ve il gençlik spor müdürlükleri vasıtası ile yeni barınma imkânları oluşturulmaya çalışılsa da konu kamuoyunda tartışılmaya devam etmektedir. Bkz: “Öğrenciler üniversiteye dönüşte yurt bulamayacaklar”, <https://www.milliyet.com.tr/egitim/ogrenciler-universiteye-donuste-yurt-bulamayacaklar-6465616>, E.T. 14.12.2021; KYK yurdu çıkmadığı için üniversite bırakmak., <https://eksisozluk.com/kyk-yurdu-cikmadigi-icin-universite-birakmak--7035211>, E.T. 14.12.2021; “Üniversitelilerin 'barınma' sorunu! Evler ateş pahası”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/universitelilerin-barinma-sorunu-evler-ates-pahasi-yurtlarda-yer-yok-41886460>, E.T. 14.12.2021.

Tarafımızca tespit edilen bulgular ile benzer şekilde 2021 yılında yapılmış bir araştırma ile AB üyesi ve tam üyelik sürecindeki ülkelerde öğrencilerin %34'ünün aileleri ile birlikte ikamet ettikleri, %20 'sinin öğrenci yurtlarında ikamet ettiği, %25'inin eşi veya çocukları ile yaşadığı, %13'ün diğer kişiler ile yaşadığı ve son olarak %11'inin yalnız ikamet ettiği bulgulanmıştır. Aynı çalışmada Türkiye'de yurttan ikamet eden öğrenci oranı AB'nin ortalamasının çok üzerinde %40 olarak tespit edilmiş bu öğrencilerin %51'inin öğrenci yurt ücretlerine karşı tutumlarının olumsuz olduğu tespit edilmiştir (Hauschildt, vd., 2021: 247). Üniversite öğrencilerinin ikamet türünü belirleyen temel faktörün ekonomik uygunluk olduğu, dar gelirli öğrencilerin yurtları ekonomik olduğu için tercih ettikleri, yine özellikle birinci sınıf öğrencilerinde yurtlara daha fazla rağbet olduğu, ailenin aylık ortalama geliri ve ailenin yaşam yerinin öğrencilerin ikamet tercihlerini belirleyen diğer temel faktörler olduğu; barınma yeri olarak ev/apart tercihinde bulunan öğrencilerin ileri sınıflar olduğu farklı akademik çalışmalarda da ifade edilmektedir (Karabacak ve Sayılı, 2016).

Araştırma kapsamında hem ön lisans hem de lisans düzeyinde ortalama aile hane kişi sayısı dört kişi olarak bulunmuş; öğrencilerin ortalama %94,3'ünün anne ve babası sağ iken tüm cinsiyet ve öğrenim düzeylerinde babanın vefat etmiş olduğu durumunun ortalama %4,3 olduğu görülmektedir. Bu veri vefat etmiş sigortalının çocuklarına “*Ölüm Aylığı*” bağlanması durumu açısından önemli bir göstergedir. Hak sahibi çocuklara ölüm aylığı bağlanması 4/1-(a) kapsamında sigortalı sayılanlara; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurana kadar aylık bağlanması şartları ile düzenlenmiştir (5510 Sayılı Kanun, md. 60).

4.6.2. Gelir ve Yaşam Koşulları ile Sosyal Politikalara Ulaşabilmeye İlişkin Bulgular

Örneklemin gelir durumu, harcama bilgileri ve devlet tarafından uygulanan sosyal politikalardan faydalanmalarına ilişkin bulgular bu bölümde incelenecektir. Bu noktada üniversite öğrencilerinin hane gelir bilgileri, harcamaları (barınma/beslenme/sosyal harcama tasnifine göre), yoksulluk durumları ile öğrencilere sunulan temel refah hizmetleri olan KYK yurdunda barınma, KYK bursu, KYK kredisi ve üniversiteler tarafından sağlanan beslenme yardımından faydalanma durumları analiz edilecektir.

Tablo 31: Öğrencilerin Sağlanan Sosyal Politikalarından Faydalanma Durumları

<i>KYK Bursu Alıyor Musunuz?</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	26	4,2
Hayır	588	94,8
Aliyordum Kesildi	6	1
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	45	4,4
Hayır	975	94,4
Aliyordum Kesildi	13	1,3
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	74	15,8
Hayır	378	80,6
Aliyordum Kesildi	17	3,6
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	163	20,7
Hayır	609	77,4
Aliyordum Kesildi	15	1,9
<i>KYK Kredisi Alıyor Musunuz?</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Ortalama Yaş
Evet	102	16,5
Hayır	499	80,5
Aliyordum Kesildi	19	3,1
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	148	14,3
Hayır	868	84
Aliyordum Kesildi	17	1,6
Lisans (Erkek)	N	Ortalama Yaş
Evet	117	24,9
Hayır	319	68
Aliyordum Kesildi	33	7
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	160	20,3
Hayır	602	76,5
Aliyordum Kesildi	25	3,2
<i>KYK Yurdundan Kalıyor Musunuz?</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	103	16,6
Hayır	509	82,1
Daha önce kalıyordum	8	1,3
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	217	21
Hayır	804	77,8
Daha önce kalıyordum	12	1,2
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	146	31,1
Hayır	297	63,3
Daha önce kalıyordum	26	5,5
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	301	38,2
Hayır	461	58,6
Daha önce kalıyordum	25	3,2
<i>Üniversiteden Beslenme Yardımı Alıyor Musunuz?</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	50	8,1
Hayır	567	91,5
Aliyordum Kesildi	3	0,5

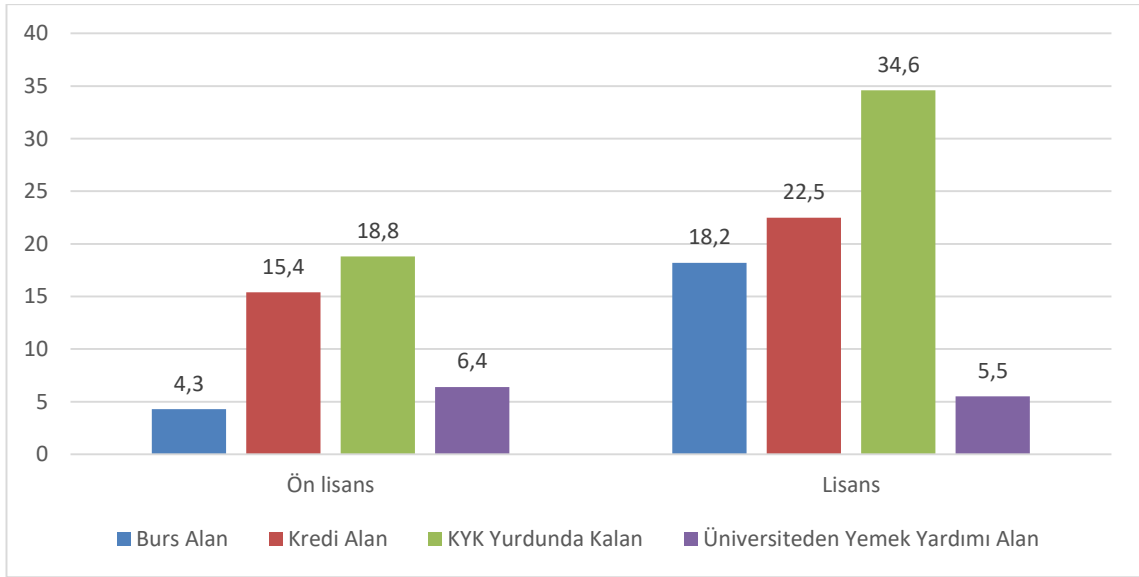
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	50	4,8
Hayır	981	95
Ahyordum Kesildi	2	0,2
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	27	5,8
Hayır	437	93,2
Ahyordum Kesildi	5	1,1
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	41	5,2
Hayır	745	94,7
Ahyordum Kesildi	1	0,1

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Türkiye’de devlet tarafından üniversite öğrencilerine sunulan temel refah hizmetleri Gençlik Spor Bakanlığı KYK Genel Müdürlüğünce sağlanan burs, kredi, yurt imkânları ve üniversiteler tarafından verilen yemek yardımı olarak verilebilecektir. Öğrencilere yönelik uygulanan ve onlara doğrudan etki eden en temel sosyal politikalardan bir tanesi şüphesiz burs uygulamasıdır. Ülkemizde Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğünce sağlanan söz konusu uygulamaya hak kazanabilmek için; çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen şartları sağlayan öğrencilerin 11 farklı kurumdan ³⁸ alınan bilgileri ile hesaplanan 10.000 puan üzerinden yapılmaktadır. ³⁹ Adayların bu değerlendirmeden elde ettikleri puanlar sıralanarak burs veya krediye hak kazananlar dijital ortamda açıklanmaktadır (<https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2441/2390/GenelBilgiler>., E.T. 15.12.2021).

³⁸ MERNİS Merkez Nüfus Bilgi Sisteminden nüfus bilgileri, Yükseköğretim Kurulundan öğrenci ve kardeş üniversite öğrencilik ve mezuniyet bilgileri, ÖSYM’den üniversiteye yerleşen öğrencilerin başarı, puan ve bölüm bilgileri, Adalet Bakanlığında öğrencinin adli sicil kaydı, SGK’dan gelir bilgileri, Gelir İdaresi Başkanlığından MTV bilgileri, Hazine Bakanlığında memur maaş bilgileri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünden tapu bilgileri, Milli Eğitim Bakanlığında İlköğretim ve Ortaöğretim kardeş bilgileri, Gençlik Spor Bakanlığında Millilik Durumu, Sağlık Bakanlığında Engel Durumu,

³⁹ Gelir Grubu 4000 puan olup bu grupta; Gelir Bilgisi, MTV ve Tapu ve Taşınmaz Bilgisi mevcuttur. Başarı Grubu 4000 puan olup bu grupta; ÖSYM alanındaki puan mevcuttur. Sosyal Durum Grubu 2000 puan olup bu grupta; ailedeki öğrenci sayısı ve anne veya babanın birinin vefat etmiş olması durumu yer almaktadır.

Şekil 33: Öğrenim Düzeylerine Göre Sosyal Politikalarından Faydalanma Durumu (Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile oluşturulmuştur).

Üniversite öğrencilerine sunulan sosyal politikalarından öğrenim düzeylerine göre faydalanma durumlarının şekil yardımı ile gösterilmesi sonucunda vurgulanan hedefleme sorunu daha net bir şekilde görülebilmektedir. Ön lisans ve lisans düzeyinde sağlanan sosyal politikalarından faydalanan kişiler açısından bakıldığında yemek yardımı hariç tüm uygulamalarda ön lisans öğrencilerinin lisans öğrencilerine göre çok daha az yararlanabildikleri; KYK tarafından sağlanan temel sosyal politikalarda hedefleme problemine bağlı olarak refah imkânlarına ulaşımında ciddi bir adaletsizlik ortaya çıktığı görülmektedir.

4.6.2.1. Öğrencilerin Burs ve Kredi İmkânından Faydalanma Durumları

Öğrenim türüne göre burstan faydalanma oranları incelendiğinde çok ciddi bir hedefleme sorunu ile karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Ön lisans düzeyinde kadın ve erkeklerin burstan faydalanma oranları ortalama %4,3 olarak gerçekleşmiş iken; lisans düzeyinde bu oran iki cinsiyet grubu için ortalama %18,2'dir. Ön lisans düzeyinde burstan faydalanmanın lisans düzeyine göre oldukça düşük olduğu bu noktada burs uygulamasının öğrenim türlerine göre hedeflemesinde ciddi anlamda göre bir adaletsizlik olduğu görülmektedir. Bu tartışmaya ek olarak genel anlamda üniversite öğrencilerinin burstan faydalanma oranının %11,2 olduğu bu oranın oldukça düşük olmakla birlikte mutlak surette “*burs tahsis kontenjanı*”nın artırılmasının gerektiği düşünülmektedir. Kredi uygulaması açısından da benzer bir durum söz konusudur. Ön lisans düzeyinde yaklaşık %15 olan krediden faydalananlar lisans düzeyinde %22 olarak gerçekleşmiştir.

Burs uygulamasındaki hedefleme sorunu kredi uygulamasında da görülmektedir. Ön lisans düzeyinde öğrenim gören öğrenciler kredi uygulamasından daha az faydalanabilmektedirler. Çalışma kapsamında KYK burs ve kredisinden faydalanmaya ilişkin ulaşılan kanılar farklı akademik çalışmalar ile de tespit edilmiştir. Buna göre bursların üniversite okuyan öğrenci sayısına göre oldukça yetersiz olduğu, öğrencilerin %5'inin burs alırken %15'inin kredi aldığı, 100 öğrenci üzerinde yapılan anket çalışması ile bursun en fazla beslenme için harcadıkları görülmüştür (Çetinkaya, 2017). Üniversite sınavını kazanıp kayıt yaptırmayan 812 kişi üzerinde yapılmış araştırmaya göre burs ve kredi imkânı sağlanırsa kayıt yaptırdım diyenlerin %46,3 olduğu başka bir çalışma ile tespit edilmiştir (Yılmaz ve Karadeniz, 2011). Burs başvuruları yüksek olsa da yemek yardımı ile mukayese ile kıyaslandığında “belki çıkar” düşüncesinin baskın olduğu dolayısıyla öğrencilerde mutlak yoksulluktan söz edilemeyeceği bulgulanmıştır (Eyüpoğlu, vd., 2015). 29 öğrenci üzerinde yapılan nitel araştırma ile öğrencilerin büyük gelir kaynaklarından ikincisinin burs ve kredi olduğu bunların ise en fazla barınma ve ulaşım için harcadığı ifade edilmektedir (Uğur, 2020). Yine özellikle bursa çok az öğrencinin ulaşabildiği niteliksel açıdan temel ihtiyaçları karşılamaya yetmeyen bir uygulama olduğu öğrencilerin bu sebeple ciddi insani sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir (Aygül, 2018). 583 öğrenci ile yapılan anket sonucunda üniversite öğrencilerinin en yaygın 5 sorunundan ikincisinin yeterli burs imkânının olmaması şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir (Yavuzer, vd., 2005). Yine nitel motife dayanan bir araştırmada katılımcıların burs ve kredilerin hedeflemesinde “hakkaniyete” ilişkin bir takım çekincelerinin olduğu; öğrencilerin bursların dağıtılmasında bir takım adaletsizliklere ilişkin şüphelerinin bulunduğu (Durusoy-Öztepe, 2018) ortaya çıkartılmıştır.

Konu ile ilgili gerçekleştirilen araştırmalarla benzer olarak tarafımızca 2909 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen alan araştırması ile yedili likert ölçeğinde yöneltilen “Bursun Miktarı Fiziksel İhtiyaçları Karşılama İçin Yeterlidir” ifadesine ortalama tepki 3,06 ile biraz katılmıyorum iken; “Bursun Miktarı Sosyal ve Kültürel İhtiyaçları Karşılama İçin Yeterlidir” ifadesine ise 2,93 ile katılmıyorum seçeneğinin tercih edildiği görülmektedir. Kredi uygulaması içinde benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Araştırma ile günümüz şartlarında üniversite öğrencilerinin insani onuruna yakışır bir hayat sürebilmeleri için gerek bu imkânın daha fazla öğrenci tarafından ulaşılabilir olması gerekse miktarının artırılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte

“*Bursu İhtiyaç Sahibi Öğrenciler Alır*” ve “*Krediyi İhtiyaç Sahibi Öğrenciler Alır*” ifadelerinde ortalama tutumun 2,6 ve 2,9 olduğu; öğrencilerin bu konudaki tutumlarının “*çok az katılıyorum*” olduğu dikkat çeken bir başka ayrıntı olmuştur.

4.6.2.2. Öğrencilerin KYK Yurtlarında Barınma İmkânından Faydalanma Durumları

Barınma en temel insan haklarından bir tanesidir. Özellikle istihdamda yer almayan ve ekonomik anlamda bağımlı üniversite öğrencilerinin barınma ihtiyaçlarının karşılanması artan sosyal riskler karşısında sosyal devletin temel vazifelerinden bir tanesi haline gelmiştir. Sağlıklı bir öğrenim görmek isteyen üniversite öğrencisinin kendisini özgür ve güvende hissedeceği, ilgi alanlarına göre kendisini geliştirme imkânı bulduğu, sosyal bir ortamın var olduğu saygı göreceği bir toplulukta bulunmasına; benliğinin kabul edildiği ve temel ihtiyaçlarının insani bir şekilde karşılandığı barınma koşullarına ihtiyaç duymaktadır. Ailesinden uzakta yaşayan ve dar gelirli hanelerden gelen öğrenciler için devlet tarafından sunulan barınma imkânlarının yükseköğrenime katılmayı belirleyen temel faktörlerden bir tanesi olarak da gösterilmesi bu imkanı gerek yükseköğrenimleşme gerekse sosyal devletin ödevi olması açısından daha da mühim hale getirmektedir (Bayrak, vd., 2021: 27; Yılmaz ve Karadeniz, 2011: 76).

Gerçekleştirilen alan araştırması sonuçlarına göre ön lisans düzeyinde KYK yurdu imkânından faydalananların oranı ortalama %18,8 iken lisans düzeyinde bu oran %34,6’dır. Ön lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin bir başka kamu refah hizmetine ulaşım problemi ortaya çıkmıştır. Anılan durum aynı zamanda bir başka sosyal politikanın hedefleme problemine işaret etmektedir. KYK yurtlarının öğrenim türlerine göre eşit ulaşılabilirliğe sahip olduğu söylenemeyecektir. KYK yurtlarının genellikle merkez kampüs dikkate alınarak inşa edilmesi; diğer ilçelere söz konusu yatırımların yeterince ulaşmaması merkez ilçe dışında öğrenim gören ağırlıklı olarak meslek yüksekokulları öğrencilerini devlet güvencesinde uygun maliyetli barınma ve beslenme imkânından mahrum bırakmaktadır.

KYK ücretsiz bir refah hizmeti değildir. Altı farklı tipteki KYK yurdu için aylık 230 TL’den 390 TL’ye kadar değişen yurt ücretleri ⁴⁰ mevcuttur. Ancak bunun yanında KYK yurtlarında kalan öğrenciler için beslenme yardımı uygulanmaktadır. Sabah

⁴⁰ Tez çalışmasının daha önceki bölümlerinde belirtildiği üzere bazı kimseler KYK yurtlarından ücretsiz olarak faydalanabilmektedirler. Bkz: Tez içinde “2.1.2.2 Türkiye’de Burs ve Öğrenim Kredisi”.

kahvaltısı için 5 TL, akşam yemeği için 11 TL olmak üzere uygulanan beslenme yardımı ile birlikte bu ihtiyacını belirlenen sınırlar içerisinde gerçekleştiren öğrencilerin barınma masrafları bir ölçüde karşılanmaktadır.

Tablo 32: KYK Yurtları Yemek Fiyat Listesi (2021)

Ürün	Fiyat (TL)
Su (0,5 Lt)	0,65
Çay	0,75
Ekmek (Yarım)	0,7
Haşlanmış Yumurta	0,8
Karışık Tost	4,25
Çorba	3
Et Yemekleri	8
Sulu Tavuk Yemekleri	6
Sebze Yemekleri	5,25
Etli Baklagiller	4,75
Pilavlar	3
Sütlü Tatlılar	3

Kaynak: Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Kantin ve Yemekhane Fiyat Listesi, 2021

Listedeki yiyecek ve içecek çeşitleri daha fazla olmakla birlikte KYK yurdunda ikamet eden bir öğrencinin sabah kahvaltısında bir adet karışık tost, bir adet haşlanmış yumurta ve bir bardak çay alacağını hesaplarsak toplam 5,8 TL olan kahvaltısının 5 TL'si yemek yardımından kesilmekte; 0,8 TL'si öğrenci tarafından peşin olarak ödenmektedir. Yine akşam yemeği için aynı öğrencinin çorba, et yemeği, pilav ve sütlü tatlı aldığını hesaplarsak 17 TL'lik tutarın 11 TL'sinin akşam yemeği yardımından karşılanacağı; 6 TL'lik tutarın öğrenci tarafından ödenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla KYK yurtlarında barınma imkânının yanında beslenme yardımları da gerçekleştirilmektedir. KYK yurt ücretlerinin ikamesi durumu burada ortaya çıkmaktadır. Yurtta kalan öğrencilere aylık 480 lira denginde beslenme yardımı sunulmakta; öğrencilerin kahvaltı ve akşam yemekleri üzerinden yurt ücretlerinin ikame durumu bir diğer değişle yurt ücretlerinin dolaylı yünden öğrenciye iadesi veya geri dönüşü gerçekleşmektedir. Beslenme yardımı öğrenciye günlük olarak tanımlanmaktadır ve kullanılmayan hak ertesi güne devredilmemektedir. Bir diğer deyişle belirtilen öğünlerin yurdun dışında yenmesi veya hiç yenmemesi durumunda yurt ücretinin öğrenciye geri dönüşü gerçekleşmeyecektir (Eşidir, 2017: 73; <https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2435/2389/beslenme.aspx>, E.T. 15.12.2021; Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Kantin ve Yemekhane Fiyat Listesi).

2000'li yıllardan günümüze KYK yurt kapasitesinde kayda değer bir artış görülse de salgının etkilerinin azalması ile yüz yüze eğitimin yeniden başladığı bugünlerde KYK yurtlarının öğrencilerden gelen taleplere yeterince cevap veremediği tartışılmaktadır. Özellikle enflasyonunda etkisi ile yükselen ev kiralari sebebiyle daha fazla öğrenci KYK

yurtlarına yönelmekte; şehirlerde ciddi bir barınma sorunu ortaya çıkmaktadır. Kamuoyunun da dikkatini çeken bu soruna ilişkin farklı kamu kurumlarınca yeni yurt olanakları meydana getirilmeye çalışılmaktadır.⁴¹ Bununla birlikte öğrencilerin KYK yurt hizmetlerinden memnuniyetleri, yurt hizmetlerinden beklentileri ve bu hususta karşı karşıya oldukları sorunlarında incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. KYK yurtlarının tercih sebeplerinin başında ekonomik olarak uygun fiyatlı olması gelmektedir. Düşük gelirli ailelerin ve düşük gelirli öğrencilerin barınma yeri tercihini bu sebeple KYK olarak seçtiği 534 öğrenci ile yapılan anket sonucunda ortaya çıkartılmıştır (Karabacak ve Sayılı, 2016). Yine ekonomik olması sonrasında KYK yurtlarının güvenli olması ve üniversiteye yakın olması diğer tercih sebepleri olarak gösterilmektedir (Şahinli ve Kılınç, 2014). KYK yurtlarında ikaet eden öğrencilerin barınma koşullarına yaşadıkları temel problemler; kaldıkları yerde rahat olmadıkları ve sağlıklı beslenemedikleri (Yavuzer, vd., 2005; Filiz ve Çemrek, 2007), TV izleyememeleri, odaların kalabalık olması sebebiyle yeterince ders çalışamaması (Güldiken ve Özekicioğlu, 2004), yurttan kalan öğrencilerin evde kalanlara göre yaşam doyumlarının az olduğu (Özgür, vd., 2010), yurttan kalan öğrencilerin diğer mekanlarda kalan öğrencilere göre çok daha fazla yalnızlık duygusu çektikleri (Kara, vd., 2019), yurttan kalan öğrencilerin büyük kısmının yurttan memnun olmadıkları ve gelecek yıl yurttan ayrılmayı düşündükleri (Şahinli ve Kılınç, 2014), 30 üniversite öğrencisi ile yapılmış nitel bir alan araştırmasında KYK yurt imkanının ve yurttan verilen beslenme yardımının yetersiz olduğuna (Durusoy Öztepe, 2018) ilişkin bulgular tespit edilmiştir. Verilen bulgular ile örtüşür biçimde tez çalışması kapsamında 2909 kişi ile yapılan anket sonucunda yedili likert ölçeğinde yöneltilmiş “KYK Yurt İmkânı ve Yurt Kapasitesi Yeterlidir” ifadesine 3,38 aritmetik ortalama ile biraz katılıyorum ve “KYK Yurtlarında Öğrencilere Sağlanan Şartlar İyidir” yine 3,59 aritmetik ortalama biraz katılıyorum seçeneğinin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

4.6.2.3. Öğrencilerin Üniversite Tarafından Sağlanan Beslenme Yardımından Faydalanma Durumları

Beslenme hayatın devamı için en temel unsur olarak gösterilmektedir. İnsanın karşı karşıya kaldığı birçok hastalığın yanlış veya eksik beslenme sonucu ortaya çıktığı

⁴¹ Barınma ihtiyacının karşılayamayan ve mağdur üniversite öğrencileri için özellikle il valilikleri otel veya kamu binalarını yurt olarak kiralamakta/dönüştürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/amasyada-nehir-manzarali-otel-kiz-ogrencilere-yurt-oldu,PE0dN2MRfUWy0-7In-RyUQ.>, <https://www.haberturk.com/balikesir-haberleri/90625273-erdekte-oteller-ogrencilere-aciliyor.>, ve <http://www.kuzeyhaber.com/haber/bolge/ordu-valiliginden-ornek-hareket/97020.>

ifade edilmekte bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için yeterli ve dengeli beslenmelerinin şart olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle üniversite yıllarının yetişkinliğe geçişteki en önemli dönem olması sebebiyle bu dönemde sağlık, düzenli ve bilinçli beslenme daha da önemlidir. Tam bu noktada üniversiteler tarafından öğrencilerine sağlanan bir diğer sosyal politika olarak yemek yardımı karşımıza çıkmaktadır. Üniversitelerin kendilerine bağlı yemekhanelerde ücretsiz öğle ve/veya akşam yemeği imkânı sunan bu uygulama sınırlı olsa da faydalı görülen bir uygulamadır (Erçim, 2014: 185).

Alan araştırması soncunda ön lisans düzeyinde üniversite tarafından sağlanan yemek yardımından faydalananların oranı %6,4 iken lisans düzeyinde bu oran %5,6 olarak tespit edilmiştir. Üniversite tarafından sağlanan yemek yardımında diğer sosyal politika uygulamalarından farklı olarak öğrenim düzeylerine göre bir adaletsizlik görülmesi de öğrenci yoksulluğu göz önüne alındığında bu uygulamanın yaygınlaştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Eyüpoğlu ve arkadaşları 70 kişi üzerinde yapmış oldukları araştırma ile üniversiteden yemek yardımı alan öğrenci oranının toplam öğrenci içerisindeki oranını %3,06 olarak bulmuş; aynı oranın Uludağ Üniversitesinde %6,64; Uşak Üniversitesinde %0,74 olduğu ifade edilmiştir. yazara göre 15 farklı üniversitenin yemek yardımı oranı %2,6'dır (Eyüpoğlu, vd., 2015). Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin beslenme durumunda enerji ve çeşitli besin ögeleri yetersizliği olduğu (Şendağ Sağır, vd., 2020), üniversite öğrencilerinin çok yüksek oranda öğün atladığı (Yılmaz ve Özkan, 2007; Vançelik, vd., 2007), ekonomik sebeplerden dolayı üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarında sağlıklı besinlerden ziyade doyurucu olanları tercih ettikleri (Onurlubaş, vd., 2015) görülmektedir. Bu bulgular ile benzer şekilde tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırması yedili likert ölçeğinde yöneltilmiş “*Üniversite Yemekhanesinde Verilen Yemek Lezzetli ve Doyurucudur*” ifadesine öğrenciler 3,97 ile ne katılıyorum ne katılmıyorum ortalama seçenek olarak tespit edilmiş; “*Son 3 Gün İçinde En Az Bir Öğünümü Maddi Yetersizlikten Geçirtirdim*” ve “*Son 3 Gün İçinde En Az Bir Porsiyonumu Maddi Yetersizlikten Azalttım*” 4,44 ve 4,53 ile biraz katılıyorum derecesinin ortalama seçenekler olduğu görülmüştür. Araştırma ile üniversite öğrencilerinin öğün atlama veya porsiyon azaltma durumlarının temel sebeplerinden bir tanesinin maddi yetersizlik olduğu söylenebilecektir.

4.6.2.4. Öğrencilerin KYK Dışında Burs İmkânından Faydalanma Durumları

Ülkemizde özellikle STK ve özel müteşebbisler sosyal sorumluluk altında çeşitli öğrenci dostu uygulamalar hayata geçirmektedir. Özel oluşumlar tarafından en fazla uygulanan öğrenci dostu uygulama ise bursstur. Kurumdan kuruma değişen şartlarda sağlanan bursların miktar ve süreleri de değişiklik göstermektedir.

Tablo 33: KYK Dışında Başka Bir Kurum/Kuruluş veya STK’dan Burs Alma Durumu

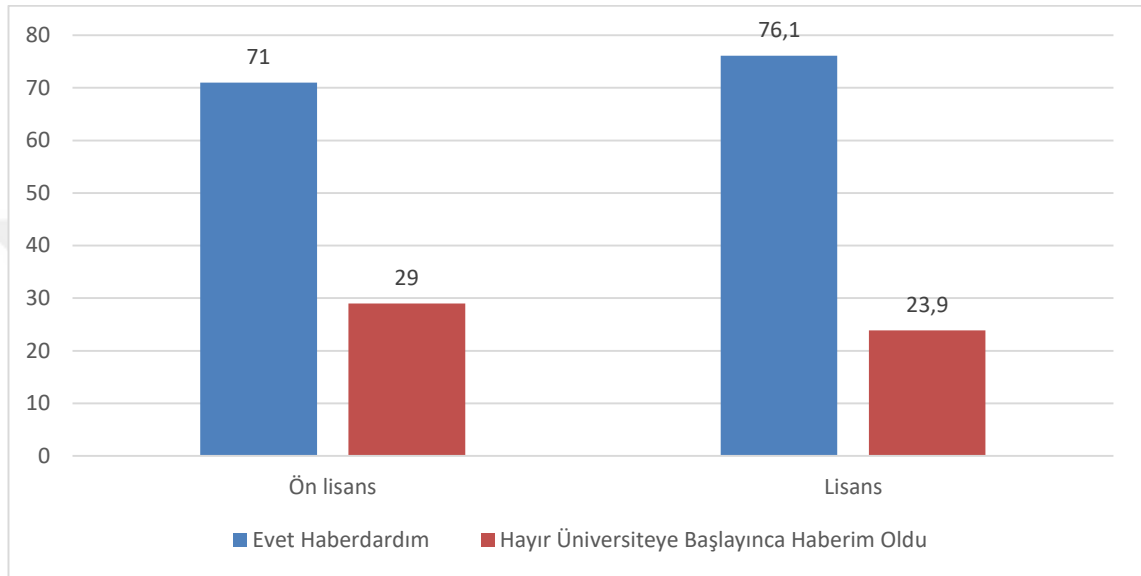
<i>KYK Dışında Başka Bir Kurum Kurum/Kuruluş veya STK’dan Burs Alıyor Musunuz?</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	15	2,4
Hayır	605	97,6
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	30	2,9
Hayır	1004	97,1
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	19	4,1
Hayır	450	95,9
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	49	6,4
Hayır	736	93,6

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Ön lisans düzeyinde KYK dışında bir kurum/kuruluş veya STK’dan burs alanların oranı %2,6 iken lisans düzeyinde bu oran %5,2 olarak gerçekleşmiştir. Örneklem içerisinde KYK dışından burs alan kişilerin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerine KYK’dan sonra en fazla burs veren oluşumlar belediyeler olarak gösterilebilecekken 2008 yılında Anayasa Mahkemesine açılan ve 5102 sayılı “Yükseköğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun” un, “Belediyeler hariç kamu kurum ve kuruluşlarının yükseköğrenim öğrencilerine doğrudan burs ve kredi vermelerini engelleyen” hükmündeki “belediyeler hariç” ibaresini oy birliğiyle iptal sonrasında Türkiye’de belediyelerin üniversite öğrencilerine burs verme yetkisi kaldırılmış; yalnızca KYK’ya bildirim yapabilme hakkı ilgili uygulamanın yerine tanınmıştır. Örneklem çerçevesinde KYK dışında alınan bursların ön lisans ve lisans düzeyindeki ortalaması 567 TL olarak hesaplanmıştır. KYK dışından alınan bursun KYK burs miktarından ortalama %15 daha az olduğu dikkat çeken bir diğer ayrıntı olmuştur.

4.6.2.5. Öğrencilerin Kendilerine Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalarla Haberdar Olma Durumları

Öğrencilerin sosyal politikalara karşı farkındalığı onların kendilerine sağlanan imkânlardan faydalanmaları ve hatta üniversiteye kayıt yaptırmaları açısından oldukça önemli bir faktördür. Kendilerine sosyal politikalar ile gerçekleştirilen transferden haberdar olmayan düşük gelir grubundaki fertlerin üniversiteye kayıt yaptırmaktan çekindikleri bilinen bir durumdur.

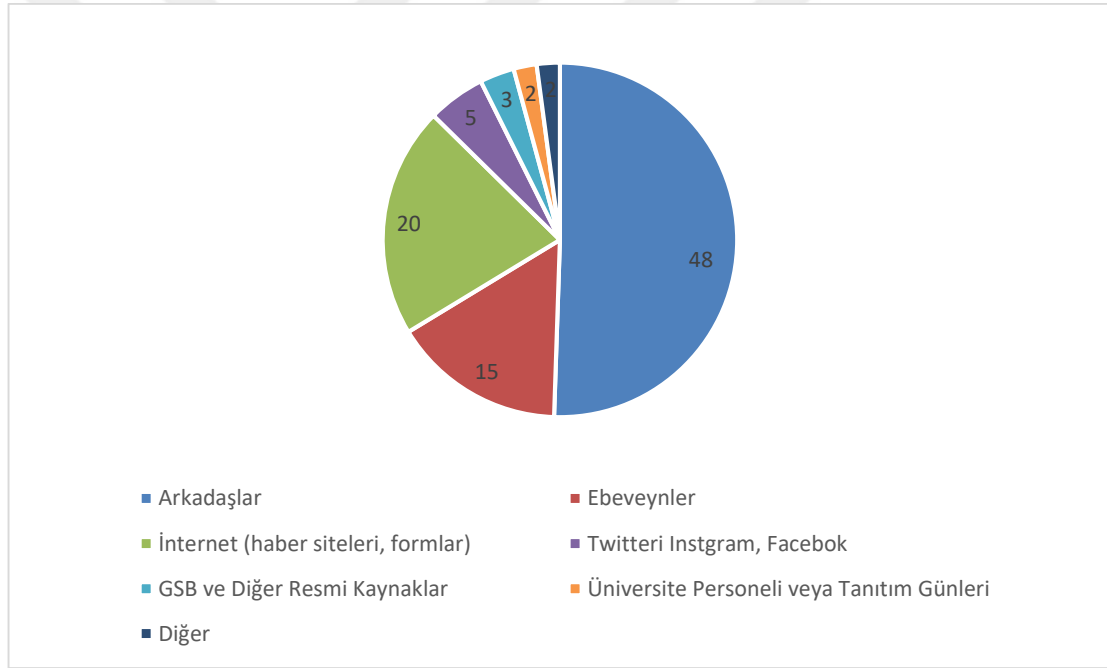

Şekil 34: Üniversite Öğrencilerinin Sağlanan Sosyal Politikalarla Haberdar Olma Durumları (%) **(Kaynak:** Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile oluşturulmuştur).

Devlet tarafından üniversite öğrencilerine sunulan sosyal politikalardan haberdar mıydınız? sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde lisans öğrencilerinin konu hakkında daha fazla farkındalığa sahip oldukları görülmekle birlikte her iki öğretim düzeyinde de kadınların farkındalıklarının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Devlet tarafından öğrencilere sağlanan sosyal politikalar onların üniversiteye kayıt yaptıрма ve öğrenime devam etme durumlarında temel belirteçlerden bir tanesidir. Öyle ki yapılan araştırmalarda üniversiteyi kazandığı hâlede kayıt yaptırmayan öğrencilerin yaklaşık %46'sının burs sağlansaydı kayıt yatıracığı tespit edilmiş buna ek olarak araştırmaya katılanların yaklaşık %55'inin devlet tarafından üniversite öğrencilerine sunulan sosyal politikalardan haberdar olmadıkları ortaya çıkartılmıştır (Yılmaz ve Karadeniz, 2011).

Gerçekleştirilen araştırma ile üniversiteye kayıt yaptıran ve aktif olarak öğrenim gören öğrencilerin %26,4'ünün üniversiteye gelene kadar burs, kredi, yurt veya beslenme yardımından haberdar olmadıkları bilgisine ulaşılmıştır. Son yıllarda kapsamı arttırılan

öğrenci dostu sosyal politikaların kamuoyuna özellikle lise çağındaki gençlere daha efektif bir şekilde duyurulması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Anılan politikaların bilinirliğinin artırılması özellikle düşük gelir grubunda yer alan öğrencilerin üniversiteye kayıt oranlarını arttıracakı düşünülmektedir. Yine üniversiteli gençlere yönelik uygulanan sosyal politikaların hayata geçiricisi olan Gençlik Spor Bakanlığının üniversiteye yeni başlayan gençlere kendilerine yönelik uygulanan sosyal politikalara yönelik seminer veya derslerde bilgilendirme sunmaları oldukça faydalı olacaktır. Öğrencilerin kendilerine yönelik uygulanan refah hizmetlerine ilişkin sahip oldukları bilgileri öğrendikleri kaynak da oldukça önemli bir veridir. Üniversite adaylarının önemli bir kısmının üniversiteye gelmeden önce kendilerine sağlanan refah hizmetlerinden haberdar olmayışları kamu otoritesi tarafından daha efektif tanıtım faaliyetlerinin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Şekil 35: Üniversite Öğrencilerinin Sağlanan Sosyal Politikalarından Nasıl Haberdar Oldukları (%) **(Kaynak:** Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile oluşturulmuştur).

Ön lisans ve lisans düzeyinde öğrencilerin %50'ye yakının kendilerine sağlanan refah hizmetlerini arkadaşlarından öğrendikleri; bunu %20 ile internet haber siteleri, %15 ile ebeveynlerinden öğrenmiş olma durumları izlemektedir. Burs, kredi ve yurt gibi temel refah hizmetlerinden sorumlu olan GSB kaynaklarının veya üniversite personeli veya tanıtım günlerinin öğrencilere devlet tarafından sunulan imkânların tanıtılmasında oldukça yetersiz olduğu söylenebilecektir. Daha efektif tanıtım faaliyetlerinin yapılması

üniversite kayıt oranlarını arttırabilecek potansiyele sahiptir. Bunun için teknoloji çağında gençlerin daha fazla ilgi duyduğu alanlarda tanıtım faaliyetlerinin yapılması tavsiye edilebilecektir. Örneğin Youtube veya Twitch gibi platformlarda yayın yapan fenomenler vasıtası ile yapılacak tanıtım faaliyetlerinin gençlerde bu konudaki farkındalığı arttıracığı ve gençleri yükseköğrenime özendirceği düşünülmektedir. Bununla birlikte çocukları lise dönemindeyken başlamak üzere ebeveynlere yönelik resmi kaynaklardan yapılacak doğru bilgilendirmelerin yine yükseköğretime kayıt oranlarını arttıracığı varsayılmaktadır.

4.6.2.6. Öğrencilerin Gelir ve Harcama Durumları

Öğrencilerin gelir ve harcama durumları onların refah düzeyleri ve yaşam şartlarına ilişkin temel göstergelerdir. Söz konusu veriler ilgili sosyal politikaların hedeflemesi ve gerekliliğine ilişkin önemli noktaları açığa çıkarabilecektir. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen yoksulluk hesaplamalarında yine öğrencilerin gelir ve harcama miktarları dikkate alınmıştır.

Tablo 34: Üniversite Öğrencilerinin Aylık Gelir ve Harcama Durumları ⁴²

<i>Aylık Ortalama Geliriniz Ne Kadar?</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Aylık Gelir (TL)
Aylık Ortalama Gelir	620	1300
Ön Lisans (Kadın)	N	Aylık Gelir (TL)
Aylık Ortalama Gelir	1033	1200,40
Lisans (Erkek)	N	Aylık Gelir (TL)
Aylık Ortalama Gelir	469	1465,91
Lisans (Kadın)	N	Aylık Gelir (TL)
Aylık Ortalama Gelir	787	1238,11
<i>Aylık Ortalama Harcamanız Ne Kadar?</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Aylık Genel Harcama (TL)
Aylık Ortalama Harcama	620	1234,80
Ön Lisans (Kadın)	N	Aylık Genel Harcama (TL)
Aylık Ortalama Harcama	1033	902,12
Lisans (Erkek)	N	Aylık Genel Harcama (TL)
Aylık Ortalama Harcama	469	1374,28
Lisans (Kadın)	N	Aylık Genel Harcama (TL)
Aylık Ortalama Harcama	787	981,62
<i>Barınma İhtiyacınız İçin Yaptığınız Aylık Harcamanız Ne Kadar?</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Aylık Barınma Harcama (TL)
Aylık Ortalama Barınma Harcaması	619	822,63
Ön Lisans (Kadın)	N	Aylık Barınma Harcama (TL)
Aylık Ortalama Barınma Harcaması	1031	756,07

⁴² Alan araştırması verileri analiz için işlenirken gelir veya harcamalarına iki farklı değer veren (1000-1500 TL arası gibi) öğrencilerin aylık ortalama gelir veya harcamaları verilen değerlerin ikiye bölünmesi ile ulaşılmıştır.

Lisans (Erkek)	N	Aylık Barınma Harcama (TL)
Aylık Ortalama Barınma Harcaması	468	737,23
Lisans (Kadın)	N	Aylık Barınma Harcama (TL)
Aylık Ortalama Barınma Harcaması	786	750,44
Beslenme ve Diğer Sosyal İhtiyaçlarınız İçin Yaptığınız Aylık Harcamanız Ne Kadar?		
Ön Lisans (Erkek)	N	Aylık Beslenme Harcama (TL)
Aylık Ortalama Beslenme ve Sosyal Harcaması	619	643,65
Ön Lisans (Kadın)	N	Aylık Beslenme Harcama (TL)
Aylık Ortalama Beslenme ve Sosyal Harcaması	1032	469,05
Lisans (Erkek)	N	Aylık Beslenme Harcama (TL)
Aylık Ortalama Beslenme ve Sosyal Harcaması	468	661,45
Lisans (Kadın)	N	Aylık Beslenme Harcama (TL)
Aylık Ortalama Beslenme ve Sosyal Harcaması	786	502,82

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Tarafımızca gerçekleştirilen araştırma kapsamında öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinin 1301,31 TL olduğu bunun ön lisans düzeyinde 1250,61 TL iken lisans düzeyinde ise 1352,01 TL olduğu hesaplanmıştır. Ön lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin gelirlerinin lisans düzeyi öğrencilerinden düşük olduğu dikkat çekici bir veridir. Alan araştırması sonucunda ulaşılan ortalama öğrenci geliri yapılmış diğer çalışmalardan yüksek bulunmuştur. Türkiye'deki enflasyon faktörü bu durumu açıklayabilecektir. Tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırmasında öğrenci gelirinin kaynağına ilişkin bir soru olmasa da farklı araştırmalarda Türkiye'de öğrenci gelirlerinde aileden alınan destek tüm gelire oranla %66 iken AB ve tam üyelik sürecindeki ülkelerde bu oran ortalama %36 olarak gösterilmektedir. Gelir içerisinde öğrencinin kendi kazancı ülke ortalamalarına göre %43 ve devlet desteği %14 iken Türkiye'de bu oranlar %21 ve %10 olarak ifade edilmektedir (Hauschildt, vd., 2021:178).

Tablo 35: Öğrencilerin Gelir ve Harcamalarının Dağılımı

Aylık Ortalama Geliriniz Ne Kadar?		
Ortalama	N	Aylık Gelir (TL)
Ortalama Gelir	2908	1274,84
Orta Değer	N	Aylık Gelir (TL)
Ortanca Gelir	2908	800
Aylık Ortalama Harcamanız Ne Kadar?		
Ortalama	N	Aylık Genel Harcama (TL)
Ortalama Harcama	2909	1070,66
Orta Değer	N	Aylık Genel Harcama (TL)
Ortanca Harcama	2909	850
Barınma İhtiyacınız İçin Yaptığınız Aylık Harcamanız Ne Kadar?		
Ortalama	N	Aylık Barınma Harcama (TL)
Ortalama Harcama	2904	765,7
Orta Değer	N	Aylık Barınma Harcama (TL)

Ortanca Harcama	2904	650
Beslenme ve Diğer Sosyal İhtiyaçlarınız İçin Yaptığınız Aylık Harcamanız Ne Kadar?		
Ortalama	N	Aylık Beslenme Harcama (TL)
Ortalama Harcama	2905	555,98
Orta Değer	N	Aylık Beslenme Harcama (TL)
Ortanca Harcama	2905	400
Öğrencinin Toplam Harcama Miktarı		
Ortalama	N	Aylık Beslenme Harcama (TL)
Ortalama Harcama	2903	1321,75
Orta Değer	N	Aylık Beslenme Harcama (TL)
Ortanca Harcama	2903	1050
Çalışan Öğrencilerin Ücret Geliri		
Ortalama	N	Aylık Çalışma Geliri (TL)
Ortalama Gelir	578	1240,53
Orta Değer	N	Aylık Çalışma Geliri (TL)
Ortanca Gelir	578	750
Toplam Harcamaların Dağılımı		
Barınma Harcaması	Toplam Harcama (TL)	Toplam Harcamalar İçindeki Yüzde
Barınma	2.223.583	57,95
Beslenme Harcaması	Toplam Harcama (TL)	Toplam Harcamalar İçindeki Yüzde
Beslenme	1.615.121	42,09
Toplam Gelirin Dağılımı		
KYK Dışında Alınan Burs	Toplam Gelir (TL)	Toplam Gelir İçindeki Yüzde
Diğer Burs	62.674	1,69
Çalışma Karşılığı Alınan Ücret	Toplam Gelir (TL)	Toplam Gelir İçindeki Yüzde
Ücret	717.026	19,34
Burs Geliri	Toplam Gelir (TL)	Toplam Gelir İçindeki Yüzde
Burs	200.200	5,4
Kredi	Toplam Gelir (TL)	Toplam Gelir İçindeki Yüzde
Kredi	342.550	9,24
Aileden Gelen Gelir	Toplam Gelir (TL)	Toplam Gelir İçindeki Yüzde
Aile	2.384.781	64,33

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırmasında öğrenciler tarafından gerçekleştirilen harcamaların %57,95'inin barınma ve %42,09'unun beslenmeye için yapıldığı hesaplanmıştır. Toplam gelirden ise %1,69'un KYK dışı burs, %19,34'ün çalışma karşılığı alınmış ücret, %5,4'ün burs, %9,24'ün kredi ve %64,33'ün aile kaynaklı gelirler olduğu tespit edilmiştir. Öğrenci gelirlerinin büyük çoğunluğunun ailesine dayandığı ve çalışan öğrencilerin ücret gelirlerinin burs ve kredilerin payından yüksek olduğu dikkat çekmiştir. Diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Buna göre öğrenci gelirlerinin %50'sinden fazlası ailelerinden kaynaklı olup hemen arkasında %43'lük bir oranla ücret gelirlerinin geldiği görülmüştür. Özellikle AB ülkelerinde üniversite öğrencilerinin öğrenim süreçlerinde işgücünde olma oranlarının %35'in üzerinde olduğu görülmektedir (Hauschildt, vd., 2021: 180-185).

Polonya'da 396 üniversite öğrencisi üzerinde yapılmış bir araştırma ile öğrencilerin %73'ünün gelirinin 250 Avro ve altında olduğu belirtilmektedir (Bajdor, vd.,

2016). Yine 2020 yılında yapılmış bir çalışma ile üniversite öğrencilerinin aylık ortalama gelirleri 800 TL olarak bulunmuş; öğrencilerin ağırlıklı bir bölümünün gelir kaynağının burs ve krediler olduğu ifade edilmiştir. Ancak 2015 yılında yapılan bir başka çalışmada öğrencilerin temel gelir kaynaklarının ailelerinden almış oldukları finansal destek bulgusu gerçekleştirilen çalışma ile daha fazla örtüşmektedir (Uğur, 2020; Aygöl, 2018; Kiraz, 2015).

Öğrencilerin genel harcama miktarları ise 1123,20 TL olduğu ön lisans düzeyinde harcanan aylık paranın 1068,46 TL olduğu lisans düzeyinde ise 1177,95 TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. Koç, 2019 yılında yapmış olduğu çalışma ile bunu 630 TL olarak bulmuş; Acaroğlu ve arkadaşları tarafından 2018 yılında yapılan bir başka çalışma ile öğrencilerin aylık ortalama harcama miktarı 457,69 TL olarak tespit edilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere öğrencinin öğrenimine devam ettiği ilin pahalılık durumu ülkedeki yıllık enflasyon harcama miktarlarını değiştirmektedir. Örnek olarak Literatürdeki konuyla ilgili diğer çalışmalarda Yayar ve Demir (2013) Tokat'ta aylık 646 TL, Selçuk ve Başar (2012) Kars'ta 549 TL, Selçuk (2012) Erzurum'da 744 TL ve Büyükdoğan ve arkadaşları (2015) Konya'da aylık 621 TL harcama yaptıkları tespit edilmiş rakamlara barınma masrafları dahil edilmiştir (Acaroğlu, vd., 2018).

Öğrencilerin genel harcamaları içinde barınma ihtiyaçları için ayırdıkları kaynak 765,84 TL; ön lisans düzeyinde 789,35 TL iken lisans düzeyinde 743,83 TL olarak ortaya çıkmıştır. Yine genel harcamalar içerisinde beslenme ve sosyal ihtiyaçlar için yapılan harcama miktarı 575,99 TL; ön lisansta bu ihtiyaç için yapılan harcama 569,85 TL iken lisans düzeyinde 582,13 TL'dir. Ön lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinin lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerden düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Genel harcamalar içerisinde barınma harcamalarına göre lisans düzeyinde öğrenim gören öğrenciler daha az para harcarken tersi durum beslenme ve sosyal ihtiyaçlara ilişkin harcamalarda gerçekleşmiştir. Burada ön lisans öğrenim türünün yoğunlaştığı çevre ilçelerde barınma ve beslenmeye ilişkin koşulların merkez ilçeye göre daha uygun fiyatlı olması; sosyal harcama yapılabilecek imkânların çevre ilçelerde sınırlı olması/olmaması anılan durumu açıklayabilecektir. Lisans düzeyinde öğrenim görenlerin hayatın nispeten daha pahalı olduğu merkez ilçede daha fazla barınma ve beslenme harcamaları ile karşı karşıya oldukları söylenebilecektir. AB üyesi ve tam üyelik sürecinde olan ülkelerde 2021 yılında gerçekleştirilen bir araştırma ile üniversite öğrencilerinin gelirlerinin %35'inin barınma ihtiyacına, %23'ünün beslenmeye ve

%7'sinin de ulaşımına harcandığı tespit edilmiştir. Aynı araştırmada Türkiye’de söz konusu harcama dağılımı barınma için %31, beslenme için %17 ve ulaşım için %5 olarak verilmiştir. Çalışmada ortalama öğrenci geliri aylık 861 \$ iken Türkiye’de 398 \$ olarak tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada öğrenci gelirleri arasında en yüksek gini katsayısının 0,58 ile Türkiye’de saptandığı ifade edilmektedir (Hauschildt, vd., 2021: 175-177).

Tarafımızca gerçekleştirilen çalışma kapsamında öğrenci harcamalarına ilişkin literatürden farklı olarak tespit edilen bir diğer beslenme harcamalarının diğer harcamalardan düşük olduğudur. Bajdor, beslenme ve sosyal ihtiyaçlar için harcanan para barınma ihtiyacı için harcanan paradan sonra gelirken; beslenme ve gıdaya yönelik harcamaların en yüksek harcama olduğu kira ve barınma harcamalarının 5. Sırada yer aldığını tespit etmiştir (Bajdor, 2016). Başka bir çalışmada market harcaması, kültür sanat ve eğlence harcaması ve yemek maliyetinin toplam 1155 TL’ye karşılık gelmesine rağmen barınma ihtiyacı için faturalar dâhil ortalama 700 TL’lik bir harcama yapıldığı ileri sürülmektedir (İÜ, 2020). Bu durum kentlerin pahalılığı ile ilişkili olabilecektir. Burdur ilinde nispeten hayatın daha ucuz olması beslenme ve sosyal harcamaları düşürürken; konut yetersizliği/KYK yurtlarının ihtiyacı karşılamamasının etkisi ile kiralar yüksek seyretmekte barınma harcamaları artmaktadır.

Tablo 36: İstanbul’da Üniversite Öğrencisinin Aylık Yaşam Maliyeti (2019) (TL)

Harcama Türü	Öğrenci İkamet Biçimi			
	Aile/Akraba Yanı	KYK Yurdu	Özel Yurt	Kira
Barınma Ücreti	0	340	900	600
Market Harcaması	0	0	0	395
Fatura Ödemeleri (cep, internet, doğalgaz, elektrik, su)	50	50	50	170
Kültür, Sanat, Eğlence Harcamaları	410	410	410	410
Beslenme Harcamaları	350	350	350	350
Ulaşım Harcamaları (toplu ulaşım)	60	60	60	60
Kitap ve Kırtasiye Harcamaları	120	120	120	120
Kişisel Bakım Harcamaları	80	80	80	80
Kıyafet, Aksesuar Harcamaları	85	85	85	85
Teknoloji Harcaması	120	120	120	120
Aylık Toplam Harcama	1275	1615	2175	2390

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Şehir Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2019.

Öğrenci harcamalarının şehirlerin sosyo-ekonomik koşullarına göre farklılık gösterdiği İstanbul Üniversitesi tarafından yapılmış bir çalışma ile daha net bir şekilde görülebilecektir. En az harcama yapılan öğrenci ailesi veya akrabasının yanında ikamet eden öğrenci iken en fazla harcama yapan öğrenci ise kirada ikamet eden öğrenci olmuştur. Kirada yaşayan öğrencilere yurt ve benzeri ikamet biçimlerinden farklı olarak

faturalar, aidatlar gibi ekstra harcamalar da binmektedir. Aile yanında ikamet ile diğer ikamet biçimli öğrenciler arasındaki harcama farkının temel sebebi kira, yurt ücreti ödenmemesidir. Bu noktada tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırmasında tespit edilen barınma harcamalarının en yüksek kalemlili harcama olması bu çalışma ile örtüşmektedir. Ancak 2019 yılına ait olan bu harcama miktarlarının 2021 yılı itibariyle enflasyon sebebiyle en az iki katına çıktığı düşünülmektedir.

4.6.2.7. Öğrencilerin Yoksulluk Oranları

Günümüz Türkiye’inde kamuoyunu en çok meşgul eden konulardan bir tanesi üniversite öğrencilerinin refah düzeyleri ve yoksulluk durumu olarak verilebilecektir. Ülkemizde öğrenci yoksulluğuna ilişkin literatür oldukça sınırlıdır. Tarafımızca gerçekleştirilen araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin yoksulluk oranları hesabında aylık ortalama gelir ve aylık toplam harcamalar üzerinden iki farklı hesaplama yapılmış bunun sonucunda iki ayrı yoksulluk sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin damgalanma, burslarının kesilmesi korkusu gibi sebeplerle gelirlerini düşük göstermek isteyebilecekleri düşüncesi ile aylık ortalama harcamalar üzerinden tekrar yoksulluk hesaplaması yapılmış ve gelir üzerinden hesaplanan yoksulluk oranlarına göre daha düşük yoksulluk oranları ile karşılaşılmıştır. Bu noktada toplam harcama üzerinden yapılan yoksulluğunda göz önünde bulundurulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Söz konusu yoksulluk hesapları üniversite öğrencilerinin aylık ortalama gelir/harcamalarının sosyal yardım bağlanmasına ilişkin de sınır olan net asgari ücretin üçte biri ile kıyaslanması ile ulaşılmıştır. Bu noktada ortaya koyulan yoksulluk hesapları TÜİK tarafından yapıldığı gibi hane halkı ölçeğine göre değil öğrencilerin gelir ve toplam harcamaların bahsedilen sınırın altında olup olmadığına göre hesaplanmıştır.

Tablo 37: Üniversite Öğrencilerinin Gelirleri ve Harcamaları Üzerinden Yoksulluk Hesapları

<i>Gelir Üzerinden Hesaplanan Yoksulluk</i>		
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Yoksul	323	52,1
Yoksul Değil	297	47,9
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Yoksul	607	58,9
Yoksul Değil	423	40,9
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Yoksul	208	44,3
Yoksul Değil	260	55,4
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Yoksul	423	53,7
Yoksul Değil	364	46,3

Toplam Harcama Üzerinden Hesaplanan Yoksulluk

Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Yoksul	171	27,6
Yoksul Değil	448	72,3
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Yoksul	363	35,2
Yoksul Değil	667	64,8
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)
Yoksul	161	34,5
Yoksul Değil	306	65,5
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)
Yoksul	328	41,7
Yoksul Değil	458	58,3

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırması verilerinin analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Ekonomik anlamda bağımlı olan bu kitlenin burs ve kredi gibi onlara doğrudan etki eden ve yoksulluk sınırından onları çıkartacak sosyal uygulamalarla desteklenmeleri gerekmektedir. Her ne kadar dünyada yoksulluğun kadınlarda daha fazla görüldüğü; kadınların için istihdama katılma veya gelir getirici faaliyetlerden dışlanma sebebiyle çok daha ciddi bir sosyal risk olarak görülse de (BM, 2021) araştırma kapsamında yalnızca ön lisans düzeyinde kadınların erkeklere göre daha yoksul olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak belirtilmelidir ki araştırma evreninin yalnızca üniversite öğrencilerini kapsaması vurgulanan sonucun temel sebeplerinden bir tanesi olarak verilebilecektir. Öğrenci yoksulluğu ile ilgili yapılmış akademik çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Hauschildt ve arkadaşları tarafından AB üyesi ve tam üyelik sürecinde olan ülkelerde gerçekleştirilen araştırmaya göre öğrencilerin %19'u ailelerinin ekonomik durumunu çok kötü olarak tanımlamış, %47'si orta ve %34'ü çok kötü olarak tanımlamıştır. Aynı araştırmada Türkiye'de ailesinin ekonomik durumu çok kötü olan öğrenci oranı araştırmanın en yüksek oranı da olan %32 olarak tespit edilmiştir (Hauschildt, vd., 2021: 68). Gürler ve arkadaşları 253 öğrenci üzerinde yapmış oldukları araştırma ile üniversite öğrencilerinin %59,7'sinin göreceli yoksulluk sınırının altında yaşadıklarını tespit etmiş ve göreceli yoksul olan öğrencilerin ise %60'ının gelecekte umutsuz olduklarını ifade etmişlerdir (Gürler, vd., 2012). Yavuzer ve arkadaşları ise 583 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışma ile üniversite öğrencilerinin en ciddi beş probleminden ikisinin yoksulluk ile ilişkili olduğunu ortaya çıkartırken maddi yetersizliğin öğrencinin ruh sağlığı ve fiziksel gelişimini olumsuz etkilediğini ifade etmektedir (Yavuzer, vd., 2005). Eyüpoğlu ve arkadaşları ise üniversitelerin yoksul öğrencilerine sağladığı ve kendi çalışmalarında %3 olarak faydalanan oranına ulaşılan yemek yardımlarının mutlak yoksulluğu işaret edebileceği ancak maddi durumu iyi olan öğrencilerin de belki çıkar bakış açısı ile başvuru gerçekleştirdiği sebebiyle mutlak

yoksulluktan ziyade görelî yoksulluktan bahsedilebileceğini ileri sürmektedirler (Eyüpoğlu, vd., 2015).

Tablo 38: Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Durumları

<i>Son Bir Ay İçerisinde Bir İşte Çalıştınız mı?</i>		
Yoksul (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	344	22
Hayır	1217	78
Yoksul Değil (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	290	21,6
Hayır	1054	78,4
Yoksul (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	184	18
Hayır	839	82
Yoksul Değil (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	450	23,9
Hayır	1429	76,1
<i>Nerede İkamet Ediyorsunuz?</i>		
Yoksul (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
KYK Yurdu	557	35,7
Özel Yurt	253	16,2
Kendi Evi	99	6,3
Kirada	564	36,1
Yakını veya Ailesinin Yanı	88	5,6
Yoksul Değil (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
KYK Yurdu	222	16,5
Özel Yurt	212	15,8
Kendi Evi	106	7,9
Kirada	752	56
Yakını veya Ailesinin Yanı	52	3,9
Yoksul (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
KYK Yurdu	547	53,3
Özel Yurt	76	7,4
Kendi Evi	90	8,8
Kirada	217	21,2
Yakını veya Ailesinin Yanı	93	9,1
Yoksul Değil (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
KYK Yurdu	231	12,3
Özel Yurt	389	20,7
Kendi Evi	113	6
Kirada	1100	58,5
Yakını veya Ailesinin Yanı	46	2,4
<i>KYK Bursu Alıyor Musunuz?</i>		
Yoksul (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	162	10,2
Hayır	1426	87,9
Alıyordum, Kesildi	30	1,8
Yoksul Değil (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	142	11
Hayır	1125	87,3
Alıyordum, Kesildi	21	1,6

Yoksul (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	167	16,3
Hayır	838	81,9
Alıyordum, Kesildi	18	1,8
Yoksul Değil (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	140	7,5
Hayır	1706	90,8
Alıyordum, Kesildi	33	1,8
KYK Kredisi Alıyor Musunuz?		
Yoksul (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	215	13,8
Hayır	1304	13,8
Alıyordum, Kesildi	42	2,7
Yoksul Değil (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	312	23,2
Hayır	980	72,9
Alıyordum, Kesildi	52	3,9
Yoksul (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	130	12,7
Hayır	867	84,8
Alıyordum, Kesildi	26	2,5
Yoksul Değil (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	396	21,1
Hayır	1415	75,3
Alıyordum, Kesildi	68	3,6
KYK Yurdunda Kalıyor Musunuz?		
Yoksul (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	550	35,2
Hayır	980	62,8
Daha Önce Kalıyordum	31	2
Yoksul Değil (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	216	16,1
Hayır	1088	81
Daha Önce Kalıyordum	40	3
Yoksul (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	539	52,7
Hayır	457	44,7
Daha Önce Kalıyordum	27	2,6
Yoksul Değil (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	226	12
Hayır	1609	85,6
Daha Önce Kalıyordum	44	2,3
Üniversiteden Yemek Yardımı Alıyor Musunuz?		
Yoksul (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	100	6,4
Hayır	1451	93
Alıyordum, Kesildi	10	0,6
Yoksul Değil (Gelir Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	68	5,1
Hayır	1275	94,9
Alıyordum, Kesildi	1	0,1

Yoksul (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	87	8,5
Hayır	1795	95,5
Alıyordum, Kesildi	8	0,8
Yoksul Değil (Toplam Harcama Hesabına Göre)	N	Geçerli Yüzde (%)
Evet	81	4,3
Hayır	1795	95,5
Alıyordum, Kesildi	3	0,2

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırması verilerinin analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin yoksulluk durumlarına ilişkin yapılan analizler çerçevesinde yoksul olmayan öğrencilerin istihdamda olma oranının yoksul olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu noktada çalışma sonucu elde edilen gelirin öğrencileri yoksulluktan çıkardığı söz konusu durumu açıklayabilecektir. Ancak yoksul öğrencilerin kendilerini geliştirmek veya iş başvurusu yapmak için gerekli olan finansman, fırsat, çevre, özgüven gibi imkanlardan yoksun oldukları için de işgücüne katılamadıkları göz önüne alınmalıdır. Yine burs alan yoksul öğrencilerin burslarının kesileceği kaygısı ile çalışmadıkları da söylenebilecektir. Bununla birlikte öğrencilerin işgücüne katılma gerekçelerinden bir tanesinin devlet tarafından sunulan sosyal transferlerin düşük olmasına ilişkin alan araştırmaları mevcut olsa da (Durusoy Öztepe, 2018) Hauschildt tarafından gerçekleştirilen araştırmada istihdamda olan üniversite öğrencisi oranının AB üyesi ve tam üyelik sürecinde olan ülkelerde ortalama %60 olduğu ve çalışan üniversite öğrencilerinin gelirlerinin üçte ikisinin gelirin ücret olduğu tespit edilmiştir. Aynı raporda Türkiye’de çalışan üniversite öğrencilerinin toplam içerisindeki payının %25 olduğu görülmektedir. Bu oran tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırması ile bulunan çalışan öğrenci oranı ile oldukça yakındır. Yine çalışan öğrencilerin AB ve tam üyelik sürecindeki ülkelerde ortalama %50’si Türkiye’de %52’sinin istihdamda yer almalarının sebebinin “*öğrenimimi sürdürmek için*” olduğu bulgusu Durusoy Öztepe’nin çıkarımını desteklemektedir (Hauschildt, 2021: 148-164).

Üniversite öğrencilerinin ikamet durumlarının yoğunlukla apart olarak da bilinen kiralık konutlarda gerçekleştiği bilinse de bu tercihin yoksulluk durumuna göre az bir oranla da olsa farklılaştığı yoksul öğrencilerin aileleri veya bir akrabalarının yanında ikamet oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Hauschildt ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen araştırmada, tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen alan araştırması ile farklı olarak öğrencilerinin yaygın olarak aileleri ile yaşadığı; yaşlı öğrencilerde yurtlarda kalma ve ailesinin yanında yaşama oranı düşükken genç öğrencilerde bu tür ikametlerin daha yaygın olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte araştırmada yurttan

ikamet oranının ortalama %18 olduğu Türkiye’de ise bunun %33 olarak ölçüldüğü görülmektedir. Ülkemizde üniversite öğrencilerine KYK yurtlarında sağlanan barınma imkânının AB ortalamasının oldukça üzerinde olduğu dikkate değerdir (Hauschildt, 2021: 246). Bununla birlikte Türkiye’de yoksulluk durumuna göre KYK yurdu imkânından faydalanma durumlarında yoksul olmayan öğrencilerin KYK’da barınma oranlarının yoksul olanlara göre daha yüksek olduğu gelir yoksulluğuna göre yapılan hesapta tespit edilmiş ve bu durumun KYK yurdunda barınmaya ilişkin sosyal politikaların hedeflemesinde bazı problemlere işaret ettiğı kanısına ulaşılmıştır. Benzer durum gelir yoksulluğuna göre burs alma ve yemek yardımı alma durumları içinde geçerlidir. Kamu otoritesi tarafından üniversite öğrencilerine sağlanan sosyal transferlerin refah hizmetlerinde yararlanmada fırsat eşitliğı ilkesi ile tüm gelir gruplarına uygulanmasının doğruluğunun kabulü ile birlikte bu uygulamalardan dar gelirli veya yoksul öğrencilerin daha fazla faydalanabilmelerinin toplumsal refahın iyileştirilmesinde daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Üniversite öğrencileri ekonomik anlamda bağımlı bir grup olarak sınıflandırılabilir. Gelir anlamında yoğunlukla ailelerine bağımlı olan öğrenciler öğrenimleri sebebiyle tam süreli bir şekilde istihdama dâhil olamamakta bu sebeple ailelerinin gelir düzeyleri öğrencilerin yaşam standartlarını, refahlarını ve hatta akademik başarılarını etkileyen temel faktör haline dönüşmektedir. Özellikle devlet tarafından sağlanan sosyal politikalardan faydalan(a)mayan dar gelirli veya yoksul ailelerin çocukları karşı karşıya kaldıkları geçim sıkıntısı sebebiyle “*dropout*” olarak da bilinen yükseköğrenimi bırakma seçeneğine yönelmektedirler. Bu noktada dar gelirli ailelere mensup yoksul öğrenciler için devlet tarafından sağlanan yükseköğrenime eşit ulaşım hakkından söz edilemeyecektir.

Hakkında birçok akademik çalışma yapılmış olmasına rağmen sebebi ve türlerine göre tanımlanmasının zor olduğu ileri sürülen “*dropout*” yani öğrenimi bırakma eylemi herhangi bir öğrencinin herhangi bir öğrenim düzeyini veya programını mezun olmadan veya tamamlamadan başka bir eğitim kurumuna transfer olmaksızın terk etmesi olarak tanımlanmaktadır. Birçok içsel veya dışsal sebebi olan öğrenimi bırakmanın yalnızca bireysel/içsel sebeplerden dolayı öğrenimi terk etme değil hem öğrenci hem de toplum üzerinde ciddi ve olumsuz etkileri mevcuttur. Öğrenimi bırakan kişi temel bir refah hizmetinden mahrum kalmakta, beşeri anlamda kendisini yetiştiremeyeceğı için gelecekte iyi bir iş imkânını kaçırmakta bu sebeple yoksulluk riski ile yüzleşerek

toplumsal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Olgunun toplumsal etkileri ise toplumsal refahın düşmesi ve toplumsal patlamaların ortaya çıkabilme riski ile ilgilidir. Yine öğrenciye öğrenim gördüğü süreler için kamu tarafından yapılan yatırım da boşa gitmekte maddi anlamda da ciddi bir maliyet unsuru doğmaktadır. Son yıllar ABD başta olmak üzere İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde öğrenimi bırakma oranlarının yükselme trendinden olması bu durumu bir sosyal sorun haline getirmektedir (Tinto, 1975: 89; Bonneau, 2007: 14; Rumberger, 2001: 4).

Olgunun dünyada artan bir trend olduğu verilerle de görülebilecektir. Buna göre okul bırakma oranları ABD için % 11-20, Kanada için, % 25 ile % 36 oranlarında, Brezilya'da % 59 ve Mısır'da % 65 ile % 35 gibi değişen oranlarda, İsrail'deki azınlık Müslüman nüfusun çocukları arasında % 33 oranında olduğu görülmektedir. Olgunun gelişmemiş ülkeler ve azınlık gruplar için çok daha ciddi bir risk olduğu verilerde açık bir şekilde görülebilmektedir (Taylı, 2008: 92).

Zorunlu olmayan, adaylarına akademik ve mesleki beceri kazandırmayı taahhüt eden üniversite öğreniminde öğrenimi bırakmanın birçok sebebi mevcuttur. Bölüm/programı beğenmeme, üniversite eğitim alınan şehri beğenmeme, derslerde zorlanma, üniversitede veya şehirde sosyal çevre edinememe, barınma koşullarında yetersizlik, yaşam standartları, stres, sınavlarda başarısız olma korkusu, program/bölümün uzun olması, hamilelik veya hastalık, gelir yoksunluğu ve gelir getirici imkânlarla ulaşamama bu sebeplerden yalnızca birkaçıdır. Olguyu daha net bir şekilde anlayabilmek sayılan gerekçeleri de içine alacak şekilde öğrenimi bırakma olgusu dört ana neden tasnif edilmiştir. Bunlar; ekonomik yetersizlik ve ailevi problemleri içine alan kişisel nedenler, istihdamda olma veya çalıştığı iş sebebiyle zaman bulamama durumlarını içeren iş alakalı nedenler, akademik başarısızlık, bölümle uyum sağlayamama, derslerin zor olması, sınavlarda başarısız olma gibi durumları içeren bölüm/program bazlı nedenler ve son olarak teknolojik yeniliklere ayak uyduramama, alt yapı imkânlarının teknolojiyi desteklememesi gibi durumları içeren teknolojik nedendir. Sayılan sebeplerin en önemlilerinden bir tanesi yoksulluk ve geçim sıkıntısıdır. Dar gelirli, işçi sınıfına mensup, dezavantajlı veya engelli birey yer alan ailelerin çocukları üniversiteyi terk etme eğilimi en yüksek olan sosyal sınıf olarak işaret edilmektedir (Heublein, 2014: 504; Breier, 2010: 659; Smith, 1987: 18; Willging ve Johnson: 2009: 124; Bülbül, 2012: 230).

Yapılan akademik çalışmalarda tez kapsamında ortaya atılan yoksulluk sebebiyle öğrenimi bırakma eğilimi görüşünü desteklemektedir. Yoksul ailelerin çocuklarının üniversiteyi bırakma eğilimlerinin normal gelir düzeyinde olan öğrencilere göre %40 daha fazla olduğu ve bu öğrencilerden %50'sinin öğrenimini maddi yetersizlik sebebiyle terk ettiği (Lassibille ve Gómez, 2008: 120), ırk, din ve renk gibi doğuştan gelen özellikler sebebiyle sosyal dışlanmaya maruz kalan kimseler ile yoksulluk sebebiyle üniversite öğrenimini terk etmenin en yaygın bırakma sebebi olduğu ve üniversiteyi terk edenlerin %70'inin ailelerinin düşük gelir grubunda yer aldıkları (Letseka ve Breier, 2008), 4500 üniversite öğrencisi ile 2014 yılında yapılmış bir çalışma ile öğrenimi bırakmada en sık görülen ikinci sebep geçim sıkıntıları olarak ortaya çıkmış (Heublein, 2014), 450 üniversite öğrencisi ile 2012 yılında yapılan bir başka akademik çalışmaya göre ise ailedeki birey sayısı ve ailenin ekonomik düzeyine göre okulu bırakma eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı, ancak ailedeki birey sayısı arttıkça ve aile gelir düzeyi düştükçe okulu bırakma eğiliminde görece bir artış olduğu böylelikle aile yoksulluğunun, öğrencinin eğitimini tamamlayamamasında veya yarıda bırakmasında belirleyici olduğunu kanısına ulaşılmaktadır (Şimşek, 2012).

Üniversite öğrencilerine yönelik devlet tarafından sunulan ve onların gelir düzeylerine doğrudan veya dolaylı olarak etki eden sosyal politikalar öğrencilerin öğrenimi bırakma eğilimlerini nasıl etkilemektedir? Üniversite öğrencilerine devlet tarafından sağlanan gelir getirici uygulamalar öğrenime devamı teşvik etmekte midir? Tez çalışması kapsamında bu sorulara cevap aramak ve sosyal politikaların öğrencilerin öğrenime devamı üzerindeki etkisini ölçmek için likert yedili ölçekte 2909 öğrenciye “*Burs veya kredi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim*” ve “*Burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim*” görüşleri yöneltilmiştir. İlk görüşe öğrencilerin katılma veya katılmamalarının aritmetik ortalaması 4,54 iken ikinci görüşte ortalama 4,20 olarak analiz edilmiştir. Yoksul öğrencilerin “*Burs veya kredi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim*” görüşüne tutumu 4,59 iken yoksul olmayan öğrencilerin tutumu 4,52 olarak hesaplanmıştır. Farklı olarak yoksul öğrencilerin “*Burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim*” görüşüne tutumu 4,14 iken yoksul olmayanlarda 4,22 olarak ölçülmüştür. Öğrenciler tarafından ifade edilen görüşler örneklem içerisinde ekonomik yetersizlik sebebiyle ciddi bir bırakma eğilimi olduğu buna karşılık öğrencilerin devlet tarafından sağlanan gelir getirici uygulamalar sayesinde öğrenimlerinin sürdürebildikleri kanısına ulaşılmıştır. Bir

diğer değişle devlet tarafından üniversite öğrencilerine yönelik doğrudan veya dolaylı gelir getirici sosyal politikalar üniversiteyi bırakma eğilimini düşürme potansiyeline sahip olduğu gibi; fertlerin yükseköğrenime devamını da teşvik etmektedir.

4.6.3. Alan Araştırması Hipotezlerine İlişkin Testler

Tez çalışması kapsamında belirlenen hipotezler bu bölümde testlere tabi tutulacaktır. Belirlenen hipotezler kendi içerisinde sosyal transfer harcamaları ve yoksulluğa ilişkin hipotezler, sosyal transfer harcamaları ve akademik başarıya ilişkin hipotezler, sosyal transfer harcamaları ve istihdama ilişkin hipotezler, sosyal transfer harcamalarına duyarlılık ve bunlardan faydalanmaya ilişkin hipotezler son olarak sosyal transfer harcamaları ve yükseköğrenime devama ilişkin hipotezler olarak tasnif edilebilecektir. Belirlenen hipotezler frekans analizleri, McNemar testi, Mann Whitney u testi ve Kruskal Wallis-H Testi ile test edilerek yorumlanacaktır.

4.6.3.1. Sosyal Transfer Harcamaları ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Hipotezler

Bir kamu maliyesi aracı olarak transfer harcamaları sosyal iktisadi ve mali transfer harcamaları ile iç/dış borçlara ilişkin faiz ödemelerinden meydana geldiği ifade edilmektedir. Adı sosyal politikalar ile anılan sosyal transfer harcamaları ise devletin öğrencilere verdiği burs/kredi veya benzeri imkânlar, yaşlı, engelli veya kimsesizlere karşılıksız verdiği yardımlar olarak tanımlanmaktadır. Dünyada refah rejimleri tarafından özellikle son yıllarda gelir adaletsizliğinin önüne geçilmesi ve yoksulluğun azaltılmasındaki etkinliği sebebiyle sosyal transfer harcamalarına olumlu bir tutum sergilendiği söylenebilecektir (Bozçelik, 2021: 638; Öztürk, 2016: 117).

Türkiye’de üniversite öğrencilerinin refah düzeylerinin arttırılması ve yükseköğrenime ulaşabilmede fırsat eşitliği meydana getirilmesi için uygulanan temel sosyal politikalar genel anlamda KYK tarafından sağlanan burs, kredi, yurt imkânı ve üniversiteler tarafından sağlanan yemek yardımları ile yükseköğretimin kamu otoritesi tarafından finanse edilmesi olarak verilebilecektir. Üniversite öğrencilerine; anılan sosyal politikalar ile gerçekleştirilen sosyal transfer harcamalarının onların gelir ve yaşam koşullarına etkisi belirsizdir. Kamu otoritesi tarafından milyarlarca lira ⁴³ kaynak

⁴³ 2020 yılı sosyal yardım harcamaları dağılımı incelendiğinde üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen transfer harcamasının 3.126.572.770 TL olduğu görülmektedir. Bu kaynak Cumhurbaşkanlığı Strateji Başkanlığı tarafından ilgili sosyal transfer harcamalarından sorumlu olan “Kredi

aktarılarak hayata geçirilen uygulamaların öğrencilerin refah düzeylerine etkisinin ölçülmesi gerek sosyal devletin insani taahhüdünü yerine getirmesi gerekse kamu kaynağının efektif bir şekilde kullanılması adına oldukça önemlidir. Özellikle sosyal yardım uygulamalarının en ciddi problemlerinden olan hedefleme sorunları bir diğer değişle yardımların gerçekten ihtiyacı olan kimselere gitmemesi durumunun öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikalar için geçerli olup olmadığı yine bu hipotezler ile çıkarım yapılabilecek önemli hususlardan bir tanesidir. Söz konusu hipotezlerin test edilmesinde öğrencilerin toplam harcamaları üzerinden hesaplanan yoksulluk durumları kullanılmıştır.

4.6.3.1.1. KYK Burs veya Kredi İmkânlarının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi

KYK tarafından üniversite öğrencilerine sosyal transferin gerçekleştirildiği en yaygın sosyal politika uygulamaları burs ve kredi olarak verilebilecektir. Analizler kapsamında öncelikle 2021 yılı için yoksulluk sınırı belirlenmiştir. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin aylık ortalama geliri “*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı*” tarafından sosyal yardım alma sınırı olan; “...*asgari geçim indirimi hariç olmak üzere net asgari ücretin üçte birinden az geliri olmak...*” şartından hareketle 852 TL ile analiz edilmiş; aylık ortalama geliri 852 TL’nin altında olan öğrenciler yoksul olarak sınıflandırılmıştır. Güncel yoksulluk sınırı ve oranının belirlenmesinden sonra burs ve kredi alan öğrencilerin aylık ortalama gelirinden adı geçen sosyal transferin 2021 yılı meblağı olan 650 TL düşülmüş yoksulluk tekrar hesaplanmıştır.

Tablo 39: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan KYK Burs veya Kredi İmkânlarının Yoksulluğa Etkisi

Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Fark (%)	Burs ve Kredinin Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	171	27,6	-7,8	Azaltıyor
Burssuz veya Kredisiz Yoksulluk	219	35,4		
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		Bursun Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	363	35,2	-10,1	Azaltıyor
Burssuz veya Kredisiz Yoksulluk	462	45,3		
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)		Bursun Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	161	34,3	-17,3	Azaltıyor
Burssuz veya Kredisiz Yoksulluk	242	51,6		
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		Bursun Yoksulluğa Etkisi

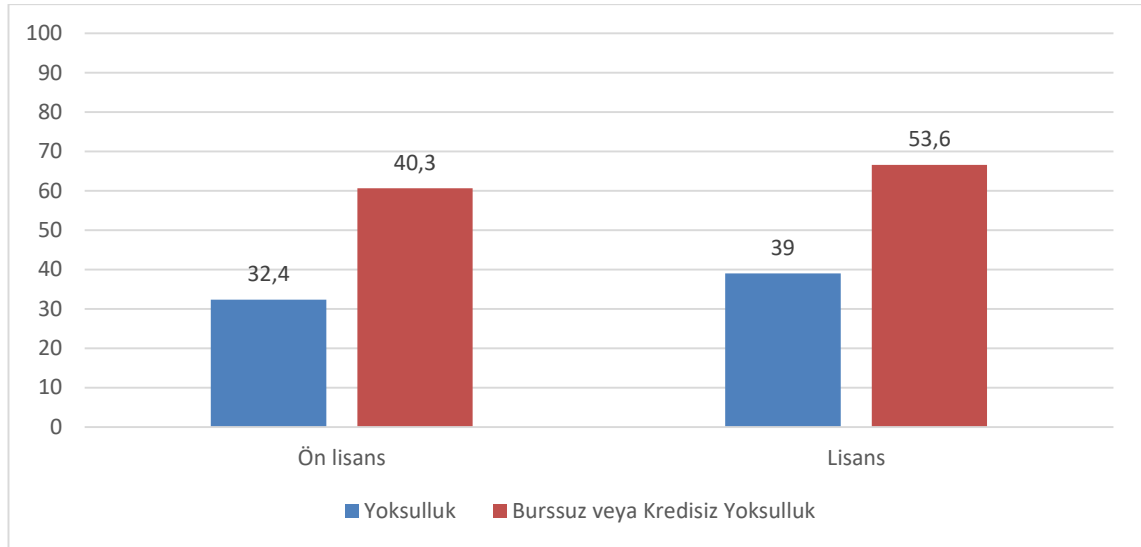
Yurtlar Kurumu" na aktarılmıştır. Yine 2022 yılında genel sosyal transfer harcamalarının yaklaşık %40 oranında arttırılacağı açıklanmıştır. Buna göre üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal transfer harcamalarının da artacağı; burs, kredi ve yurt imkânından faydalanan öğrenci sayısının buna bağlı olarak daha fazla olacağı kanısına ulaşılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/01/2020_vatandasinbutcerehberi.pdf.

Yoksulluk	328	41,7	-14	Azaltıyor
Burssuz veya Kredisiz Yoksulluk	438	55,7		

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Bir üniversite öğrencisi başvurarak ilgili kriterleri karşılaması durumunda burs veya krediden yalnızca bir tanesine hak kazanabilmektedir. Bu noktada araştırma kapsamında burs veya kredi alan öğrenciler bir arada değerlendirilmiştir. Yine burs ve kredinin aylık meblağının aynı olması ve bu sebeple öğrenci refahına aynı düzeyde etki etmesi bu iki sosyal transfer harcamasının aynı hipotez içerisinde test edilmesine imkân tanımıştır.

Öğrencilerin normal yoksulluk oranları ile burs veya kredi imkânlarından faydalanan öğrencilerin gelirlerinden bu meblağın düşülerek tekrar hesaplanan burssuz veya kredisiz yoksulluk oranları mukayese edildiğinde tüm cinsiyet ve öğrenim gruplarında söz konusu sosyal transfer harcamasının yoksulluğu ortalama %9,5 oranında düşürdüğü tespit edilmiştir. Ön lisans düzeyindeki erkeklerde burs veya kredi yoksulluğu %7,8, ön lisans düzeyindeki kadınlarda %10,1, lisans düzeyindeki erkeklerde %17,3 ve lisans düzeyinde öğrenim gören kadınlarda %14 oranında azaltmaktadır. Burs veya kredinin sağladığı sosyal transferin özellikle lisans düzeyinde yoksulluğu daha fazla oranda düşürdüğü görülmektedir. Bunun sebebinin ise fakültelerin genel itibarıyla il merkezlerinde konumlanmış olması ve merkez ilçede hayatında daha pahalı olması olarak verilebilecektir. Merkez ilçede harcamaların daha yüksek seyretmesi dolayısıyla lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin yoksulluk riskiyle daha fazla karşı karşıya kalmaları söz konusu durumu açıklayabilecek potansiyele sahiptir.

Şekil 36: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan KYK Burs ve Kredi İmkânlarının Yoksulluğa Etkisi (Toplam Harcamalar Üzerinden) (%) (**Kaynak:** Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile oluşturulmuştur).

Genel anlamda ön lisans düzeyinde burs veya kredinin yoksulluk üzerindeki etkisi %7,9'iken lisans düzeyinde ise %14,6 olarak ölçülmüştür. Analiz ile burs veya kredilerin lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin gelir ve yaşam koşulları üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğu çıkarımı da yapılabilecektir.

Tablo 40: KYK Burs ve Kredisinin Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi

			Burs ve Kredi Sonrası Yoksulluk		Toplam
			Yoksul	Yoksul Değil	
Burs ve Kredi Öncesi Yoksulluk	Yoksul	N	1023	343	1366
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	74,9	25,1	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	100	18,3	47,1
	Yoksul Değil	N	0	1536	1536
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	100	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	81,7	52,9

Harcama yoksulluğu üzerinden yapılan hesaplama göre $P=0,000$ ve $\chi^2=341$ olarak saptanmıştır.

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H_1 : Üniversite öğrencilerine sağlanan burs ve kredi imkânları öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

KYK burs ve kredisi öncesinde gelir hesabına göre yoksul olan üniversite öğrencilerinin söz konusu sosyal transferler sonrasında 343 kişiye karşılık gelen %25,1'i yoksulluk sınırının üzerine çıktığı anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen McNemar analizine göre KYK burs ve kredilerinin yoksulluğu azaltıcı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($\chi^2=341$; $p<0,000$). Bir diğer deyiş ile yoksul üniversite öğrencilerinin KYK bursu/kredisi

ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak görülmektedir. Buradan hareketle H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Gerçekleştirilen analizler sonucunda burs veya kredilerin meydana getirdiği sosyal transfer harcamasının tüm cinsiyet grupları ve öğrenim programlarında öğrenim gören üniversite öğrencileri üzerinde yoksulluğu azalttığı; öğrenci yoksulluğu ile burs/kredi uygulamaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Kabul edilen hipotez literatür ile de uyum göstermektedir. Yoksullukla mücadelede beşeri sermayenin güçlendirilmesi amacıyla kamu tarafından gerçekleştirilen en önemli sosyal transfer kalemlerinden bir tanesinin burs ve kredi olduğu bu uygulamaların yoksullukla mücadelenin yanında eğitime yönelik talebi artırıcı potansiyele de sahip olduğu (Aktan ve Vural, 2002), burs ve kredilerin öğrenci yoksulluğuyla mücadelede kabul edilmiş bir uygulama oldukları ve kapsamının bu sebeple genişletilmesinin gerektiği (Kete Tepe ve Özer, 2020), yoksul öğrencilerin öğrenime devamında burs uygulamasının en önemli gereçlerden bir tanesi olduğu (Türk ve Ünlü, 2016) vurgulanmaktadır.

Burs ve kredilerin yoksulluğa etkisi ise ülkeden ülkeye farklılık gösterse de Li ve arkadaşları tarafından yapılmış bir araştırma ile Çin’de üniversite öğrencilerinin yoksulluk oranı %22 olarak tespit edilmiş; burs ve kredilerin üniversite öğrencisi yoksulluğu oranını %4,6 oranında düşürdüğü ileri sürülmüştür. Yine aynı çalışmada öğrenci yoksulluğuyla en etkin mücadele yönteminin geri ödemesiz sosyal transfer harcamaları ile sağlanabileceği iddia edilmektedir (Li, vd., 2013). Benzer bir şekilde 1167 kişi üzerinde yapılmış olan bir araştırma ile burs ve kredilerin yükseköğretimde yoksulluğu anlamlı bir şekilde azaltarak gelir adaletsizliğini azalttığı tespit edilmiştir (Goldrick-Rab, vd., 2016). Burs ve kredileri içeren sosyal transferlerin öğrenci ve ailelerinin refah düzeyleri ve gelirleri üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bir başka çalışmada ise ABD’de devlet üniversitesi öğrenim bedellerinin 6185 \$ ile 13.589 \$ arasında olduğu ve sosyal transfer harcamaları olmaksızın ailelerin %23’ünün bu maddi yükü kaldıramayacağı ileri sürülmektedir (Long, 2008).

Burs ve kredi uygulamalarının her ikisi de sosyal transfer olarak tanımlansa da sonuçları itibariyle iki farklı uygulamadan bahsedilebilecektir. Burs karşılıksız bir “yardım” niteliği taşıırken kredi geri ödemeli bir borçtur. Öğrencinin borçlandırılarak istihdam edilmesi sonrası çeşitli vade ve faiz oranları ile kullandıktan mahsup edilmektedir. Bu noktada krediler öğrencileri borçlandırmakta ve bu durumun gerek faydalanıcı gerekse ekonomi için bir takım olumsuzluklara sebep olduğu ileri

sürülmektedir. Çalışmalar özellikle kredi uygulamasının daha yoğun olarak tercih edildiği liberal refah rejimlerinde borcu sebebiyle istihdama katılmak istemeyen çok ciddi bir kitlenin varlığına işaret etmektedir. Örneğin ABD’de 44 Milyon öğrencinin kredi borcu içerisinde olduğu ve toplam borç miktarının 2018 yılında 1.4 Trilyon \$ ve 2020 yılında 1.6 Trilyon \$ olduğu belirtilmekte, öğrencilerin borcun geri ödemesinden çekindikleri için istihdamdan kaçındıkları, ev alma ve işyeri açma tercihlerinden vazgeçtikleri tespit edilmiştir. bununla birlikte borçların silinmesi halinde kişi başı safi hasılayı %20’den fazla arttıracak ve işsizlik oranlarının %0.22 ile %0.36 oranında düşeceği buna bağlı olarak 1.2 ila 1.5 milyon yeni işin ortaya çıkacağı ve kişi başı kazançlarda aylık %10’a yakın iyileşme meydana geleceği ileri sürülmektedir (Fullwiler, vd., 2018; Catherine ve Yannelis: 2021). Benzer bir şekilde ABD’de öğrenim kredisine bağlı öğrenci borç oranlarının artmasının yoksulluğu arttırarak gelir adaletsizliğini teşvik ettiği belirtilmektedir. Artan öğrenim ücretleri ile kredilerin de arttığı geri ödemelerin ağırlaştığı ve özellikle orta ve dar gelirli ailelerin geri ödeme yapabilmek için refahlarından ödün verdiği tespit edilen bir diğer çarpıcı bulgudur (Ahmed ve Kabir, 2019). Kredilerin geri ödemesinin öğrenci üzerindeki sebep olduğu baskı tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırmasında da tespit edilmiştir. 2909 öğrenciye yedili ölçek olarak yöneltilen “*Öğrenim kredisinin geri ödemesi beni endişelendiriyor*” ifadesinin aritmetik ortalaması 6,22 olarak tespit edilmiş; “*Kredi geri ödemesine kolaylık getirilmesini destekliyorum*” ifadesinde ise 6,43 ortalama tespit edilmiştir. Öğrencilerin kredi alsın veya almasın genel anlamda refahı etkileyen bir konuda farkındalık sahibi olmaları ortak bir tepki oluşturmaları önemli bir ayrıntıdır.

Test edilen hipotezden bağımsız olarak burs ve kredilerin yükseköğrenime devamı teşvik ettiği ve drop-out olarak da bilinen terk oranlarını düşürdüğüne ilişkin çalışmalar mevcuttur. Buna göre burs ve kredilerde bir döneme yayılacak şekilde 1000 \$ artış öğrenime devamı %1,5 ila %2 arasında arttırdığı (Nguyen, vd., 2019), burs ve kredilerin yükseköğrenime geçişte önemli bir politika aracı olarak özellikle dezavantajlı gruplar üzerinde yükseköğrenimde kalıcılığı kayda değer bir şekilde arttırdığı ifade edilmektedir (Cosentino, vd., 2019).

Özellikle öğrenim kredisine hakkında “*öğrenci borçlanması*” temelli bir başka tartışmadan da söz edilebilecektir. Öğrenim kredisine uygulamasının metodolojisinden kaynaklanan geri ödeme zorunluluğu uygulamanın bir sosyal politika dolayısıyla bir sosyal transfer olup olmadığına ilişkin bir tartışma doğurmaktadır. KYK kredisine tez

çalışmasının önceki bölümlerinde de ayrıntılı olarak incelendiği üzere “*üniversite öğrencisine borç olarak verilen para*”dır. Bu söz konusu uygulama karşılıksız bir yardım niteliği taşımamakta; öğrenim süresinin tamamlanması akabinde belirli ödeme planları ile iade edilen bir kaynak olarak görülebilmektedir. Sağlanan imkânın iadesi yoksul öğrencilerin kredi imkânından faydalandıkları süre boyunca refah düzeyini yükselteceği bununla birlikte kredinin iade sürecinin başlaması ile birlikte ferdin refah düzeyini yeniden düşüreceği böylelikle “*Öğrenim kredisi yoksulluğu yalnızca erteliyor mu? Öğrenim kredisi yalnızca yoksulluğun dönemini mi değiştiriyor?*” sorularının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Öğrenim kredisinin geri ödemesinin gerek ülkemizde gerekse dünyada ciddi bir kamuoyu oluşturduğu bilinen bir gerçektir. Bu imkândan faydalana öğrenciler üzerinde ciddi anlamda baskı oluşturduğu bilinen kredinin geri ödemesi boyutu verilen soruları bir noktada doğrulasa da üniversitenin isteğe bağlı bir öğrenim türü olması, neo-liberalizmin baskıladığı ülke ekonomilerinin karşılıksız yardımları sınırlaması, beşeri sermaye ve sosyal yatırım devleti gibi teorilerin karşılıksız yardımlara mesafeli tutumları son yıllarda birçok ülkede yükseköğrenimin öğrenci borçlanması suretiyle desteklenmesi ekolünü ortaya çıkartmıştır. Diğer taraftan sosyal yardımların kapsamı ve gücü onu uygulayan ülkelerin sosyo-ekonomik imkânları ve sosyal politikalara karşı tavırlarını belirleyen siyasi ideolojileri ile sınırlıdır. Devlet ekonomilerinin küçüldüğü günümüz dünyasında karşılıksız yardımlara ayrılan kaynaklarında azaltılması bu noktada beklenen bir durumdur. Öğrenim kredisi uygulamasının bir sosyal transfer kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin önemli bir karşı tez ise öğrenciliğin tanımına ilişkindir. Üniversite öğrencileri işgücü istatistiklerine dâhil olmayan, gördükleri öğrenim sebebiyle istihdama sınırlı şekillerde katılabilen, ekonomik anlamda genellikle ailelerine veya sağlanan burs/kredi imkânlarına bağımlı şekilde hayatlarını sürdüren bir kitledir.⁴⁴ Bu yönü itibarıyla devlet tarafından sağlanan öğrenim kredisi ferdin hayatında en bağımlı ve muhtaç olduğu bir anda ona gerçekleştirilen nakit transferi ile refah düzeyinin iyileştirme çabası olarak da görülebilecektir. Vurgulanan tez ve karşı tezler ışığında yoksulluğu düşürmede etkisi burs uygulamasına nazaran sınırlı

⁴⁴ Durusoy Öztepe tarafından yapılan bir çalışmada aktarıldığı üzere; Avrupa’da üniversite öğrencilerinin aylık gelirlerinin %34’ünü kendi kazançları, %47’sinin aileden, %14’ü devletten, %5’inin diğer kaynaklardan geldiği görülmektedir. Liberal refah rejimlerinde öğrencilerin istihdama katılma oranlarının daha düşük oranda gerçekleştiği aktarılırken sosyal demokrat refah rejimlerinde öğrenci geliri içerisinde devlet desteğinin %50’lere yaklaştığı vurgulanmaktadır. Aynı çalışmada Türkiye’nin de arasında olduğu genellikle Güney Avrupa ve Muhafazakar refah rejimleri içerisindeki ülkelerde öğrenci gelirlerinin temel finansman kaynağının ailelerinden alınan destekler olduğu vurgulanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Nagihan Durusoy Öztepe, Denizli İşgücü Piyasasında Üniversite Öğrencileri, 2018.

kalsa da öğrenim kredisinin de üniversite öğrencilerinin refah düzeyini yükseltmekte bir sosyal politika aracı olduğu kanısını ortaya çıkartmaktadır.

4.6.3.1.2. KYK Yurtlarında Barınma İmkânının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi

KYK tarafından sunulan barınma imkânı üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan bir diğer önemli sosyal politika olarak karşımıza çıkmaktadır. Temel bir hak olan insani barınma olanağına sahip olma özellikle ekonomik anlamda bağımlı bir nüfus olan üniversite öğrencileri için daha da önemli bir faktör konumundadır. Akademik başarıyı ve yükseköğrenime devamı da etkileyebilecek potansiyele sahip devlet tarafından insani standartlarda ve uygun bir şekilde fiyatlandırılmış barınma imkânı öğrencinin refahına birçok farklı yönden etki etmektedir.

KYK yurtları piyasa şartlarındaki diğer barınma türlerinden ücret anlamında çok daha uygundur. Bununla birlikte KYK yurtlarında kalan her üniversite öğrencisi için sabah kahvaltısında 6 TL ve akşam yemeğinde 13 TL yemek desteği sağlanmaktadır. Bu noktada KYK yurdunda ikamet eden bir öğrenci hem piyasa şartlarına göre daha uygun fiyatlar ile barınma ihtiyacını karşılayacak hem de öğle ve akşam yemeklerinde sınırlar dâhilinde yemek tercihi yaptığı sürece ücretsiz yemek yeme imkânından faydalanacaktır. Gerçekleştirilen analiz kapsamında öncelikle alan araştırmasının gerçekleştirildiği Burdur ilinde KYK yurtlarının barınma ücretleri belirlenmiştir. İlde yer alan yurtların 4. Tip⁴⁵ olarak tasnif edilen KYK yurtları olduğu ve bu tip yurt ücretinin 375 TL olduğu anlaşılmıştır. Akabinde günlük 19 TL olarak sağlanan beslenme yardımının ayın her günü öğrenci tarafından bu miktarda kullanıldığı göz önüne alınarak aylık beslenme yardımı miktarı hesaplanmış ve bu meblağ yurt ücretinden çıkartılmıştır. Yurt ücretinden beslenme yardımının düşülmesi ile ortaya çıkan meblağ KYK yurt imkânından faydalanan öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinden düşülerek yoksulluk oranı yeniden hesaplanmış ve KYK yurdunun sağlamış olduğu sosyal transfer avantajı güncel yoksulluk oranı ile mukayese edilmiştir.

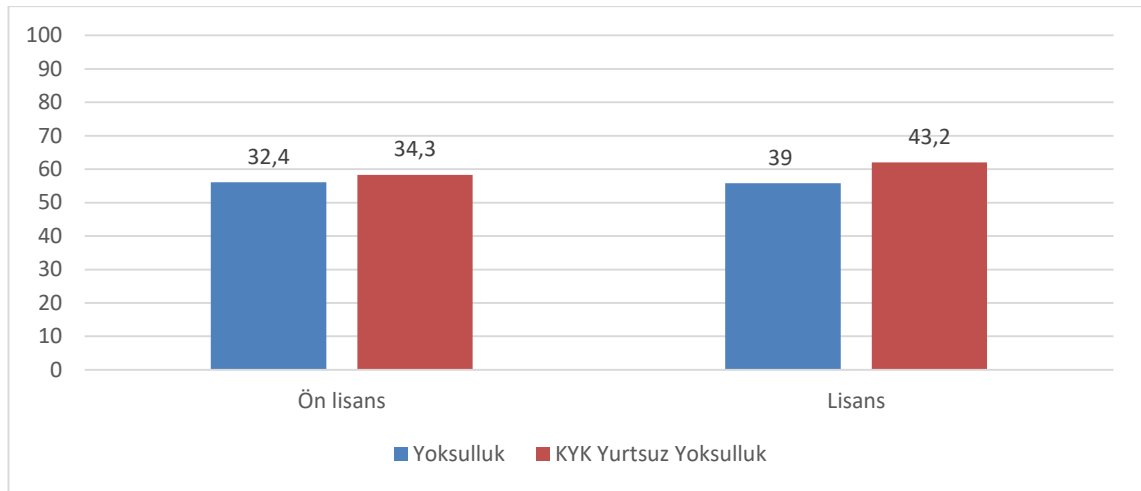
⁴⁵ KYK yurtları, belirlenen kriterler doğrultusunda altı tip olarak tasnif edilmektedir. KYK yurt tiplerini belirlemedeki özellikler genel olarak yurtların konumu, fiziki özellikleri, odada kalan öğrenci sayısı, odanın balkonlu ve banyolu oluşu ve yurda bulunan sosyal faaliyet alanlarına göre değişmektedir. Bunlara eşdeğer olarak da yurt ücretleri ve depozito ücretleri de değişmektedir. Dördüncü tip olarak tasnif edilen yurtların genel özellikleri; odaları 2-4 kişi olan, odalarda çalışma masası, kitaplık, mini buzdolabı, elbise dolabı, internet erişimi olan, sabah kahvaltısı ve akşam yemeği verilen, 7-24 sıcak su olan, asansör, kantin, mescit, valiz odası ve çalışma odası olanaklarına sahip yurt tipi olarak verilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: <https://ogrencigundemi.com/4-tip-kyk-yurdu-ozellikleri-nelerdir-kyk-yurt-tipleri-nelerdir/>.

Tablo 41: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan KYK Yurdunda Barınma İmkânının Yoksulluğa Etkisi

Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Fark (%)	KYK Yurdunun Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	171	27,6	-3,1	Azaltıyor
KYK Yurtsuz Yoksulluk	190	30,7		
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		KYK Yurdunun Etkisi
Yoksulluk	363	35,2	-2,7	Azaltıyor
KYK Yurtsuz Yoksulluk	392	37,9		
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)		KYK Yurdunun Etkisi
Yoksulluk	161	34,5	-5,3	Azaltıyor
KYK Yurtsuz Yoksulluk	186	39,8		
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		KYK Yurdunun Etkisi
Yoksulluk	328	41,7	-5	Azaltıyor
KYK Yurtsuz Yoksulluk	367	46,7		

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Öğrencilerin yoksulluk normal yoksulluk oranları ile KYK yurdunda barınma imkânından faydalanan öğrencilerin gelirlerinden bu meblağının düşülerek tekrar hesaplanan KYK yurdunun sağladığı sosyal transfersiz yoksulluk oranları mukayese edildiğinde tüm cinsiyet ve öğrenim gruplarında söz konusu sosyal transfer harcamasının yoksulluğu ortalama %4,02 oranında düşürdüğü tespit edilmiştir. KYK yurdu ön lisans düzeyi erkeklerde %3,1, kadınlarda %2,7 ve lisans düzeyinde öğrenim gören erkeklerde %5,3 ve kadınlarda ise %5 oranında yoksulluğu düşürmektedir. KYK yurtlarında barınma imkânının üniversite öğrencilerine sağlamış olduğu doğrudan ve dolaylı sosyal transferin burs ve kredilerin yoksulluğa etkisindeki duruma benzer şekilde lisans düzeyinde yoksulluğu daha fazla düşürdüğü görülmektedir. Bu durum ön lisans programlarının bulunduğu merkez ilçe dışındaki diğer ilçelerde KYK yurt imkânının çok sınırlı olması ve bu sebeple KYK yurt imkânında ön lisans öğrencilerinin yeterince faydalanamadıkları tezi ile açıklanabilecektir. Yine diğer ilçelerde barınma maliyetlerinin merkez ilçeye göre daha düşük olacağı bir diğer değişle KYK yurdu ücretlerine yakın seyredeceği ve öğrencilerin harcamaları üzerinde daha az etki yaparak yoksulluk oranını çok fazla arttırmayacağı varsayılmaktadır.

Şekil 37: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan KYK Yurdunda Barınma İmkânının Yoksulluğa Etkisi (Toplam Harcamalar Üzerinden) (%) (**Kaynak:** Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile oluşturulmuştur).

Önlisans düzeyinde KYK yurdunda barınma imkânının öğrencinin yoksulluğu üzerine etkisi %1,9 olarak ölçülmüş iken lisans düzeyinde bu oran %4,2'dir. Gerçekleştirilen analiz ile KYK yurdunun lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin gelir ve yaşam koşulları üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğu söylenebilecektir.

Tablo 42: KYK Yurdunda Barınmanın Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi

			KYK Yurdu Sonrası Yoksulluk		Toplam
			Yoksul	Yoksul Değil	
KYK Yurdu Öncesi Yoksulluk	Yoksul	N	1023	112	1135
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	90,1	9,9	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	100	6	39,1
	Yoksul Değil	N	0	1767	1767
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	100	100
		Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	94	60,9

Harcama yoksulluğu üzerinden yapılan hesaplama göre $P=0,000$ ve $\chi^2=110$ olarak saptanmıştır.

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H_2 : Üniversite öğrencilerine sağlanan KYK yurtlarında barınma imkânı öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

KYK yurdunda barınma imkânı öncesinde gelir üzerinden hesaplama ile yoksul olduğu tespit edilen üniversite öğrencilerinin söz konusu sosyal transferler sonrasında 112 kişiye karşılık gelen %9,9'unun yoksulluk sınırının üzerine çıktığı anlaşılmaktadır ($\chi^2=110$; $p<0,000$). Gerçekleştirilen McNemar analizine göre KYK bünyesinde sağlanan barınma imkânının yoksulluğu azaltıcı etkisinin anlamlı farklılığa sahip olduğu görülmektedir. Bir diğer deyiş ile yoksul üniversite öğrencilerinin KYK yurdunda

barınması ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle araştırma sorusu doğrultusunda geliştirilen H₂ hipotezi kabul edilmiştir.

KYK yurdunun barınma anlamında piyasaya göre oldukça uygun olan fiyatları ile yurttan kalan öğrencilere günde iki öğün verilen beslenme yardımı sayesinde öğrencilere gerçekleştirilen doğrudan ve dolaylı sosyal transfer harcamasının tüm cinsiyet ve öğrenim programlarında üniversite öğrencilerinin yoksulluk oranını azalttığı anlaşılmış bu sebeple H₂ kabul edilmiştir. Kabul edilen hipoteze ilişkin literatürde de benzer sonuçlara ulaşıldığı buna göre; 2012 yılında 253 kişi yapılan alan araştırması kapsamında öğrencilerin %56'sının yurtlarda kaldığı ve bunun sebebi olarak da yurttan barınmanın maddi açıdan daha ucuz olduğu ifade edilmektedir. Aynı çalışmada öğrencilerin %56'sı görece yoksul olarak tespit edilmiştir (Güler, vd., 2012). Yine 2018 yılında KYK yurtlarında kalan 720 kişi ile yapılmış başka bir çalışmada öğrencilerin %32,9'unun ekonomik durumlarının ancak geçinebiliyorum olarak ve %15'i desteğe ihtiyacı var şeklinde tanımladığı ve KYK yurdu tercihlerinin en yüksek faktörde fiyat uygunluğu sebebiyle gerçekleştirildiği (Uslu, 2018), benzer şekilde 2005 yılında 500 öğrenci ile gerçekleştirilen başka bir çalışmada da KYK yurtlarının en önemli tercih sebebinin uygun ücretler olduğu tespit edilmiştir (Çemrek ve Filiz, 2007). 2016 yılında 3000 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen başka bir çalışmaya göre ise üniversite öğrencilerinin %13'ünün barınma imkanının olmadığı ve barınma ihtiyaçlarını sabit bir yerde karşılayamadıkları özellikle ABD'de öğrencilere sunulan ücretsiz barınma imkanının oldukça yetersiz olmasının öğrenci yoksulluğunu arttırdığı ifade edilmektedir (Broton ve Goldrick-Rab, 2016). Bu tezi destekler şekilde bir başka çalışmada ABD'de üniversite öğrencilerinin yalnızca %2'sinin ücretsiz yurtlarda barındığı tespit edilmiştir (Goldrick-Rab, vd., 2017).

Öğrencilerin barınma ve yoksulluk ilişkisine vurgu yapan çalışmalara ek olarak tarafımızca gerçekleştirilen alan araştırmasında KYK yurdunda ikamet eden üniversite öğrencilerinin “*Barınma ihtiyacımı karşılarken maddi açıdan zorlanıyorum*” ifadesine yedili ölçekte verilen cevapların aritmetik ortalaması 4,76 iken farklı şekillerde ikamet edenlerin ortalaması 5,45'dir. “*En az bir kez aylık kira veya KYK burt bedelini ödeyemediğim oldu*” ifadesinde KYK yurdunda kalanlar 2,98'lik ortalama tespit edilmiş farklı şekillerde ikamet edenlerde ise bu oran 3,80 olarak ölçülmüştür. KYK yurtlarından memnuniyete ilişkin olarak yöneltilen “*KYK yurtlarında öğrencilere sağlanan şartlar iyidir*” ifadesinin KYK yurtlarında kalanlar açısından aritmetik ortalaması ise 3,62 diğer şekillerde ikamet edenlerde ise 2,89 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin “*KYK yurt imkanı*

ve kapasitesi yeterlidir” ifadesine katılımları ise yurttaki kalanları için 3,72 ve farklı şekillerde ikamet edenler için 3,46’dır. KYK yurtlarının ucuz olmasının öğrenci tutumu etkisi üzerinde değişime sebep olduğu yine yurtlarda kalanların sağlanan imkanlarda daha memnun olduğu göze çarpmıştır.

4.6.3.1.3. Üniversite Tarafından Sağlanan Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi

Üniversite öğrencilerine doğrudan maddi transfer olarak gerçekleşmesi de üniversiteleri tarafından sağlanan yemek yardımı onların refah düzeyleri ve yaşam koşullarına etki eden bir diğer sosyal politika uygulamasıdır. Yemek yardımı genel itibarıyla öğrencinin yemekhane kartına haftalık yemek ücretinin tanımlanması şeklinde uygulanmaktadır. Anılan sosyal transferin üniversiteler tarafından sağlanması onun türü ve yoğunluğunu farklılaştırmaktadır. Üniversitelerin yemek yardımı verdiği öğün sayısı, yemek ücreti, uygulamadan yararlanma koşulları, üniversitenin öğrenci sayısı ve bütçesine göre faydalanan kişi sayısı söz konusu farklılıklara örnek olarak verilebilecektir.

Analizler kapsamında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinin öğrencilerine uygulamakta olduğu yemek yardımı kriterleri dikkate alınmıştır. Buna göre idarenin mülakat yoluyla belirlediği öğrencilerin yemekhane kartlarına hafta içi öğlen yemeklerinde kullanılmak üzere günlük yemek ücreti olan 4,5 TL tanımlanmaktadır. Öğrencinin kullan(a)madığı yemek yardımı hakkının diğer günlere devri gerçekleştirilmemektedir. Bu hesaba göre yemek yardımından faydalanan öğrencilere üniversite tarafından aylık 90 TL sosyal transfer harcaması gerçekleştirilmektedir. Yemek yardımı ve yoksulluk arasındaki ilişkinin tespiti için yemek yardımı alan üniversite öğrencilerinin aylık ortalama gelirlerinden yemek yardımı miktarı düşülmüş ve yoksulluk yeniden hesaplanmıştır.

Tablo 43: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisi

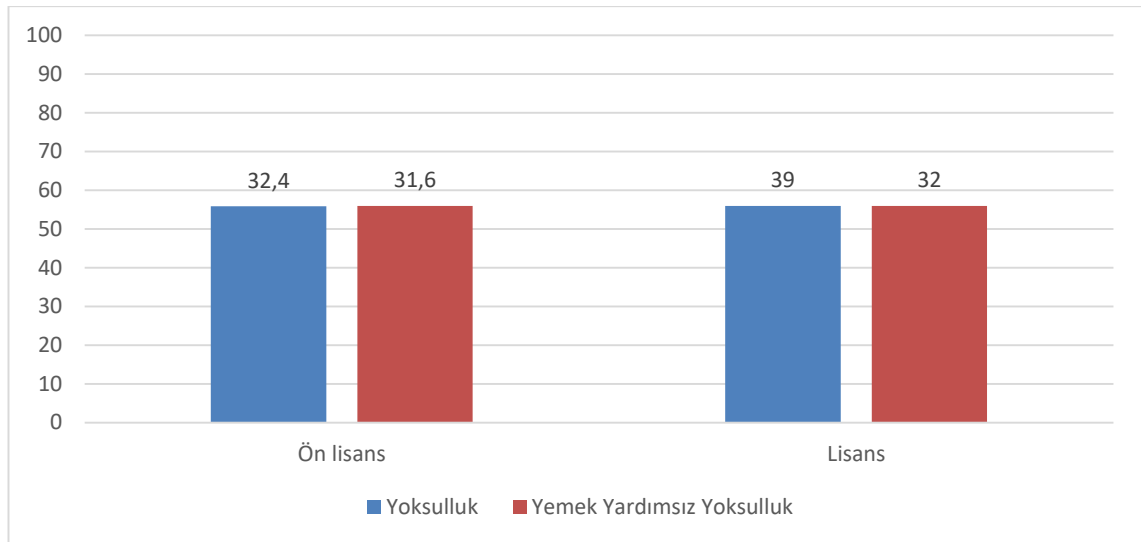
Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Fark (%)	Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	171	27,6	-0,3	Azaltıyor
Yemek Yardımsız Yoksulluk	173	27,9		
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	363	35,2	-0,2	Azaltıyor
Yemek Yardımsız Yoksulluk	365	35,4		
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)		Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	161	34,5		Azaltıyor

Yemek Yardımsız Yoksulluk	163	34,9	-0,4	
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	328	41,7		
Yemek Yardımsız Yoksulluk	333	42,4	-0,3	Azaltıyor

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Üniversite tarafından öğrencilere sağlanan yemek yardımının yoksulluğa etkisi incelendiğinde ön lisans ve lisans düzeyinde çok az da olsa yoksulluk oranını düşürdüğü görülmektedir. Öğrencilerin mutlak yoksulluktan korunması ve refah düzeylerinin iyileştirilmesi adına önemli bir sosyal politika olsa da söz konusu sosyal transferden yararlananların oranının oldukça düşük olması yoksulluk üzerindeki az olan etkisi ile açıklayabilecektir. Yine Burs, kredi veya KYK yurtlarındaki sosyal transferin miktarından çok daha az bir getirinin ortaya çıkması yemek yardımının yoksulluk üzerindeki etkisini azalttığı kanısını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte alan araştırmasının gerçekleştirildiği Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde yemek yardımının yalnızca öğle yemekleri için uygulandığı da göze alınmalıdır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi ⁴⁶ gibi daha fazla öğrenciye sahip üniversitelerde yemek yardımı akşam yemeği içinde uygulanmakta böylelikle öğrencilere gerçekleştirilen sosyal transfer iki katına çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere her üniversitenin farklı uygulamaları yemek yardımının öğrenci refahı ve yoksulluğu üzerindeki etkisin üniversiteden üniversiteye değişeceği intibasını oluşturmaktadır.

⁴⁶ Detaylı bilgi için bkz: <http://oidb.metu.edu.tr/tc-uyruklu-ogrenciler-icin-burs-olanaklari#:~:text=Yemek%20Yard%C4%B1m%C4%B1,ne%20ba%C5%9Fvurarak%20%C3%B6%C4%9F%C3%BCn%20zaman%C4%B1n%C4%B1%20de%C4%9Fi%C5%9Ftirebilir> ve <https://adaya.sdu.edu.tr/s/burslar.>, ayrıca <http://sks.akdeniz.edu.tr/beslenme.>

Şekil 38: Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisi (%) (**Kaynak:** Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile oluşturulmuştur).

Yemek yardımı ile üniversite öğrencilerine gerçekleştirilen sosyal transferin ön lisans düzeyinde yoksulluğu az da olsa düşürdüğü görülmekle birlikte lisans düzeyinde öğrenci yoksulluğu üzerine etkisinin daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 44: Üniversite Yemek Yardımının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi

		Yemek Yardımı Sonrası Yoksulluk		Toplam
		Yoksul	Yoksul Değil	
Yemek Yardımı Öncesi Yoksulluk	N	1023	11	1034
	Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	98,9	1,1	100
	Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	100	0,6	35,6
	N	0	1868	1868
	Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	100	100
	Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	99,4	64,4

Harcama yoksulluğu üzerinden yapılan hesaplama göre $P=0,001$ olarak saptanmıştır

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H_3 : Üniversite öğrencilerine sağlanan yemek yardımı öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

Üniversite tarafından öğrencilerine sağlanan yemek yardımı öncesinde gelir üzerinden hesaplama ile yoksul olan üniversite öğrencilerinin anılan yardım sonrasında 11 kişiye karşılık gelen %1,1'in yoksulluk sınırının üzerine çıktığı anlaşılmaktadır ($p<0,000$). Yapılan McNemar analizi sonucunda ulaşılan bulgulara göre üniversite tarafından verilen yemek yardımının yoksulluğu azaltıcı etkisinin anlamlı farklılığa sahip

olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile yoksul üniversite öğrencilerinin üniversiteden yemek yardımı almaları ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle araştırma sorusu doğrultusunda geliştirilen H₃ hipotezi kabul edilmiştir.

Yemek yardımının önemli bir sosyal transfer olmasına karşın maddi karşılığının düşük olması ve faydalanan öğrenci sayısının az olması yoksulluğu düşürme üzerindeki etkisinin sönük olmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte literatürde ilgili sosyal transfer harcaması ve yoksulluk ilişkisine vurgu yapan sınırlı da olsa kaynak mevcuttur. 2020 yılında 400 üniversite öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilen araştırma ile öğrencilerin %63,2'sinin öğün atladığı (Şendağ Sağır, vd., 2020), 2016 yılında 3000 üniversite öğrencisinin katıldığı başka bir araştırmaya göre yoksul öğrencilerin %71'inin gelir yetersizliği sebebiyle yeme alışkanlıklarını veya beslenme alışveriş tiplerini değiştirdikleri bununla birlikte %27'sinin son bir ay içerisinde en az bir kez yemek almaya paralarının yetmediği veya yedikleriyle doyamadığı %7'sinin ise maddi yetersizlik sebebiyle en az bir gün boyunca hiçbir şey yiyemedikleri ortaya çıkartılmıştır (Goldrick-Rab, 2016). Benzer şekilde 2021 yılında 1330 öğrenci ile yapılan başka bir araştırmada gelir yetersizliği sebebiyle toplam öğrencilerin %15,49'unun yetersiz beslendiği belirtilmektedir (Haskett, vd., 2021). Bununla birlikte "*Ivy League universities*"⁴⁷ olarak tabir edilen üniversitelerde tam burslu olarak öğrenim gören öğrencilerin dahi beslenme ihtiyaçlarının tam olarak karşılayamadıkları bu sebeple açlık yaşadıkları ifade edilmektedir (Broton ve Goldrick-Rab, 2016). Yine Goldrick-Rab ve arkadaşları tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen başka bir araştırmaya göre üniversite öğrencilerinin %52'si daha önce satın aldıkları yiyecekleri tekrar satın alamayacaklarını ifade etmişler, %46'sı gelir yetersizliği sebebiyle en az bir öğünü atladığı, %36'sı ise parası olmadığı düzenli olarak için aç kaldığını ifade etmişlerdir (Goldrick-Rab, vd., 2017). Aynı yazarlar tarafından 2018 yılında 43.000 öğrenci üzerinde yapılmış başka bir çalışmaya göre üniversite öğrencilerinin %36'sının maddi sebeplerle yetersiz beslendikleri, çarpıcı bir şekilde %4'lük bir kesimin en az üç gün boyunca parasızlık sebebiyle hiçbir şey yiyemediği ifade edilmektedir (Goldrick-Rab, vd., 2018).

Tez çalışması kapsamında 2909 üniversite öğrencisi ile yapılan araştırmamızda da maddi sebeplerle yetersiz beslenmeye ilişkin çarpıcı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre

⁴⁷ Bir nevi üniversiteler birliği olan sarmaşık ligi hakkında detaylı bilgi için bkz: [https://tr.wikipedia.org/wiki/Sarma%C5%9F%C4%B1k_Ligi_\(e%C4%9Fitim\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Sarma%C5%9F%C4%B1k_Ligi_(e%C4%9Fitim)).

“Son üç gün içerisinde en az bir öğünümü maddi yetersizlik sebebiyle geçiştirdim” ifadesine yedili ölçeğe yoksul öğrenciler tarafından verilen cevapların aritmetik ortalaması 4,17, yoksul olmayanların ise 4,59 olduğu görülmüştür. *“Son üç gün içerisinde en az bir öğünümü maddi yetersizlik sebebiyle azalttım”* ifadesinde yoksul öğrenciler 4,35 ve yoksul olmayan öğrenciler 4,63 olarak tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin *“Üniversite yemekhanesinde verilen yemek lezzetli ve doyurucudur”* ifadesine yoksul öğrencilerin yedili ölçeğe verilen cevapların aritmetik ortalaması 3,95 yoksul olmayan öğrencilerin 3,99 olduğu tespit edilmiştir. Yemek yardımı alan öğrencilerin yemekhane ve yemeklerden memnuniyeti 4,62 almayanlarda ise 3,94 şeklinde tespit edilmiştir. yine yemek yardımı alan öğrencilerin öğün geçiştirme veya azaltma tutumlarının daha düşük olduğu dikkat çekmiştir. Yemek yardımı alan öğrencilerin memnuniyet oranları daha yüksektir. Ancak yemek yardımının öğrencilerin refah düzeyi üzerinde etkili olması için en az iki öğün olarak verilmesi ve kapsamının genişletilmesi gerekmektedir.

4.6.3.1.4. Ücretsiz Yükseköğrenim İmkânı ile Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi

Yükseköğrenim zorunlu olmaması sebebiyle ücrete tabi bir öğrenim türüdür. Dünyada refah rejimi tipolojilerine göre farklılık göstermekle birlikte yükseköğrenim öğrenci tarafından maliyetlerin bir kısmına ortak olmak suretiyle sürdürülmektedir. Ancak özellikle muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimlerinde yükseköğrenim maliyetlerinin tamamının da devlet tarafından finanse edildiği sistemler mevcuttur. Türkiye’de yükseköğrenimin finansmanı 2012 yılına kadar öğrencinin de ⁴⁸ katkısı ile sürdürülürken 2012 yılında *“Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun”* ile birlikte 2547 sayılı kanunun 3. ve 7. Maddelerinde gidilen değişiklik ile kamu üniversitelerindeki örgün eğitim ücretsiz hale getirilmiştir. Bir diğer değiş ile ülkemizde üniversite öğrenimi normal öğretimde tamamen kamu tarafından finanse edilmeye başlanmıştır.

⁴⁸ Türkiye’de 2012 yılı öncesinde normal öğretimde ortaya çıkan öğrenci cari hizmet maliyetinin yaklaşık %90’ı kamu tarafından finanse edilmekteydi; %10’luk bir kısmı öğrenciye yansıtılmaktadır. 2012 yılında 2547 sayılı kanunda gidilen değişiklik ile birlikte kamu tarafından finanse edilen oran %100’e çıkartılmıştır. Bununla birlikte gece öğretimi olarak da bilinen ikinci öğretim ve uzaktan öğretimde öğrenim ücretleri açısından bir değişikliğe gidilmemiştir; %50 kamu finansmanı ve %50 öğrenci katkısı sistemi 2022 yılı itibarıyla bu öğretim türlerinde devam etmektedir. Detaylı Bilgi için bkz: 2755 Sayılı ve 11.07.2020 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararı.

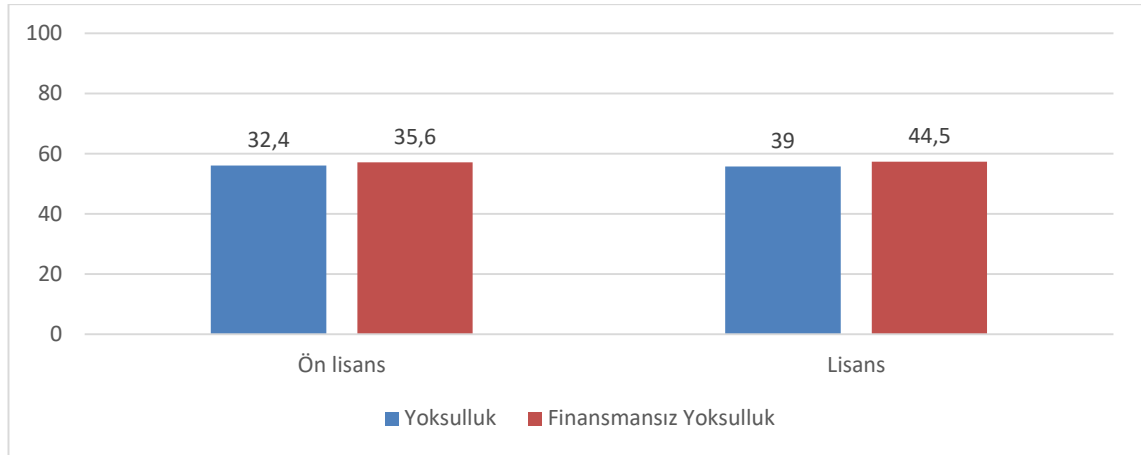
Türkiye’de 2021 yılı itibariyle normal öğretimde dönem başına üniversite öğrencisi yerine devlet tarafından ikame edilen sosyal transfer bir eğitim-öğretim dönemi için 340 TL olarak verilmektedir (2755 Sayılı CB Kararı). Analizler kapsamında ücretsiz yükseköğrenimin öğrencilerin refahı ve yoksulluk oranlarına etkisinin ölçülmesi adına 2021 yılı itibariyle öğrenci yerine devlet tarafından dönemlik olarak karşılanan 340 TL’lik meblağın aylık tutarı birinci öğretim okuyan öğrencilerin aylık ortalama gelirlerinden düşülmüş akabinde yeni bir yoksulluk hesaplaması yapılmıştır.

Tablo 45: Yükseköğrenimin Devlet Tarafından Finanse Edilmesinin Yoksulluğa Etkisi

Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Fark (%)	Yükseköğrenimin Finansmanının Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	171	27,6	-3,7	Azaltıyor
Finansmansız Yoksulluk	194	31,3		
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		Yükseköğrenimin Finansmanının Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	363	35,2	-4,7	Azaltıyor
Finansmansız Yoksulluk	411	39,9		
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)		Yükseköğrenimin Finansmanının Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	161	34,5	-6,3	Azaltıyor
Finansmansız Yoksulluk	191	40,8		
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		Yükseköğrenimin Finansmanının Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	328	41,7	-6,5	Azaltıyor
Finansmansız Yoksulluk	379	48,2		

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Üniversite öğrencileri içerisinde normal öğretim alan öğrencilerin üniversite katkı paylarının devlet tarafından finanse edilmesi suretiyle gerçekleştirilen sosyal transferin tüm öğrenim programı ve cinsiyetlerde yoksulluk oranlarını düşürdüğü görülmektedir. Ön lisans düzeyinde öğrenim gören erkek öğrencilerde yoksulluk oranı %3,7 oranında azalırken kadınlarda ise %4,7’lik bir azalış hesaplanmıştır. Lisans düzeyinde öğrenim gören erkek öğrencilerde yoksulluk %6,3 azalırken kadınlarda ise bu oran %6,5 olarak hesaplanmıştır. Genel olarak ön lisans düzeyinde yükseköğrenimin finansmanının yoksulluğa etkisi %4,2 iken lisans düzeyinde %6,4’lük bir etki söz konusudur. Yükseköğrenimde normal öğretimin devlet tarafından finanse edilmesinin yoksulluk üzerindeki etkisinin lisans düzeyinde daha yüksek olduğu yine dikkat çeken bir başka ayrıntı olmuştur. Yine lisans düzeyinde ortalama gelir ve ortalama harcamaların daha düşük olması bu durumu açıklayabilecektir.

Şekil 39: Yükseköğrenimin Devlet Tarafından Finanse Edilmesinin Yoksulluğa Etkisi (%) (**Kaynak:** Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile oluşturulmuştur).

Kamu otoritesinin gerek yükseköğrenimin teşviki gerekse üniversite öğrenimine ulaşmada fırsat eşitliği ortamını temini için öğrencilere yönelik uyguladığı sosyal politikalardan bir tanesi yükseköğrenimin finansmanı olarak verilebilecektir.

Tablo 46: Yükseköğrenimin Finansmanının Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi

			Finansman Sonrası Yoksulluk		Toplam
			Yoksul	Yoksul Değil	
Finansman Öncesi Yoksulluk	Yoksul	N	1023	151	1174
		Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	87,1	12,9	100
	Yoksul Değil	Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	100	8	40,5
		N	0	1728	1728
Finansman Sonrası Yoksulluk	Yoksul	Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	100	100
	Yoksul Değil	Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde	0	92	59,5

Harcama yoksulluğu üzerinden yapılan hesaplama göre $P=0,000$ ve $\chi^2=149$ olarak saptanmıştır.

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H4: Yükseköğrenimin devlet tarafından finanse edilmesi öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

Yükseköğrenimin devlet tarafından finanse edilmesi suretiyle ortaya çıkan sosyal transfer öncesinde yoksul olan üniversite öğrencilerinin finansman ile sağlanan sosyal transfer sonrasında 151 kişiye karşılık gelen %12,9'unun yoksulluk sınırının üzerine çıktığı anlaşılmaktadır ($\chi^2=149$; $p<0,000$). Öncesi ve sonrası ilişkisini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen McNemar testi analizine göre üniversite öğreniminin devlet tarafından karşılanması ile bunun yoksulluğun azaltıcı etkisi arasında etkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer deyiş ile yoksul üniversite öğrencilerinin devlet tarafından yükseköğrenimin finansmanı ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak

tespit edilmiştir. Öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikaların onların refah ve yaşam koşullarına etkisinin ölçülmesi adına geliştirilen H_4 hipotezi kabul edilmiştir.

Anılan sosyal transferin üniversite öğrencilerinin yoksulluk oranlarını azalttığı ortaya çıkmıştır. Yükseköğrenimin devlet tarafından finanse edilmesi yurttaşların üniversite öğrenimine ulaşabilmesinde bir fırsat eşitli meydana getirmektedir. Bu noktada söz konusu sosyal transfer öğrenci yoksulluğunu azalttığı gibi yükseköğrenimi teşvik ederek alt gelir gruplarındaki fertlerin üniversite eğitime ulaşabilmesi için bir fırsat ortaya çıkarmaktadır. Literatürde söz konusu kanaati doğrulamaktadır. Eğitime gerçekleştirilen sosyal transfer harcamalarının özellikle dar gelirli ailelerin çocuklarının okullaşma oranlarını arttırdığı bu yönü itibarıyla yoksulluğu dolaylı da olsa azalttığı (Glewwe, vd., 2003), özellikle yükseköğretimde devletin finansmana ortak olması düşük gelir grubundaki ailelerin çocuklarını üniversiteye göndermede %30'luk bir artışa sebep olduğu dolayısıyla ailenin ve öğrencinin gelirinin arttırıldığı ileri sürülmektedir (Duflo, vd., 2021). Bununla birlikte yükseköğretimde finansmanın devlet tarafından karşılanmasının eğitimin geri beşeri sermaye teorisi açısından getiri dönüşünü yavaşlattığı; bir diğer deyişle vergiler ile finanse edilen bu sayede ücretsiz hale getirilen yükseköğretimin eğitim sisteminin hantallaşmasına, öğrenciler nazarında eğitimin değersizleşmesine sebep olduğu da ileri sürülmektedir (Diris ve Ooghe, 2018).

4.6.3.1.5. Genel Olarak Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisine İlişkin Hipotez Testi

Dünyada ve Türkiye’de refah rejimleri gerek beşeri sermaye teorisinin bir gereği olarak yükseköğrenimleşmenin teşviki için gerekse sosyal devlet olmanın bir gereği olarak öğrencilerin refah düzeylerinin korunarak geliştirilmesi için çeşitli sosyal politikalar uygulamaktadırlar. Üniversite öğrencilerine yönelik olarak uygulanan ve onlara dolaylı veya doğrudan sosyal transferler ile gerçekleştirilen söz konusu sosyal politikaların en çok kullanılan ve yaygın olanları; burs ve kredi, barınma imkânı, yemek yardımı ve yükseköğrenimin devlet tarafından finansmanı olarak verilebilecektir. Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik olarak uygulanan temel sosyal politikalar olarak da verilebilecek anılan sosyal transfer araçlarının hepsinden faydalanan bir ferdin refah düzeyinde meydana gelen değişimin izlenmesi söz konusu uygulamaların önemini açığa çıkarabilecek potansiyele sahiptir. Bu kapsamda burs veya kredilerden elde edilen gelir, KYK yurdunda konaklama sebebiyle sağlanan avantajın parasal karşılığı, yemek yardımı sebebiyle sağlanan avantajın parasal karşılığı ve yükseköğrenimin devlet

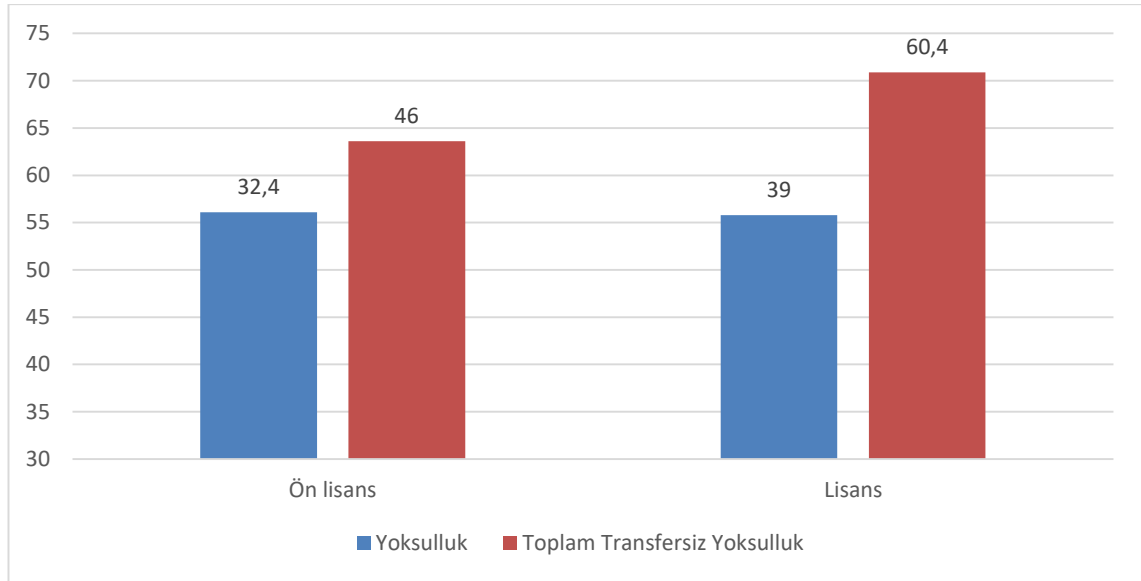
tarafından finansmanı sonucunda sağlanan avantajın parasal karşılığı öğrencinin ortalama aylık gelirinden düşülmüş ve yoksulluk oranları yeniden hesaplanmıştır.

Tablo 47: Genel Olarak Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisi

Ön Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)	Fark (%)	Toplam Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	171	27,6	-13,9	Azaltıyor
Toplam Sosyal Transfersiz Yoksulluk	257	41,5		
Ön Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		Toplam Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	363	35,2	-16,2	Azaltıyor
Toplam Sosyal Transfersiz Yoksulluk	520	50,5		
Lisans (Erkek)	N	Geçerli Yüzde (%)		Toplam Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	161	34,5	-24,8	Azaltıyor
Toplam Sosyal Transfersiz Yoksulluk	278	59,3		
Lisans (Kadın)	N	Geçerli Yüzde (%)		Toplam Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisi
Yoksulluk	328	41,7	-19,9	Azaltıyor
Toplam Sosyal Transfersiz Yoksulluk	484	61,6		

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

Dört ayrı sosyal transferin üniversite öğrencilerinin yoksulluk oranlarını çok ciddi bir şekilde düşürdüğü görülmektedir. Toplam sosyal transferin yoksulluk üzerindeki etkisine cinsiyet ve öğrenim programına göre bakıldığında; ön lisans düzeyinde öğrenim gören erkeklerde %13,9'luk bir fark ortaya çıkardığı ön lisans düzeyindeki kadınlarda ise bu farkın %16,2 olduğu hesaplanmıştır. Lisans düzeyinde öğrenim gören erkeklerde yoksulluğu %24,8 azalttığı görülürken lisans düzeyinde kadınlarda bu etkinin daha da artarak %19,9 olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Belirtilen sosyal transferlerin öğrencilerin refah düzeyleri üzerindeki etkisi oldukça yüksektir. Devlet tarafından üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar genel olarak onların yoksulluk oranlarını %18,7 düşürmektedir. Yoksulluk oranlarının uygulanan sosyal politikalar ile bu denli düşmesi sosyal transferlerin gerekliliğini bir kez daha net bir şekilde ortaya koymuştur.

Şekil 40: Genel Olarak Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisi (%) (Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile oluşturulmuştur).

Toplam sosyal transferler ile üniversite öğrencilerinin yoksulluğu ön lisans düzeyinde %13,6 oranında düşerken; lisans düzeyinde bu oran %21,4 olarak hesaplanmıştır. Toplam transferlerin lisans öğrencilerinin refah düzeylerini geliştirmekte daha etkili olduğu söylenebilecektir. Bu durumda daha önce de vurgulandığı üzere lisans düzeyinde ortalama harcamaların daha düşük olması ve merkez ilçede hayatın daha pahalı olması gibi faktörler etki olabilecektir. Toplam Sosyal transferlerin öğrenci yoksulluğunu düşürmekteki yüksek etkisi uygulamaların ve uygulama hedeflerinin ciddi sorunları bünyesinde barındırmadığı kanısını ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 48: Genel Olarak Üniversite Öğrencilerine Sağlanan Sosyal Transferlerin Yoksulluğa Etkisine İlişkin Öncesi ve Sonrası Testi

		Toplam Sosyal Transfer Sonrası Yoksulluk		Toplam
		Yoksul	Yoksul Değil	
Toplam Sosyal Transfer Öncesi	N	1023	515	1538
	Yoksul Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde (%)	66,5	33,5	100
	Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde (%)	100	27,4	53
	N	0	1364	1364
Toplam Sosyal Transfer Sonrası	Yoksul Önceki Yoksulluk Geçerli Yüzde (%)	0	100	100
	Sonraki Yoksulluk Geçerli Yüzde (%)	0	72,6	47
	N	0	1364	1364

Harcama yoksulluğu üzerinden yapılan hesaplama göre $P=0,000$ ve $\chi^2= 513$ olarak saptanmıştır.

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H_5 : Üniversite öğrencilerine yönelik toplam sosyal transfer harcamaları öğrencilerin yoksulluk oranını azaltır.

Burs, kredi, yurt, ücretsiz yükseköğrenim ve yemek yardımının üniversite öğrencisi yoksulluğu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını görmek üzere McNemar

testi yapılmıştır. Buna göre toplam sosyal transfer öncesinde aylık toplam öğrenci harcaması üzerinden yapılan hesaba göre yoksul olan üniversite öğrencilerinin anılan toplam sosyal transfer sonrasında 515 kişiye karşılık gelen %33,5'inin yoksulluk sınırının üzerine çıktığı tespit edilmiştir ($\chi^2=513$; $p<0,000$). McNemar testi analizine göre öğrencilerin refah koşullarını iyileştirmek amacıyla devlet tarafından sağlanan toplam sosyal transfer dâhil edilmemiş öncesi yoksulluk ile toplam transfer dâhil edilmiş sonrası yoksulluk arasında ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer deyiş ile yoksul üniversite öğrencilerinin faydalandıkları toplam sosyal transfer ile yoksul olmama haline değişimi anlamlı olarak tespit edilmiştir. Araştırma sorusu nezdinde geliştirilen H_5 hipotezi bu çerçevede kabul edilmiştir.

Burs veya kredi, yemek yardımı, KYK yurdunda barınma imkânı ve yükseköğrenimin kamu tarafından finanse edilmesi üniversite öğrencilerinin yoksulluk düzeylerini önemli ölçüde azaltmakta ve bu sebeple onların refah düzeylerini ciddi anlamda yükseltmektedir. Bununla birlikte gerçekleştirilen alan araştırması ile üniversite öğrencilerine yedili ölçekte yöneltilen “*Üniversite tarafından öğrencilere sunulan sosyal imkânlar yeterlidir*” ifadesine katılmanın yoksul öğrencilerde aritmetik ortalamasının 4,19 ve yoksul olmayan öğrencilerde 3,92’dir. “*Genel anlamda üniversite öğrencilerine yönelik devlet tarafından sunulan sosyal politikalar yeterlidir*” ifadesinde ise yoksul öğrencilerin aritmetik ortalaması 3,12 yoksul olmayanlar ise 2,73 olduğu hesaplanmıştır. Bu sonuçta özellikle salgın sonrası dönemde hayat pahalılığının burs/kredi ile karşılanamaması ve üniversite öğrencilerinin yaşadığı barınma sorunlarının etkili olabileceği düşünülmektedir. Yine yoksul öğrencilerin gerek üniversite sosyal imkânları gerekse devlet tarafından uygulanan sosyal politikalara tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Bu çerçevede öğrenci yoksulluğunu düşürmede oldukça etkili olduğu ortaya konulan sosyal transfer harcamalarının kapsamı ve miktarının artırılmasının Türkiye’de üniversite öğrencilerinin refahını iyileştirerek onların yaşam kalitelerini arttıracığı kanısına ulaşılmaktadır.

4.6.3.2. Sosyal Transfer Harcamalarına Tutum ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Hipotezler

Yükseköğrenimleşmeyi teşvik etmek, yükseköğrenime geçişte fırsat eşitliği ortamını temin etmek ve üniversite öğrencilerinin iyilik, dirlik ve refahlarını koruyup geliştirmek adına uygulanan sosyal politikalara hedef kitlenin bakış açısı ve tutumları belirsizdir. Yoksul ve yoksul olmama durumunun üniversite öğrencilerine

gerçekleştirilen sosyal transferlere karşı tutumda meydana getirdiği farklılıklar Mann Whitney U testi kullanılarak analiz edilmiş; bu sayede durum ve tutumlar arasındaki anlamlı farklılaşmalar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 49: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Burs Alacaklar Adil bir şekilde eşit şartlarda belirlenir” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
Burs Alacaklar Adil bir şekilde eşit şartlarda belirlenir	Yoksul	1023	3,42	885169	-3,607	0,000
	Yoksul Değil	1879	3,17			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₆: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “Burs Alacaklar Adil bir şekilde eşit şartlarda belirlenir” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Yapılan Mann-Witney-U analizi sonucunda öğrencilerde yoksulluk durumunun “Burs Alacaklar Adil bir şekilde eşit şartlarda belirlenir” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu belirlenmiştir ($p < 0,000$; $U = 885169$; $Z = -3607$). Buna göre yoksul öğrencilerin burs alacakların devlet tarafından eşit ve adil şartlarda belirlenmesi hakkındaki tutumu yoksul olmayan öğrencilere göre anlamlı biçimde daha yüksektir. Söz konusu noktadan hareketle H_6 hipotezi kabul edilmiştir. Yoksul öğrencilerin burs ve diğer sosyal politikalardan daha fazla faydalandıkları göz önüne alındığında söz konusu tutum açıklanabilecektir.

Tablo 50: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Bursun miktarı fiziksel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
Bursun miktarı fiziksel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir	Yoksul	1023	3,27	861418	-4,730	0,000
	Yoksul Değil	1879	2,95			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₇: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “Bursun miktarı fiziksel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Yapılan Mann-Witney-U analizine göre öğrencilerde yoksulluk durumunun “Bursun miktarı fiziksel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu belirlenmiştir ($p < 0,000$; $U = 861418$; $Z = -4,730$). Analize göre yoksul öğrencilerin söz konusu tutumu yoksul olmayan öğrencilere göre anlamlı biçimde daha yüksektir. H_7 hipotezi kabul edilmiştir. Yoksul öğrencilerin burs ile artan satın alma gücünün bu tutumlarında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 51: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Bursun miktarı sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
Bursun miktarı sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir	Yoksul	1023	3,12	867591	-4,448	0,000
	Yoksul Değil	1879	2,83			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₈: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “Bursun miktarı sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Gerçekleştirilen Mann-Witney-U analizine göre öğrencilerde yoksulluk durumunun “Bursun miktarı sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak için yeterlidir” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu belirlenmiştir ($p < 0,000$; $U = 867591$; $Z = -4,448$). Yoksul öğrenciler burs miktarının sosyo-kültürel ihtiyaçlara cevap verebilme kapasitesini yoksul olmayanlara göre anlamlı bir biçimde daha yüksek kabul etmektedir. *H₈* hipotezi kabul edilmiştir. Bursun yeterliliğine ilişkin tutumlarda da görüldüğü üzere yoksul öğrencilerin sosyal transfer ile artan gelirleri bu tutumlarında belirleyici olabilecektir.

Tablo 52: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
Bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır	Yoksul	1023	4,06	904343	-2,678	0,007
	Yoksul Değil	1879	3,84			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₉: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “Bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Mann-Witney-U analizine göre öğrencilerde yoksulluk durumunun “Bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu belirlenmiştir ($p < 0,007$; $U = 904343$; $Z = -2,678$). Yoksul öğrencilerin bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır tutumu yoksul olmayanlara göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Buradan hareketle *H₉* kabul edilmiştir. Yoksul öğrencilerin bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır tutumunda gösterdikleri anlamlı farklılaşma devletin söz konusu sosyal transferleri yoğunlukla alt gelir gruplarına uygulamasından kaynaklanabilecektir.

Tablo 53: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “KYK yurdunda kalmasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
KYK yurdunda kalmasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim	Yoksul	1023	3,92	759842	-9,605	0,000
	Yoksul Değil	1879	3,06			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₁₁: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “KYK yurdunda kalmasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Mann-Witney-U testi analizine göre öğrencilerde yoksulluk durumunun “KYK yurdunda kalmasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu belirlenmiştir ($p < 0,000$; $U = 759842$; $Z = -9,605$). Yoksul üniversite öğrencilerinin KYK yurdunda kalmasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim tutumu yoksul olmayan üniversite öğrencilerine göre anlamlı şekilde yüksektir. Bu anlamlı ilişkiden hareketle H_{11} hipotezi kabul edilmiştir. Yoksul öğrencilerin piyasaya göre ekonomik olarak çok daha uygun olan KYK yurtlarında barınmaları onların öğrenimlerinin devamlılığını da teşvik etmekte ve hatta sağlamaktadır.

Tablo 54: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “KYK yurdunda çıkartılırsam üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
KYK yurdunda çıkartılırsam üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim	Yoksul	1023	3,93	775514	-8,852	0,000
	Yoksul Değil	1879	3,14			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₁₂: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “KYK yurdunda çıkartılırsam üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Yapılan Mann-Witney-U testi analizine göre öğrencilerde yoksulluk durumunun “KYK yurdunda çıkartılırsam üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu belirlenmiştir ($p < 0,000$; $U = 775514$; $Z = -8,852$). Bir diğer deyişle yoksul üniversite öğrencilerinin KYK yurdunda çıkartılırsam öğrenimi bırakmak zorunda kalabilirim tutumu yoksul olmayan üniversite öğrencilerine göre anlamlı şekilde yüksektir. Bu anlamlı ilişkiden hareketle H_{12} hipotezi kabul edilmiştir. Bu noktada KYK yoksul öğrencilerin öğrenimlerinin sürdürülebilmesi için fiyat açısından oldukça uygun olan KYK yurtları temel sebeplerden bir tanesi olarak verilebilecektir.

Tablo 55: Öğrencilerin yoksul olma durumuna göre “Genel anlamda üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar yeterlidir” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
“Genel anlamda üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar yeterlidir”	Yoksul	1023	3,12	834761,500	-6,038	0,000
	Yoksul Değil	1879	2,73			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₁₄: Öğrencilerin, yoksul olma durumuna göre “Genel anlamda üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar yeterlidir” tutumu anlamlı olarak farklılaşır

Söz konusu hipotezin testi için yapılan Mann-Witney-U testi analizine göre öğrencilerde yoksulluk durumunun “Genel anlamda üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar yeterlidir” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,000$; $U = 834761,500$; $Z = -6,038$). Analiz ile tespit edilen farklılaşmaya göre yoksul öğrenciler anlamlı şekilde yoksul olmayanlara göre genel anlamda sosyal politikaların yeterliliği hususunda yüksek ortalamaya sahiplerdir. Söz konusu anlamlı farklılaşma doğrultusunda H_{14} hipotezi kabul edilmiştir. Yoksul üniversite öğrencileri devlet tarafından sağlanan sosyal transferlerden daha fazla yararlanabilmektedir. Bu noktada yoksul öğrencilerin sosyal politikalara karşı tutumlarının daha olumlu olması açıklanabilecektir. Yine düşük gelirli olmaları sebebiyle onlara sağlanan sosyal transferlerin refah düzeylerini daha fazla arttırması da bu durumu açıklamak için kullanılabilecek diğer bir varsayımdır.

4.6.3.3. Sosyal Transfer Harcamalarına Tutum ve İstihdam İlişkisi Üzerine Hipotezler

Bir sosyal politika olarak üniversite öğrencilerine yönelik hayata geçirilen ve onların refah düzeylerini arttırmak amacıyla uygulanan burs, kredi, yurt, ücretsiz üniversite ve yemek yardımı gibi temel sosyal transferlere hedef kitlenin tutumu ile kendisinin istihdamda olması ve söz konusu tutumların kayıtlı/kayıtsız çalışmaya göre farklılaşıp farklılaşmadığı hususunda bir takım hipotezler geliştirilmiştir.

Tablo 56: Çalışan Öğrencilerin SGK'ya Kayıtlılık Durumuna Göre “Burs veya kredi alacak öğrenciler daha iyi şekilde belirlenebilir” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
Burs veya kredi alacak öğrenciler daha iyi şekilde belirlenebilir	SGK Kayıtlı	144	4,37	39768,500	-2,417	0,016
	SGK Kayıt Dışı	621	4,89			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₁₅: Öğrencilerin, istihdamda olup SGK'ya kayıtlılık durumuna göre “Burs veya kredi alacak öğrenciler daha iyi şekilde belirlenebilir” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Mann-Witney-U testi analizine göre öğrencilerde çalışan üniversite öğrencilerinin SGK'ya kayıtlılık durumunun “Burs veya kredi alacak öğrenciler daha iyi şekilde belirlenebilir” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,016$; $U = 39768,500$; $Z = -2,417$). Bir diğer ifade ile çalışan ve SGK'ya kayıtlı öğrencilerin burs veya kredi alacak öğrenciler daha iyi şekilde belirlenebilir tutumu kayıt dışı çalışan öğrencilere göre anlamlı şekilde düşüktür. Bu ilişki analizi sonuçlarına göre H_{15} kabul edilmiştir. çalışan ancak burslarının kesileceği düşüncesi ile bunu SGK'ya bildirmemek üniversite öğrencileri arasında yaygın görülen bir tutumdur. Bun noktada burslarının kesileceği korkusu ile kayıt dışı çalışan öğrencilerin burs alacaklar daha iyi belirlenebilir tutumunun yüksek çıkmış olması açıklanabilecektir.

Tablo 57: Öğrencilerin Son Bir Ayda İş Arama Durumuna Göre “Burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
Burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim	Son Bir Ayda İş Aramış	1299	4,81	760934,500	-12,918	0,000
	Son Bir Ayda İş Aramamış	1610	3,69			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₁₆: Öğrencilerin, son bir ay içerisinde iş aramak durumuna göre “Burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Normal dağılım göstermeyen verilere uygulanan Mann-Witney-U testi analizine göre son bir ayda iş arayan üniversite öğrencilerinin durumunun “Burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,00$; $U = 760934,500$; $Z = -12,918$). Son bir ayda iş aramış olan üniversite öğrencilerinin burs veya kredi kesilirse üniversiteyi bırakmak zorunda kalabilirim tutumunun iş aramamışlara göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu tespitten hareketle H_{16} hipotezi kabul edilmiştir. Öğrencilerin hayatın pahalılaşması ile ek gelir oluşturma çabaları ve özellikle burs veya

kredi alanların ekonomik açıdan zayıf olmaları sebebiyle herhangi bir gelir kaybı durumunda öğrenimi terk sonucu doğurabilecektir.

4.6.3.4. Sosyal Transfer Harcamalarına Tutum ve Sosyal Politikalarla Haberdar Olma İlişkisi Üzerine Hipotezler

Türkiye üniversite öğrencilerine sağlanan sosyal politikalar çerçevesinde tasnif edildiği refah rejimi tipolojisinin sınırlarını aşarak muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimlerinin dekomodifikasyon düzeyine ulaşmıştır. Ancak öğrencilere “cömert” yardımlar sağlayan bir ülke olarak da tasnif edilebilecek olan Türkiye’de bu uygulamaların farkındalığına ilişkin ciddi problemler olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda devlet tarafından üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalarla haberdar olma durumu ile çeşitli tutumlar arasında bir takım ilişkiler üzerine hipotez kurgulanmıştır.

Tablo 58: Öğrencilerin Sosyal Politikalarla Haberdar Olma Durumuna Göre “Burs ve kredi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	U	Z	P
Burs ve kredi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim	Üni. Önce Haberdardı	2130	4,47	7769490,500	-3,084	0,002
	Üni. Gelince Haberi Oldu	779	4,76			

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₁₇: Öğrencilerin, devlet tarafından sağlanan sosyal politikalarla haberdar olma durumuna göre “Burs ve kredi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Yapılan Mann-Witney-U analizine göre devlet tarafından sağlanan sosyal politikalarla haberdar olma durumunun “Burs ve kredi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim” tutumunda anlamlı bir farklılaşmaya sebep olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,002$; $U = 7769490,500$; $Z = -3,084$). Yani kendilerine yönelik uygulanan sosyal politikalarla üniversiteye gelince haberi olan öğrencilerin burs ve kredi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim tutumu haberdar olan öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksektir. *H₁₇* hipotezi kabul edilmiştir. üniversite öğrencilerine yönelik sosyal politikalarla haberdar olmayanların ekonomik açıdan daha düşkün oldukları bu sebeple öğrenimlerinin devam edebilmesi için sosyal transferlere ihtiyaç duydukları çıkarımı bu test sonucunda yapılabilecektir.

4.6.3.5. Sosyal Transfer Harcamalarına Tutum ve Yemek Yardımından Faydalanma İlişkisi Üzerine Hipotezler

Literatürde mutlak yoksulluk ile de açıklanan ve üniversiteler tarafından öğrencilere dolaylı suretle gerçekleştirilen sosyal transfer yemek yardımdır. İhtiyaç sahibi öğrencilere her üniversitede farklı uygulanmak üzere ücretsiz yemek yeme imkânı tanıyan uygulama ile sosyal transferlere tutum arasında bazı hipotezler geliştirilmiştir.

Tablo 59: Öğrencilerin Yemek Yardımından Faydalanma Durumuna Göre “Barınma ihtiyacımı karşılarken maddi anlamda zorluk çekiyorum” Tutumu

Değişken	Kategori	N	Ortalama Oran	Chi-Square	p	Fark
Barınma ihtiyacımı karşılarken maddi anlamda zorluk çekiyorum	Yemek yardımı alıyor	168	4,92	7684	0,021	1-2
	Yemek yardımı almıyor	2730	5,29			2-3
	Yemek yardımı alıyordu kesildi	11	4,91			1-3

Kaynak: Gerçekleştirilen alan araştırmasının analiz edilmesi ile ulaşılmıştır.

H₁₈: Öğrencilerin, üniversiteden yemek yardımı alma durumuna göre “Barınma ihtiyacımı karşılarken maddi anlamda zorluk çekiyorum” tutumu anlamlı olarak farklılaşır.

Yapılan Kruskal-Walss H testi sonucunda üniversite öğrencilerinin yemek yardımından faydalanma durumunun Barınma ihtiyacımı karşılarken maddi anlamda zorluk çekiyorum tutumuna göre 0,021 anlamlılık düzeyinde (Chi-Square=7,684 p<0,05) farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Farkların yemek yardımı alan, almayan veya kesilen grupların hangisi arasında olduğunu tespit etmek adına Mann-Witney-U testi kullanılmış ve test sonucunda yemek yardımı alanlar ve yemek yardımı alırken kesilenler (1-2) arasında yüksek ortalama ile anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir (p<0,007; U=202558; Z=-2,689). Bununla birlikte yemek yardımı almayan ve yemek yardımı alırken kesilenler (2-3) arasında anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir (p<0,022; U=920,500; Z=-0,22). Buradan hareketle *H₁₈* hipotezi kabul edilmiştir. Ciddi bir maliyet haline gelen beslenemeye ilişkin devlet veya üniversite tarafından desteklenen öğrencilerin maddi açıdan ciddi bir yükten kurtulduğu ve bu transfer sayesinde barınma ihtiyaçları için ek bir kaynak oluşturdıkları sebebiyle söz konusu anlamlı farklılaşmanın meydana geldiği düşünülmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların öğrencilerin gelir ve yaşam koşullarına etkisinin ölçülebilmesi adına Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde 2909 öğrencinin katılımı ile alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması sonucunda devlet tarafından sağlanan burs, kredi ve KYK yurdu imkânlarından faydalanmada program türüne göre bir takım hedefleme problemlerinin olduğu görülmüştür. Ön lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin bahsedilen sosyal politikalardan faydalanma oranlarının lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilere göre oldukça düşük olduğu anlaşılmıştır.

Öğrencilerin gelir ve harcamalarına bakıldığında gelirlerin büyük oranının aileler kaynaklı olduğu, çalışma karşılığı alınan ücretin burs ve kredi gelirlerinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin toplam harcamaları içerisinde en büyük payın barınma harcamaları olduğu KYK yurt imkânının öğrenci refahı üzerindeki etkisini bir kez daha göstermektedir.

Alan araştırması ile birlikte Türkiye’de üniversite öğrencilerinin refah düzeylerini koruyarak geliştirmek amacıyla uygulanan temel politikaların etkinliği de ortaya çıkartılmıştır. Buna göre toplam harcamalar üzerinden yapılan yoksulluk hesabı dikkate alındığında burs, kredi, KYK yurdunda barınma, ücretsiz normal öğretim ve üniversiteler tarafından sağlanan beslenme yardımları öğrencilerin yoksulluk oranlarını düşürmektedir. Özellikle doğrudan sosyal transfer olarak gerçekleşen burs ve kredi öğrenci yoksulluğunu en fazla düşüren sosyal politika olarak verilebilecektir. Yine burs veya kredi almak, KYK yurdunda ikamet etmek, ücretsiz öğrenimden istifade etmek ve yemek yardımı almanın üniversite öğrencisi yoksulluğu oranını %33’ün üzerinde düşürdüğü bir diğer ifade ile söz konusu sosyal transferler sayesinde yoksul üniversite öğrencilerinin %33’üne karşılık gelen kitlenin artık yoksul olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma üniversite öğrencilerine devlet tarafından uygulanan temel sosyal politikaların öğrencilerin yoksulluk oranlarını düşürerek onların refah düzeylerini arttırdığını kanıtlamıştır.

Öğrencilerin yoksulluk, işgücünde olma, sosyal politikalardan farkındalık, sosyal politikalardan faydalanma durumları ile sunulan sosyal politikaların yeterliliği ve hakkaniyeti arasında anlamlı farklılaşmalar olduğu: öğrencilerin özellikle yoksulluk durumları ile sosyal politikalardan memnuniyet tutumlarının anlamlı farklılaşmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal politika insani bir arayıştır. İnsanın iyilik halini korumak ve geliştirmek onun dirlik ve refahını asgari standartlar altına almak sosyal politikanın temel şiarı olarak verilebilir. Kendilerini “*sosyal devlet*” olarak tanımlayan refah rejimleri insani şiar üzerine kurgulana sosyal politikalar ile sınırları içerisinde yaşayan tüm fertlere asgari düzeyde refah hizmeti sunmayı taahhüt etmiş olmaktadırlar. Bu noktada refah rejimlerinin sosyo-ekonomik yapıları, ideolojileri, demografik değişkenleri, kültürel varlıkları uygulanan sosyal politikaların yoğunluğunu ve dekomodifikasyon düzeylerini etkilese de günümüz dünyasında sosyal politika kendisini sınırlandıran klasik ve klişe tanımlardan sıyrılarak evrensel ve daha kapsayıcı bir yapıya kavuşmuştur. Sınıf, sosyal sorun, kimlik ve milliyet gibi farklılıkların ötesinde günümüz sosyal politikası “*toplumda yaşayan herkesin karşılaştığı tüm sosyal sorunlar ile*” mücadele noktasına doğru ilerlemektedir. Neo-liberal politikalar ile birlikte güç kaybeden sosyal politika ve sosyal devlet insanlığın yüz yüze kaldığı Covid-19 salgını ile bir kez daha insanlık için bir “*can simidi*” olmuştur.

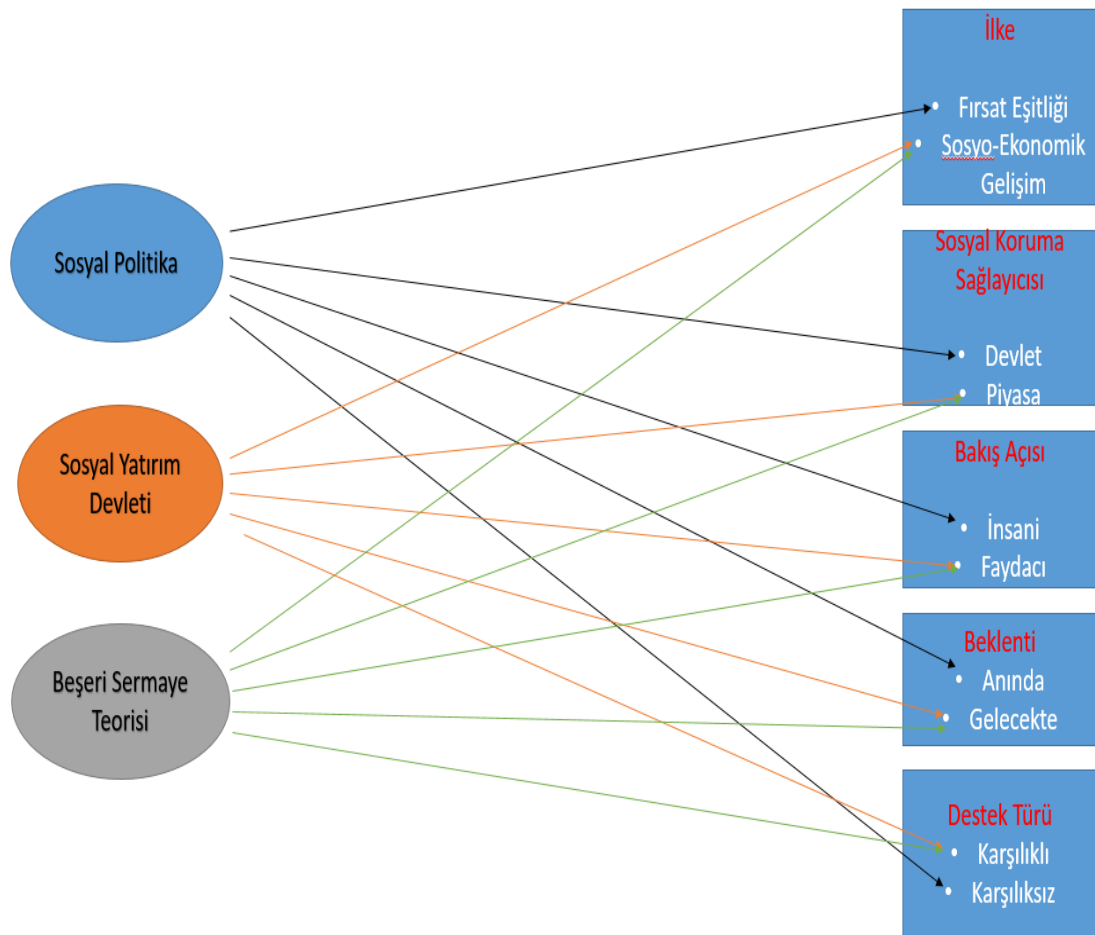
Sosyal politikanın tanım ve kapsamındaki değişim/gelişimin başlıca sebebi ise günümüz dünyasında sosyal risklerin insan refahı üzerinde oluşturduğu olumsuz etkinin daha da derinleşmesi olarak verilebilir. 1980’li yıllardan sonra neo-liberal politikalar ve küreselleşme ile birlikte devletin piyasaya müdahale etme kabiliyetinin sınırlandırılması, karşılıksız sosyal transferlerin azaltılması ve hatta bazı alanlarda tamamen kaldırılması, sosyal politika ile ortaya çıkan sosyal korumanın sebep olduğu maliyetten kurtulmak için sermayenin yer değiştirmesi, artan yoksulluk ve gelir adaletsizliği, salgın hastalıklar sebebiyle işgücü piyasasının daralması ve artan işsizlik oranları, sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyacın artması, terör veya iç karışıklık sebebiyle insanların yurtlarından göç etmeye mecbur kalması, yeni ihtiyaç sahibi ekonomik anlamda bağımlı sosyal sınıfların ortaya çıkması/sayılarının artması gibi durumlar insan hayatını daha dramatik bir hale getirmiştir. Artan, yaygınlaşan ve etkisi daha da ciddileşen sosyal risklere karşı fertleri muhafaza etmeyi taahhüt eden sosyal devlet anlayışı uygulamakta olduğu sosyal politikaları bu ihtiyaç doğrultusunda bir zorunluluk olarak değiştirerek geliştirmiştir. Elbette söz konusu değişim/gelişim bütün refah rejimleri ile refah rejimi tipleri için gerçekleşmemiştir. Düşük dekomodifikasyon oranlarının görüldüğü, fertlerin refah düzeylerini korumak için piyasaya bel bağladığı refah rejimi tiplerinde sosyal politika

anlayışında ciddi anlamda bir dönüşüm yaşanmasa da ulus üstü örgütlerin bilgi, belge, rapor ve tavsiye kararlarında sosyal politikadaki vurgulanan değişimin sinyalleri görülmektedir.

Sosyal politikanın genişleyen çerçevesi ile birlikte fertlere sunulan refah hizmetlerinde de niteliksel ve niceliksel gelişmeler görülmüştür. İstihdam, barınma, sağlık hizmetleri, ulaşım, eğitim gibi temel refah hizmetlerinde prim-edim ilişkisine dayanan veya dayanmayan, karşılıklı veya karşılıksız, pozitif ayrımcılığa göre tasarlanmış birçok sosyal politika uygulamaya konulmuştur. Şüphesiz en temel refah hizmetlerinden bir tanesi de eğitimidir. Zorunlu ve isteğe bağlı olmak üzere ikiye ayrılan eğitim yaş gruplarına göre farklı düzeylerde uygulanmaktadır. Temel bir insan hakkı olarak kabul edilen eğitim ve eğitim almak bu noktada refah rejimleri tarafından desteklenerek teşvik edilmektedir. Genel itibariyle zorunlu temel öğretim ücretsiz olarak fertlere sunulurken; isteğe bağlı olan ve lise/dengi öğrenim sonrası hak kazanılan yükseköğrenim ücretli bir eğitim türü olmasının yanında refah rejiminin tipolojisine göre farklı yoğunluktaki sosyal politikalar ile desteklenmektedir. İsteğe bağlı olarak alınabilen yükseköğrenimin neden desteklendiği ve hatta insani perspektifte desteklenmesi gerektiği sorusunun cevabı ise gerçekleştirilen tez çalışması kapsamında cevabı aranan sorulardan bir tanesi olmuştur.

Yükseköğrenim gerek birey gerekse toplum üzerinde birçok olumlu çıktıya sahiptir. Akademik ve mesleki bilginin geliştirilmesi, sosyo-ekonomik kalkınma için beşeri kaynağın yetiştirilmesi, bilginin oluşturulması, sosyal uyumun ve toplumsal refahın temini, bireylerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri gibi olumlu etkiler genel itibariyle ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmaya ilişkin gerekçeler ile yükseköğrenimi desteklemesine sebep olmaktadır. Özellikle 1980'li yıllar ile birlikte sosyal devlete bir alternatif veya üçüncü bir yol olarak sunulan ve karşılıksız sosyal transferlerden ziyade beşeri kaynağa yapılacak yatırımlar ile sosyo-ekonomik kalkınmayı amaçlayan beşeri sermaye teorisi ve sosyal yatırım devleti teorisi yukarıda vurgulanan rolleri sebebiyle yükseköğrenimi desteklemektedir. Özellikle beşeri kaynağın niteliğinin yükseköğrenim ile geliştirilerek ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması bu desteğin temel sebeplerinden bir tanesi olarak gösterilebilir. Sosyal politikanın yükseköğrenime yaklaşımı ise insani temelli olarak bulgulanmıştır. Sosyal politika teorik anlamda tüm fertlere devlet tarafından asgari düzeyde refah imkânı sunmayı, sunulan refah imkânlarına eşit ulaşımı da temin etmeyi taahhüt eder. Bu politikaları ise fırsat eşitliği ve yurttaşlık ilkelerine göre

tasarlar. Yükseköğrenime giren gençlerin ekonomik anlamda bağımlı bir nüfus olması, akademik faaliyetleri sebebiyle istihdama veya diğer gelir getirici faaliyetlere katılamamaları ve hatta istatistik kurumlarınca kurumsal olmayan nüfus olarak tasnif edilmeleri refah rejimlerinin yükseköğrenimi ve yükseköğrenim öğrencisini doğrudan veya dolaylı sosyal politikalar ile teşvik edilmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Sosyal politikanın felsefesi ve sosyal devlet olma şiarını benimsemiş ülkelerin ödevi fırsat eşitliğinin sağlanması, refah hizmetlerine ulaşımında eşitlik ve dezavantajlı gruplara pozitif ayırmacılık uygulayarak refah düzeylerinin diğer fertler ile aynı seviyeye getirilmesi olduğu düşünüldüğünde sosyal politikanın yükseköğrenimi ve öğrencisini neden desteklediği daha net bir şekilde görülmektedir.

Şekil 41: Yükseköğrenim ve Öğrencisinin Desteklenmesinde Bakış Açıları ve Tutumlar (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Yükseköğrenimin ve yükseköğrenim öğrencisinin desteklenmesine ilişkin sosyal politika, beşeri sermaye teorisi ve sosyal yatırım devlet anlayışının tanım ve terminolojisi üzerinden yapılan inceleme ile sosyal politikanın tutum ve bakış açısı ile diğer teorilerin yaklaşımı arasında ciddi farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Sosyal yatırım devletinin “neo-

liberalizmin yumuşak yüzü” metaforuna uygun olarak karşılıklı uygulamalar ile çıktıya dönüşen faydacı bakış açısı ile olguya yaklaştığı beşeri sermaye teorisinin ise genel itibariyle iktisadi güdüler piyasanın ihtiyaçlarına cevap vererek beşeri sermayenin istihdam edilebilirliğinin artırılması için yükseköğrenimleşmeyi desteklediği söylenebilecektir. Ancak belirtilmelidir ki söz konusu çıkarımların ötesinde kendisini bir refah rejimi olarak tanımlayan bir devlet yükseköğrenimleşmeyi teşvik için türü açısından hem karşılıklı hem karşılıksız bakış açısı yönünden insani ve faydacı ilke açısından ise fırsat eşitliğini gözetken ancak bunun yanında sosyo-ekonomik gelişme için de söz konusu sosyal politikaları uygulayabilmektedir. Gerçekleştirilen çıkarım üç farklı kuramın yükseköğrenim ve öğrencisine tutum ve bakış açıları arasındaki farklılığı ortaya koymak adına gerçekleştirilmiştir.

Yükseköğrenimin desteğinin yanında yükseköğrenim öğrencisi yani üniversiteli gençlerin de neden desteklenmesi gerektiğinin de üzerinde durulmalıdır. İsteğe bağlı olan yükseköğrenime maliyetli bir süreçtir. Özellikle yaşadıkları şehirden farklı bir yerde üniversite okumak öğrenci ve ailesi üzerinde ciddi bir maddi yük oluşturmaktadır. Barınma, beslenme, öğrenim ücreti, ulaşım, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar gibi temel gereksinimler sebebiyle ortaya çıkan maliyet özellikle dar gelirli ailelerin çocuklarının yükseköğrenime ulaşamaması sorununu ortaya çıkarmakta; refah rejimlerinin sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkeleri gereğince harekete geçmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte yükseköğrenime ulaşsa dahi dar gelirli olması sebebiyle diğer öğrencilere göre daha düşük standartlarda öğrenimini sürdürmeye çalışan öğrencilere asgari düzeyde refah imkânı sunmak sosyal devletin bir diğer ödevidir. Yine öğrenimleri sebebiyle gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları kısıtlanan öğrencilerin sosyal transferle ile desteklenmesi toplumsal refahı da yükseltmektedir. Sosyal politikanın en temel gayesi sosyal barışı sağlayarak toplumsal refahı temin etmek olarak verilebilecektir. Bunu gerçekleştirmek tüm sosyal sınıf veya gruplara asgari düzeyde bir refah imkânı sunmak ile gerçekleştirilebilir. Dünyada ve Türkiye’de üniversite okuyan kitlenin toplam nüfus içerisindeki payı düşünüldüğünde öğrencilerin refahının iyileştirilmesi adına atılan her adım toplumsal refahın temininde önemli bir yol kat etmek anlamına gelmektedir.

Günümüz dünyasında yükseköğrenime verilen önem ülkelerin GSH içerisinde ayrılan pay ile de görülebilecektir. Refah rejimleri GSH içerisinde %1’den %3’e kadar değişen oranlarda yükseköğrenime kaynak ayırdıkları görülmektedir. 1990’lı yıllardan

günümüze GSH yükseköğrenime aktarılan kaynağın süreli olarak arttığı da dikkat çeken bir başka ayrıntı olmuştur.

Dünyada ve Türkiye’de yükseköğrenimleşmenin artırılması ve yükseköğrenim öğrencilerinin refah düzeylerinin geliştirilmesi için uygulanan sosyal politikalar burs, kredi, öğrenim ücretinin finansmanı, vergi indirimleri, barınma ve beslenme yardımları, sağlık/sosyal koruma hizmetlerinden prim ödemedi faydalanma olarak verilebilmektedir. Anılan sosyal politikalar uygulayan refah rejiminin tipolojisine göre tercih edilmekte veya farklı yoğunluklarda kullanılmaktadır. Bu noktada liberal refah rejimlerinde üniversite öğrencilerine uygulanan sosyal politikaların finansman kaynağı piyasa veya aileler uygulamaların kapsamı dar ve mutlak yoksulluk sınırında olanları içermekte sosyal destek ise kredi benzeri borçlanmalar ile gerçekleştirilmektedir. Muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimlerinde finansman kaynağı devlet olsa da öğrencilere uygulanan sosyal desteklerde şartlı öğrenim yardımı gibi karşılığa dayanan politikaların tercih edildiği anlaşılmaktadır. Yüksek düzey dekomodifikasyona sahip sosyal demokrat refah rejimleri ise evrensel bir bakış açısı ile üniversite öğrencilerine ücretsiz öğrenim, burs ağırlıklı destek tipi ve kapsamlı barınma ve beslenme imkânları sağlamaktadır.

Tez çalışması kapsamında üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar doğrudan veya dolaylı etkiye sahip olmak üzere nakdi finansman ve aynı destek olarak ikiye ayrılarak tasnif edilmiştir. Nakdi finansman suretiyle gerçekleştirilen sosyal politikalar öğrencilere doğrudan etki sağlamakla birlikte genellikle gelir iyileştirici önlemlerden meydana gelmektedir. Burs, kredi, öğrencinin ailesine sosyal yardımlar, öğrenim bedelinin kamu tarafından finanse edilmesi, şartlı nakit transferi gibi uygulamalar bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Aynı destekler ise öğrenci gelirine dolaylı etki sağlayan barınma imkânı, beslenme yardımı, sosyal güvenlikden primsiz faydalanma, malzeme yardımı ve öğrenci kişilik hizmetleridir. Tarafımızca gerçekleştirilen tasnif en çok kullanılan sosyal politika uygulamalarını içermekle birlikte bu uygulamaların finansmanları da refah rejiminin tipolojisine göre değişebilmektedir. Çoğu refah rejiminin gerek yükseköğrenimleşmeyi teşvik etmek gerekse üniversite öğrencilerinin refah düzeyini arttırmak için hem öğrencilerin gelirlerine doğrudan etki eden nakdi finansmanları kullandığı hem de öğrenci refahının tam anlamı ile sağlanabilmesi için aynı desteklere başvurduğu bilinmektedir. Günümüzde liberal refah rejimlerinde öğrenci borçlandırmasına dayanan kredi uygulamaları temel sosyal politika

aracı olarak kullanılmakta; dekomodifikasyonun orta ve yüksek düzeylerde görüldüğü refah rejimlerinde ise karşılıksız burs uygulamaları ve yaygın barınma/beslenme yardımlarının tercih edildiği görülmektedir. Bu noktada öğrenciye öğrenimi boyunca verilen borç para anlamına gelen ve tüm dünyada 1990'lar sonrası hızla yaygınlaşan kredi uygulamasının bir sosyal politika olduğu kanısına da ulaşılmıştır. Uygulamanın yoksulluğu ertelediğine ilişkin tartışmalar olsa da fertlerin sosyo-ekonomik anlamda en kırılgan dönemlerinde sağlanan bu transferin öğrenim dönemi boyunca öğrenci refahını yükselttiği ödeme sürecinde ise çeşitli vade imkânlarının hayata geçirilmesi bu kanıyı desteklemektedir.

Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların geçmişi 1960’lı yıllara dayansa da söz konusu uygulamaların 2000’li yıllar ile kapsam ve yaygınlığının daha da genişlediği söylenebilir. Günümüz Türkiye’sinde üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen doğrudan sosyal transferler “*Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu*” ve üniversiteler tarafından sağlanırken öğrencilere gelir anlamında dolaylı etki eden sosyal politikalar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hayata geçirilmektedir. Gelir anlamında doğrudan etkiye sahip olan temel sosyal politikalar burs, kredi ve yükseköğrenimin finansmanı iken dolaylı etki eden sosyal politikalar ise barınma imkânı, beslenme yardımı, sosyal güvenliğe katılma ve aile destekleri olarak verilebilir.

Türkiye’de üniversite öğrencilerine sosyal politikaların kamu kurumu, STK/vakıflar, üniversiteler ve belirli bir tarihe kadar yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilebildiği tespit edilmiştir. Kendisini anayasası ile bir “*sosyal devlet*” olarak tanımlayan Türkiye’de üniversite öğrencilerine sağlanan temel sosyal politikalardan Gençlik ve Spor Bakanlığı sorumludur. Bunun yanında STK, vakıf ve özel müteşebbislerinde üniversite öğrencilerine burs, barınma veya beslenme yardımlarında bulundukları görülmüştür. Yerel yönetimlerin bu hakkı Anayasa Mahkemesi kararı ile kaldırılmıştır. Üniversite öğrencilerine doğrudan veya dolaylı destek sağlayan oluşumların çeşitliliği öğrenci refahının iyileştirilmesi açısından oldukça faydalı görülmektedir.

Türkiye refah rejimi tipolojisi anlamında Güney Avrupa modeli içerisinde gösterilmektedir. Ancak tez çalışması kapsamında üniversite öğrencilerine sağlanan sosyal politikalar ve bu politikaların kapsamına göre gerçekleştirilen mukayese ülkemizin “*öğrenci dostu*” bir ülke olduğunu; sosyal demokrat ve muhafazakâr refah rejimleri tür

ve düzeyine yakın sosyal uygulamalar ile öğrencilere sosyal transferler gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Özellikle 2012 yılı sonrasında örgün öğretim için harçların kaldırılması, liberal refah rejimlerinde her geçen gün faydalanan sayısının düşmesine rağmen burs alanların sürekli artış göstermesi, barınma imkânlarının geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen kamu yatırımları, gayri safi hâsıla içerisinde yükseköğrenim ve öğrencisine ayrılan payın istikrarlı bir şekilde artması bu kanıyı desteklemektedir. Bu noktada Türkiye'nin üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalar anlamında içerisinde olduğu güney Avrupa refah rejimi tipolojisinin “*kalıplarını yıkarak*” daha yoğun ve kapsamlı sosyal politikaların uygulandığı sosyal demokrat ve muhafazakâr refah rejimleri içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Tarafımızca geliştirilen “*Öğrenci Dostu İndeksi*” ve “*Üniversite Öğrencisi Dostu Yükseköğrenim İndeksi*” ile gerçekleştirilen analizler de tarafımızca ulaşılan bu kanıyı desteklemektedir. “*Öğrenci Dostu İndeksi*” ne göre Türkiye orta derecede öğrenci dostu ülke kategorisinin en üstünde yer almakta hatta burs ve kredi imkânından faydalanan öğrencilerinde analize dâhil edilmesi halinde yüksek derece öğrenci dostu ülke kategorisine gireceği tahmin edilmektedir. Bu indeks Türkiye'nin öğrencilere yönelik uygulanan sosyal politikalar dikkate alınarak gerçekleştirilecek refah rejimi sınıflamasında kategorize edildiği sınıfın kalıplarını yıkarak “*Sosyal Demokrat*” veya “*Muhafazakâr*” refah rejimleri tipolojisinde değerlendirilebileceğini işaret etmektedir. “*Üniversite Öğrencisi Dostu Yükseköğrenim İndeksi*” kapsamında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak belirtilmelidir ki her ne kadar üniversite öğrencileri sağlanan sosyal politikaların kapsamı ve faydalanıcı sayısı artsa da özellikle burs ve kredilerin satın alma gücü paritesine göre sürekli güç kaybetmektedir. Yine burs ve kredilerin asgari ücret içerisindeki payı da düşmektedir. Üniversite öğrencilerinin refahının iyileştirilmesi için oldukça fazla inisiyatif alınan günümüz Türkiye'sinde burs, kredi ile KYK yurtlarında sağlanan beslenme yardımlarının döviz kuru ve enflasyon oranları dikkate alınarak iyileştirilmesinin öğrenci refahına oldukça önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede KYK kredi, burs ve beslenme yardımlarında yapılan iyileştirmelerin her yıl asgari ücret artış oranında yapılması öğrenci dostu ülke olarak tanımladığımız Türkiye'nin yerini sağlamlaştıracak; üniversite öğrencisi refahını daha da iyileştirilerek sosyal politikanın temel gayesi olan toplumsal refahın temininde önemli bir adım atılmış olacaktır.

Üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların öğrencilerin refah düzeyleri ve yaşam koşullarına etkisinin ölçülmesi tezin temel amacı olarak verilmiştir.

Bu kapsamda söz konusu etkiyi ölçebilmek için iki ayrı araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalardan ilki TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi ve Gençlik Spor Bakanlığı Kredi Yurtlar Kurumu istatistikleri üzerinden yapılmıştır. Söz konusu araştırma neticesinde KYK yurdunda kalan öğrencilerin tamamına yakının geliri olmadığı, %60'ının ailesinin gelirinin ise 2000 TL'nin altında olduğu görülmektedir. KYK yurdu dışında ikamet eden üniversite öğrencilerinin ise ortalama %10'unun burs aldığı yine yaklaşık %10'unun yoksul olduğu tespit edilmiştir. Kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha düşük refah düzeyine sahip olduğu ve burs imkânından daha az yararlanabildikleri de dikkat çeken bir başka ayrıntı olmuştur. GYKA'dan yapılan analize göre öğrenim programına göre ön lisans düzeyinde okuyan öğrencilerin lisans düzeyinde okuyan öğrencilere göre daha yoksul olduğu ve burs imkânından daha az oranda faydalandıkları tespit edilmiştir. Öğrenci gelirleri açısından bakıldığında lisans düzeyi öğrencilerinin yüksek gelir gruplarından toplandığı buna karşın ön lisans öğrencilerinin düşük ve orta gelir gruplarında dağılım gösterdikleri görülmüştür.

GYKA analizlerine göre göre yoksul olarak tasnif edilen ön lisans öğrencilerinin %10'u burs alırken yoksul olmayanlar içerisinde %6,7'lik bir kitlenin burs aldığı tespit edilmiştir. Buna karşılık lisans düzeyinde yoksul olan öğrencilerin %23,7'sinin burs aldığı görülmektedir. GYKA üzerinden yapılan araştırma bize burs uygulamasında ciddi bir hedefleme problemi olduğu intibasını doğurmaktadır. Ön lisans düzeyinde burs imkânından faydalanma oranlarının lisans düzeyine göre oldukça düşük olması bunun yanında ön lisansta yoksulluk oranının lisans düzeyine göre yüksek olması bu durumu tasdik etmektedir. Yine her iki öğrenim grubunda da yüksek gelir gruplarında düşük ve orta gelir gruplarına nazaran daha fazla burs alan öğrencinin olduğu burs verilecek öğrencilerin belirlenmesinde hedefleme problemlerine işaret eden bir başka tespitimiz olmuştur.

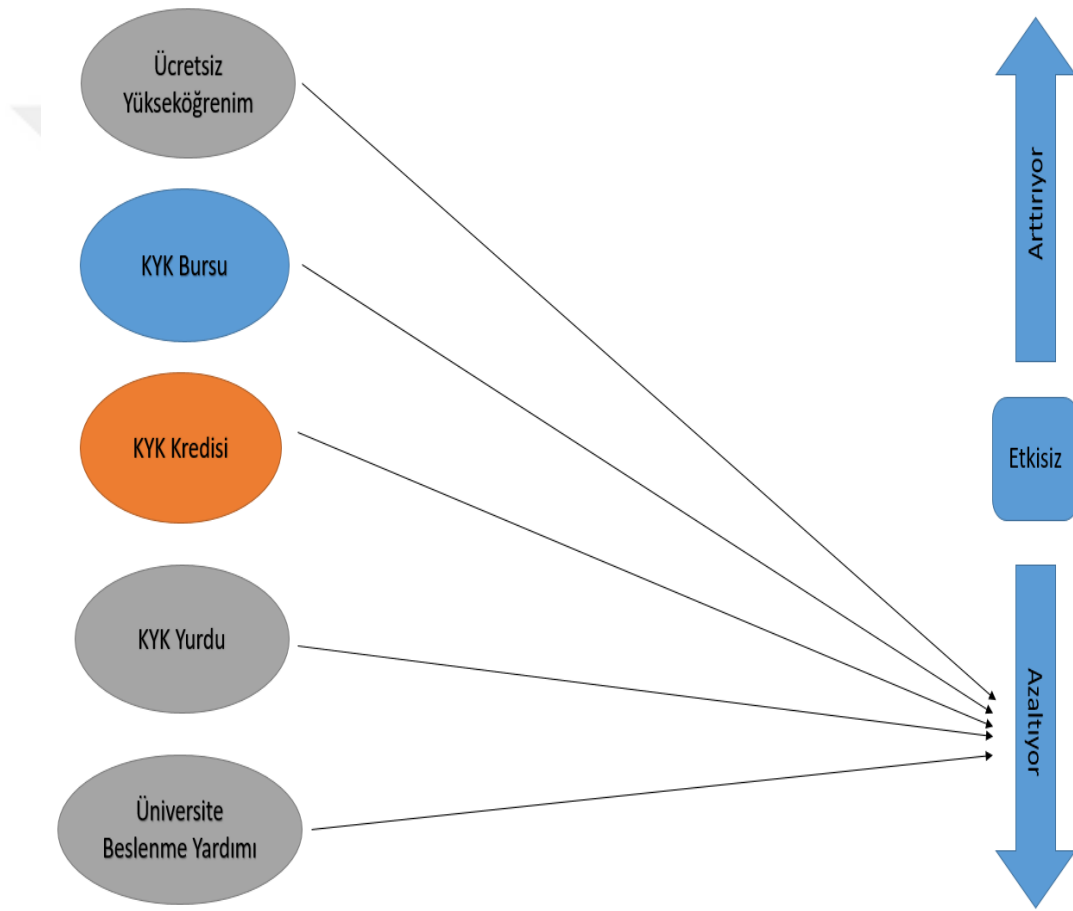
GYKA üzerinden 2016-2019 yıllarını kapsayacak şekilde gerçekleştirilen analiz dâhilinde üniversite öğrencilerine sağlanan bursun öğrencilerin yoksulluk oranlarını düşürdüğü tespit edilmiştir. Devlet tarafından üniversite öğrencilerine sağlanan burs ve kredi sosyal transferleri öğrencilerin yoksulluk oranlarını düşürerek refah düzeylerini arttırmaktadır. Bu noktada üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların yaşam koşullarına ve refah düzeyine etkisine ilişkin ilk sonuca ulaşılmıştır. Burs ve kredi öğrenci yoksulluğu ile mücadele de etkin bir sosyal politikadır. Ancak TÜİK tarafından gerçekleştirilen GYKA metodolojisinden kaynaklanan sınırlılık sebebiyle bu çıkarım

yalnızca KYK veya özel yurtlar dışında ikamet eden üniversite öğrencileri için ve yalnızca burs-kredi sosyal transferi adına söylenebilecektir. Tez çalışması kapsamında anılan kısıtlılıktan kaynaklanan boşluğun doldurulması adına üniversite öğrencilerine gerçekleştirilen tüm sosyal transferlerin onların refah düzeylerine etkisinin ölçülebilmesi ve ikamet türlerine göre tüm öğrencileri içeren kapsamlı bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

Alan araştırması için hazırlanan “*problem ifadesi*” ışığında MAKÜ’de öğrenime devam eden 2909 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilen alan araştırması ile üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların onların refah düzeylerine etkisi ve öğrencilerin sosyal politikalara karşı tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında öğrencilerin %10,6’sının burs aldığı, yaklaşık %18,1’inin kredi aldığı, %26,7’sinin KYK yurdunda kaldığı, %5,8’inin üniversiteden yemek yardımı aldığı tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen diğer araştırma ile benzer şekilde burs, kredi ve KYK yurdu sosyal transferlerinden lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin daha fazla oranda faydalandığı; bu sosyal politikaların ön lisans düzeyinde öğrenim gören üniversite öğrencileri aleyhinde bir hedefleme problemi barındırdığı ortaya çıkmaktadır. Toplam harcama yoksulluğunda yoksul olanların sosyal politikalardan daha fazla oranda faydalandığı görülse de hiç azımsanmayacak oranlarda yoksul olmayan öğrencinin de temel sosyal politikalardan faydalandığı tespit edilmiştir. Elbette fırsat eşitliği ve yükseköğrenimin teşviki anlamında sosyal politikalar tüm gelir gruplarına uygulanmalıdır. Ancak sosyal transfere daha fazla ihtiyaç duyan öğrenciler yerine orta veya üst gelir gruplarına daha fazla oranda yardım yapılması öğrencilerin refah düzeyini düşürmekte ve maddi yetersizlik sebebiyle öğrenimi terk etme sürecini ortaya çıkarmaktadır. Tarafımızca gerçekleştirilen her iki araştırma ile üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların hedeflemesi üzerinde yeni bir model kurgulanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu sosyal politikaların özellikle yoksul öğrencilere yoğunlaştırılarak uygulanması gerek refah düzeyini yükseltecek gerekse dar gelirli kimselerin yükseköğrenime katılma oranlarını arttıracaktır.

Gerçekleştirilen alan araştırması ile burs, kredi, ücretsiz yükseköğrenim ve KYK yurdunda barınma ile gerçekleştirilen sosyal transferlerin üniversite öğrencilerinin yoksulluk oranlarını azalttığı istatistiki olarak da kanıtlamıştır. Buna göre KYK burs ve kredisi öğrenci yoksulluğunu %25,1, KYK yurdunda barınma %9,9, ücretsiz yükseköğrenim %12,9, üniversite tarafından verilen yemek yardımı %1,1 oranında

düşürmektedir. Öğrencilerin gelirleri üzerinden yapılan yoksulluk hesaplarında etki bu daha düşük iken toplam harcamalar üzerinden yapılan yoksulluk analizlerin sosyal politikaların yoksulluk oranını düşürmekte daha etkili olduğu da dikkat çeken başka bir ayrıntı olmuştur. Burs/kredi, KYK yurdu, ücretsiz yükseköğrenim ve üniversitesinden beslenme yardımı almanın bir diğer deyiş ile üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan toplam sosyal transferin üniversite öğrencisi yoksulluğunu %33,5 oranında azalttığı diğer bir ifade ile öğrencilerin refah koşullarını iyileştirmek amacıyla devlet tarafından sağlanan toplam sosyal transfer dâhil edilmemiş öncesi yoksulluk ile toplam transfer dâhil edilmiş sonrası yoksulluk arasında ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 42: Öğrencilere Yönelik Uygulanan Sosyal Politikaların Öğrenci Yoksulluğuna Etkisi (**Kaynak:** Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Üniversite öğrencilerinin yoksulluk durumları ile bursun hakkaniyeti, bursun yeterliliği, maddi yetersizlik sebebiyle öğün atlama durumu, burs veya kredi alınmaması halinde öğrenimi terk etme eğilimi, ekonomik sebeplerden dolayı en az bir kez üniversiteyi terk etme düşüncesi, genel anlamda sosyal politikaların yeterliliği arasında anlamlı düzeylerde farklılaşma tespit edilmiştir. Bu noktada üniversite öğrencilerinde yoksulluğun sosyal politikalara karşı tutumu anlamlı şekilde farklılaştırdığı kanısına

ulaşılmıştır. Bununla birlikte çalışan öğrencilerin SGK'ya kayıtlılık durumu ile bursun hakkaniyeti; son bir ayda iş aramış olma durumu ile burs veya kredi kesilirse öğrenimi terk etme tutumu arasında anlamlı farklılaşma mevcuttur. Yemek yardımı alma durumu ile barınma ihtiyaçlarını karşılarken maddi anlamda zorlanma ve KYK yurt kapasitesi ve imkânlarını yeterli görme tutumu arasında da benzer şekilde anlamlı bir ilişki olduğu dikkat çekmiştir. Dar gelirli öğrencilerin sağlanan sosyal politikaları yeterli gördükleri bununla birlikte yoksul olmayan öğrencilerde tutumlara ilişkin çok fazla anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür.

Gerçekleştirilen tez çalışması ile birlikte üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların öğrenci refahı ve yaşam koşulları üzerindeki etkisi netleştirilmeye çalışılmıştır. Belirtilmelidir ki bu çerçevede yapılan alan araştırmasının bir takım sınırlılıkları mevcuttur. Çalışma ile ulaşılan sonuçlar yalnızca MAKÜ öğrencilerinin gelir ve yaşam koşulları üzerinden bulgulanmıştır. Toplumsal refahın temininde anahtar kitlelerden bir tanesi olan; 2020'li yıllar itibarıyla de kamuoyunun dikkatini celbeden üniversite öğrencisi refahı hakkında ileri araştırmaların daha geniş bir örneklem dâhilinde farklı gelişmişlik düzeyine sahip bölgelerden farklı üniversiteleri de içine alarak yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Neo-liberal baskılara rağmen Türkiye uyguladığı sosyal politikalarda insani perspektife ve korporatist müdahale yeterliliğine sahip güçlü bir refah rejimidir. Bu anlamda Güney Avrupa Refah rejiminin tipik özelliklerinden sıyrılan ülkemiz üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalarda muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimlerinin standartlarına ulaşmıştır. Tarafımızca gerçekleştirilen doktora tez çalışması ile üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların onların yoksulluk oranlarını düşürerek refah düzeylerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğrencilere sağlanan sosyal transferde iyileştirmelerin ülkedeki enflasyon ve döviz kurundaki değişimleri de dikkate alarak en az asgari ücretteki artış miktarında gerçekleştirmenin öğrenci refahını dolayısıyla toplumsal refahı daha da geliştireceği düşünülmektedir. Yine dünyadaki trendin aksine karşılıksız sosyal transferlerdeki artış seyrinin korunmasının öğrenim kredisi sebebiyle öğrencilerde ortaya çıkan borçlanmaya ilişkin tedirginliği ortadan kaldırarak üniversite öğrencilerinin iyilik, dirlik ve refahlarını daha da geliştireceği düşünülmektedir.

Gerçekleştirilen tez çalışması ile tespit edilen bulgular ışığında üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikaların öğrenci refahı üzerindeki etkisinin arttırılabilmesi adına:

1. Burs ve kredi alan öğrenci sayısının 2002 yılında günümüze toplam öğrenci sayısına göre artması oldukça olumlu bir gelişme olsa da SGP anlamında burs ve kredilerin oldukça güç kaybettiği anlaşılmıştır. Bu olumsuz durumunun üstesinden gelinebilmesi için burs ve kredilerin enflasyon ve döviz kurundaki artışında da göz önüne alınarak en az asgari ücrete yapılan zam miktarında arttırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
2. Üniversite öğrencilerinin kendilerine yönelik uygulanan sosyal politikalardan haberdar olmalarına ilişkin ciddi sorunlar tespit edilmiştir. Bu durumun üniversiteleşme oranlarını etkilediği düşünülmektedir. Gençlik Spor Bakanlığı uzmanlarının lise son sınıf ve üniversite birinci sınıfta devlet tarafından uygulanan sosyal politikalar hakkında derslere katılarak veya zorunlu seminerler gerçekleştirilerek bilgilendirme yapılmasının tarafımızca “*öğrenci dostu*” olarak sınıflandırılan ülkemizde uygulanan sosyal politikaların efektifliğini arttıracakı düşünülmektedir. Anılan amaçla bakanlık nezdinde yeni örgütlenmelere gidilebilir; yeni istihdam olanakları oluşturulabilir. Üniversiteler içerisinde bakanlığa ait bürolar oluşturulabilir.
3. Burs, kredi ve KYK yurdu imkânlarının hedeflemesinde bir takım problemler tespit edilmiştir. Bazı cinsiyet ve öğrenim programlarında yoksul olmayan öğrencilerin bu imkânlardan daha fazla faydalanmaları kamu kaynağının etkin dağıtılmaması sonucunu doğurabilecektir. Bu kapsamda ilgili sosyal politikalar için yeni bir modellemenin yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Belirtilen hedefleme probleminin ortadan kaldırılmasında, üniversite öğrencisine dönük sosyal politikaların efektif bir şekilde uygulanmasında “Sosyal Yardım Bilgi Sistemi” (SOYBİS) faydalanılabilir.
4. Üniversiteler tarafından sağlanan beslenme yardımının öğrenci refahı üzerindeki etkisinin daha da arttırılabilmesi için sağlanan desteğin en az iki öğüne çıkartılmasının olumlu olacağı düşünülmektedir.
5. KYK yurt imkânlarında 2000’li yıllar ile birlikte görülen artış oldukça olumludur. Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik sağlanan barınma imkânının AB üyesi ülkelerin oldukça üzerinde olması bu kanımızı

desteklemektedir. Ancak KYK yurtlarının yoğunlukla illerin merkez ilçelerinde kurulu olması; MYO'larda öğrenim gören öğrencilerin bu imkândan faydalanma şanslarını oldukça düşürmektedir. Yeni KYK yapılanmasında diğer ilçelere ağırlık verilmesinin öğrenci refahını arttıracakı düşünülmektedir.

6. Üniversiteler tarafından kişilik hizmetleri olarak da bilinen, öğrenci refahına dolaylı etki eden psikolojik destek imkânlarının yalnızca bir daire başkanlığı altında değil fakülte, yüksekokul ve MYO'lara indirgenerek yaygınlaştırılmasının ruhsal iyi oluşu geliştireceği varsayılmaktadır.
7. Üniversite öğrencilerinde borçlanmaya bağlı olarak ciddi bir kaygı oluşturan kredi geri ödemesine ilişkin geri ödeme şartlarının kolaylaştırılması, toplu ödemelerde indirimlere girilmesi, taksit sayısının arttırılmasının bu uygulama ile ertelenen yoksulluğun etkisini azaltacakı düşünülmektedir. Özellikle KYK kredisi kapsamında ertelenmiş borç uygulamasının kapsamının arttırılması faydalı olabilir. Yine KYK kredisi borçlarının geri ödenmesine ilişkin ilk beş yıl ödemesiz daha sonra toplu ödeme halinde borçtan indirim yapılması gibi uygulamalar hayata geçirilebilir.
8. Devlet tarafından üniversite öğrencilerine yönelik sosyal politikaların yeterince bilinmemesi sebebiyle memnuniyetin düşük olduğu görülmektedir. bu durumun üstesinden gelmek için üniversiteli gençlerin aktif şekilde kullandıkları “*Twitch, Instagram veya Twitter*” mecralarında fenomenlerin de yer aldığı tanıtımların yapılmasının bu tutumu değiştirmede etkili olacağı düşünülmektedir. Benzer bir şekilde özellikle gençlik dizilerinin içerisine üniversite öğrencilerine yönelik uygulanan sosyal politikalara ilişkin diyaloglar eklenmesine ilişkin çalışmalar yapılabilir.
9. TÜİK ve/veya GSB tarafından üniversite öğrencilerine yönelik ayrı bir alan araştırmasının yapılması oldukça önemli bir boşluğu doldurulacaktır. Bu kapsamda uygulanan sosyal politikalar daha efektif hale gelebilecek, kamuoyu nezdinde üniversite öğrencilerine yönelik hayata geçirilen sosyal politikaların tanınırlığının arttırılacak ve yeni öğrenci dostu politikaların geliştirilebileceği akademik çalışmalara veri sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

- Abrahamson, P. (1999). "The Welfare Modelling Business", *Social Policy and Administration*, 33(4), 394-415.
- Acar, E. (2017). "Neo-liberalizm Ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 248-263.
- Acaroğlu, H., Güllü, M., Seçilmiş, C. (2018). "Üniversite Öğrencilerinin Harcama Eğilimleri ve Bölge Ekonomisi ile Ekonomik İlişkileri: Eskişehir Örneği", *Ege Akademik Bakış*, 18(3), 507-520.
- Adair, V. C. (2001). "Poverty and the (Broken) Promise of Higher Education", *Harvard Educational Review*, 71(2), 217-239.
- Ahmed, A., Kabir, M. A. (2019). "Effect of Student Loans on Income Inequality in the United States", *Journal of Applied Business and Economics*, 21(8), 11-24.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Ekonomik Destek; www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti/. (30.03.2021).
- AK. (1953). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*.
- Akar, H. (2015). "Farklılaşan Refah Ölçüm Yöntemleri ve Eğitim Açısından Türkiye'nin Değerlendirilmesi", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 52(606), 23-40.
- Akbaş, S. (2017). "Eşitlik, Yurttaşlık ve İstihdam Bağlamında Sosyal Yatırım Devleti", *Emek Araştırma Dergisi*, 8(12), 107-122.
- Akdeniz Üniversitesi, Beslenme ve Yemek Yardımları, <http://sks.akdeniz.edu.tr/beslenme> (20.12.2021).
- Akpınar, T. (2018). "Türkiye'de İşsizliğe Resmi Çözüm Önerileri Bağlamında Beşeri Sermaye Teorisine İlişkin Bir Yeniden Değerlendirme", *Çalışma ve Toplum*, 2(57), 787-799.
- Aktan, C. C., Vural, İ. Ş., (2002) (ed.). *Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Öneriler*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Alemu, S. K. (2018). "The Meaning, Idea And History Of University/Higher Education In Africa: A Brief Literature Review", *Forum for International Research in Education*, 4(3), 201-227.
- Allmendinger, J., Leibfried, S. (2003). "Education And The Welfare State: The Four Worlds Of Competence Production", 13(1), 63-81.
- Alp, S. (2009). "Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör", *Maliye Dergisi*, 156, 265-279.
- Aras, G., Mutlu-Yıldırım, F. (2020). "Sosyo-Ekonomik Refah Düzeyinin Belirlenmesinde Alternatif Bir Endeks Çalışması: ARAS Yöntemi ile G-20 Ülkeleri Uygulaması", *Business and Economics Research Journal*, 11(3), 735-751.

- Arendt, J. N. (2008). "The Impact Of Public Student Grants On Drop-Out And Completion Of Higher Education – Evidence From A Student Grant Reform", https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1133046 (07.09.2021).
- Arts, W., Gelissen, J. (2002), "Three Worlds of Welfare Capitalism or More? A State-of-The-Art Report", *Journal of European Social Policy*, 12 (2), 137-158.
- Aslan, Ş., Uyar, S. (2018) (ed.). *Araştırma Yaklaşımlarının Seçimi*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Aygül, H. H. (2018). "Eğitime Erişim, Yoksulluk ve Formel/Enformel İş-gücü Olarak Üniversite Gençliği: "İstihdam İçin mi Eğitim? Eğitim İçin mi İstihdam?", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(8), 58-87.
- Aysan, M. F., Avcı, S. (2015). "Türkiye’de Gençliğin Refahı, Sosyal Politikalar ve Kurumlar", *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 109-143.
- Bajdor, P., Łukasik, K., Puto, A., Lis, T. (2016). "Incomes And Expenditures Among Polish Students – A Case Of Students From Czesochowa University Of Technology", *European Scientific Journal*, Special Edition, 317-331.
- Barro, R. J. (2001). "Human Capital and Growth", *The American Economic Review*, 91(2), 12-17.
- Bayrak, M. B., Keskin, O., Kiroğlu, T. H., Cankara, Z. S., Özdemir, Ü., Erbay, S. (2021). Yükseköğretimde Yurt Sorunu, SODEV Vakfı Yayınları, https://sodev.org.tr/wp-content/uploads/2021/09/SodevGenc_Yuksekogretimde_Barinma_Sorunu_Raporu_Eylul2021.pdf (15.12.2021).
- Bilgin, C. (2018). "Uluslararası Ticarete Satın Alma Gücü Paritesinin Geçerliliği Sorunu: Türkiye için Zaman Serisi Analizi", *ARHUSS Dergisi*, 1(1), 17- 30.
- BM. (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*.
- BM. (1966). *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi*.
- BM. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarında İlerleme Toplumsal Cinsiyete Hızlı Bir Bakış 2021, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2021-12/Progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2021-tr.pdf> (25.12.2021).
- Bonell, C., Humphrey, N., Fletcher, A., Moore, L., Anderson, R., Campbell, R. (2014). *Why Schools Should Promote Students’ Health And Wellbeing*, BMJ Publishing Group, London.
- Bonneau, K. (2007). "What is a Dropout?", *North Carolina Education Research*, 3, 14-17.
- Bosch, H. (drl.) (2003). Yükseköğretim ve Öğrenim Konusuna İdealize Edilmiş Beş Görüş, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bozçelik, E. E. (2021). "Sosyal Devlet Perspektifinde Türkiye’de Sosyal Ve Transfer Harcamalarının İç ve Dış Borçlanma Üzerinde Etkisi", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 624-641.
- Breier, M. (2010). "From ‘Financial Considerations’ To ‘Poverty’: Towards A Reconceptualisation Of The Role Of Finances İn Higher Education Student Drop Out", *High Educ*, 60, 657-670.

- Broton, K., Goldrick-Rab, S. (2016). "The Dark Side of Colleg (Un)Affordability: Food and Housing Insecurity in Higher Education, Change" *The Magazine of Higher Learning*, 48(1), 16-25.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Üniversite Bilgi Yönetim Sistemi, <https://birim.mehmetakif.edu.tr/bys/>, 30.08.2021.
- Busemeyer, M. R. (2013). "Education Funding and Individual Preferencesfor Redistribution", *European Sociological Review*, 29(6), 1122-1133.
- Bülbül, T. (2012). "Yükseköğretimde Okul Terki: Nedenler ve Çözümler", *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 219-235.
- Callender, C., Jackson, J. (2005). "Does The Fear Of Debt Deter Students From Higher Education?", *Journal Of Social Policy*, 34 (4), 509-540.
- Cambridge Dictionary, www.dictionary.cambridge.org (21.03.2021).
- Catherine, S., Yannelis, C. (2020). "The Distributional Effects of Student Loan Forgiveness," NBER Working Papers, National Bureau of Economic Research.
- Coles, B (ed.) (2011). *Gençler, "Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar"*, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Collage Student in in Israel, www.gov.il, E.T: 08.05.2021.
- Collage Student in in Italy, www.chistera.eu/miur, E.T: 08.05.2021.
- Collage Student in in UK, www.gov.uk, E.T: 08.05.2021.
- Collage Student in Portugal, www.portugal.gov, E.T: 08.05.2021.
- Cosentino, C., Fortson, J., Liuzzi, S., Harris, A., Blair, R. (2019). "Can Scholarships Provide Equitable Access To High-Quality University Education? Evidence From The Mastercard Foundation Scholars Program", *International Journal of Educational Development*, 71, 1-13.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Yıldırım, E. (2019). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Cowley, W. H., Williams, D. T. (1969). "The Meaning of Higher Education", *The Educational Forum*, 23(4), 497-509.
- Cural, M., Pekkaya, M., Oral, İ. (2016). "Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetlerinin Hesaplanması: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 21-43.
- Czarnecki, K., Korpi, T., Nelson, K. (2021). "Student Support and Tuition Fee Systems In Comparative Perspective", *Studies in Higher Education*, 46(11), 2152–2166.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye’de Yıllara Göre Asgari Ücret, https://www.csgeb.gov.tr/media/3278/2019_onikiay.pdf, E.T., 20.08.2021.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yıllara Göre Asgari Ücret, www.ailevecalisma.gov.tr, (06.05.2021).
- Çelik, A. (2010). "Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım-Yükümlük Yerine Hayırseverlik", *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 42, 63-81.

- Çetiner, S., Çelik, O. (2021). “Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyüme ve Beşeri Sermaye Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi: 1980-2019 Dönemi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 51, 540-558.
- Çetinkaya, Ş. (2017). “2016 Yılı Yüksek Öğrenim Öğrenci Burs Artışlarının Öğrenci Harcamaları Üzerine Etkileri: Uşak Üniversitesi Örneği”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 71-89.
- Çeviker, A., vd., (2018). “UNICEF’e Göre Türkiye’de Dezavantajlı Kabul Edilen Grupların Sportif Etkinliklerle Sosyal Uyumun Sağlanması”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 221-238.
- Dama, N., Toklucu Sundaram, D. (2018). *Yoksulluk Döngüsünden Çıkış Şartlı Eğitim Yardımı*, SETA Yayınları, İstanbul.
- Deeming, C., Smyth, P. (2015). “Social Investment after Neoliberalism: Policy Paradigms and Political Platforms”, *Journal of Social Policy*, 44(2), 297-318.
- Demir, D. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Güvenliği: Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Demircan, Ç. (2010). “Üçüncü Yol ve Yolun Sonu”, *MEMLEKET Siyaset Yönetim*, 5(12), 201-227.
- Demirel, E. T. (ed.) (2018). *Nicel Araştırma Tasarımı*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Deniz, A. Ç. (2014). “Öğrenci İşi” *Üniversite Öğrencilerinin Gündelik Hayatı: İstanbul Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Diris, R., Ooghe, E. (2018) (ed.). *The Economics of Financing Higher Education*, Economic Policy, London.
- Duflo, E., Dupas, P., Kremer, M. (2021). “The Impact Of Free Secondary Education: Experimental Evidence From Ghana”, *National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper No. 28937*, 1-74.
- Durusoy Öztepe, N. (ed.) (2018). *Denizli İşgücü Piyasasında Üniversite Öğrencileri*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Elyot, S. (1953). *Boke Named the Gouvernour*, J. M. Dent & Co, London.
- Emirgil, B. F. (2019). *Okuldan İşe Geçiş: Türkiye’de Eğitimden Ayrılan Gençlerin İşgücü Piyasası İle Bütünleşme Süreci*, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara.
- Erçim, R. E. (2014). *Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Durumlarının Değerlendirilmesi ve Sağlıklı Yeme İndekslerinin Saptanması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Oxford.
- Esping-Andersen, G. (2000). “Social Indicators and Welfare Monitoring”, *United Nations Research Institute for Social Development*, Geneva.
- Eşidir, Y. (2017). *Yükseköğretimde Barınma Politikalarının Değerlendirilmesi ve Türkiye İçin Öneriler*, (Basılmamış uzmanlık Tezi), T.C Kalkınma Bakanlığı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

- European Commision, The European Pillar of Social Rights in 20 Principles, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-work-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en., E.T., 22.08.2021.
- Eyüpoğlu, O., Dam, H., Aydın, A. R., Yıldız, M. (2015). “Üniversitelerin Yoksul Öğrencilere Yönelik Yardım Faaliyetleri ve Burs Başvuru Formlarının Yeterliliği”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 15(2), 255-290.
- Ferrera, M. (2009). “From The Welfare State To The Social Investment State”, *Rivista Internazionale di Scienze Sociali*, 3(4), 513-528.
- Filiz, Z., Çemrek, F. (2007). “Üniversite Öğrencilerinin Barınma Sorunlarının Uygunluk Analizi İle İncelenmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 207-224.
- Fullwiler, S., Kelton, S., Ruetschlin, C., Steinbaum, M. (2018). *Macroeconomic Effects Of Student Debt Cancellation*, Levy Economics Institute Publishing, New York.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği, *T.C Resmi Gazete*, 31449, 09.05.2021.
- Giddens, A. (2020). *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Birey Yayıncılık, Ankara.
- Giray, F., Bodur, Ş. (2019). “Yükseköğretimin Finansmanı: OECD Ülkeleri ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Akademik Bakış Dergisi*, 72, 150-170.
- Glewwe, P., Olinto, P., de Souza, P. Z. (2003). Evaluating the Impact of Conditional Cash Transfers on Schooling in Honduras: An Experimental Approach, <https://epge.fgv.br/files/1124.pdf> (22.12.2021).
- Goldrick-Rab, S., Kelchen, R., Harris, D. N., Benson, J. (2016). “Reducing Income Inequality in Educational Attainment: Experimental Evidence on the Impact of Financial Aid on College Completion”, *AJS*, 121(6), 1762–1817.
- Goldrick-Rab, S., Richardson, J., Hernandez, A. (2017). *Hungry And Homeless In College: Results From A National Study Of Basic Needs Insecurity In Higher Education*, Association of Community College Trustees, Wisconsin.
- Goldrick-Rab, S., Richardson, J., Hernandez, A., Cady, C. (2018). *Still Hungry And Homeless in College*, Hope Lab, Wisconsin.
- Göze, A. (2016). *Liberal, Marxiste, Faşist, Nasyonel Sosyalist ve Sosyal Devlet*, BETA Yayınları, İstanbul.
- Great Dictionary, www.dictionary.com (24.03.2021).
- Güldiken, N., Özekicioğlu, H., (2004). “Anadolu Üniversitelerinde Ailelerinden Uzakta Öğrenim Gören Öğrencilerin Barınmaya İlişkin Sorunları”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 163-180.
- Güler, A. Z., Doğan, H. G., Ayyıldız, B., Özkan, M., Gürel, E. (2012). “Üniversite Öğrencilerinde Yoksulluk ve Geleceğe Yönelik Beklentiler (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği)”, *10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Bildiri Kitabı*, 5-7 Eylül, Konya.
- Günaydın, D. (2020). “Yoksulluk Damgalama ve Utanma: Sosyal Yardım Ağı Çerçevesinde Bir Araştırma”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 49, 837-860.

- Günaydın, D. (2020). “Yoksulluk Damgalama ve Utanma: Sosyal Yardım Ağı Çerçevesinde Bir Araştırma”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 49, 837-860.
- Güncör, C., Özdemir, M. Ç. (2017). “Sosyal Sermaye ve Eğitim İlişkisi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 70-90.
- Gürün, F. (2019). “Endüstri 4.0 ve Beşeri Sermayenin Geleceği”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 76, 67-88.
- Haskett, M. E., Majumder, S., Kotter- Grün, D., Gutierrez, I. (2021). “The Role Of University Students’ Wellness in Links Between Homelessness, Food Insecurity, And Academic Success”, *Journal Of Social Distress And The Homeless*, 30(1), 59-65.
- Haşiloğlu, S. B., vd., (2015). “Pazarlama Araştırmalarındaki Potansiyel Problemlere Yönelik Bir Araştırma: Kolayda Örneklem ve Sıklık İfadeli Ölçek Maddeleri”, *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, 2(1), 19-28.
- Hatıpler, M. (2019). “Sosyal Politikanın Çalışma Alanı Olarak Eğitim ve Eğitimde Bilgi Teknolojisi Eğitim Programları ve Eğitim-Öğretim Program Tasarımı”, *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 36-50.
- Hauschildt, K., Gwosć, C., Schirmer, H., Wartenbergh-Cras, F. (2021). *Social and Economic Conditionsof Student Life in Europe: EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018-2021*, wbv Media GmbH & Co, Bielefeld.
- Hemerijck, A. (2018). “Social Investment As A Policy Paradigm”, *Journal Of European Public Policy*, 25(6), 810-827.
- Heublein, U. (2014). “Student Drop-out from German Higher Education Institutions”, *European Journal of Education*, 49(4), 597-513.
- ILO, 138 No’lu Asgari Yaş Sözleşmesi, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377287/lang--tr/index.htm, E.T., 22.08.2021.
- Işıklı, A. (1972). *Sendikacılık ve Siyaset*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- İnan, M., Demir, M. (2018). “Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 337-359.
- İstanbul Üniversitesi Şehir Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul’da üniversite öğrencisinin yaşam maliyeti 1.200-2.400 TL arası değişiyor, https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=sehirpolitikalarimerkezi_universiteyasammaliyeti_basimbulteni_090919.pdf (19.12.2021).
- Janc, J. (2004). *The Meaning Of The Student Advisory Board Leadership Development Experience To The Student Board Members*, Master of Arts, Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, Maryland.
- Japan International Cooperation Agency. (2003). *Approaches for Systematic Planning of Development Projects: Higher Education*, JICO, Tokyo, 1-23.
- Kandemir, O., Kürkcü, M. (2016). “Bir Refah Göstergesi Olan “Yaşam Endeksi” Bağlamında TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) Bölgesinin Analizi”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14, 22-35.

- Kar, M., Ağır, H. (2006). “Türkiye’de Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Eşbütünleşme Yaklaşımı İle Nedensellik Testi, 1926-1994”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 51-68.
- Kara, H. Z., Aykul, M., Pulat, A. B. (2019). “Neden ve Sonuçları İtibariyle Üniversite Öğrencilerinin Barınma Sorunu”, *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 78-91.
- Karabacak, M., Sayılı, M. (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Barınma Yeri Tercihleri: Havza Meslek Yüksekokulu Örneği”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 195-216.
- Karadeniz, O. (ed.) (2020). *Türkiye’de Gençlik ve Sosyal Koruma*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kehm, B. M., Larsen, M. R., Sommersel, B. H. (2019). “Student Dropout From Universities In Europe: A Review Of Empirical Literature”, *Hungarian Educational Research Journal*, 9(2), 147-16.
- Keskin, A. (2011). “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 125-153.
- Kete Tepe, N., Özeri Y. (2020). “Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 166-188.
- Kılıç, R. (1999). “Türkiye’de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 289-310.
- Kiraz, Z. (2015). “Üniversite Öğrencilerinin Sorunları: Tokat Örneği”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 521-534.
- Koç, N. (2019). “Üniversite Öğrenci Harcamalarının Kent Ekonomisine Katkısı: Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Analiz”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 344-365.
- Kol, E. (2014). “Refah Rejimleri Açısından Sağlık Sistemlerinin Değerlendirilmesi: Güney Avrupa Refah Modeli ve Türkiye”, *Global Journal of Economics and Business Studies*, 3(5), 15-31.
- Koray, M. (2007). “Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak...”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4(15), 19-56.
- Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Kantin ve Yemekhane Fiyat Listesi, <https://www.unibilgi.net/kyk-yemek-ucretleri/> (15.12.2021).
- Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Kredi ve Burs Hizmetleri Genel Bilgileri, <https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2441/2390/GenelBilgiler> (15.12.2021).
- Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Türkiye’de Yurt Müdürlükleri, <https://kygm.gsb.gov.tr/YurtMudurlukleri..>, E.T. 05.09.2021.
- Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Yurt Hizmetleri Beslenme Yardımı, <https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2435/2389/beslenme.aspx> (15.12.2021).
- Kurul Tural, N. (1996). “Türkiye’de Kamu Öğrenim Kredileri ve Bursları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 29(1), 49-61.
- Lassibille, G., Gómez, L. N. (2008). “Why Do Higher Education Students Drop Out? Evidence from Spain”, *Education Economics*, 16(1), 89-105.

- Leoni, T. (2016). "Social Investment as a Perspective on Welfare State Transformation in Europe", *Intereconomics Review of European Economic Policy*, 51(4), 194-200.
- Letseka, M., Breier, M. (ed.) (2008). *Student Poverty in Higher Education: The Impact of Higher Education Dropout on Poverty*, HSRC Press, Cape Town.
- Letseka, M., Breir, M. (2008) (ed.). *Student Povert in Higher Education: The Impact of Higher Education Drop-out on Poverty*, HSRC Press, Cape Town.
- Li, H., Meng, L., Shi, X., Wu, B., (2013). "Poverty in China's Colleges and the Targeting of Financial Aid", *The China Quarterly*, 216, 970 – 992.
- Liao, T. F., vd., (2013). "The Social Definition Of Time For University Students", *The Journal of Time and Society*, 22(1), 119-151.
- Long, B. T. (2008). "What Is Known About the Impact of Financial Aid? Implications for Policy", *NCPR Working Paper*, 5-40.
- Marliere, P. (2007), *Avrupa'da Sosyal Demokrasi: Süreklilik ve Değişim*, Orion Yayınevi, Ankara.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship And Social Class and Other Essays*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Mecik, O. (2010). *Sosyal Sermaye ve Beşeri Sermayenin Bireysel Ekonomik Getirisi: Eskişehir İli Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Nováková, B., Šoltés, V. (2016). "Quality of Life Research: Material Living Conditions in the Visegrad Group Countries", *Economics and Sociology*, 9(1), 282-294.
- OECD (2017). *Benchmarking Higher Education System Performance: Conceptual Framework And Data, Enhancing Higher Education System Performance*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2017). *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2019). *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2020a). *Education at a Glance 2020: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2020b). *Resourcing Higher Education: Challenges, Choices and Consequences, Higher Education*, OECD Publishing, Paris.
- OECD, Spending on Tertiary Education, www.data.oecd.org, (30.03.2021).
- OECD. (2011). *Compendium of Oecd Well-Being Indicators*, OECD Publishing, Paris.
- Onurlubaş, E., Doğan, H. H., Demirkıran, S. (2015). "Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıkları", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 32(3), 61-69.

- Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yemek Bursu ve Şartları, <http://oidb.metu.edu.tr/tr/tc-uyruklu-ogrenciler-icin-burs-olanaklari#:~:text=Yemek%20Yard%C4%B1m%C4%B1,ne%20ba%C5%9Fvurarak%20%C3%B6%C4%9F%C3%BCn%20zaman%C4%B1n%C4%B1%20de%C4%9Fi%C5%9Ftirebilir> (20.12.2021).
- Öçal, N. (2021). Endüstri 4.0, Türkiye’de Endüstri 4.0 Uygulamaları ve Seçilmiş Ülkeler İle Türkiye’nin Endüstri 4.0 Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi. (2021). 2021 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Kılavuzu, ÖSYM, Ankara.
- Özdemir, S. (2005). “Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 49, 231-266.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Özgür, G., Babacan Gümüş, A., Durdu, B. (2010). “Evde ve Yurtta Kalan Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu”, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, (1), 25-32.
- Öztürk, N. (2016). *Kamu Maliyesi*, Ekin Yayınları, Bursa.
- Öztürk, Ş. (2011). “Kapitalist Devlet İçin Post Modern Bir Orta Yol Önerisi: Sosyal Yatırım Devleti”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 61, 81-131.
- Pechar, H., Andres, L. (2011). “Higher-Education Policies and Welfare Regimes: International Comparative Perspectives”, *Higher Education Policy*, 24, 25-52.
- Perkins, D., Nelms, L., Smyth, P. (2004). *Beyond Neo-Liberalism: The Social Investment State?*, Brotherhood of St Laurence, Melbourne.
- Petring, A. (2012). *Sosyal Devlet ve Sosyal Demokrasi*, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Reinsdorf, M. (2020). *Measuring Economic Welfare: What And How?*, International Monetary Fund Publishing, Washington D.C.
- Robson, C. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Gerçek Dünya Araştırması*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Rumberger, R. W. (2001). “Why Students Drop Out of School and What Can be Done”, Dropouts in America: How Severe is the Problem? What Do We Know about Intervention and Prevention Conference, January 13, Cambridge.
- Saban, A. (2009). “Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Seskir, Z. C. (2017). “Türkiye’de Yükseköğretimde Nicel Cinsiyet Açığındaki Değişimin Olası Nedenleri ve Etkileri”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), 321-332.
- Seyyar, A. (2008). *Sosyal Siyaset Terimleri*, Sakarya Yayıncılık, Adapazarı.

- Simonds, S. K. (1974). "Health Education as Social Policy". *Health Education Monographs*, 2(1), 1-10.
- Smith, B. (1987). "Investigating drop-out from the open foundation course". *Australian Journal of Adult Education*, 27(1), 17-24.
- Soyyigit, S (ed.) (2019). Beşeri Sermaye Teorisi: Klasik Yaklaşımdan Kompleksite Yaklaşımına, IVPE Publishing, Montenegro.
- Sözer, A. N. (2020). *Türk Sosyal Hukuku*, BETA Yayınları, İstanbul.
- Sparrow, R. (2007). "Protecting Education for the Poor in Times of Crisis: An Evaluation of a Scholarship Program in Indonesia", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 69(1), 99-122.
- Süleyman Demirel Üniversitesi, Yemek Bursu, <https://aday.sdu.edu.tr/s/burslar> (20.12.2021).
- Şahin, L. (2017). "Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Eğitim Ve Türkiye'deki Durumu", *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 6(1), 122-171.
- Şahinli, M. A., Kılınç, N. Ş. (2014). "Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (KMÜ) Öğrencilerinin Barınma Sorunlarının Tespiti ve Değerlendirilmesi", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (27), 87-103.
- Şendağ Sağır, G., Yurttagül, S., M., Kıratlı, B. (2020). "Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Durumlarının Akdeniz Diyet Kalite İndeksi İle Değerlendirilmesi", *Zeugma Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 98-106.
- Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı (2018). *Gençlik ve Spor Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı*, GSB Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı (2019). *Gençlik ve Spor Bakanlığı 2020 Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu*, Ankara.
- T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı (2020). *Gençlik ve Spor Bakanlığı 2019 Yılı Faaliyet Raporu*, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.
- T.C Gençlik ve Spor Bakanlığı Üniversite Öğrencilerine Verilen Burs ve Kredi Miktarı, www.gsb.kyk.gov.tr, (06.05.2021).
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Taşçı, F. (2020), *Sosyal Refah: Bütüncül Bir Perspektif*, İktisat Yayınları, Ankara.
- Taylı, A. (2008). "Eğitim Sisteminde Önemli Bir Sorun: Okulu Bırakma", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 89-101.
- Taylor-Gooby, P. (2011). "Security, Equality and Opportunity: Attitudes and the Sustainability of Social Protection", *Journal of European Social Policy*, 21(2), 150-163.
- TDK. (2011). Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Durumu Yayınları, Ankara.
- The Open Universty Dictionary, www.open.ac.uk (24.03.2021)
- The World Bank, Expenditure on Tertiary Education: <https://data.worldbank.org/indicator/>, E.T. 02.05.2021.

- Tinto, V. (1975). "Dropout from Higher Education: A Theoretical Synthesis of Recent Research", *Review of Educational Research*, 45(1), 89-125.
- Titmuss, R. M. (1968). *Commitment to Welfare*, Pantheon Books, New York.
- Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika*, Vipaş yayınları, Bursa.
- Trench, R. C. (1903), *On the Study of Words*, Supplee-Mayhew, New York.
- Tuna, O., Yalçıntaş, N. (1999), *Sosyal Siyaset*, Filiz Kitapevi. İstanbul.
- Tuncay, C, A., Ekmekçi, Ö. (2021). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, BETA Yayınları, İstanbul.
- Turner, B. S. (2020), *Sosyoloji Sözlüğü*, Pinhan Yayınları, İstanbul.
- TÜİK, Aylık Bülten, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten>., E.T., 18.08.2021.
- TÜİK, Finans Kaynağı ve Eğitim Düzeylerine Göre Harcamalar, www.data.tuik.gov.tr/Kategori., (05.05.2021).
- TÜİK, MEB Milli Eğitim İstatistikleri, www.tuik.gov.tr/., (05.05.2021).
- TÜİK, Satın Alma Gücü Paritesi ve Uluslararası Karşılaştırmalar, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadFile?p=5nPL3oqNifKYx2fipgJNon0rc8B/QzgJMuemGrP9uw4eVxVn4hOKnObdAtWev1kOvTGKlvEG/oMEKiGWyXB9s9S8JbZSc9tmBzwFzOSQ9/k> (01.01.2020).
- Türe, H. (2019). "OECD Ülkeleri İçin Refah Ölçümü: Gri İlişkisel Analiz Uygulaması", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 310-327.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, www.sozluk.gov.tr (21.03.2021).
- Türk, T., Ünlü, H. (2016). "Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(14), 92-104.
- Türkiye Anne, "Çocuk ve Ergen Sağlığı Enstitüsü (2019). Türk Eğitim Sistemi, Eğitim Yaş Aralıkları ve Zorunlu Eğitimin Tarihsel Gelişimi", *TÜSEB 102 nolu yayın*, İstanbul, 2-13.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. T.C Resmi Gazete, 2709, 9.11.1982.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2016). Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri Mikro Veri Seti.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2017). Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri Mikro Veri Seti.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2018). Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri Mikro Veri Seti.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2019). Gelir ve Yaşam Koşulları Anketleri Mikro Veri Seti.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020). *İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti: 2020*, TÜİK Bilgi Dağıtım Grup Başkanlığı, Ankara.
- Uğur, N. (2020). "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Koşulları ve Mesleki Gelecek Kaygılarına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(15), 1-25.
- UNDP. (2008). Türkiye 2008 İnsani Gelişme Raporu: Türkiye’de Gençlik, Ankara, 5-150.
- UNESCO. (1999), *Globalization And Education Reform: What Planners Need to Now*, Washington D.C, 9-99.

- UNESCO. (2004), *The Act of the Higher Education*, UN Publishing, Paris.
- UNESCO. (2014). *Higher Education in Asia: Expanding Out, Expanding Up*, The UNESCO Institute for Statistics Publishing, Montreal.
- UNESCO. (2017). *Six Ways To Ensure Higher Education Leaves No One Behind*, UN Publishing, Paris.
- UNİCEF, Şartı Eğitim Yardımı Programı, www.unicef.org/turkey/sartli-egitim-yardimi-programi-sey., (05.05.2021)
- United Nations (2017). Definition Of Youth, <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf> (05.09.2021).
- Uslu, R. (2018). Sosyal Politika Çerçevesinde Barınmada Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunun (KYK) Rolü - Ankara İli Örneği (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, İ. (1991). *Eğitim Sosyolojisi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Vańçelik, S., Gürsel Önal, S., Güraksın, A., Beyhun, E. (2007). “Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Bilgi ve Alışkanlıkları ile İlişkili Faktörler”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(4), 242-248.
- Willemsse, N., Beer, P. (2012). “Three Worlds Of Educational Welfare States? A Comparative Study Of Higher Education Systems Across Welfare States”, *Journal of European Social Policy*, 22(2), 105-117.
- Willging, P., Johnson, S. D. (2009). “Factors That Influence Students’ Decision To Dropout Of Online Courses”, *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 13(3), 115-127.
- World Bank, (2017). *Higher Education for Development: An Evaluation of the World Bank Group’s Support*, WB, Washington D.C, 1-166.
- World Bank, Higher Education Scholarship Programs, www.worldbank.org/en/programs/scholarships., (05.05.2021).
- Yamamoto Telli, G. (2018). “Türkiye’de Yükseköğretim Sistemi Üzerine Düşünceler”, *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 132-138.
- Yavuzer, H., Meşeci, F., Demir, İ. ve Sertelin, Ç. (2005). “Günümüz Üniversite Gençliğinin Sorunları”. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 79-91.
- Yıldırım Aykurt, A. (2020). “21.Yüzyıl’da Sosyal Sorunlar ve Dezavantajlı Gruplar”, *Journal of Awareness*, 5(3), 427-448.
- Yıldırım, F. B. (ed.) (2014). *Gri İlişkisel Analiz*, DORA Basım Yayın, Bursa.
- Yılmaz, E., Özkan, S. (2007). “Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıklarının İncelenmesi”, *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(6), 87-104.
- Yılmaz, M., Karadeniz, O. (2011). “Öğrenci Adaylarının Tercih Ettikleri Programlara Kayıt Yaptırmama Nedenleri ve Yeniden Yapılandırma: Pamukkale Üniversitesi Araştırması”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2(1), 66-77.
- Yumuşak, İ. G. (2010). “Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi ve Türkiye’nin Beşeri Sermaye Potansiyeli”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 55, 3-48.

- Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Burs-Kredi Yönetmeliği, *T.C Resmi Gazete*, 20203, 17.12.1997.
- Yüksek Öğrenim Kredi Ve Yurtlar Kurumu Kanunu, *T.C Resmi Gazete*, 351, 22.08.1961.
- Yükseköğrenim Öğrencilerine Burs Kredi Verilmesine İlişkin Kanun, *T.C Resmi Gazete*, 5102, 06.03.2004.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, www.istatistik.yok.gov.tr/. (02.04.2021)
- Yükseköğretim Bilgi Yönetimi Sistemi, Öğrenci İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, E.T., 30.08.2021.
- Yükseköğretim Kanunu, *T.C Resmi Gazete*, 2547, 6.11.1981.
- Zaim, S. (1992), *Çalışma Ekonomisi*, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Zengin, E., vd., (2012). “Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), 133-142.
- Zengin, F., Sart, G., Dalyancı, L. (2018). “Türkiye’de Yükseköğretime Kayıt Oranı İçin Cinsiyet Eşitsizliğinin İstatistiksel Analizi”, *Ekonomi, Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 81-92.
- “Amasya’da nehir manzaralı otel, kız öğrencilere yurt oldu”, (30.10.2021), <https://www.ntv.com.tr/turkiye/amasyada-nehir-manzarali-otel-kiz-ogrencilere-yurt-oldu,PE0dN2MRfUWy0-7ln-RyUQ>, NTV.
- “Erdek’te oteller öğrencilere açılıyor”, (17.09.2021), <https://www.haberturk.com/balikesir-haberleri/90625273-erdekte-oteller-ogrencilere-aciliyor>, Habertürk.
- “KYK Yurdu Çıkmadığı İçin Üniversite Bırakmak”, <https://eksisozluk.com/kyk-yurdu-cikmadigi-icin-universite-birakmak--7035211> (14.10.2021). Ekşi Sözlük.
- “Ordu Valiliği'nden örnek hareket: Ordu'da kalacak yeri olmayan üniversite öğrencileri kiralan otellerde misafir ediliyor”, (22.09.2021), <http://www.kuzeyhaber.com/haber/bolge/ordu-valiliginden-ornek-hareket/97020> (22.09.2021), Kuzeyhaber.
- “Öğrenciler Üniversiteye Dönüşte Yurt Bulamayacaklar”, <https://www.milliyet.com.tr/egitim/ogrenciler-universiteye-donuste-yurt-bulamayacaklar-6465616> (26.03.2021). Milliyet.
- “Üniversitelilerin 'barınma' sorunu! Evler Ateş Pahası”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/universitelilerin-barinma-sorunu-evler-ates-pahasi-yurtlarda-yer-yok-41886460> (04.09.2021). Hürriyet.
- 2755 Sayılı ve 11.07.2020 tarihli “2020-2021 Eğitim Öğretim Yılında Yükseköğretim Kurumlarında Cari Hizmet Maliyetlerine Öğrenci Katkısı Olarak Alınacak Katkı Payları ve Öğretim Ücretlerinin Tespitine Dair Cumhurbaşkanı Kararı”.

EK-1. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI VE ÖĞRENCİLERİN YAŞAM KOŞULLARINA ETKİSİ ANKET FORMU

Kıymetli Öğrencimiz;

Bu anket formu Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanmakta olan “Üniversite Öğrencilerine Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Öğrencilerin Yaşam Koşullarına Etkisi” isimli doktora tez çalışmasının araştırma bölümüne veri elde etmek amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilen veriler bütünsel olarak değerlendirilecek, sadece bilimsel amaçlar için kullanılacak ve isim/kurumlar belirtilmeden yalnızca genel ortalamaları temel alınacaktır.

Çalışmamıza üniversite öğrencilerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi anlamında sağlayacağı katkıyı göz önüne alarak cevap vereceğinizi umuyor, ayırdığınız vakit, gösterdiğiniz ilgi ve değerli cevaplarınız için şimdiden teşekkür ediyoruz.

Araştırmacı
Arş. Gör. Mehmet ÖÇAL
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Rektörlük

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

BÖLÜM I

Lütfen aşağıdaki soruları cevaplayınız.

I. Yaşınız Belirtiniz.....
II. Cinsiyetiniz (1) Erkek (2) Kadın
III. Medeni Durumunuz (1) Evli (2) Bekâr (3) Boşandı (4) Eşi vefat etti
IV. Öğrenim Programınız (1) Ön lisans (2 yıllık) (2) Lisans (4 yıllık)
V. Öğrenim Türünüz (1) Normal Öğrenim (2) İkinci Öğrenim
VI. Not Ortalamanız (4.0 üzerinden) Belirtiniz.....
VII. Üniversite Eğitim-Öğretim Döneminde Nerede İkamet Ediyorsunuz? (1) KYK yurdunda (2) Özel bir yurttta (3) Kendi evimde (4) Kirada (5) Bir yakınımnda veya ailemle (6) Diğer.....
VIII. Üniversite Eğitim-Öğretim Döneminde İkamet Ettiğiniz Yeri Tercih Etme Nedeniniz Nedir? (1)Fiyat Uygunluğu (2) Okula Yakınlık (3) Şehir Merkezine Yakınlık (4) Sosyal imkânlarla yakınlık (5) Üniversite öğrencileri genelde o çevrede yaşadığı için (6) Ailem aynı şehirde ikamet ediyor
IX. Hanenizde (ailenizin evinde) yaşayan kişi sayısını belirtiniz. (1) 1-2 kişi (2) 3-4 kişi (3) 5-6 kişi (4) 7-8 kişi (5) 9 kişi ve daha fazla
X. Kardeşiniz var mı? Var ise yaşları ve sayısını belirtiniz. (1) Kardeşim yok (2)kardeşim var, yaşı/yaşları.....
XI. Anne ve babanız hayatta mı? (1) İkisi de hayatta (2) Anne vefat etti-baba hayatta (3) Baba vefat etti-anne hayatta (4) Her ikisi de vefat etti
XII. Annenizin herhangi bir meslekte çalışma durumunu belirtiniz. (Cevabınız “çalışmıyor” ise XV. soruya geçiniz.) (1) Çalışıyor (2) Çalışmıyor
XIII. Annenizin işteki durumunu belirtiniz. (1) Düzenli ücretli/maaşlı (2) Yevmiyeli/gündelikçi/geçici/mevsimlik çalışan (3) kendi hesabına çalışan (4) ücretsiz aile işçisi (5) işveren (6) Diğer, belirtiniz.....
XIV. Çalışan annenizin aylık ücret gelirini belirtiniz. Belirtiniz.....
XV. Anneniz çalışmalarından dolayı sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı mı? (1) Evet (2) Hayır
XVI. Babanızın herhangi bir meslekte çalışma durumunu belirtiniz. (Cevabınız “çalışmıyor” Bölüm II geçiniz.) Çalışıyor (2) Çalışmıyor
XVII. Babanızın işteki durumunu belirtiniz. (1) Düzenli ücretli/maaşlı (2) Yevmiyeli/gündelikçi/geçici/mevsimlik çalışan (3) kendi hesabına çalışan (4) ücretsiz aile işçisi (5) işveren (6) Diğer, belirtiniz.....
XVIII. Çalışan babanızın aylık ücret gelirini belirtiniz. Belirtiniz.....
XIX. Babanız çalışmalarından dolayı sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı mı? (1) Evet (2) Hayır

BÖLÜM II

I.	Daha Önce KYK'ya Yurt, Burs veya Kredi İmkânlarından Faydalanmak İçin Başvurdunuz mu?
(1) Evet	(2) Hayır
II.	KYK Bursu Alıyor Musunuz?
(1) Evet	(2) Hayır (3) Alıyordum, kesildi.
III.	KYK Kredisi Alıyor Musunuz?
(1) Evet	(2) Hayır (3) Alıyordum, kesildi.
IV.	KYK Yurdunda Kalıyor Musunuz?
(1) Evet	(2) Hayır (3) Daha önce kalıyordum.
V.	KYK Dışında Başka Kurum/Kuruluşlardan Burs veya Yardım Alıyor Musunuz? (Cevabınız "hayır" ise VII soruya geçiniz)
(1) Evet, Belirtiniz.....	(2) Hayır
VI.	KYK Dışında Başka Kurum/Kuruluşlardan Burs veya Yardım Alıyorsanız Miktarı Ne Kadar?
Belirtiniz..... TL	
VII.	Üniversitenizden Yemek Yardımı Alıyor Musunuz?
(1) Evet	(2) Hayır (3) Alıyordum, kesildi.
VIII.	Üniversitede öğrenim hayatınıza başlamadan önce devlet tarafından sunulan burs, kredi ve yurt imkânlarından haberdar mıydınız?
(1) Evet, haberdardım	(2) Hayır, üniversiteye başlayınca haberim oldu
IX.	Devlet tarafından sunulan burs, kredi ve yurt imkânlarından ilk defa nasıl haberiniz oldu? (Birden fazla seçim yapabilirsiniz)
(1) İnternet (haber siteleri, formlar) (2) Televizyon (3) Twitter, Instagram, Facebook benzeri sosyal medya (resmi olmayan hesaplar) (4) Arkadaşlar (5) Ebeveynler (6) Gençlik Spor Bakanı ve Gençlik Spor Bakanlığı kaynakları (resmi hesaplar) (7) Lise öğretmenleri (8) Üniversite tanıtım günleri (9) Üniversite personelleri	

BÖLÜM III

I.	Ailenizin Aylık Ortalama Geliri Ne Kadar?
Belirtiniz..... TL	
II.	Üniversite Eğitim-Öğretim Dönemi İçerisinde Aylık Genel Harcamalarınızın Ortalama Tutarı Ne Kadar?
Belirtiniz..... TL	
III.	Son bir ay içerisinde bir saat bile olsa ücret veya kar elde etmek amacıyla bir işte çalıştınız mı? (Cevabınız "Hayır" ise XII. soruya geçiniz)
(1) Evet	(2) Hayır
IV.	Çalıştığınız işyerinin durumunu belirtiniz.
(1) Kamu (2) Özel (3) Diğer (STK gibi)	
V.	İşteki çalışma durumunuzu belirtiniz.
(1) Düzenli ücretli/maaşlı (2) Yevmiyeli/gündelikçi/geçici/mevsimlik çalışan (3) kendi hesabına çalışan (4) ücretsiz aile işçisi (5) işveren (6) Diğer, belirtiniz.....	
VI.	Çalışmanız Karşılığında Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı Mısınız?
(1) Evet	(2) Hayır
VII.	Çalışmanız Karşılığında Aldığınız Ortalama Aylık Ücret Tutarı Ne Kadar?
Belirtiniz..... TL	
VIII.	Haftalık Ortalama Çalışma Süreniz Kaç Saat ?
Belirtiniz..... saat	
IX.	Çalışma şeklinizi belirtiniz.
(1) Sürekli (2) Geçici (3) Mevsimlik (4) Diğer, belirtiniz.....	
X.	Sözleşme türünüzü belirtiniz.
(1) Belirsiz süreli sözleşme (2) Belirli süreli sözleşme; sözleşme sürenizi belirtiniz.....	
XI.	İşyerinizde kaç kişi çalışıyor.
Belirtiniz..... kişi	
XII.	Son bir ay içerisinde iş aramak için teşebbüste bulundunuz mu? (Cevabınız "evet" ise Bölüm IV geçiniz)
(1) Evet	(2) Hayır
XIII.	İş aramama nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir.
(1) İş buldu-işini kurdu başlamak için bekliyor (2) Öğrenci (Yüksek lisans, doktora, ikinci üniversite vb.) (3) Ev hanımı (4) Emekli (5) Menkul veya gayrimenkul sermayeye dayalı gelir sahibi (6) Engelli (7) Hasta (8) Ailevi ve kişisel nedenler (9) Mevsimlik çalışıyor (10) İş bulma ümidini kaybetti (11) Diğer, belirtiniz.....	

EK-2. BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ İZİN FORMU

Evrak Tarih ve Sayısı: 27.10.2021-E.122810

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLERİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
SAYI: 68282350/22021/G019

Toplantı Tarihi : 27.10.2021
Toplantı Sayısı : 19
Toplantı Saati : 15:00

5.25.169.87
3656
28.10.2021

KARAR 20- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı doktora programı öğrencisi Mehmet ÖÇAL'ın **"ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI VE ÖĞRENCİLERİN YAŞAM KOŞULLARINA ETKİSİ"** başlıklı tez çalışmasına yönelik başvuru formunun usul ve etik açıdan verdiği beyan ve ekler tetkik edilmiş olup; proje sahibinin, başvurusunda yer alan bilgi, belge ve taahhütnamelere uygun bilimsel davranışlar sergileyeceği kanaati oluşmuştur. İş bu karar oy birliği ile alınmıştır.

ASLI GİBİDİR
27.10.2021

Prof. Dr. Ertuğrul İŞLER
Başkan

EK-3. BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ ALAN ARAŞTIRMASI OLUR YAZISI

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-83204037-207.02-81958
Konu : Araştırma İzni

01.11.2021

İLGİLİ MAKAMA

Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Toplumsal Gelişme ve Sosyal Politika Anabilim Dalında öğretim elemanı olarak görev yapan Arş. Gör. Mehmet ÖÇAL'ın "*Üniversite Öğrencilerine Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Öğrencilerin Yaşam Koşullarına Etkisi*" isimli doktora tez çalışması kapsamında gerçekleştirilecek alan araştırmasının; "Pamukkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu" ndan alınmış olduğu etik kurul izninin de dikkate alınarak üniversitemizde öğrenim gören öğrencilere uygulanmasında sakınca görülmemiştir. Gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Adem KORKMAZ
Rektör

Belge Doğrulama Kodu :BSV1\$FYNN\$

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi :

https://ebys.mehmetakif.edu.tr/en/Vision/Validate_Doc.aspx

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Gonca Kaya

Evrak Pin Kodu: 39303

Kep Adresi : maku@bu01.kep.tr

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-4. ÖĞRENCİ DOSTU İNDEKSİ ESAS VERİLERİ

Ülke	A1	A2	A3	A4	A5	A6
Avustralya	3.3	92	4961	20436	5492	7202
Avusturya	3.5	77	936	19089	0	7237
Kanada	3.8	100	5493	24671	6486	3512
Şili	5.4	20	7361	9610	4553	4512
Danimarka	4.8	99	0	18062	4021	7674
Finlandiya	3.1	38	0	17730	6159	2274
Fransa	2.2	85	240	16952	3987	2010
Almanya	2.8	86	136	18436	4123	2300
Yunanistan	1.3	100	0	3294	870	550
İrlanda	3.7	97	8708	16794	3254	987
İsrail	2.3	12	3141	12310	3874	1120
İtalya	1.5	86	1953	12226	3540	4731
Japonya	1.6	20	5090	18839	7458	4796
G. Kore	2	23	4785	10633	4698	3776
Letonya	1.4	40	3046	8381	2439	2145
Hollanda	2.7	90	2577	20493	8564	2587
Y. Zelanda	3.1	94	4541	17096	7687	5169
Norveç	2.9	82	0	23439	10537	4334
Portekiz	1.3	79	1579	11941	0	2153
Slovakya	1.4	88	0	11715	4475	410
Slovenya	1.8	84	0	12787	4255	421
İspanya	1.6	83	1782	13447	0	2015
İsveç	2.4	94	0	25584	7299	2882
İsviçre	2	80	1305	26478	6233	7372
ABD	3.2	45	8804	33063	7011	9780
Belçika	2.8	42	542	19422	4874	1458
İngiltere	2.8	40	7987	28144	17280	4603
Türkiye	3.8	83	0	9708	1172	1172

EK-5. ÖĞRENCİLERİN TUTUMLARINA İLİŞKİN ORTALAMA TABLOSU

Tutum	N	Ortalama
Bursu alacak kişiler adil bir şekilde eşit şartlarda belirlenir.	2909	3,26
Bursun miktarı fiziksel ihtiyaçlarımı karşılamak için yeterli düzeydedir.	2909	3,06
Burs miktarı sosyal ve kültürel ihtiyaçlarımı karşılamak için yeterli düzeydedir.	2909	2,93
Bursu ihtiyaç sahibi öğrenciler alır.	2909	3,92
Öğrenim kredisi alacak kişiler adil bir şekilde eşit şartlarda belirlenir.	2909	3,57
Öğrenim kredisinin miktarı fiziksel ihtiyaçlarımı karşılamak için yeterli düzeydedir.	2909	3,10
Öğrenim kredisinin miktarı sosyal ve kültürel ihtiyaçlarımı karşılamak için yeterli düzeydedir.	2909	3,01
Öğrenim kredisini ihtiyaç sahibi öğrenciler alır.	2909	3,96
Öğrenim kredisinin geri ödemesi beni endişelendiriyor.	2909	6,22
Öğrenim kredilerinin geri ödenmesine ilişkin ödeme kolaylığı gelmesini destekliyorum.	2909	6,44
KYK tarafından sağlanan yurt imkânının kapasitesinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	2909	3,09
KYK yurtlarında öğrencilere sağlanan şartlar iyidir.	2909	3,54
Barınma ihtiyacımı karşılarken maddi anlamda zorlanıyorum.	2909	5,27
En az bir kez aylık kiramı veya KYK yurt bedelimi ödeyemediğim oldu.	2909	3,61
Üniversite yemekhanesinde verilen yemek lezzetli ve doyurucudur.	2909	3,97
Son üç gün içerisinde en az bir öğünümü maddi yetersizlik sebebiyle geçiştirdim.	2909	4,44
Son üç gün içerisinde en az bir öğünümün porsiyonunu maddi yetersizlik sebebiyle azalttım.	2909	4,53
Burs veya öğrenim kredisi almasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim.	2909	4,54
Eğer bursum veya kredim kesilirse üniversite öğrenimimi bırakmak zorunda kalabilirim.	2909	4,19
KYK yurdunda kalmasaydım üniversite öğrenimimi sürdüremezdim.	2909	3,36
Eğer KYK yurdundan çıkartılırsam üniversite öğrenimimi bırakmak zorunda kalabilirim.	2909	3,42
Ekonomik sebeplerden dolayı en az bir kez üniversite öğrenimimi bırakmayı düşündüm.	2909	4,17
Burs ve kredi alacaklar daha iyi bir şekilde belirlenebilir.	2909	5,98
Üniversite tarafından sağlanan sosyal imkânlar (kütüphane, spor sahaları, öğrenci kulüpleri, sosyal aktiviteler yeterli düzeydedir.	2909	4,02
Genel anlamda üniversite öğrencilerine yönelik devlet tarafından sunulan yardım ve desteklerin yeterli olduğunu düşünüyorum.	2909	2,87

EK-6. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ SOSYAL KORUMA İNDEKSİ ESAS VERİLERİ

Ülke	Kendi Sigortalılığından Sağlık Hizmeti	Ana/Babanın Sakatlık Yardımlarından Faydalanma	Ana/Babanın Yaşlılık Yardımlarında Üniversite Öğrencisi Çocuk İçin Ek Destek Sağlama	Ana/Babanın İş Kazası Yardımlarından Faydalanma	Aileye Üniversite Okuyan Çocuğu İçin Yardım
AUS	Ailesi Üzerinden Sigortalı	Üniversite Öğreniminde 27 Yaşına Kadar	Üniversite Öğreniminde 27 Yaşına Kadar Her çocuk İçin Ek 29,07€	Üniversite Öğreniminde 27 Yaşına Kadar Her Çocuk İçin Yıllık Ortalama Gelirin %20'si	Üniversite Öğreniminde 24 Yaşına Kadar Her Çocuk İçin Aylık 114 €
BEL	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Üniversite Öğreniminde 25 Yaşına Kadar	Ek Destek Yok	26 Yaşına Kadar Yıllık Ortalama Gelirin %15'i (3 çocuğa kadar)	Üniversite Öğreniminde 25 Yaşına Kadar Birinci Çocuk İçin 95 €, İkinci Çocuk İçin 171 €, Üçüncü Çocuk İçin 259,49 € ve Yetimleri İçin 368,05 €
BUL	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Her Çocuk İçin 26 Yaşına Kadar	Ek Destek Yok
CRO	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Her Çocuk İçin 26 Emeklilik Aylığının Tamamı	Ek Destek Yok
CYP	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Üniversite Öğreniminde Evlenmemiş Erkeklerde 25 Kadınlarda 23 Yaşına Kadar	Üniversite Öğreniminde İki Çocuğa Kadar Çocuk Başı %10 Artış	Üniversite Okuyan Erkek İçin 25 , Evlenmemiş Üniversite Okuyan Kadın İçin 23 Yaşına Kadar Haftalık Emekli Aylığı Olan 183,96€'nın %60'ı (çocuk sayısına göre %80-100 arasında değişebilir.	Ek Destek Yok
CZE	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Yaş Sınırı Yok Ortalama Kazancın %50'si (iki veya Daha Fazla Bağımlı Kişi Varsa %80'i)	Üniversite Öğreniminde 26 Yaşına Kadar 15-26 Yaş Aralığındaki her Çocuk İçin Aylık 35 €
DEN	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	18 Yaşına Kadar Tüm Gençlerde	Ek Destek Yok	Yıllık Ortalama Gelirin %20'si Üniversite Okuyan ve 21 Yaşına Kadar Çocuğa	Ek Destek Yok
EST	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Tek Aile Üyesine Gelirin %50'si, ikisine %80 ve üçüne %100'ü	Ek Destek Yok
FIN	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Üniversite Öğreniminde 25 Yaşına Kadar	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 20 Yaşına Kadar Bir Çocukta Aylık Ortalama Gelirin %25'i, İki Çocukta %40'ı, Üç Çocukta %50'si ve Dört İle Üzerinde %55'i	Ek Destek Yok
FRA	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 25	20 Yaşına Kadar 2 Çocuk İçin 132,08 €, 3

				Yaşına Kadar Yıllık Ortalama Gelirin %20'si	Çocuk İçin 301,30 €, 4 Çocuk İçin 470,53€ ve Diğer Çocuklar İçin 169,22 €. Yetimler İçin 116,11€ Yetim ve Öksüzler İçin 154,78€
GER	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 27 Yaşına Kadar Yıllık Ortalama Gelirin %20'sinin Aylık Olarak Ödenmesi	Üniversite Öğreniminde 25 Yaşına Kadar Birinci Çocuk İçin 219 €, İkinci İçin 219 €, Üçüncü İçin 225 € ve Dördüncü ve Üzeri İçin 250 €
GRE	Ailesi Üzerinden Sigortalı	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan ve Evlenmemiş 24 Yaşına Kadar Çocuklara Aylık Gelirin %25'i	Üniversite Öğreniminde 24 Yaşına Kadar Yıllık 6000 €'dan Az Geliri Olan Ailelerde Birinci İçin 70 €, İkinci İçin 70€ ve Üçüncü ile Fazlası İçin 140 €. Yıllık Geliri 6001 ve Üzeri Aileler İçin Birinci İçin 42 €, İkinci İçin 42 € ve Üçüncü ile Fazlası İçin 84 €.
HUN	Ailesi Üzerinden Sigortalı	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 27 Yaşına Kadar Aylık Gelirin %30'u	Ek Destek Yok
ICE	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	18 Yaşına Kadar Tüm Gençlerde	Üniversite Öğreniminde 18 Yaşına Kadar Her çocuk İçin Ek 250€	18 Yaşına Kadar Çocuklarda Aylık 250 €	Ek Destek Yok
IRE	Kendi Üzerinden Sigortalı (Gelire İndeksli-Primli)	12 Yaş ve Üzerindeki Tüm Çocuklar	12 Yaşından Büyük Tüm Çocuklar İçin Aylık 45€	Üniversite Okuyan Çocuklarda 22 Yaşına Kadar Dul Kalanın Gelirine Ek Haftalık 45 €	Ek Destek Yok
ITA	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 26 Yaşına Kadar Aylık Gelirin %40'ı	Üniversite Öğreniminde 21 Yaşına Kadar Gelir ve Aile Üyesi Sayısına Göre Değişen Destekler. Yıllık Gelir 14.775,06-27.658,89 € Kadar Dört Kişilik Ailede Çocuk Başı 139-258 € Arasında Destek. Yıllık 79.667,03 € Üzeri Gelirde Destek Yok
LAT	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 24 Yaşına Kadar Bir Çocukta Aylık Ortalama Gelirin %25'i, İki Çocukta %35'i, Üç Çocukta %45'si ve Dört İle Üzerinde %55'i	Ek Destek Yok
LİE	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Her Çocuk İçin Asgari Emekli Maaşının %40'ı Arttırılır	Üniversite Okuyan Çocuklarda 25 Yaşına Kadar Aylık Gelirin %25'i (Evlilikte kesilmiyor sigortalıysa kesiliyor)	Ek Destek Yok

LIT	Ailesi Üzerinden Sigortalı	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 24 Yaşına Kadar Tüm Haneye Aylık Gelirin Eşit Bölünmesi İle	Üniversite Öğreniminde 21 Yaşına Kadar Her Çocuk İçin 70 € ve Aile Geliri Düşükçe Artan Kademeli Sistem
LUX	Ailesi Üzerinden Sigortalı	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 27 Yaşına Kadar Değişken	Üniversite Öğreniminde 25 Yaşına Kadar 265 € Çocuk Başına
MAL	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Faydalanamıyor	Üniversite Öğreniminde 21 Yaşına Kadar Birinci Çocuk İçin 104,35 €, İkinci Çocukta 208,68 €, Üçüncü Çocukta 313,04 €, Dördüncü Çocukta 417,39 € ve Diğer Çocukların Her Biri İçin 104,35 €
NOR	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	18 Yaşına Kadar Tüm Gençlerde	18 Yaşından Küçük Her Çocuk İçin Asgari Emekli Maaşının %20'si Arttırılır	Üniversite Okuyan Çocuklarda 21 Yaşına Kadar Birinci Çocuk Aylığı %40'ı Diğer Çocuklara %25'i Kadar	Ek Destek Yok
POL	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 25 Yaşına Kadar Tek Seferlik 20.582 € ve Aylık 100 €	Üniversite Öğreniminde 24 Yaşına Kadar Çocuk Başına 30 €. Geliri Olmayan Ailelerde 149 €.
POR	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Çocuk Başına Aylık 38,67€	Üniversite Okuyan Çocuklarda 27 Yaşına Kadar %20'si	Üniversite Öğreniminde 24 Yaşına Kadar Ailenin Gelir Durumuna Göre 58,39-149,85 € Arasında.
ROM	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 26 Yaşına Kadar Aylık 382 € (sigortalılık veya evlilikte kesilmiyor)	Ek Destek Yok
SLV	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 26 Yaşına Kadar Tek Sefer Mahsus 58.712,30 € Ödeme ve Bunu Alamayanlar İçin Aylık Mahkeme Tarafından Belirlenecek Gelir	Üniversite Öğreniminde 25 Yaşına Kadar Çocuk başına 25,50 €. Doğum Sonrası Bir kerelik 104,76 €.
SLE	Ailesi Üzerinden Sigortalı	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 26 Yaşına Kadar Değişken	Ek Destek Yok
SPA	Ailesi Üzerinden Sigortalı	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 21 Yaşına Kadar Gelirin %20'si,	Ek Destek Yok
SWE	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 20 Yaşına Kadar Gelirin %20'si	Üniversite Öğrenimi Tamamlanıncaya Kadar. Çocuk Başına 123 €. İki Çocukta Ek Olarak 15 €, Üçüncü Çocukta Ek Olarak 53 €, Dördüncü

Çocukta Ek Olarak 100 €, Beşinci ve Üzerindeki Her Çocuk İçin Ek Olarak 123 €.					
SWİ	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Yaş Sınırı Yok	Ek Destek Yok Ancak Ölüm Halinde Yetim Aylığı Var	Üniversite Okuyan Çocuklarda 25 Yaşına Kadar %15-%25 Arasında	Üniversite Öğreniminde 25 Yaşına Kadar Merkezde 228 € ve Taşrada 246 € (Federal ve Yerel Olarak İki Ayrı Uygulama Mevcut) (Eğitimde Olmayan Çocuklar İçin Merkezde 182 € ve Taşrada 201 €)
NET	Kendi Üzerinden Sigortalı (Primsiz)	Faydalanamıyor	Ek Destek Yok	Üniversite Okuyan Çocuklarda 25 Yaşına Kadar Aylık 817,77 € ve Yılda Bir Kez 55,49 € Ek Ödeme	Ek Destek Yok
TUR	Ailesi Üzerinden Sigortalı	Üniversite Öğreniminde Erkeklerde 25 Yaşına Kadar Kadınlarda Çalışmıyor ve Evli Değilse Süresiz	Ek Destek Yok Ancak Ölüm Halinde Emeklilik Aylığı Üniversite Okuyan Erkek Çocukta 25 Yaşına Kadar Kadınlarda Çalışmıyor ve Evli Değilse Süresiz	Üniversite Öğreniminde Erkeklerde 25 Yaşına Kadar Kadınlarda Çalışmıyor ve Evli Değilse Süresiz	AGİ Kapsamında Üniversite Öğreniminde 25 Yaşına Kadar İlk İki Çocukta %7,5, Üçüncü Çocukta % ve Sonraki Her Bir Çocuk İçin %5 (%85'i Geçemez) Vergi İndirimi.

ÖZGEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Mehmet ÖÇAL

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

E-posta :

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise :

Lisans :

Yüksek Lisans :

Doktora :

Yabancı Dil ve Düzeyi :

İŞ DENEYİMİ :

ARAŞTIRMA ALANLARI:

TEZDEN ÜRETİLEN TEBLİĞ VE YAYINLAR: -